

Հայկական գիտահետազոտական հանգույց Armenian Research & Academic Repository

Սույն աշխատանքն արտոնագրված է «Ստեղծագործական համայնքներ
ոչ առևտրային իրավասություն 3.0» արտոնագրով

**This work is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial
3.0 Unported (CC BY-NC 3.0) license.**

Դու կարող ես.

պատճենել և տարածել նյութը ցանկացած ձևաչափով կամ կրիչով
ձևափոխել կամ օգտագործել առկա նյութը ստեղծելու համար նորը

You are free to:

Share — copy and redistribute the material in any medium or format

Adapt — remix, transform, and build upon the material

66n

1475

7999

100

ՄՏԵՓԵՆՈՍԻ ԿԵՂԵՐԵԱՆ

ՎԵՐԴԵՊԵՏԵՐԱՆ ԿԻՕՆԻ

ՀԵՍԵՐԵԿԱՅ ՀԱՅԵԽՕՍՈՒԹԵԼԵՄԻ

Մ Ա Մ Ե Ա Ռ Ա Ջ Ի Ե

որ պարունակում է իւր ՏԷՋ

- տ. Քրիստոնէական հաւատի ուսումնական
- թ. Քրիստոնէական բարոյականութիւն
- դ. Սուրբ պատմագրութիւն.

Ἐάν ὑμεῖς μείνητε ἐν τῷ λόγῳ τῷ ἐμῷ, ἀληθῶς μαθηταί μου ἐστέ· Καὶ γνώσεθε τὴν ἀλήθειαν, καὶ ἡ ἀλήθεια ἐλευθερώσει ὑμᾶς. κατὰ Ἰωαν. κ. VIII, 31 — 32.

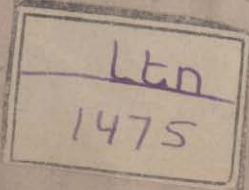
Եթէ դուք հաստատուն կը մնաք իմ բանի վերայ, ճշմարտ աշակերտք էք ինձ. և կը ճանաչէք ճշմարտութիւնը, և ճշմարտութիւնը կ'ազատէ ձեզ: Յովհաննու 8, 31 — 32.

ՄՈՍԿՎԱՅԻ ՄԵՋ

Լազարյանի Բազմաթիւ պարունակի պատրաստման

1853

41475-60
39 1474

Չգտեալ 'ի տնս ընդդէմ' ինչ, հաւատոյ՝ կամ վարուց, հրամայեմք տպագրել: 'ի 19 Մայիսի 1853 ամի, և Մզգտանինն ույր. 'ի Քիշենեվ:

Արք Առնիշտոս Սարկիս:

ՀԱՅԿԱՍՏԱՆԻ ԿՐԹԱԳՐԱՐԱՆ

ՀԱՅԿԱՍՏԱՆԻ ԿՐԹԱԳՐԱՐԱՆ

1853

ԱՍՏՈՒԾՈՅ ԱՄԵՆԱԿԱԼԻ ՓԵՌՈՒՅԻՆ

ԻՒՐ ՍԸՐՏԻ ԾՈՒՆԵՐԸ ԽՈՆԱՐՀԵՑՈՒՑԱՆԵԼՈՎ

ՆՈՒՐՈՒՄ

ՀԵՂԻՆՈՒՄ

Յ Ե Ռ Ե Ջ Ե Բ Ե Ն

—

Մեր ծանօթներին և անծանօթներին, որ կարդացած էին մեր՝ երկու տարի յառաջ տիպ տուած Հոգեբանական աշխատութիւնը, յայտնի կը լինի որ նորա յառաջաբանի մէջ պատճառներով և օրինակներով ցոյց տուեցինք՝ թէ Հայոց հին լեզուն չէր կարող լուսաւորութեան ճանապարհ լինել այժմեան ազգի համար, և խոստացանք շուտով նոր հայախօսութեան հանդէս բանալ ազգի հետ, այսինքըն՝ մեր պատուելի հայրենակիցների հետ մտածել և խօսել այն ոճով, ինչպէս նորա կարող էին հասկանալ, և ինչպէս պահանջումէին նոցա այժմուս հանգամանքը: Ինչ որ խոստացանք, ահա կատարուեցինք գործով, և մեր նոր հայախօսութիւնը ըսկրասնուեցինք մի սուրբ առարկայով՝ որպէս Քրիստոնէական կրօնի վարդապետութիւնն է: Արօնը ամենայն ազգերի մեծ դաստիարակիչ մայր լինելով, այլև հիմըն ամենայն ազգային լուսաւորութեան, մե՛ք ևս արժան տեսանք այն փոքր ի շատէ լոյսը՝ որ մեր նուաստութեան միջնորդութենովը կարող էր հասանել մեր ընկերներին՝ հիմնել և հաստատել կրօնի ուսման վերայ: Այս գործումը պարտավրճար գրտանվերուց յետոյ, Ատուծոյ ամենակարողի յաջողելովը կ'անցանենք դէպ ի այլ բաների քըննութիւն և տեղեկութիւն՝ ինչպէս հարկաւոր էր մեր լուսապայծառ օրերումը:

Այս աշխատութեան մէջ՝ որի առաջին հատորը այժմ ընծայուեցինք աղբին, կանոն և օրէնք դրեցինք մեզ՝ որ այնպէս խօսենք մեր հայազգի հասարակութեան հետ, ինչպէս ամենայն հայ անձը կարող էր հասկանալ մեր գրութեամբ, եթէ միայն գիտէր իւր մայրենի գործածական լեզուն և կարդար փոքր ի շատէ մտածելով: Մեր նորախօս լեզուն չէ ոչ մի քաղաքի մասնաւոր կամ առանձին բարբառ, այլ՝ մտաւորապէս՝ այն մաքուր և յրատակ հայախօսութիւնը որ լրավումէ ազգի մէջ հարիւրաւոր և հազարաւոր լաւ խօսողների բերանից՝ ուր և գրտանվէին:

նորա: Խօսելով մի նորահայ լեզուի վերայ՝ որ կարող էր լինել այժմեան լուսաւորութեան յարմար ճանապարհ, ո՛չ մտածել ենք երբէք և ո՛չ մտածումենք՝ որպէս թէ այդ նորախօս լեզուն պէտք է լինէր այն գոեհկական ռամկախօսութիւնը՝ խանդարված ամենայն տեսակ այլազգի բառերով. ամեննալն ոչ. այդ աղաւաղեալ և վայրենացեալ լեզուովը չէ՛ կարելի ոչինչ գործ յառաջ տանել. այլն՝ ո՛չ մի առողջամիտ կըրթեալ անձը՝ խօսելով իւր ընկերի հետ՝ արժան կը համարէր ծառայանալ տրդէտ խառնիճազան ջի լեզուին: Ամենայն ազնուամիտ հեղինակ կամեանալով օգուտ բերել իւր ազգին և ձեռնտու լինել նորա լեզուի շինութեանը՝ պարտական էր տրդի մէջ խըրած ընկերը դէպ ի իւր կողմը վեր քարշել, և ոչ թէ ինքը ցած իջանել նոյն իսկ ապականութեան մէջ: Յաւելի էր խոստովանել այս տեղ, թէ այս մեծակըշիւ ազգային խընդիրը փոխանակ պարզվելու և արյծառանալու ազգի առաջնը՝ և՛ս առաւել պըրդտորվել է և խառնափընդորվել է մինչև այժմ: Ի վերայ այդր ամենայնի անյոյս չենք՝ որ ճըշմարտութիւնը թէև յետոյ և շատ յետոյ յաղթող կը գըտանվի, մանաւանդ՝ երբ որ ազգը փոքր ի շատէ տեսութիւն ըստանալով կարող էր ինքնին դատել իւր օգուտը և վընասը:

Հեղինակը, ևս առաւել տակաւին չըմըշակված լեզուի հեղինակը՝ մեր կարծիքով պարտական էր բանաստեղծի պէս հնարել և ճարտարապետել. այսինքըն՝ միտ դընելով ազգային լեզուի յատկութեանը՝ նոյն իսկ լեզուի խորքիցը հանել, շինել կազմել և յարմարել ինչ որ հարկաւորն էր միաք և ըզգացողութիւն բացայայտելու համար՝ մեր բաղմնաճիւղ և բաղմօրինակ լուսաւորեալ ժամանակներումը: Բոլոր Եւրոպացոց լեզուքը այդպէս են հասել այն զարմանալի կատարելագործութեանը՝ որին հասել են: Եւ ինչքան առաւել կիրթ, մաքուր և առողջ էր հեղինակի փորժակը, ինչքան աւելի քանքարաւոր էր նա, այնքան ևս նորա հոգու ըստեղծուածքը պատուական կը լինէին, և ապագայի համար կանոն և օրէնք կը դառնային: Մատենադրութենով կը մըշակվի լեզուն, կը ձօխանայ և կը հաստատվի նա. լեզուի յառաջադիմութենովը յառաջադէմ կը լինի և ազգային լուսաւորութիւնը. բայց ազգային հարազատ լուսաւորութիւն՝ առանց բուն ազգային մատենագրութեան՝ սուտ բան է, անարմատ ծառ է: Այս խօսքերը պիտոյ է լաւ հասկանալ, և հասկացածը առողջամիտ կերպով գործ դընել:

Եւրոպացի բանագէտ և իմաստուն մարդերի բերանից սուս-

նումներք, թէ մի ազգի համար իւր լեզուն, իւր կրօնը և իւր քաղաքականութիւնը այն մեծատորհուրդ և խորատորհուրդ անօթներն (ամանները) են, որ ընդունելով իւրեանց մէջ աստուածեղէնը և մարդկեղէնը՝ պիտոյ է աճեցուցանելին, ծաղկազարդելին և պտղաբեր շինելին: Հայերը՝ ինչպէս նոցա ներկայ դրութիւնն է՝ ունին միայն երկու հոգեղէն անօթ՝ լեզու և կրօն. քաղաքական անօթը՝ արդարև մի անչափելի մեծակրշիւ անօթ՝ իւր և օտարի մեղքովը ոչքնչացել է և չք կայ այժմուս: Ուրեմն Հայերի իմացական և բարոյական գործակատարութեան հանդէսը մընացել է լեզուն և կրօնը, թէպէտ և սոքա՝ անտուն և անհայրենիք, որք և պանդուխտ, առանց կարող ձեռքի հովանաւորութեան: Մի շատ թեթև հայեցուած ազգի վիճակի վերայ՝ իսկոյն յայտնապէս ուսուցանումէ մեզ՝ թէ ինչպէս էր բարոյական պարտականութիւնը հասկացող և մեծատուն Հայերի, և թէ ինչպէս պիտոյ է ներգործելին մասնաւորները՝ որովհետև չք կար ընդհանուրը: Մեր կարծիքով՝ ինչպէս մեծատունքը աւելի երևելի և պատուելի էին ազգի մէջ, թէպէտ ազգը հաւասարապէս պատկանումէ և մեծատունին և աղքատին, այնքան ևս առաւել հարկ կար մեծատունների վերայ սիրել և յարգել ազգի լեզուն և ջանդիր լինել որ այդ լեզուն պատշաճաւոր ճանապարհներով յառաջ գրնար և արմատ արձակէր Հայկական ընկերութեան մէջ: Այսպիսի արդար հայրենասիրական գործի մէջ հարկաւոր էջր փառասիրութիւն. օգուտը, ազգի ճրջմարիտ օգուտը պիտոյ է լինի ամենայն խելօք և արժանի Հայի առաջին և վերջին նպատակը:

Պատշաճաւոր ազգային մատենագրութեան մի պաշտօնը կը լինէր նոյնպէս աշխատել Արօնական լուսաւորութեան վերայ: Հայոց իմանալի (ոչ քարից ու փայտից շինած, պատկերազարդ) եկեղեցին կը պայծառանար՝ ճրջմարիտ քրիստոնէական հոգին արմատացընելով ազգի մէջ. որ անկարելի էր առանց կրօնական դաստիարակութեան, և այդ դաստիարակութիւնը՝ անհնարին՝ առանց պատկանաւոր մատենագրութեան, որ կարող էր կամուրջ բանալ քրիստոնէական ուսման և վարքի մէջ, և այսպէս հաղորդակցել երկուսը մօտ և ամուր եղբայրակցութենով: Ինքը քրիստոնէութիւնը լոյս է, ճրջմարտութիւն է, ամենևին կատարեալ է. բայց՝ եթէ նորա երկնաւոր սերմերը պիտոյ է կենդանանային քրիստոնէի սրբտի մէջ, աճելին և պտղաբեր լինելին, ապա անպատճառ հարկաւոր էր ժողովրդին քրիստոնէական դաստիարակութիւն՝ Աւետարանի հաստարմատ հիման վերայ: Արդարև՝ հեշտ և ամենա

հէշտ էր քրիստոնէի անուն կըրել իւր վերայ, արտաքին արարողութեններով ընկերանալ քրիստոսաշէն եկեղեցուն, բայց այդպիսի քրիստոնէութիւնը ոչ մի այլ բան չէր, եթէ ոչ մեքենապաշտութիւն և անձնախաբէութիւն:

Հայոց խըղձալի աղբը երկար ժամանակ անուսումն մընալով, շատ փոքր կամ ամենևին ոչինչ ծանօթութիւն չունենալով եւրոպական բազմօրինակ լուսաւորութեան մասին, այլ բոլոր ազգի ուսումնականութիւնը իրակաժ մընալով արեղայական խըցերի մէջ և քանի մի միակողմանի գիտնականների ձեռքում, կարծիք է յառաջացել ազգի մէջ՝ որպէս թէ քերականութիւն և ճարտասանութիւն մի այնպիսի գերազանց ուսումն է, որանով պիտոյ էր չափել և կըշռել ամենայն գիտութիւն, մինչև որ Հայոց հասարակ մարդը ևս՝ քերականութեան և ճարտասանութեան անունը տալով կամ լքսելով, մտածումէ թէ՛ ինչ իմաստութիւն կայ և չը կայ աշխարհիս վերայ՝ նոցա մէջ է պարունակված: Այս բաները խօսելով՝ կամք չունէինք երբէք խոցել կամ վիրաւորել Հայոց քերականութեան և ճարտասանութեան պատուելի դասատուքը. այլ հաւատարիմ մընալով առաքելական բանին՝ թէ »խօսեցար ուր ըղձը շարտութիւն իւրաքանչիւր ընդ ընկերի իւրում. զի եմք միմեանց անդալք« Եփես. Գ, 25. կատարումենք մեր պարտականութիւնը որպէս հասկացող քրիստոնէայ, և խընդումենք որ այդ պարոնները իւրեանց ջերմեանդ գործակատարութեան մէջ՝ այսբան ժիպն մտածեն՝ որ մի գուցէ կտոննալով անկորուստ և անարատ պահպանել Հայոց հնախօս լեզուն, զըրկվէինք բոլորովին և նորիցը. որ անբուժելի մի խոց կը լինէր մեր սըրտի վերայ: Այսպէս՝ Հայոց անբաղգ զաւակների բոլոր հայիական ուսումը եղել են հին քերականութեան չոր ու յոսնիք կանոնները և հին ճարտասանութեան ձևերը. արդարև մի այնպիսի կերակուր, որ ծանրաբեռնել է ուսանողի ըստամբքսը՝ առանց սընուցանելու նորան, առանց կենդանական հիւթ և արիւն դառնալու և միանալու նորա հոգու և սըրտի հետ: Այս բանիս վրայ է ամենօրեայ փորձը, և հաստատութիւն կը տայ ամենայն առողջամիտ անձը որ տեղեակ էր հայագրի մանուկների ողբալի վիճակին:

Թող մեր հայ զաւակների տանջանքը և տաղտապանքը հին քերականութեան և ճարտասանութեան վերայ, որոնց ասպարէզը օրէ օր աւելի նեղանումէ՝ ըստ որում մեր ժամանակների հարկաւորութիւնքը ամենևին այլ են. նոյն իսկ հին մատենագրութիւնը չէ կարող հոգեղէն սընունդ տալ մեր ժամանակի Հային, ըստ

որում չունի իւր մէջ այն սընընդարար նիւթը և ինքնաբերաբար
 ցուցանէր նորա իմացական պիտոյքը և կարօտութիւնը: Ան-
 սում, թէ Խորենացի սրտուական ծերունու գրքուածքը, Ագա-
 թանդեղոսի, Եղիշէի և միւս հնախօս հեղինակների վաստակը
 անպիտան էին. քան լիցի այդպիսի յանդրգնութիւն և ազգու-
 րացութիւն մեր կողմիցը. մեք ուսումն առած և կրթութիւն եւրո-
 պական դրպրոցումը՝ քաջ գիտենք թէ ուսումնական Հայի հա-
 մար ինչ գին և արժէք ունին հին լեզուի յիշատակարանքը: Չենք
 և չենք մոռանում նոյնպէս մեր սուրբ Թարգմանչաց հրաշալի
 հայկաբանութենով մեզ պարգևած աստուածաշունչ գիրքը որ մեր
 քրիստոնէութեան աղբիւրն է, թէպէտ՝ ցաւ է ասել՝ աղբիւր
 ծածկեալ և թագուցեալ՝ ըստ որում անհասկանալի է ժողովը-
 դին: Բայց եւրոպական գիտութիւնք և արհեստք՝ որոնց միջնոր-
 դութենովը կարողանային մեր տըղայքը ծանօթանալ աշխարհի,
 բնութեան և մարդկութեան որպիսութեններին, ուրեմն նորանոր
 գաղափարներ ըստանալ, սընանիլ և ձոխանալ այնպիսի տեղե-
 կութեններով որ հոգեպէս և մարմնապէս պահպանիչ էին ազգի
 զաւակներին. այդպիսի կենդանական և կենդանացուցիչ նիւթեր
 չը կան հին մատենագրութեան մէջ: Հայոց իմացական պիտոյքը
 մինչև այժմ անհոգ մընալով՝ թէ ինչ հետեանքներ այդ տեղից
 ծընած են և կը ծնանին այսուհետև, այդ բանը կամ չը գիտեն
 մեր յարգելի Հայքը, կամ թէ գիտեն, բայց զանցառու են. թէ-
 պէտ ապա գանդատաւոր են թէ հայութիւն չը կայ մեր զաւակ-
 ների մէջ, որպէս թէ կարելի էր հընձել և ժողովել առանց
 վարելու ցանելու և սերմանելու: Եթէ Հայոց զաւակը տեսանե-
 լով՝ թէ իւր մայրենի լեզուն անհիւթ և անծուծ է, բնական ու-
 ղիղ դատողութենով բաց է թողում մեռեալը և ձեռք է ձը-
 դում այն կենդանի և զօրութիւն տուող նիւթը որ գտանումէ
 օտար լեզուի մէջ. եթէ հոյսագրի զաւակը չունենալով իւր հայ-
 բենի պրտղատու ծառը, պարզումէ ձեռքը դէպ ի օտարատունկ
 ծառը և նորա համեղ պրտուղներովը յագեցուցանումէ իւր ըս-
 տամբօսը, և այդպէս օտարի կերակրովը սընունդ առած ըսկըսա-
 նումէ և ինքը օտարանալ և այլազգանալ. այդ բանի մէջ ո՞վ է
 մեղաւոր և դատապարտելի. հայոց մանուկը և սրտանիւն, թէ
 նորա անհոգ և անխոյժ հոգաբարձուքը. ինչպէս կարելի է քա-
 ղել այն տեղ վարդ ու մանուշակ, ինչ տեղ ցանած են փուշ և
 տատակ: Հայոց զաւակը մեղաւոր չէ՝ եթէ չէ կարող Հայ լինել
 հոգով և սըրտով. նորա հայութիւնը չինել են իւր համար մի

անպարծանք բան, փուտ փայտ, չոր ու ցամաք ծառ: Բնութիւնը
և ժամանակը՝ երկաթի դաւազան ձեռքին՝ պահանջումէ իւր ար-
դարացի հարկը. ուրեմն քաղցած ու ծարաւ հայ մանուկը օտարի
պատրաստութեամբը լըցուցանելով իւր պիտոյքը, արհամարհումէ
ապա իւր ծընող հայր ու մայրը որ նորան շինել են ուրիշի հա-
ցի մուրացիան: Հայութիւն քարոզելով, հայութիւն հրամայելով,
հայութիւն պահանջելով, ոչինչ բան չի յառաջանայ. այս տեղ
հարկաւոր է գործ, գործ մեծ և հոգաբարձութիւն միաբան: Մին-
չև Հայոց Հայրենասէրքը պատուաւոր և քաջալերական ասպա-
րէզ չը բանան Հայոց զաւակի առաջը, մինչև հաստատուն պատ-
ճառներ չը կային մէջ տեղումը՝ թէ այն հայոց լեզուն որ կ'ու-
սանէր հայազգի մանուկը՝ լուսաւորութեան ճանապարհ էր, հայ
ու ջուր կը տար, փառքի և պատուի կը հասուցանէր. մինչև բա-
նի ընթացքը այսպէս չը լինի. զուր և անօգուտ էին ամենայն
խօսք և խօսուածք:

Եւ ազգի օգուտը յառաջ տանելու համար՝ ո՛չ ով ծառայ
չէ, ո՛չ ով պարոն չէ. այլ ամենեքեան պարտական են մըշակ լի-
նել, արդար և ջերմեռանդ մըշակ, մեծատունը՝ իւր առատ ար-
ծաթովը, և գիտնաւորը՝ իւր աշխատասէր գըրջովը. այս հաւասար
կըշիւրը շինելով և անխախտ պահելով ազգի մէջ՝ յուսալի էր
յառաջագիմութիւն և պըտղաբերութիւն, ապա թէ ոչ. Հայոց
ազգի այգին կը մընայ այնպէս ամայի և անապատ, ինչպէս մընա-
ցել է մինչև այժմ. բայց և այդպէս ևս չի մընայ. ըստ որում
Կոռնոս շատակեր ծերունին սովոր է կուլ տալ և ոչընչացու-
ցանել ժամանակի անպիտան որդիքը: Աջացինք. ով որ ականջ
ունի լըսելու, թո՛ղ լըսէ:

Անկեղծ և անխարդախ սըբտով սիրելով մեր ազգը, ահա՛
փոքր ի շատէ մեր մտածող Հայրենակիցներին յայտնեցինք մեր
ազգի ցաւերը և ցոյց տուեցինք նոցա բըժըշկութեան հընարնե-
րը՝ ինչքան որ կարելի էր այդ մեր գրութեան մէջ: Այստե-
տե թո՛ղ ազգի յարգելի մեծատունքը և կարողքը քըննեն մեր
ասածները, և՛ յոյս և հաւատ դէպ ի Աստուած՝ ըսկըսանեն իւր-
եանց հայրենասիրական գործը: »Ձհուր և ըզձուր եդ առաջի,
զի յոր կամեսցի՝ մեսեսցէ ըզձեռս իւր, զի առաջի մարդոյ է մահ
և կեանք:« Սիրաք. 15, 17.

ՀԱՍԱՐԵԿԱՐԱՐ

ԽՕՍՈՒԱԾՔ ԿԸՐՕՆԻ ՈՒՍՄԱՆ ՊԵՐԱՅ

1.

Առաջին Տրամադէլի Բաժնիք.

Մարդըս որ կամենումէ Աշտուծոյ և աշխարհի վերայ մըտածել, ըսկըսանումէ այն առարկայից որ աւելի մօտ է իւրեան, որ իւր համար աւելի ըզգալի է, այսինքըն՝ իւր անձնիցը: Ակամայ հարցընումէ. ինչ է և որպէս է մարդըս. ինչ բանի համար սահմանված է նա:

2.

Մարդը.

Մարդըս պատկանումէ աշխարհին, այսինքըն՝ մի մասն է այն բոլոր ստեղծուածների որ կան և ըզգայարաններով իմացվիլ կարող են. բայց նա պատկանումէ այս աշխարհիս իւր տեսանելի մասնովը միայն, և մարմնից և հոգուց բաղկացած է նա:

3.

Թէ ի՞նչ է և որպէս է Տարբեր.

Մարդը իւր իսկ մարմնովը գերազանց է աշխարհի միւս բընակիչներինցը. նորա ուղիղ կայքը, նորա խօսելու կարողութիւնը, նորա անդամների աջողակութիւնը և նորա գեղեցիկ կերպարանքը շինումեն նորան իշխան արարածների վերայ: Բայց անասուններից ևս առաւել նախապատիւ է մարդը իւր Բնական հոգովը որ ինչպէս մի անմարմին և անտեսանելի իր՝ իւր իսկութիւնը նորա-

նով է յայտնում, ինչ որ ներգործումէ, և մարդուս մարմնի մէջ այնքան երկար կենումէ, ինչքան սա կենդանի է. բայց մահով մարմնիցը բաժանվելով՝ տևումէ նոյնպէս և անմահ է:

Յովբայ 10, 8. 11. 12. Չեռք քո արարին զես և ըստեզմն: Մորթ և մո ըղբեցուցեր ինձ. ոտերօք և լըօք հանար զես: Զկենարու և զողորմութիւն եզեր ի վերայ իմ. այցելութիւն քո սրահայ զես:

Մազմու Դաւթի 138, 14. Խտտովան եղէց քեզ Տէր, զի անէզ և ըրբան չելի ես. ըրբանչելի են զործք քո, և անձըն իմ՝ դիտաց յոյժ:

4.

Միտք և Բանհանուկներ.

Հողին ունի զանազան կարողութեանս կամ զբոլորութեանս. նա կարող է մրտածելով՝ ըզգալի և անըզգալի բաներ ճանաչել, և դատել թէ ի՞նչ բան ճըշմարիտ է կամ սուտ, բարի կամ չար, օգտակար կամ վնասակար, այսինքն՝ բաներ միմեանց հետ համեմատել և միմեանցից ջոկել. նա կարող է ըզգալ հաճոյականը և անհաճոն, ցանկանալ և հարշիւ. նա ունի Բոս և Բանհանուկներ:

Միքայ 17, 5—10. Զխորհուրդ և ըզլեզու և զաչըս և զունկըս և ըզիրտ ետ նոցա խորհեցոյ. կատարեալ ըզգայարանօք և բանաւորութեամբ զարգաւրեաց ըզնտա: Զբարի և ըզլար ծանոց նոցա: Եդ զաչըս իւր ի վերայ սըրտից նոցա՝ ցուցանել նոցա ըզմեծամեծըս զործոց իւրոց: Յաւել ի նոտա ըզճանձար արուեստից և ուխտ յաւիտենից կացոց ընդ նոտա, և զարդարութիւն և ըրգատաստան եցոց նոցա:

Թուլթ Պաւլոսի առ Եփեսացիս 5, 10. 15. 16. Փորձեցէք զինչ է հաճոյ ատաւն: Տեսի՛ք սրպէս ճըշմարտիւ գընացէք, մի՛ իբրև անիմաստք, այլ իբրև իմաստունք: Գընեցէք ըզժամանակըս, զի առուրբըս չարութեան են:

Աւակայ 3, 15. 15. Երանեալ է այր որ եզիտ զիմաստութիւն, և մահաւանցու որ ետես ըզճանձար: Պատուարանագոյն է քան զսկանրոս սրատուականր, և ամենայն ինչ որ սրատուական է, չարժէ ըզնա:

Մատթ. 5, 48. Արդ՝ եղերուք գուք կատարեալք, որպէս և հայրն ձեր կատարեալ է:

5.

Անշնչեալ հոմք. Խըզճըրտանք.

Բաց ի բանականութենից մարդուս հողին ունի և ուրիշ գօրութիւնք. մարդըս կարող է նորա պատուէրներին հետեւել, ընտրել բարին կամ չարը, ունի անշնչեալ հոմք. նա կարող է նմանապէս իւր սըրտի մէջ իմանալ, արդեօք իւր գործերը համաձայն

էին օրէնքին, թէ ոչ. ունի խրճէրտնս, որ խոստովանելով բարին կամ չարը որ մարդըս կամ գործել է, կամ թէ գործելու կամք ունի, ասվումէ Տարուս կամ պէշ խրղճմըտանք. այս բարին ու չարը իւր սրբտի մէջ իմանալու և պահելու համար՝ տուած է մի առանձին հընար, որ է մարդուն պատկանեալ յիշողական, յուշաբերական և երևարայական զօրութիւնը:

Սիրաք. 15, 14. 17. Զմարդն իտկըբանէ յանձնիշխան կամաւ ետտեղծ Ատուած: Զհուր և ըզբուր եդ աւաջի, զի յոր կամեսցի՝ միխեսցէ ըզճեւըս իւր, զի աւաջի մարդոյ է մահ և կեանք:

Գործք Աւարելոյ 23, 1. Եւ հայեցեալ Պաւղոսի յատանն՝ ասէ. արքեղբարք՝ ես ամենայն ուղիւ մտօք գընացեալ եմ աւաջի Ատուածոյ մինչև ցայտօր:

Թ. Պաւղոսի առ Հռոմայեցիս 2, 14. Այլ յորժամ հեթանօք որ զօրէնսն ոչ ունին, բնութեամբ զօրինացն գործիցեն. նոքա որ զօրէնսն ոչ ունին, անձանց իւրեանց իսկ են օրէնք:

Գործք Աւարք. 24, 25. Եւ ի խօսելն Պաւղոսի վասն արդարութեան և ժուժկալութեան և հանդերձեալ դատաստանին, զահի հարեալ Փելիքս, ետ պատասխանի. դու առ այժմ՝ երթ, և յորժամ ժամ լինիցի, կընցնց ըզքեզ:

6.

Թէ ինչ է Տարուսու վարձանք.

Մարդուս բընութեան տընօրէնութիւնը, այն կարգը, որի մէջ մարդըս գըրած է աշխարհի վերայ, ցուցանումեն նորա կեանքի նըպատակը: Մարդըս այնպէս է ըստեղծուած, որ իւր բոլոր զօրութիւնքը գործ դընելով և աճեցուցանելով, արտաքին բարութիւնները ունենալով և վայելելով՝ կարող է եղանկ լինել այս կեանքումըս, և բարեպաշտութենով և արդարութենով՝ յաւերանահան իրանիսն զբաանել: Եւ այս երանութեանըս, այս իրաւոյանի հատարելութեանըս հասանելը՝ մարդուս վերջին նըպատակն է. այն է, ինչ բանի համար սահմանված է նա:

Աւակ. 15, 24. Ճանապարհ կենաց՝ խորհուրդ իմաստնաց, զի խորշանն ի դըժոխոց՝ փըրկեսցի:

Մատթ. 5, 48. Արդ եղերսւք դուք կատարեալք որպէս և հայրն ձեր երկնաւոր կատարեալ է:

Մատթ. 6, 20. 21. 33. Այլ գանձեցէք ձեզ գանձըս յերկնիւրս, ուր ոչ ցեց և ոչ ուտիճ ապականեն, և ոչ գողք ակն հատանեն և գողանան. զի ուր գանձք ձեր են, անդ և սիրաք ձեր լիցին: Խընդրեցէք նախ զարքայութիւն Ատուածոյ և զարդարութիւն նորա. և այդ ամենայն յաւելցի ձեզ:

7.

Թէ ի՞նչ էսինքն խաղտն էն լինում այս Երպարտակէն հասանելու .

Մարդըս այդքան գեղեցիկ պարգևներով զարդարած, կարող էր նոյնպէս հեշտութեամբ հասանել իւր մեծ նըպատակին, եթէ նորա ջանադրութեանը չը լինէին հակառակ զօրաւոր թըշնամիներ, ինչպէս՝ նորա դըրդմունքը, յօժարութիւնքը և ցանկութիւնքը, նորա մարմնասպաշտութիւնը և կիրքը . այս պատճառով հոգին հետեւելով իւր նպատակին՝ անդադար պատերազմ՝ ունի ըզգայական մարմնի հետ, որ շատ անգամ՝ մեզ բարի է ցուցանում այն բանը որ հաճոյական էր մեզ՝ առանց հարցաբըննելու՝ արդար էր այդ, թէ ոչ :

Սիրաբայ 10, 22. 23. Ո՛չ է սակզծեալ ամբարտաւանութիւն ընդ մարդկան և ոչ ցատու մն ցեղն կանանց . սերմնն մարդկան պատուեցի, այն որ երկինջն յԱստուծոյ, իսկ սերմնն այն անպատուեցի որ էանց ըզպատուիրանաւ Տեառն :

8.

Մարդը թէպէտ կարող է իւր փտաւոր յօժարութեններին ընդդիմանալ, եթէ կամենայ վերոյիշեալ (յօդ. 4. 5.) զօրութեններիցը օգուտ քաղել, և իւր բանականութենովը օրըստօրէ լաւ ճանաչել՝ թէ որն էր արդար և բարի . բայց ո՛չ ամենեքեան կամք ունին հոգին մարմնի վերայ, բանականութիւնը ըզգայականութեան վերայ իշխան կացուցանելէ . Կմանապէս՝ առանց բացառութեան՝ մտրորական են ամենեքեան, ունին բարոյական տրկարութիւն, այլև իւրեանց ծընողներից ժառանգած մի ձըգտողութիւն որ ըստխալումէ գործել այն բանը որ արժան չէր՝ Ըսկըլլէական Տեղս :

Թժ. Պաւղ. առ Գաղատ. 5, 24. Խակ որ քրիստոսեանքն են, լըմարմինը իւր էանց ի խաչ հանին կարեօքնն և ցանկութեամբք հանդերձ :

Թժ. Պաւղ. առ Հռոմ. 7, 14. 15. Գիտեմ՝ զի օրէնքնն հոգւոր են, այլ ես մարմնաւոր եմ՝ ընդ մեզօք վաճառեալ . զի զոր գործեմնն՝ ոչ գիտեմ . ոչ եթէ զոր կամիմնն, զայն գործեմ, այլ զոր՝ ատեամնն՝ զայն գործեմ :

9.

Թէ արդե՞հ հոգիքն ի՞նչպէս հարստ էն լուսուորութեան, զօրութեան և ճիշտարարութեան .

Այս պատճառով, այն և իւր տրկարութիւնը ըզգալով՝ մարդըս իւր աչքը և սիրտը կարօտով լըցուած ուղղեցուցանումէ դէպ

ի մի այնպիսի առարկայ որ ունի իւր մէջ գերազոյն իմաստութիւն
և անտարակուսելի զօրութիւն: Այն էակը, որ մարդուս լեզուն
անուանումէ: Աստուծոյ, որոնումէ: և գուշակումէ հոգին. որ նա՝
առաջնորդ ունենալով մի աւելի պայծառ լոյս քան թէ մարդկե-
ղէն հանձարը տալիս է, սրբավելով աւելի վերին զօրութենով,
քան թէ մարդկային կամքը ինքն ըստ ինքեան ունի, ամրանալով
մի աւելի հաստատուն յուսոյ վերայ քան թէ մարդկային գիտու-
թիւնը սովոր է տալ, կարողանայ հետեւել իւր բարձրը նպատա-
կին, հասանել աւելի գեղեցիկ երանութեան քան թէ աշխար-
հայինն է, և գըտանել այնպիսի խաղաղութիւն, որ աշխարհըս
չէ կարող տալ:

Գործ Աւար. 17, 27. Թերեւս զննեցին լընա և գըտանեցին. նա՛ և ոչ
հեւի իսկ է յիւրաքանչիւր ումեքէ ի մէնջ:

10.

Աստուծոյ.

Այս անյաղթելի կարօտութիւնը հասանելու իւր առաջի դը-
րած նրպատակին, որ է կատարելագործութիւնը և նորանից յա-
ռաջացած երանութիւնը, ակամայ կամօք ըստիպումէ մարդը՝ որ
հարցանէ ինքը իւրեանից. որպէս և ո՛ր կարող եմ գըտանել այն
Ատուածը, որ իմ սիրտըս խընդրումէ. ինչ տեղից կարող եմ ու-
սանել նորան հաճոյանալ, նորան այնպէս նըմանել, ինչպէս իմ
հոգիս այդ մասին ակընկալութիւն ունի: Եւ երկու աղբիւր են որ
բացվումեն նորա առաջը՝ Բընուելեից և Աստուծոյ գըրծը:

11.

Աստուծոյ ճանաչելը Բընուելեից.

Մարդուս ըզգայարանքը նորա մըտառութիւնը շըրջումեն
դէպ ի արտաքին աշխարհը, և նորա բանական հոգին մըտածումէ
այն բանի վերայ, ինչ որ նորա նըկատումեն: Զգայութիւնները
տեսանումեն ընութեան մէջ Ատուած. պատճառ որ այն բաները
որ կան, պիտոյ է որ գոյացած լինին մի էակից՝ որ նոցանից յա-
ռաջ էր. բայց մի վերջին պատճառ բընութեան մէջ եղած առար-
կաների համար՝ հարկադըրվումէ ընդունել բանական միտքը. և
այս վերջին պատճառը Ատուած է. ոչինչ ուրիշ էակ չէր կա-
րող այսպիսի մեծամեծ, այսպիսի զուգապատշաճ, այսպիսի օգտա-
կար գործեր յառաջացընել, և միանգամ ստեղծուածը այսպիսի

կարգում պահպանել, որպէս նոյն իսկ էակը, որ իւր էութեան ապացոյցները բոլոր բնութեան մէջ ըսքանջելի և բացայայտ կերպով հանդիսացուցանում:

12.

Բնութիւն օրէնք.

Ուրեմն՝ այսպէս նոյեւորով՝ կարող է մարդը բըննելով բընութիւնը, ոչ թէ միայն ըստուգել Աստուծոյ էութիւնը, այլև գըտանել և դասակարգել այն յատկութիւնք որ՝ երևելի բաներիցը դատելով՝ պէտք է ունենայ բոլոր էակների նախապատճառը: Մարդիկ առանց աչքով տեսանելու, ճանաչումեն նորան իւր դործերիցը, նոյնպէս՝ բարոյական օրէնքով և խըղճմըտանըրով որ դըրած են նոցա սըրտի մէջ: Ահա այսպէս ճանաչելով Աըրարիչը, զանազան կերպով սահմանած են նորա համար պաշտօն և երկըրպազութիւն (Կրօն. Բնութիւն կրօն):

Սաղմ. Գաւթի 18, 2. Էրկինք պատմեն ըրխաւըր Աստուծոյ, և զարարած լա ձեւայ նորա դասմէ հաստատութիւն:

Գործք Աւարք. 17, 27. 28. Զի թերևս զըննիցեն ըզնա և գըտանիցեն. նա՛ և ոչ հեւի իսկ է յիւրաքանչիւր ումեքէ ի մէնջ: Զի նովաւ կեանք և շարժիմք և եմք, որպէս ոմանք ի ձերոյ ճարարաց ասացին՝ թէ նորա և աղգ իսկ եմք:

15.

Աստուծո ճոհուշելը յայտնելալ կըօրէց.

Բայց միշտ փորքաթիւ են եղած և են այն մարդիկը, որ ինչպէս Սոկրատէս, Պլատոն, Սոդոն՝ իւրեանց բընական լուսովը կարողանային ըստանալ բոլորովին ուղիղ ծանօթութիւն Աստուծոյ մասին: Անհամար սըխականք և կէս մի Աստուծոյ էութեանը շատ անարժան կարծիքներ խառնած էին շատերի մըտածութենների հետ, և սորանով մեղք և սնապաշտութիւն անչափ տիրապետել էին: (Հեթանոսական՝ յունական բառիցը θεός, θεός.) Եթէ սորա վերայ աւելացընենք այն միւս ծանօթութիւնքը մարդուս վիճակի մասին՝ այս կեանքից յետոյ, որ բանի վերայ առաւել իմաստունըր ևս կարող էին միայն ունենալ մի աղօտ և մըռայլ յոյս, բայց ոչինչ ըստուգութիւն. ապա ուրեմն իւր բանաւոր արարածների ժամանակաւոր և յախտենական եըջանկութեան վերայ խընամք ունեցող Աստուծուն վայել էր, որ նա իմաստուն տնօրէնութեններով, լուսաւորեալ և արարչական կամքը իմացող

սուրբ մարդերի բերանով և նոցա կրօնապաշտական դրուածնե-
րովը ուսուցանէ մեզ իւր գոյութիւնը, այլև՝ թէ ինչպէս պարտ
էր արժանաւոր պաշտօն մատուցանել նորա հոգևոր էութեանը,
և թէ մարդուս հոգին ինչ յոյսեր և ակընկալութիւններ պիտոյ
է ունենար, և թէ ինչպէս էր այն հանդերձեալ կեանքը, որին ըս-
տապատէ նա մահուց յետոյ: (Յայրենաբնիկ աստուծային Յայրենա-
կան, Աստուծային:)

Թ՝ Պաւլ առ Եփեսացիս 3, 5. Չի այլոց ազգաց ոչ ցուցաւ որդւոց
մարդնան, որպէս և այժմ՝ յայննցաւ սրբոց իւրոյ՝ առաքելաց և մարդա-
բնից՝ հոգւովն:

Թ՝ Պաւլ առ Եփրոսեցիս 1, 1. Բազում մատմբք և բազում օրինակօք
կանխաւ խօսեցաւ Աստուած ընդ հարսն մեր մարգարէիւք. ի վախճան ա-
ւուրոց այսոցիկ խօսեցաւ ընդ մեզ որդւովն:

Թ՝ Պետրոսի բ. 1, 21. Քանզի ոչ եթէ լրա կամոց մարդկան տուաւ մար-
գարեութիւն երբէք, այլ ի հոգւոյն սրբոց կրեալք՝ խօսեցան մարդիկ
Մատուծոյ:

14.

Յայրենաւ կրօնի յիշատակարանքս:

Այն սուրբ յիշատակարանքը՝ որ բովանդակուածն իւրեանց
մէջ այս աստուածային յայտնութիւնքը՝ ասվումն Աստուծա-
շունչ կամ՝ Սուրբ գիրք: Սոցա մէջ պարունակվումէ Աստուծոյ
բանը, այսինքն՝ նորա խսկական վարդապետութիւնքը իւր էու-
թեան վերոյ և այն աստուածեղէն օրէնքների մասին, որ պահ-
պանելով կարող է մարդըս բարեպաշտօն լինել, խաղաղութիւն
և երանութիւն գրտանել: Կորքա քարոզումն մեզ, թէ ինչ պարտ
էր մեզ առնել և թողուլ, որ հաճոյանանք Աստուծուն և ժա-
ռանդենք նորա որդիութիւնը: Բոլոր աստուածաշունչ գիրքը բազ-
կանումէ երկու մասնից: Հին և Կոր կտակարանից: Աւաջներ գրք-
վեցաւ Հրէից համար և ունի իւր մէջ այն սրայմանները, որան-
ցով մի ժամանակ Աստուած Մովսէսի ձեռովը ուխտ գրքեց Հրէից
հետ. իսկ միւսը պարունակումէ իւր մէջ Քրիստոնէից սուրբ
գրքերը, որոնց մէջ նշանակած է այն ուխտը որ Աստուած իւր
որդոյ Յիսուսի Քրիստոսի ձեռովը ուխտեց մարդկային ազգի հետ:

Աստուծոյ բանը և Աստուծոյ կամքը յայտնելու մէջ այս գրք-
ուածներն մէջ. սոյս պատճառով պիտոյ է ասվին Աստուծային:
Այլև Աստուծոյ կողմէն կար այն մարդերն մէջ, որոնց ձեռով գը-
րած են նորք, և աստուածային ազգեցութիւնք են գործում հա-

ւատաւոր ընթերցողներէ հողու և սրբոյ մէջ. այս է նոցա ճշմարտութեան ևս առաւել անտարակոյս ապացոյցը: Նոցա գրողները իւրեանց արած հրաշքներովը և մարգարէութեններովը երեւեցան Աստուծուց լուսաւորեալ մարդեր:

13.

Հին կտակարանը՝ բաց ի քանի մի քաղզարէն գրած հատուածներէց՝ (որ օրինակ Դանիէլի մարգարէութեան և Եզրի գրքի մէջ) գրած է երկայական լեզուով և բաժանվում է երեք կարգ: Ա. Օրէնք, կամ Մովսէսի հինգ գիրքը, այսինքն՝ ծընընդոց, Ելից, Ղևտական, Թուոց և Երկրորդումն օրինաց: Բ. Նախնեաց քաջադործութենների պատմութիւնքը, որպէս՝ գիրք Յեսու Նաւեայ, Դատաւորաց, երկու գիրք Սամուէլի և երկու գիրք Թադաւորութեանց. այլև Մարգարէութիւնք Եսայեայ, Երեմիայ և Եզեկիէլի, և գիրք 12 փոքրը մարգարէից՝ որ սոքա են. Ովսէէ, Ամուս, Միքիէ, Յովէլ, Աբդիու, Յովան, Նաուամ, Աբրահամ, Սոփոնիա, Անգէոս, Չաբարիա, Մաղաբիա: Գ. Այլ գրուածք կամ՝ ինչպէս ասվում են՝ սուրբ գրուածք, այսինքն՝ Սաղմոս Գաւթի, Աշակը Սաղմոնի, գիրք Յովբայ, Երգ երգոց, գիրք Հուծայ, Ողբ Երեմիայ, գիրք Եսթերայ, Յուդիթայ, Դանիէլի, Եզրայ, Նեեմիայ և գիրք Մնացորդաց:

Ծանօթութիւն. Հին կտակարանի գրքերը Ազգբանագրիւ թարգմանութեան, կամ՝ ինչպէս սովոր են ասել՝ Եօթանանից թարգմանութեան մէջ այնպէս են կարգադրած, որ Դատաւորաց գրքից յետոյ դալիս է Հուծի գիրքը. Սամուէլի 2 գիրքը և Թադաւորաց 2 գիրքը ասվում են 4 գիրք Թադաւորաց. սոցա հետևում են իոյն՝ ինչպէս պատմական գրուածք՝ 2 գիրք Մնացորդաց, 2 գիրք Եզրայ, գիրք Նեեմիայ, Տովբիթայ, Յուդիթայ և Եսթերայ. յետոյ՝ գիրք Յովբայ, Սաղմոք, Աշակը, Եզեկիստտիկա (Ժողովոյ), Երգ երգոց, գիրք Խնտաութեանց, գիրք Սիրաբայ, սոցա մարգարէքը՝ այս դասակարգով. Ովսէէ, Ամուս, Միքիէ, Յովէլ, Աբդիու, Յովան, Նաուամ, Աբրահամ, Սոփոնիա, Անգէոս, Չաբարիա, Մաղաբիա, Եսայի, Երեմիա, Բարուք, Ողբ Երեմիայ, Մարգարէութիւնք Եզեկիէլի և Դանիէլի. և վերջումը երեք գիրք Մակաբայեացոյ: Սորանից երևում է որ Եօթանանից թարգմանութիւնը ունի իւր մէջ և Անյայտից ասած գրուածները (Βίβλοι ἁπόκριφοί) որ կէս մի Պաղեստինայի մէջ, և կէս մի Եգիպտոսումը երբայեցի արամեական, կամ յունական լեզուով գրուվեցան, կամ թէ վաղ թարգմանվեցան յոյն լեզու և բովանդակում են իւրեանց մէջ Հրէից մատենագրութիւնքը՝ ըսկրսեալ երրորդ դարու վերջից՝ Քրիստոսից յառաջ, մինև

ըն հարիւր տարի Քրիստոսից յետոյ: Սոքա ոչ Հրէից և ոչ նախնի Քրիստոնէից մէջ այնք շատ յարգի չը լինելով, և ոչ իսկ գործածական Եկեղեցումը՝ ամբողջան «այսպէս», որ զանազանվին այն գրքերիցը որ աստուածն աստուածաշունչ, աստուածեղէն գիրք *βιβλοι θεοπνεύστοι*, *θεία βιβλία*: Հին կտակարանի գրքուածները տահմանված լինելով մանաւանդ Հրէից ազգի համար, մեծ արժանաւորութիւն ունին և Քրիստոնէից համար, որովհետեւ Քրիստոս իւր կրօնը հիմնաւորել է Մովսիսական օրէնքի վերայ: «Մանապէս» Հին կտակարանի մէջ կան շատ մարգարէութիւնք որ նայումեն դէպ ի Քրիստոս. և աստուածարան որ և իցէ ժամանակի համար պիտանի և օգտակար է ընթերցասիրել նորան:

Դ. Եւրոպ. 24, 7. 8. Եւ աւետւ ըզգիր ուխտին՝ ընթերցաւ յարանցըս ժողովրդեանն, և ասին. զամենայն զոր խօսեցաւ Տէր՝ արասցուք և լուեցուք: Եւ աւետւ Մովսէսի զարիւնքն՝ ջանեաց ըզժողովրդեամբն և ասէ. ահա այս արիւն է ուխտին զոր ուխտեաց ատէր ընդ ձեզ վասն ամենայն բանիցըս այսոցիկ:

Յովհ. 5, 39. Քրննեցէք ըզգիրըս... և նորին իսկ են որ վրկայեն վասն իմ:

16.

Նոր կտակարան.

Աւելի մաքուր և կատարեալ վարդապետութիւնք պարզեւել է մեզ Աստուած Նոր կտակարանի կամ Աւետարանի մէջ, այսինքն՝ այն բարի Աւետիբովը որ Աստուած 1850 տարի յառաջ Քրիստոսի բերանով յայտնել է մարդկային ազգին: Նոր կտակարանը պատմումէ նոյնպէս Քրիստոսի կեանքը և գործերը, այլև ուսուցանումէ մեզ թէ որպէս կատարվեցաւ քրիստոնէական հաւատի հիմնարկութիւնը, և պարունակումէ իւր մէջ այն թրջութիւնը որ Քրիստոսի Աստուծաբար զըրած են իւրեանցից հիմնած հասարակութեններին, և մարգարէական մի գիրք՝ յայտնութիւն Յովհաննու աւետարանի:

Յովհ. 6, 64. 69. Չբանն զոր ես խօսեցայ ընդ ձեզ, հորի է և կեանք: Տէր՝ աւ ո՛վ երթիցուք. բանըս կենաց յաւիտենականաց ունիս:

Յովհ. 14, 6. Ես եմ՝ ճանապարհըն և ճըլմարտութիւն և կեանք. ոչ ոք գայ աւ հայր, եթէ ոչ ինև:

Յովհ. 6, 32. Ասէ ջընտա Յիսուս. Ամէն ասեմ ձեզ. թէ ոչ Մովսէս եւ ձեզ ըզճացըն յերկնից, այլ հայրըն իմ տացէ ձեզ ըզճացըն յերկնից ըզճըլմարտ:

Սորբէ գլխի գործարարութիւնը:

Այս գիրքը՝ ձոյն և աստուածային իմաստներ պարունակելով իւր մէջ, և մեր երանելի Թարգմանիչների ճարտարապետական ձեռովը այդ երկնային գանձը պարզեւած լինելով Հայոց ազգին, ամենայն Հայ պարտական էր օգուտ քաղել նորանից. ուսանիլ, ճանաչել և երկիրդած սրբտով պատուել այս պատկառելի յիշատակարանքը. ըստ որում քրիստոնէութիւնը առանց Սուրբ գրքի առաջնորդութեան մի անպրտուղ ծառի պէս էր: Յիրաւի՝ հայկական Թարգմանութիւնը Աստուածաշունչի՝ բանագէտ մարդերի դատաստանով՝ Թագաւոր է համարվում բոլոր Թարգմանութենների մէջ՝ թէ Ասիայումը և թէ Եւրոպայումը. բայց (ամաչումեմ ասել ճրջմարտութիւնը՝ թէպէտ լուծութիւնըս թըշնամութիւն կը լինէր ընդդէմ Աստուծոյ) ինչ օգուտ այդ գեղեցիկ և պատուական Թարգմանութենից, եթէ նա հին լեզուով և ոճով գրած՝ անմօտենալի էր մեր ժամանակի հայ քրիստոնէին, որ (թողունք թէ շատերը և կարգալ չը գիտեն) հին լեզուին տեղեակ չէր, ուրեմն և չէր կարող իւր կրօնի և աստուածպաշտութեան աղբիւրքը ճանաչել՝ ինչպէս հրամայելով հրամայումէ քրիստոնէութեան աստուածեղէն շինադիրք: Եւ արդեօք ինչպէս կարող էր ճրագը լոյս տալ, եթէ նա գրբուանի տակ ծածկած պիտոյ է մընար՝ փոխանակ աշտանակի վերայ դընվելու: Չէ՛ մեր կարծիքով՝ Աստուածաշունչը պիտոյ է լինի առաջին գիրք ամենայն հայ քրիստոնէի տան մէջ. նորա դըռները պիտոյ է բաց և արձակ լինէին մեծի և փոքրի համար, և ոչ թէ միայն տասն ու քրսան հին լեզու իմացող Հայի համար: Այս հարկաւոր է և ամենահարկաւոր, եթէ ցանկալի էր որ աստուածաշունչ գրբի փըրկաւէտ վարդապետութիւնքը արմատանային հայ Քրիստոնէի հոգու և սրբոի մէջ և սլըողաբեր գրտանվէին բարի բարի գործերով: Մեծապէս սըխալումեն այն անձիկքը որ կարծումեն թէ աստուածաշունչ գիրքը լինելով քրիստոնէական վարդապետութեան հիմըն՝ ըզգուշալի էր Թարգմանել նորան աշխարհիկ լեզուով ըստորում այս լեզուն չունէր այն ոյժը և աղուութիւնը որ կարողանար քրիստոնէական լուսաւորութեան միջնորդ լինել ժողովըրդի համար, կամ՝ որպէս թէ աստուածաշունչ գրբի յարգը և արժանաւորութիւնը կը պակասէր, եթէ նորա հնախօսութիւնը պարզվէր նոր լեզուով և հասկանալի շինվէր ամենեցուն առ հա-

տարակ՝ որ դեռևս գիտէին իւրեանց գործածական մայրենի լեզուէն: Այսպիսի կարծիքները թէ ինչպէս անհիմն և անհաստատ էին, բայցայց տէր ամենայն փոքր ի շատէ բանիմաց Հայի համար որ քաջ գիտէ, թէ Աշտուածաշունչ գիրքը ոչ թէ միայն թարգմանած է բոլոր եւրոպական նոր լեզուներով, այլև Եւրոպացոց հոգաբարձութեամբը (Անգղիացոց Բիբլիական ընկերութեան ձեռքով) փոխադրած է 140 լեզու՝ Եւրոպայից դուրս գրտանված ժողովրդների համար: Շատ և շատ ուրախ ենք որ նոր կտակարանը մտերումն հրատարակվել է աշխարհիկ բարբառով՝ աշխատութեամբ Դիթրիխ և Զարեմբա Բազըլեան առաքելութեան պետտարանական վարդապետների: Այս գիրքը տրվել է Ռուսաստանի մէջ Պ. Ղազարեանց տպարանումը 1836. և մի և նոյնը՝ առանց փոփոխութեան՝ Կոստանդնուպոլսի մէջ 1850: Խրնդրում ենք որ ամենակալ Տէրը յաջողէ այդ գործի ամենայն տեղ տարածումը:

Յովհ. 5, 59. Քրիստոսի բնութեան շուրջ համարիք նորք ունիլ ըզկեանս որն յաւիտենականն. և նորին իսկ են որ վրկայեն վասն իմ, որով համարեբն ունիլ կեանքս:

Յովհ. 7, 17. Եթէ որ կամի ըզկամրս նորս աւանել, գիտացէ վասն վարդապետութեանն, յԱտուծոյ իցէ արգեթ, եթէ ես ինչ յանձնէ իմն: Խօսիմ:

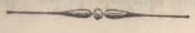
Յովհ. 8, 51. 52. Եւ ստեղծ Յիսուս առ Հրէայսն հաւատացեալս. եթէ որք կայցիք ի բանի իմում, ճըշմարիտ աշակերտք իմ էք. և ծանկնջիք ըզճըշմարտութիւնն և ճըշմարտութիւնն ազատեցէ ըզճեզ:

Թուղթ Յակոբ. 1, 21. Հեզութեամբ ընդունիջիք ըզբանն ընտաբոյ. որ կարողն է կեցուցանել զզկս ձեր:

18.

Ստորեւ գրուած Դիւրգոյնի մասին:

Մարդուս կրօնապաշտական պիտոյքը և նորա ակրնկալութիւնը յայտնեալ կրօնից՝ էր և է երկուպատիկ. այսինքն՝ հաստատութիւն այն անտեսանելի, յաւիտենական և ապագայ բաներին, որ մարդու սիրտը գուշակում է և յոյս ունի ժառանգելու, ուրեմն նորա հաստից ըստ հոգեւորականի. և ճիշդ գիտութիւնը այն մասին թէ մարդը ինչ պարտական է ասելու և Երդու, որ կարողանայ Աշտուծուն հաճոյանալ, երջանկութիւն և երանութիւն գտանել, ուրեմն իւր պարտականութիւնն է գիտելու: Սորանից հետեւում է որ քրիստոնէական կրօնի վարդապետութիւնը՝ ինչպէս այլ միւսներ՝ պէտք է բաղկանայ երկու մասնից, որոնց առաջինը ուսուցանում է հաւատի բաները, և միւսը՝ բարոյական գիտելիք:

Լ

ՔՐԻՍՏՈՆԵՆԿԱԿԱՆ ՀԱՒԱՏԻ ՈՒՍՈՒՄԸ

ԱՌԱՋ ԻՆ ՀԱՏ ՈՒ ԱԾ

Լստուծոյ մասին.

1.

Լստուծոյ գոյութիւնը.

Ինչ բան աչքը տեսանումէ, սիրտը գուշակումէ, բանականութիւնը մըտածումէ, այն բանը ևս ուսուցանումէ սուրբ գիրքը. կայ մի Աստուած. և այս հիման վերայ հաստատված է մարդու հաւատը: Սուրբ գիրքը թէպէտ ամենայն տեղ ենթադրում է Աստուծոյ գոյութիւնը, բայց նոյնպէս էջ հրաժարվում շատ տեղ բանաւոր պատճառներով քաջալերել և ամրացուցանել մեր հաւատը նորա գոյութեան մասին, այլև յատկապէս իշխանութիւն է տալիս մեզ որ քրններով ըստուգենք և ճշմարտենք այդ հաւատը: Սուրբ գիրքը նկարագրելով աստուածային էութիւնը, աչքի հանդէպ է կացուցանում մի այնպիսի աստուածէ զէն պատկեր, որ բարեպաշտ սիրտը՝ անդադար մըտաբերելով Աստուած՝ կարող է կենդանացնել և ազնուագործել իւր մէջ, թէպէտ սուրբ գիրքը այնքան է մեզ տեղեկութիւն տալիս Աստուծոյ մասին, ինչքան մեք այժմ կարող ենք հասկանալ և գիտելու հարկաւորութիւն ունինք:

Սաղմ. Դաւթի. 14, 1. Աչաց անըզամլին ի սրբաի իւրում, թէ ոչ գոյ Աստուած. Արարանեցան և որդեկցան յանօրէնութեան իւրեանց:

Յովհ. 1, 18. ԶԱստուած ոչ որ ետես երբէք, բայց միածիննն որդի որ է ի ծոց հօր՝ նա պատմեաց:

Յովհ. 14, 6. 7. 9. Ալէ ցնտա Յիսուս. Ես եմ՝ ճանապարհն և ճշմարտութիւն և կեանք. ոչ որ պայ աւ հայր՝ եթէ ոչ ինև: Եթէ զես գետէիք՝ ապա և ըզ՛այր իմ՝ գիտէիք, և այսուհետև գիտասցիք ըզնա, և տեսէք ըզնա: Որ ետես զես, ետես ըզ՛այրն:

Յովհ. 16, 12. Ե՛ւս բազում ինչ ունիմ՝ տեսլ ձեզ. այլ ոչ կարէք հանդարտել այժմիկ:

Գործք Աւար. 17, 24-28. Աստուած որ արար զաշխարհըս և զամենայն որ ի նմա, նա երկնից և երկրի է տէր. ոչ ի ձեռադործ տաճարըս բնակէ, և ոչ ի ձեռաց մարդկան պաշտի իբրև կարօտ իմիք. նա տայ ամենայնի

կեանքս և շունչ և զամենայն ինչ: Աւար և միօրէ արեւնէ զամենայն ազգքս մարդկան՝ բնակել է վերայ երեսոց ամենայն երկրի. հաստատեաց կարգեալ Ժամանակքս և սահմանադրութիւնքս բնակութեան նոցա՝ իւրեղբել զԱստուած: Չի թերևս զըննիցեն ընձա և գտանիցեն. նա՛ և ոչ հեռի իսկ է յերաբանչիւր ումբէ: Ի մէջ. զի նովաւ կեամք և շարժիմք և եմք, որ պէս ամանք ի ձերոց ճարտարաց ասացին՝ թէ՛ նորա և ազգ իսկ եմք: Տննութեոյ առաջին. 6, 16. Որ միայն ունի զանմահութիւն, բնակեալ է լոյս անմատոց:

Իսոց Աստուծոյ էութիւնը միշտ անխմանալի է մարդուս տըկար մըտքի համար, որ այնպէս միայն կարող է նորան մըտածել, որ ամենալաւ մարդերի մէջ տեսած և պատուած յատկութիւնքը՝ գերազանց համեմատութենով ընծայէ Աստուծուն:

2.

Աստուծոյ Տրուելիւնք.

Ամենաբարձրը էակը ըստ որում ամենաբարձրեալ է, ունի քանի մի յատկացուցիչ նըշաններ, որ ոչ մի ուրիշ էակի չեն վայելում: Աստուած՝ մի է, որովհետև ամենակատարը կարող է մի հատ լինել. այս միութիւնը Աստուծոյ՝ վկայութենով հաստատուին այն գուգապատշաճութիւնը որ տեսանլումէ բոլոր ստեղծագործութեան մէջ, և այն իմաստուն տնօրէնութիւնքը որ մարդուս Ժամանակաւոր և յաւիտենական երջանկութեան համար աբաւ են: Տըղացութեան վիճակի մէջ եղած ազգերը և կրօնները միայն՝ աստուածք են անուանում այն պէսպէս զորութիւնները որ կան բնութեան մէջ, այլև այն շընչաւորքը որ շատ օգտակար կամ ֆլասակար էին (կոստապոլստէն): Սորան հակառակ է քրիստոնեայ, հըրէսայ, և մահմետական ազգերի միաստուածեան հաւատը, այսինքըն՝ մի Աստուած հաւատալը:

Մարգար. Եսայեայ. 44, 6. Այոպէս ասէ Աստուած Թաղաւորն Իսրայէլի. և որ փըրկեացըն ընձա՛ Աստուած զօրութեանց. ես առաջին և ես առյապա. բայ յինէն այլ ոչ ոյո Աստուած:

Մովս. գ. Ելից. 20, 25. Մի՛ աւնիցէք ձեզ աստուածքս ոսկեղէնքս և աստուածքս արծաթեղէնքս:

Պաւլ. առ Կորնթ. թ. ա՛. 8, 5. 6. Չի թէպէտ և իցեն անուանեալ աստուածք՝ եթէ յերկինքս և եթէ յերկրի, որպէս և են աստուածք բազումք և տեսքք բազումք. այլ մեզ մի Աստուած, Հայր՝ յորմէ ամենայն, և մեք ի նա, և մի տէր Յիսուս Քրիստոս, որով ամենայն և մեք նովաւ: Յովհ. 17, 3. Այս են յաւիտենական կեանք, զի ծանկեցեն ըզքեզ միայն ճըշմարիտ Աստուած, և զոր առաքեցեր՝ ըզՅիսուս Քրիստոս:

3.

Աստուծոյ միասնական երրորդութիւնը

Մի Աստուած ուսուցանող քրիստոնէական կրօնին ընդդէմ էջ հաւատաւ Աստուծոյ միասնական երրորդութիւնը. կայ մի Աստուած. բայց նա իւր ամենառատ բարերարութիւնքը ցուցանում է մարդու երեք առանձին կերպով, որպէս Հայր, Որդի և Մայր Հոգի, որ թէպէտ որոշեալ անձինք են՝ ըստ որում այլ է Հօր անձը, այլ է Որդւոյ անձը, և այլ՝ Հոգւոյ անձը, բայց ի վերայ այդքան ամենայնի համարձակ, համազօր, համակամ և համախոս են՝ առանց շրջութելու նոցա ջոկ ջոկ յատկութիւնքը:

ԹՎ. Պաւլ. առ Եփես. 4, 6. Մի Աստուած և հայր ամենեցուն, որ ի վերայ ամենայնի և ընդ ամենեոսն և յամենեւնն ի մեզ:

Մատթ. 28, 19. Գնացէ՛ք այսուհետև, աշխերանցէ՛ք ըամենայն հեթանոսսս, մըկերանցէ՛ք ըզնոսս յանուն Հօր և Որդւոյ և Հոգւոյ սրբոյ:

Կախ առաջին պաշտումենք Աստուած որպէս Հայր, (չըծընեալ, այլ ծընող և բըղխող) արարիչ, պահպանիչ և կառավարիչ աշխարհի և մարդկային ազգի, և մանաւանդ՝ որպէս Հայր Յիսուսի Քրիստոսի, որ ինչպէս միածին որդի եկաւ Հօր մօտիցը աշխարհ: Եթէ Աստուած՝ ամենեւեցի հայրն է, ապա մարդիկ իւրեանց մէջ անգամք են մի մեծ ազգատոհմի, որի գլուխը Ամենաբարձրեալն է. ուրեմն պատուէր նորանց, սիրէր նորանց:

Եփես. 8, 4. 6. Այլ վառն կերակրոցն զո՛հեցո՞յ գիտեմք, եթէ ոչինչ իո՞վ կուգրդ են յաշխարհի, զի չիք որ Աստուած բաց ի միոյն: Այլ մեզ մի է Աստուած, հայր՝ յորմէ ամենայն և մեք ի նա. և մի՛ տէր Յիսուս Քրիստոս, որով ամենայն, և մեք նովաւ:

Աստուած իւր Որդւոյ (որ է չըծընող, այլ ծընունդ) միջնորդութենովը (Աստուծոյ բանիւր) յայտնեց իւր անձը մարդկային ազգին, փրկից նորան տըգխտութենից, մեղքից և կորուստից՝ ծանուցանելով նորան իւր կամքը, և հիմնելով շընորհաց արքայութիւնը:

Յովհ. 1, 14. Եւ բանն մարմին եղև և բընակեաց ի մեզ. և տեսաք ըզփառըս նորա, ըզփառըս իբրև ըզմիածնի առ ի հօրէ, լի՛ շընորհօք և ճըշմարտութեամբ:

Յովհ. 1, 1. Ի սկըզբանէ էր բանն, և բանն էր առ Աստուած, և Աստուած էր բանն:

Յովհ. 1, 18. Ձատուած ոչ որ կտես կրեք, բայց միածինն որդի, որ է ի ծոց հօր՝ նա պատմեաց:

Յովհ. 3, 16. Ձի այնպէս սիրեաց Աստուած զաշխարհ, մինչև զորդին իւր միածին ետ:

Վերջապէս Հոգին սուրբ, (նչ ծընող և նչ ծընունդ, այլ լից) Աստուծոյ Հոգին որ առաքվեցաւ՝ մարդկային ազգին անբնութապէս օգնելու, ծանրակըշիւ կրօնական բաներումը նորա միտքը լուսաւորելու, և կեանքի մոլորական ճանապարհներումը նորան դէպ ի ուղիղը առաջնորդելու համար: Այս սուրբ Հոգին՝ ինչպէս մի ժամանակ Առաքելոց վերայ ի ջանելով՝ յաջողեց քրիստոնէութեան յառաջդիմութիւնը, նոյնպէս և այժմ գործակից է ամենայն մարդու, որ հետեւում է իմաստութեան, բարեպաշտութեան և առաքինութեան:

Սաղմ. Դաւ. 142, 10. Ուսո՛ւ ինձ առնել ըզկամբ քո, զի դու ես Աստուած իմ. Հոգի քո բարի առաջնորդեցէ ինձ յերկիր ուղիղ:

Յովհ. 15, 26. Բաց յորժամ եկեցէ մըխիթաբիշն, զոր ես առաքեցից ձեզ ի հօրէ, ըզհոգին ճըշմարտութեան սր ի հօրէ ելանէ, նա՛ վկայեցէ վաղն իմ:

Թ. Պաւլ. առ Փիլիք. 2, 13. Ձի Աստուած որ յաջպէ ի մեզ ըղկամին և դաւենլըն վաղն հաճութեան:

4.

Աստուծոյ յաւիտէականութիւնը

Երկրորդ յատկանը չանը՝ պատկանաւոր Աստուծուն միոյն՝ է յաւիտէականութիւնը. ժամանակի սահմանից և փոփոխութենից դուրս է նա. որպէս տէր ժամանակի՝ ազատ է նա. ոչ ըսկըսել է և ոչ կը վերջանայ. կայ և կը մընայ միշտ մի և նոյն, ինչպէս իւր էութենովը, նոյնպէս իւր կամբովը. անփոփոխ է Աստուած:

Աստուծոյ սիրտը դէպ ի մարդկային ազգը, նորա հաճութիւնը բարի բաների վերայ, նորա զարշտութիւնը չար բաներից՝ անփոփոխելի է. ինչ որ խոստանում է՝ կատարում է անշուշտ. նա ապաքին է: Այս բանը թող մըխիթարէ քեզ, թող ահ և երկիւղ բերէ քո վերայ, թող սիրտ տայ քեզ՝ որ լինիս քո կանոնների վերայ նոյնպէս հաստատ, քո խոստանութեան մէջ նոյնպէս հաւատարիմ:

Սաղմ. Դ. 101, 28. Բաց դու նոյն իսկ ես և ամբ քո ոչ անցանն:

Սաղմ. Դ. 89, 2. 4. Տէր աղաւէն եղեր մեր ազգէ մինչև յազգ. մինչև լերինք հատասեալ էին, մինչև ստեղծեալ զերկիր և զամենայն տիեզերք. յաւիտենից մինչև յաւիտանըս դու ես: Հազար ամ յաչրս տեսնն որպէս օր երեկի զե անց, որպէս սրճ մի գիշերոց:

Յովհ. ան. 2, 17. Էւ աշխարհըս անցանէ և քանկութիւնըն. իսկ որ առնէ ըզկամբս Աստուծոյ, մընայ ի յաւիտեան:

Գիրք Թուոյ. 25, 19. Ո՛չ իբրև ըզմարդ է Ատուած ի զարթնուլ, և ոչ իբրև զորդի մարդոյ ի սպաւնալ. դու ասոցիր թէ ոչ արտոցէ, խօսեցի և ոչ կացուցէ:

Ճ.

Ատուած հոգի է.

Նմանապէս հոգի է Ատուած, և՛ ինչպէս նա միայն է և կարող է լինել՝ առնուհապա հոգի, որ թէպէտ անտեսանելի և անմարմին է, բայց իւր ամենաբարձրը մըտքի, իւր սուրբ, բարի և ամենակարող կամքի զործերովը գերազանց է քան թէ մարդկեղէն հոգին: Ուրեմըն՝ այսպէս նայելով՝ հերիք չէ Ատուծոյ համար մարմնաւոր պաշտօնը. և Յայտնեալ կրօնի նպատակը նոյն էր, որ հաստատէ աստուածապաշտութիւն՝ հոգեւոր և ճշմարտութեան, ինչպէս մանաւանդ Յիսուսի Քրիստոսի նախապատիւ ջանադրութիւնն էր, քանի որ նա աշխարհի վերայ էր: Եթէ սուրբ գիրքը տեղ տեղ ընծայումէ Ատուծուն մարդկեղէն անդամներ, աքք, սկանջք, ձեռք, այդ՝ այն մըտքով է, որ տըկար մարդուս համար աւելի հասկանալի լինի Ատուծոյ ամեն տեղ ներկայ, ամենագէտ և ամենակարող լինելը:

Պաշտիր Ատուած հոգուէ մէջ, այսինքն՝ մըտքով և սրբամով, բարեգործութեամբ և ճըշմարտ, անկեղծ բարեպաշտութեամբ. մի՛ կարծիր, որ արտաքին աստուածապաշտական արարողութեններով կարող ես գու Ատուծուն հաճոյանալ, եթէ քո զործերը ընդդէմ են նորան:

Մարգ. Եսայ. 53, 4—8. Ի հակառակութիւննս և ի կրուելսս պահէք և կրուիէք զանաւարն. իսկ զինչ պիտոյ է ինձ այնպիսոյ աւուր պահք. դալ բողբեղ ձեր աւիս և ինձ ոչ լըտել ձեզ. ո՛չ զպղպիտի պահքս ընտրեցի և ո՛չ զօրըն, յորում կարկամեցուցանէ մարդ զանձըն իւր: Զի եթէ կրտսցուցին իբրև զանուր ըզպարանոց քո և քուրձ և մոխիր տարածանկեցես, սարայն և ոչ զայն կոչեցի պահքս և օր ընդունելի: Ո՛չ զայնպիսի պահքս ընտրեցի՝ ասէ Տէր: Այլ լո՛ծ ըզկընձիւրն անիրաւութեան, քակեա՛ ըզխտորդախութիւն բըւնութեան վաճաւոց քոյ, արձակեա՛ ըզնեղեալս թորութեամբ և զամենայն մուրճակրս անիրաւութեան պատուեա՛: Բըրդեա՛ քաղցեաց ըզճաց քո և զաղբատըս անյարկրս տար ի տուն քո. եթէ տեսնեցես ըզմերկըս, ըզգեցուցանիջլիր և յընտանեաց զաւակի քո՝ զակըն մի՛ արկանեցես:

Յովն. 4, 24. Հոգի է Ատուած և երկրորդագուացըն նորա՝ հոգւով և ճըշմարտութեամբ պարտ է երկիրպագանել:

Հրովմայեց. 1, 10. Զի աներևոյթք նորա ի սկըզբանէ աշխարհի արարա-

ծովքըս իննայեալ տեսանին. այսինքրն է՝ մըշտընջնաւորութիւն և զօրութիւն և աստուածութիւն նորա. զի ոչ գըտանիցեն ամենին տալ պատահանի:

Գործք Աշտք. 17, 24. 25. Ատուած որ արար զաշխարհըս և զամենայն որ ի նմա, նա երկնից և երկրի է տէր. ոչ ի ձեւագործ տաճարս բընակէ և ոչ ի ձեռաց մարդեան պաշտի իբրև կարօտ իմիք. նա տայ ամենայնի կեանքս և շունչ:

6.

Ամենակարողութիւնք.

Անկիրթ մարդու մըտքի համար ևս բացայայտ է Ատուծոյ կարողութիւնը և զօրութիւնը. ոչինչ կարող չէ ընդդիմանալ նորան, ոչինչ անհրնար չէ նորա մօտ. այս պատճառով ասումենք նորան ամենակարող:

Սաղմ. 32, 8. 9. Երկիցէ ի տեսանէ ամենայն երկիր, և ի նմանէ դողացնն ամենայն բնակիչք աշխարհի. նա ասաց և եղեն, հրամայեաց և հաստատեցան:

Ղուկ. 5, 20. 21. Այլ այնքմ որ կարողն է աւաւեւլ քան զամենայն ինչ աւնեւլ յաճարութեամբ, քան զոր խընդբեմբքն և իմնամբ. ըստ զօրութեանն որ յայտեալն է ի մեզ. նմա վառք... յաւիտենից յաւիտեաննս: Տէն Սուրբ պատմադրութեան մէջ՝ Փարաւան, Մովսէս, Պետրոս:

Ուրեմն թող տըկար մարդըս հաւատ ունենայ զէզ ի իւր հըզօր արարիչը, որ կարող է օղնել նորան. բայց թող նա Ատուծոց հըբաշք ջը պահանջէ իւր համար. թող ջը կարծէ երբէք որ մի ուրիշ բան կը հանհիլի քան թէ հատարակաց և մասնաւոր օգտին ձեռընտու էր:

7.

Ատուծոյ անը ներկայութիւնք.

Ատուծոյ մըշտընջնաւոր և հոգևոր էութեան հետ շատ մօտ կապակից է նորա ամենայն տեղ ներկայ լինելը. որովհետև ինչպէս նա՝ յաւիտենական հոյր լինելով՝ ժամանակի սահմանից դուրս է, նոյնպէս իւր ներկայութենովը ոչինչ տեղի հետ կապած չէ. նա ամենայն տեղ է և ներգործումէ ամենայն տեղ:

Սորանից ճանաչիւր դու՝ ո՛վ մարդ, որ ոչ մի ժամանակ միայնակ չես. ու բախացիւր որ Ատուծոյ հոգին և զօրութիւնը ամեն տեղ ընկերակից է քեզ, երբ դու կարօտ ես խորհըրդի, օղնութեան և մխիթարութեան. բայց ի-

մայիւր որ Ամենաբարձրեալը տեսնուած նոյնպէս քո ամեն մի պիղծ մաս-
ծութիւնը և քո ամենայն չար գործերը :

Մաղձ. 138, 7. 10. Յո՛ւ երթայց ես յաղւոյ քուձմէ և կամ՝ յերեսաց քոյ
ես յո՛ւ փախեսցոյ . թէ ելանեմ՝ յերկինքս՝ դու անդ ես, և թէ իջանեմ՝ ի
գրԺսիրս, և անդքք ևս մ՛օտ ես . թէ աւից ըզթիւքս իմ՝ ընդ առաւօարս
և բնակեցայց յեղերըս ծովու . սակայն և անդ ձեռքն քո առաջնորդեսցէ
ինձ և աջ՝ քո ընկալցի զես :

Մարդ. Երեմիայ. 23, 23. 24. Աջտուած մերձաւոր եմ՝ ես՝ ստէ Տէր, և
ո՛չ Աջտուած հեռաւոր . եթէ թաղիցէ մարդ ի թաղըստան, և ես ոչ
անեկի ըզնա՝ ստէ Տէր . մի՛ թէ զերկինքս և զերկիր ես ոչ լինում՝ ստէ Տէր :

Մաղձ. 22. 4. Թե՛պէս և զընացից ես ի մէջ ըստուերաց մահու, ո՛չ եր-
կեսցոյ ի չարէ, զի դու Տէր ընդես ես : Յուզ քո և դաւազան, նոքա միւի-
թարեոյնն զես :

Տես Սուրբ պատմաբարութիւն . Յակովբ, Պետրոս :

8.

Ամենաբարձրութիւնը .

Եւ որովհետեւ ամենաբարձրեալ էակը ամեն տեղ ներկայ է, այս պատճառով ա՛մենաբարձր է նոյնպէս . այսինքրը՝ նա բոլորովին տե-
ղեակ է ամենայն բանի որ եղած է, որ կայ և որ լինելոց է . և այս զիտու-
թիւնը հասանուած է ինչպէս ընդհանրականին, նոյնպէս և մասնաւորին,
այլև մարդուս խորհուրդներին, մըտածմունքներին և յօժարութեններին :

Ուրեմն և ծածկապէս բարի և երկիւղած կոչ : Դու չես կարող Աջտու-
ածուցը փախչել կամ խաբել նորան . պինդ և հաստատուն կոչ, համբերիւր
անարդարութեան, մի՛ սրոնիր մարդու գովասանութիւն և մի՛ սըրամիր,
եթէ քո արժանաւորութիւնը չեն ճանաչում : Աջտուած որ ծածկատեն
է, յայտնի կը վարձատրէ քեզ :

Մաղձ. 138, 1—4. Տէր՛ ի սորձեցեր զես և ծանեար զես . դու ծանեար ըզ
նըստել և ըզյասնել իմ . ի միտ աւեր ըզխորհուրդքս իմ՝ ի հեռաստանէ,
ըզաւիզըս իմ և ըզվիճակըս իմ՝ դու քըննեցեր և զամենայն ճանապարհքս
յառաջադոյն տեսեր, զի ոչ գոյ նենդութիւն ի լեզուի իմում :

Մաղձ. 93, 9. Որովես զի որ տընկեսց զուսկըն, ինքըն ո՛չ լուիցէ կամ
որ ըստեղծ զակըն՝ ինքըն ո՛չ տեսանիցէ :

Յովբայ 16, 20. Եւ արդ ա՛հա՛ յերկինս է վըզայն իմ, և իրաւադէտն
իմ ի բարձունքս :

Յովբայ 34, 21. 22. Ձի ինքըն է տեսող գործոց մարդկան, և զօրկայ
ինչ ոչ ի նմանէ զոր գործեցին . և չիք տեղի թաղչելոյ այնոցիկ որ գոր-
ծեն զանօրէնութիւն :

Մատ. 10, 50. Այլ ձեր և ամենայն իսկ հեր գրից թուեալ է:
Գործք Աւարեւ. 15, 17. Որ աւնէ զայս ամենայն, յայսնի է ի յաւի-
տեանցըն:

9.

ԱՄԵՆԻՏԱՍԿՈՒԹԻՒՆԻՆՆԸ.

Ատուած ամեն բան կարող է գոյացընել, բայց առնում է
ինչ որ համաձայն է իւր իմաստութեանը, և միշտ ընտրում է ա-
մենաբարի ճանապարհներ իւր նպատակները համար, որ ինչպէս
իւր միտքը կատարեալ է, կամքը բարի է, նոյնպէս ամենաբարի
են միշտ:

Կոյն իսկ իմաստուն Ատուածուցը ուսիր իմաստնապէս գործել և խոհմու-
թեամբ ընտրել աւելի յարմար, բայց միշտ բարի հընարներ՝ քո լաւ ձեռ-
նարկութիւնքը յաւաջ տանելու համար. ուսիր մեծարել Ատուած՝ նորա
գործերը քըննելով. ուսիր հաւատալ նորա աւանորդութեանը:

Մարմ. 103, 24. Ո՞րպէս զի մեծ են գործք քո Տէր. զամենայն ինչ իմաս-
տութեամբ արարեր և լըցաւ երկիր ստեղծուածովք քովք:

Հառմ. 11, 33. Ո՞վ խորք մեծութեան և իմաստութեան և գիտութեանն
Ատուածոյ. Ո՞րպէս առանց քըննելոյ են զառաստանք նորա և առանց զըն-
նելոյ են ճանապարհք նորա: Զի ո՞վ գիտաց ըզմիտքս ական, կամ ո՞վ
խորհըրգակեց լինիցի նմա:

Հառմ. 16, 26. Միայնոյ իմաստնոյն Ատուածոյ ի ձեռնն Յիսուսի Քրիս-
տոսի. նմա փառք յաւիտեանքս յաւիտենից:

Տէս Մուրք պատմ. Յովսէփի, Յովք:

10.

ՄԵՐՔՈՒԹԻՒՆԻՆՆԸ.

Ատուածոյ մօտ ամենայն բան կարելի է. բայց նա առնում է
և կամենում է այն բանը միայն՝ որ ճըշմարիտ և բարի է. նա միշտ
և հանապաղ ատեցող է չարին և սիրում է բարին. նա ո՛րչէր է:
Իւր Ատուածոյ օրինակիցը թող ուսանի մարդը սիրել աւաքինութիւն և
ատել մեղք. թող մըտածէ որ կարող է Ատուածուն հաճոյանալ նա
միայն, որ անարատ գընացք ունի:

Մարմ. 5, 5. Ոչ թէ զու Ատուած կամիս զանօրէնութիւն, և ոչ բնակեն
առ քեղ չարք. մի՛ անօրէնք բնակեացեն առաջն աչաց քոց:

Մովս. Երկ. օրինաց. 32, 4. Ատուած որոյ ճըշմարիտ են գործք նորա և
ամենայն ճանապարհք նորա իրաւամբք. Ատուած հաւատարիմ է և ոչ զոյ
ի նմա անիրաւութիւն. արդար և անարատ է Տէր:

ԹՎ. Պատր. Կ. 1, 16. Ղանն որոյ գըրեալ է. եթէ եղբրուք սուրբ, զի
ես սուրբ եմ:

11.

Արդարութիւնք.

Սորանից ինքն ըստ ինքեան հետեւումէ Աստուծոյ արդարութիւնը, կամ նորա էութեան այն յատկութիւնը որանով նա վարձատրումէ բարին և պատժումէ չարը. ուրեմն ամեն մարդու հասուցանումէ այն վիճակը, ինչ վիճակի նա արձանէ է: Ամենայն ազատ գործողութիւն ունի իւր մէջ վարձատրութիւն կամ պատիժ, և անպատճառ ըստանալու է նորան՝ յառաջ կամ յետոյ, այս կեանքումըս խըղձմբտանքը հանդիստ լինելով կամ տանջելով, արտաքին հիւանդութենով, կամ թէ այն միւս կեանքումը. որովհետեւ Ամենագէտը մեր բոլոր գործերը գիտէ, և Սուրբը ատեցող է ամենայն արարքի որ նորա կամքին հակառակ է:

Արդարութիւն գործիր ս'ի մարդ, որ Աստուած միշտ վարձատրէ քեզ. թէպէտ և դու կըրէիր միշտ աշխարհիս ցաւը, իմացիր որ դու կարող ես քո սրբտի մէջ շատ ուրախ և երջանիկ լինել, և հասկացիր որ կեանքի աշխարհան վըշտերը կարող են քո սիրտը օր քան զօր խտակել, ամբացուցանել և սրբել, և այսպէս՝ քո յոյսը այն կատարեալ և արդարապէս վարձատրող կեանքի վերայ աւելի կենդանացնուի:

Եսայ. 5, 10. 11. Եւ տան. կապեսցուք զարդարն զի գըրժպըճի (անճընազանդ, անհաճոյ) եղև մեզ. այսուհետև զարդիւնըս ձեռաց իւրեանց կերիցեն. վնայ անօրինին. չարիք ըստ գործոց ձեռաց իւրոց անցցեն ընդ նա:

Գ. իմաստութ. 12, 16. Չի քո զօրութիւնըդ իշխան է արդարութեան և տիրելըդ ամենեցուն՝ ինայել տայ յամենայն:

Հռոմ. 2, 6. 11. Որ հատուցանէ իւրաքանչիւր ըստ գործըս իւրեանց. քանզի ոչ է անհաւուրութիւն առաջի Աստուծոյ:

Գաղատ. 6. 9. Այլ ըզբարիս գործել մի՛ ձանձրացուք, զի ի ժամանակ իւրում հընձեսցուք առանց լըբանելոյ:

Կորնթ. Բ. 9, 6. Քանզի զայդ որ սերմանէ չըրդելով, չըրդելով և հընձեսցէ, և որ սերմանէ առատութեամբ, առատութեամբ և հընձեսցէ:

Եբրայ. 6, 10. Ոչ եթէ անիրաւ ինչ է Աստուած՝ մուսնալ ըզգործըս ձեր և ըզսէրն զըր ցուցէք յանուն նորա, զի պաշտէիք ըզուրբսըն և պաշտէք:

Տէս Սուրբ պատմագրութիւն. Յովսէփ, Աբեսաղով, Մեծատունը:

12.

Աստուծոյ Գլխու-Լիւնը.

Ամենաբարձրեալ էակը կամենումէ նոյնպէս ամենայն մարդ այնպէս երջանիկ շինել, ինչքան կարելի է, և որպէս ճըշմարիտ հայր խընամբ ունի նոցա երջանկութեան վերայ. շատ հընձ է Աստուած: Թէ նա այս յատկութիւնը ունի, ցուցանումեն ոչ թէ միայն նորա արարածքը աշխարհի վերայ, սորա կարգադրութիւնը և այն անհամար հոգևոր և մարմնաւոր բարութիւնքը որ նորանից վայելումենք մեր առաջին շնչից մինչև վերջինը, այլև այն բոլոր ըզգայուն բառեղծուածներին պարգևած կարողութիւնք՝ բարեկեցութիւն և երջանկութիւն վայելել. բայց ևս առաւել այն բարեկեցանութեան աղբիւրը որ բացել է նա մեզ Յիսուսի Քրիստոսի միջնորդութենով:

Ահա՛ բառ որում Աստուած զանազան կերպով բարերար է մեզ, վասն այս պատճառի Աստուծոյ գութը և սէրը զանազան անուն ունի. նա ասվումէ Բազմոյց՝ Երբ երևումէ դէպ ի չքաւորները և օգնականութեան կարօտները. նա իբրև Գործարար է և համբարձիչ է, երբ ներումէ մարդուս սխալանքին և տալիս է նորան ժամանակ ապաշխարելու. շնորհ է ասվում՝ երբ բարերար է և անարժաններին:

Սաղմ. 55, 6. 7. Տէր՛ յերկնրա է ողորմութիւն քո, ճըշմարտութիւն քո մինչև յամբողջ:

Սաղմ. 144, 8. Գրթած ողորմած է տէր, երկայնամիտ և բազումուղորմ:

Սաղմ. 117, 1. Խոտտովան եղերուք տեսան, զի բարի է, զի յաւիտեան է ողորմութիւն նոցա:

Երեմիայ 51, 5. Բայց է բաց Տէր երևեցաւ նմա. սէր յաւիտենական սիրեցի ըզքեզ. վասն այնքիկ ձեզեցի ըզքեզ ի գրթութիւն:

Եփես. 3, 15. Ուստի ամենայն նահապետութիւն յերկնրա և յերկրի աւնուանի:

Յովհ. ան. 4, 16. 19. Եւ մեք հաւատացաք և ծանեաք ըզդէրն Աստուծոյ, զոր ունի առ մեզ. մեք սիրեցուք զԱստուած զի նախ նա՛ սիրեաց ըզմեզ:

Յովհ. 3, 16. Չի այնպէս սիրեաց Աստուած զաշխարհ մինչև զորդն իւր միածին ետ. զի ամենայն որ հաւատայ ի նա, մի՛ կորեցէ, այլ ընկալցի ըզկեանըս յաւիտենականըս:

Սառթ. 5, 45, Չի կղիլք որդիք հօր ձերոյ որ յերկնրա է, զի զարեւ

գանն իւր ծառէ ի վերայ չարաց և բարեաց և ածէ անձրև ի վերայ ար-
դարոց և մեղսւորաց :

Հռոմայ. 2, 4. Եթէ ըզմեծութեամբ քաղցրութեան նորա և ըզնեքել-
վն և գերեկայնմբութեամբն արհամարհեցես, չըգիտեցես զի քաղցրութիւն
Աստուծոյ ըզքեզ. յազարչխարութիւն ածէ :

Եփես. 4, 32. Լերուք ընդ միմեանրո քաղցունք, գըթածք, շնորհել մի-
մեանց, որպէս և Աստուած Քրիստոսիւ շնորհեաց մեզ :

15.

Աստուած ամենամեծատէն էրա՞նէն է •

Աստուած ունենալով իւր մէջ այս բոլոր ներքին կատարե-
լութիւնքը, գիտակից է իւր ամենամեծ բաւականութեանը և իւր
ամենամարտը երանութեանը, որ ինքը իւրեանով ունի և ոչ ովի
պարտական չէ, որ և ոչ կարող է առաւելանալ և ոչ պակասիլ :

Այս ուրեմն՝ թո՛ղ ջանք դնէ և մարդը օրըստօրէ առաւելացուցանել
իւր երանութիւնը, օր քան զօր կատարելագործելով իւր ներքին աստուա-
ծանմանութիւնը :

Սաղմ. 15, 11. Յույեր ինձ ըզձանապարհըս կենաց. լըցուցեր զես ուրախու-
թեամբ երեսաց քոց ի քաղցրութենէ վայելութեան աջոյ քո մինչ ի սպառ :
Տիմոթ. ա. 6, 15. Չոր յիւր ժամանակըս ցուցէ երանելին և միայն հը-
զօր, թաղաւոր թաղաւորաց և տէր տէրանց :

Յակոբ. 1, 25. Իսկ որ յառեալ ի կատարեալ օրէնըս աղատութեանն
հայեցի և ի նրմին կացէ, ոչ եղև նա լըսող մտապութեան, այլ աւանելի
գործոյն. նա յառնելն իւրում՝ լիցի երանելի :

Իսկ Աստուած իննելով յատկապէս ողորմած՝ չը կամեցաւ
միայն վայելել այն վերին երանութիւնը, որ յառաջանումէ իւր
կատարելութենէնցից, այլ հաճեցաւ նորանցով ներգործել, ու-
րիշ արարածների բարերար դառնալ, և այս նպատակով՝

14.

Աստուած աշխարհի տիրել է •

ըստեղծեց աշխարհըս իւր ամենակարող զօրութենովը. ըստեղծեց
նորան առանց մի եղած նիւթի կարօտելու, ոչընչից. այս պատ-
ճառով ասվումէ՝ աշխարհի տիրել, այսինքն՝ պատճառ ամենայն շն-
չաւոր և անշունչ արարածների. այսպէս կարող էր Աստուած
այն վերոյիշեալ նպատակին հասանել :

Սուրբ գրքի վկայութենովը՝ Աստուած աշխարհիս արարչա-

գործութիւնը աւարտեց վեց օրի մէջ. բայց այս ժամանակի որոշումը՝ մարդու տրկար խնացութեան համար՝ ընտրել է միայն առաջին պատմիչը. ըստ որում՝ »չա ասաց և եղէն, հրամայեաց և հաստատեցան«. Սաղմոս Դաւթի. 32, 9 :

Ստղ. Դաւթ. 52, 6. Ողորմութեամբ Տեառն լի եղև երկիր և բանիւ Տեառն երկինք հաստատեցան, և հոգւով բերանոյ նորա ամենայն զօրութիւնք նոցա :

Գիրք ծըննդոց. 2, 2. Եւ կատարեաց Աստուած յաւուրն վեցերորդի զամենայն ըզգործըս իւր զոր արար. և հանգեաւ յաւուրն ևօթներորդի յամենայն գործոց իւրոց զոր արար :

Աստուծոյ խնաստութենովը, ամենակարողութենովը և ողորմութենովը դրախտի պէս զարգարվել էր երկիրըս որ նորա հրամանով գոյացաւ ոչընչից, և պատրաստ էր ընդունել իւր վերայ շնչաւոր արարածներ. ապա ըստեղծեց Աստուած առաջին երկու մարդը՝ Ադամ և Եւա՝ երկրի ազգերի նախածրնողքը. նա տուեց նոցա հոգի, որ կատարելագործելով կարողանան նորա Աստուծոյ էութեանը նմանել, և Եփթի, որ ամենայն կերպով բոլոր զազանների մարմնիցը հեղուակի էր :

Գ. Ծըննդ. 2, 7. Եւ ըստեղծ տէր Աստուած ըզմարդն հող յերկեւ և փրչեաց յերեսըս նորա շունչ կենդանի և եղև մարդն հողի կենդանի: Ծըննդ. 1, 26. 27. Եւ ասաց Աստուած. արասցուք մարդ ըստ պատկերի մերում և ըստ նմանութեան, և իշխեսցեն ի վերայ ձրկանց ծովու, թռւնոց երկնից և անասնոց և ամենայն երկրի և ամենայն սողնոց որ սողին ի վերայ երկրի: Եւ արար Աստուած ըզմարդն ի պատկեր իւր. ըստ պատկերի Աստուծոյ արար ըզնա. արու և եգ արար ըզնոտա :

Թեոտղ. ա. 5, 9. Զի ոչ եգ ըզմեզ Աստուած ի բարկութիւն, այլ ի փրկութիւն կենդանութեան ի ձեռն Տեառն մերոյ Յիսուսի Քրիստոսի: Գործք Ագաք. 17, 26. Արար ի միտէ արեւնէ զամենայն ազգըս մարդկան ընտանել ի վերայ երեսոց ամենայն երկրի. հաստատեալ կարգեաց ժամանակըս և սահմանադրութիւնըս բնակութեան նոցա՝ խընդրել զԱստուած: Թ. աւ. Կողոտաց. 3, 10. Եւ ըզգեցարնէք ըզնորն նորոգեալ ի գիտութիւն, ըստ պատկերի արարչին իւրոց :

Այսպէս՝ առաջին մարդիկը ապրումէին երջանիկ և խաղաղաւէտ վիճակում, որովհետև նորա՝ ինչպէս Աստուած ըստեղծել էր նորանց, այսինքըն «նիւ՛ կային և մընումէին անարատ. բայց երբ նորա իւրեանց ըզգայական ատերովը մոլորված ըսկըսեցին Աստուծոյ պատուիրանիցը դուրս գալ և առնել ինչ որ չափ էր, սորանով յառաջացաւ առաջին հեղուակը :

Ծըննդոց 3, 3. Բայց ի պրաւոյ ծառոյն որ է ի մէջ գրախտին, ասաց

Ատուած՝ մի՛ ուտիցէք ի նմանէ և մի՛ հուս լինիցիք, զի մի՛ մտանկիցիք: Ծընընդ. 3, 17. 19. Եւ ետես կինըն զի բարի էր ծառն ի կերակուր և հաճոյ աչաց հայելոյ և գեղեցիկ ի տեսանել. և առ ի պըտոյ նորա, եկեր և ետ առն իւրում ընդ իւր և կերան. և այլն:

Ծընընդ. 8, 21. Զի միտք մարդկան հաստատեալ են ի ինամբս չարի ի մանկութենէ իւրմէ:

Յովհ. ա. 3, 4. Ամենայն որ ըզմեղըս գործէ, նա և զանօրէնութիւն առնէ և ինքն իսկ մեղքն անօրէնութիւն է:

Հաւանցեց. 3, 23. Եւ ոչինչ է խրտիր. քանիկ ամենեքին մեղան և նուազեալ են ի փառացն Ատուծոյ:

Հաւանցեց. 5, 12. Զի որդես ի միտէ մարդոյ մեղք յաշխարհ մըտին և ի մեղաց անտի մահ. և այնպէս յամենայն տարածեցաւ մահ, որով ամենեքին մեղան:

Սորանից յետոյ՝ հաւանական է երևում մըտքի համար, որ Ատուած ոչ թէ միայն այս փոքր երկրիս վերայ ազնիւ էակներ բնակիչ է գըրեւ, այլ թէ այն անչափելի տիեզերքի մէջ ուրիշ աստեղներ ևս բանական արարածների բնակարան են, և թէ սրբա՝ որ հեռաւորութիւնը անկատար մարդուս և կատարեալ Ատուծոյ մէջ ահագին չը լինէր, ըստեղծական հոգիների մէջ աւելի բարձրապատիւ են քան թէ մարդըս: Սուրբ գիրքը այս վերագոյն հոգիները ասումէ՝ Ատուծոյ հրեշտակն որ սահմանած են նորա հրամանները կատարելու և մարդուս սրահապան լինելու համար: Սորանցից քանի միները երևումեն սուրբ և բարերար, միւսները՝ վայր ընկած և թըշնամի էակներ (բարի և չար հրեշտակը): Ամենաչարը նորանցից ասվումէ թէ կամ սատանայ որ՝ սուրբ գրքի վկայելովը՝ նոյնպէս Ատուծոյ իշխանութեան ներքոյ է, այնպէս որ նա մարդուս վնասել կարող չէ. որովհետև՝ բաց ի սորանից Քրիստոս աշխարհ եկաւ, որ սատանայի գործերը քանդէ, քայքայէ և կործանէ:

Եբրայեց. 1, 14. Ո՛չ տարբէն ամենեքեան հոգիք են հարկաւորք որ առաքին ի տղասաւորութիւն վասն այնոցիկ որ ժառանգելոյն են ըզփըրկութիւն:

Մատթ. 18, 10. Զը՛յշ լերուք՝ մի՛ արհամարհիցէք ըզմի ի փոքրիկանցըս յայոցանէ. ասեմ՝ ձեզ, զի հրեշտակք նոցա յերկինքս հանապազ տեսանեն գերեսըս հօր իմոյ որ յերկինքս է:

Յովհ. 8, 44. Դուք ի հօրէ ի սատանայէ՛ էք և ըզցանկութիւնըս հօրն ձերոյ կամիք առնել. զի նա մարդաստան էր ի սկըզբանէ, և ի ճըշմարտութեան ոչ եկաց. զի ոչ գոյ ճըշմարտութիւն ի նմա. յորժամ՝ իտակի սուս, յիւրոց անտի իտի, զի սուս է և հայր նորա:

Յովհ. Գ. 3, 8. Եւ որ առնէ ըզմեղըս՝ ի սատանայէ է. զի ի սկզբաւ նէ սատանայ մեղանչէ. վասն այսորիկ յայտնեցաւ որդին Աստուծոյ զի լուծցի ըզգործըս սատանայի:

Տես Սուրբ պատմաբուրժիւն. երկրի և մարդու ստեղծագործութիւնը:

15.

Աստուծոյ աշխարհի պահպանող է.

Մի մեծ և օգտակար գործի ճարտարապետ հերիք չէ համարում իւր հնարագործութիւնը միայն. նա կամենումէ նոյնպէս պահպանել նորան, որ երկար միջոց պիտանի լինի և ուրախացընէ շատերի սիրտը. այսպէս ևս Աստուած: Կա պահպանումէ աշխարհըս՝ որ ըստեղծել է իւր իմաստութիւնը, գրթութիւնը և ամենակարողութիւնը՝ այն բարեկարգ վիճակի մէջ, ինչպէս յառաջուց տընօրինած էր, առանց մի բան փոփոխելու, սրախսեցընելու կամ աւելացընելու. ամենը այնպէս յարմար և պատշաճ սահմանագրած է որ իւր հարկը լցուցանումէ այժմուս, ինչպէս որ հարկը տարիներով յառաջ. վասն այս պատճառի՝ երբ որ ասվումէ թէ Աստուած պահպանումէ աշխարհըս, նշանակումէ այսօրան. նա հոգաբարձու և խնամատար է, որ աշխարհըս իւր բոլոր մասներով մըշտապէս շէն և հաստատ մընայ:

Ճըրննդ. 8, 22. Այսուհետեւ դամենայն աւուրս երկրի՝ սերմնն և հունձք, ցուրտ և օթ, ամառնն և դարուն, ըզախ և ըզգիշեր մի՛ դադարեցնեն: Մաղթ. 118, 90. 91. Ազգէ մինչև յազգ է ճըմարտութիւն քո: Հատաստեցեր զերկիր, կայ և մընայ: Հրամանի քում՝ մընայ տիւ, զի ամենայն ծառայ քո է:

Մաղթ. 103, 5. Ո՞ հաստատեաց զերկիր ի վերայ հաստատութեան իւրոյ, զի մի՛ սատանայի յաւիտեան:

Աստուած պահպանումէ աշխարհըս, ինչդէս ընդհանուրը, նոյնպէս և մասնաւորը. նմանապէս քե՛զ՝ չըբաւորող, վատբաղդող, որ աշխարհըս և մարդիկը արհամարհումեն, մոռանումեն, չեն ճանաչում. Աստուած քեզ ճանաչումէ, Աստուած ստեղծել է քեզ և կամենումէ նոյնպէս պահպանել քեզ: Մատթ. 6, 26. Հայեցարսնք ի թըռչունըս երկնից՝ զի ոչ վարեն և ոչ հընձեն, և ոչ ժողովեն ի շտեմարանըս. և հայրեն ձեք երկնաւոր կերակրէ ըզնոս: Ո՞չ աղաքէն դուք առաւել էք քան ըզնոս:

Մատթ. 10, 29. Ո՞չ աղաքէն երկու ճընձըղուկք դանդի միոյ վաճաւին, և մի ի նոցանէ յերկիր ոչ անկցի առանց հօր ձեքոյ:

Տես Սուրբ պատմաբուրժիւն. ջըրհեղեղ:

16.

Աստուծոյ աշխարհի հաստատար է :

Բայց մի բարի թագաւոր բաւականանում չէ նորանով որ իւր աշխարհումը ամենայն գործ յառաջ է գրնում միայն . նա հոգաբարձու է նոյնպէս, որ բոլորը կարգով և օրէնքով յառաջ գրնայ, և իւր կամքը ամենայն կերպով պահպանի . եթէ նա այսպէս է վարվում, ապա կարելի է ասել, թէ նա կոտորակաւ : Այսպէս պիտոյ է հասկանալ և Աստուծոյ մասին . և նա կառավարումէ իւր աշխարհը, թէպէտ ոչ անմիջաբար, բայց իւր արարածներովը, բընութեան սահմանեալ օրէնքներովը, այն պատահարներովը և փոփոխութեններովը, որոնց մէջ ձրգումէ մարդիկը, բանականութենովը որ դրել է նոցա մէջ, սուրբ գրքովը որ պարգեւել է նոցա, և հազար այլ կերպով որ մտածողն համար բացայայտ է :

Ոչինչ պատահում չէ առանց Աստուծոյ կամքին և դիտութեանը . փորձութիւնը ևս Աստուծուց է . որովհետև դորանով նոյնպէս կառավարումէ նա, բայց ոչինչ ժամանակ աւելի բեռն չէ գրնում մարդու վերայ քան թէ սա տանել կարող էր, և վերջը հրաշալի կերպով դէպ ի բարին է դարձուցանում :

Սաղմ. 65, 5. 7. Եկայք և տեսէք ըզգործըս Աստուծոյ, որպէս զև ասելու են խորհրդովք քան դամենայն որդւոց մարդեան . Որ տիբնն զօրութեամբ իւրով յաւիտենից . Աչք նորա ի հեթանոսըս հայնն, ոյք դաւանացիին ըզնն՝ մի՛ բարձրացին յանձնըս իւրեանց :

Սաղմ. 126, 1. 2. Եթէ ոչ Տէր շինէ ըզտուն, ի նանիբ վատակին շինողք նորա . Եթէ ոչ Տէր պահէ ըզքաղաք, ընդունայն արքնին պահապանք նորա . ի նանիբ է ձեզ յառնել կանխաւ . արդ՛ արեք մինչև էք նընջեցեալ և ոյք ուտէք ըզհաց ցաւոց . ի ժամանակի որպէս տացի քուն սիրելեաց իւրոց :

Աւակոց 16, 1. 3. 9. Մարդոց իրքս ինչ գրնել ի սրբաի . ի տեսնէ է պատասխանի լըզուի . Դարձո՛ առ տէր ըզգործըս քո և հաստատեցին խորհուրդք քո : Սիրտ աւըն խորհեցի զերաւունըս, զև Աստուծոյ ուղղեցին գընացք նորա :

Դանիէլի. 4, 32. Եւ ամենայն բնակիչք երկրի իբրև զոչինչ համարեցան . ըտո կամաց իւրոց աւնէ ի զօրութեան երկնից և ի բնակութեան երկրի . և չիք որ ընդգեմ դաւանացէ ձեռին նորա և ասիցէ թէ զինչ գործեցեր : Սաղմ. 139, 16. Զանգործս իմ տեսին աչք քո, և ի դիրքս քո ամենեքեան գըրեցան :

Կորնթ. ա. 10, 13. Փորձութիւն ի ձեր վերայ ոչ է եկեալ՝ բաց ի

մարդկանէ, այլ հաւատարիմ է Աստուած, որ ոչ արկեց ըզձեզ ի փորձութիւն առաւել քան ըզկար ձեր, այլ արտայց ընդ փորձութեանն և զելսն, զի համբերել կարասիք:

Եփեսոյ. 12, 11. Ամենայն իւրրատ առ ժամանակնն ո՛չ ուրախութեան թուի, այլ տրտմութեան, բայց յետոյ պըտուղ խողզուութեանն՝ նուաւ կըրթեցելոցն հատուցանէ յարգարութիւն:

17.

Աստուծոյ հարստամտութիւնը.

Ամենաբարձրեալ էակը՝ հաւատարիմ խընամարկու է նոյնպէս իւր բոլոր արարածների վերայ. ապա ուրեմն՝ աշխարհի պահպանութիւնը և կառավարութիւնը աստուծոյն նախախնամութեան գործն է: Կորա առաջնորդութիւնը մի՛շտ բարի և անմեղադրելի է, միայն թէ մարդըս ո՛չ միշտ իմանումէ նորա խորհուրդը և ոչ իսկ հասկանումէ, թէ ինչո՞ւ համար նա՛ այս կամ այն բանը թոյլ է տալիս կամ խափանումէ:

Այս վարդապետութիւնը, ո՛վ քրիստոնեայ, թո՛ղ սիրտ տայ քեզ շնորհակալ լինելու և մեծարելու Ամենաբարձրեալը, հաւատ ունենալու դէպ ի նա ամենայն բանում որ պատահուի քեզ, խոնարհութեամբ յանձն առնելու քեզ նորա անսքուծեանը, ունենալու այնպիսի բարեպաշտութիւն որ ամենայն բան Աստուծով ձեւաորիւմէ և նոյնպէս ակընկալութիւն ունի, որ նա ամենից ըսւր կը անօրինէ:

Եսայ. 55, 8. Ո՛չ են խորհուրդք իմ իբրև ըզխորհուրդքս ձեր, և ո՛չ ճանապարհք իմ իբրև ըզճանադարձքս ձեր՝ ասէ Տէր:

Սաղմ. 36, 5. Յուսո՛ւ ի տէր և արս ըզբազրութիւն, բնակեա՛ յերկրի և հովուեսցիս ի մեծութեան:

Հւում. 11, 33, 34. Ո՛վ խորք մեծութեան և իմաստութեան և գիտութեանն Աստուծոյ. ո՛րպէս առանց քրննելոյ են դատաստանք նորա և առանց զըննելոյ են ճանապարհք նորա. զի ո՛վ գիտաց ըզգիտըս նորա, կամ ո՛վ խորհըրդակց լինիցի նմա:

Մատթ. 6, 31, 32. Մի՛ այտուհետև հոգայցէք և ստիցէք. զինչ կերիցուք կամ զինչ արբոցուք կամ զինչ ըզգեցցուք. զի զպք ամենայն հէթանոք խընդրեն. քանզի գիտէ հայրն ձեր երկնաւոր թէ պիտոյ է ձեզ այդ ամենայն:

Պետրոսի ա. 5, 6, 7. Խոնարհեցար ո՛ւր ընդ հըզօր ձեռամբն Աստուծոյ, զի ըզձեզ բարձրացուոյ է ի ժամանակի. զամենայն հոգքս ձեր ընկեցէք ի նա, զի նա է որ հոգայ վատըն ձեր: Տես Սուրբ պատմադրութիւն. Յովնէի, Բաբելոնի աշտարակաշինութիւնը, Իսրայելացիք Եգիպտոսումը և անսպասումը:

ԵՐԿՐՈՐԴ ՀԱՏՈՒՄՆԵՐ

Աստուծոյ տնօրէնութիւնքը՝ մարդկային ազգի փրկութեան
համար Յիսուսի Քրիստոսի միջնորդութենով.

1.

Յիսուսի Քրիստոսի.

Եթէ աշխարհի և նորա բոլոր առանձին մասների իմաստուն
կազմակերպութիւնք, եթէ մի բարոյական կարգի ներկայութիւն
այս աշխարհիս մէջ՝ տալիս է մեզ անուրանալի արագոյցներ՝ որ
յիրաւի կայ մի աստուածեղէն տրնտեսութիւն աշխարհիս մէջ
(աստուածային նախասնամութիւն), ապա մարդուս համար ամե-
նափրկաւէտ արագոյցը այդ մասին տեսանումները այն տնօրէնու-
թենների մէջ որ Աստուած մարդկային ազգի բարոյական դաս-
տիարակութեան համար ամենայն ժամանակ արեւ է, բայց ամե-
նակատար և ամենաբաւական կերպով՝ Յիսուսի Քրիստոսի ձեռովը.

Յովհ. 3, 16. Ձի այնպէս սիրեաց Աստուած զաշխարհ, մինչև զորին իւր միս-
ծին ետ. զի ամենայն որ հաւատայ ի նա, մի՛ կորիցէ, այլ ընկալցի ըզկեանըս
յաւիտենականն :

Տիմոթ. ա. 2, 4. Որ զամենայն մարդիկ կամի՛ զի կեցցեն և ի դիտութիւն
ճշմարտութեան եկեցցեն :

Եբրայ. 1, 1. Բազում՝ մատուրք և բազում՝ օրինակօք կանխաւ խօսեցաւ Աստ-
ուած ընդ հարսն մեր մարգարէիւք. ի վախճան աւուրցրս այսոյիկ խօսեցաւ
ընդ մեզ որդւովն, զոր եդ ժառանգ ամենայնի, որով և ըզյաւիտենական-
սըն արար :

2.

Յիսուսի Աստուծոյ և մարդուս որդին.

Մարդկային ազգը մեծապէս և երկար ժամանակ հեռացած էր
Աստուծուց և նորա սուրբ կամքիցը, քան թէ Աստուած կարող էր
մտածել թէ նորա իւրեանց ընտրողութեամբը կը դառնային դէպ
ի առաքինութեան ճանապարհը. այս պատճառով ուզարկեց նա
երկընքից իւր որդին որ ինչպէս Տիմոթէնի աս է կօրեք լինի ուսուցիչ,

փրկիչ և երանացուցիչ՝ մոլորեալ մարդուս համար: Այս նպատակիս հասանելու համար՝ պէ՛տք է որ Յիսուսը լինէր Աստուծոյ որդի. որովհետև սորան միայն կարող էր ձիշդ յայտնի լինել հայրական կամբք. սա՛ միայն՝ որ ոչինչ մեղք չը գիտէր, կարող էր քաւել աշխարհի մեղքը. սորան միայն՝ յոյս ունէր Աստուած՝ որ կը լրսեն մարդիկ՝ միւս բոլոր մարդարէնների և ուսուցիչների խրատական խօսուածքը արհամարհելուց յետոյ: Բայց պէ՛տք էր նոյնպէս՝ որ Յիսուսը լինէր Տա՛ր, որ աշխարհի հոգսը, տառապանքը և թըշուառութիւնքը, այլև մարդկութեան տրկարութիւնքը ճանաչելով՝ կարողանար նոցա մօտ հաւատ գրտանել, նոցա ուսուցիչ լինել, հօր կամբք իւր բերանի ճարտար լեզուովը բացայայտել նոցա, և նոցա աչքի առաջը մի կենդանի, արժանի նմանողութեան օրինակ դրնել: Նորա առաքման նպատակը ցուցանումէ իւր իսկ անունը Յէ՛սուս, այսինքն «յա՛սուս» — որովհետև պիտոյ է ազատէր մարդկային ազգը Տա՛րսուսէնց, Տա՛րսուս և Պա՛պոսուսէնց, — և Քրիստոս՝ այսինքն «քրիստոս», որովհետև Աստուած ընտրել էր նորան որ լինի մարդկային ազգի յաւիտենական փրկութեան միջնորդը:

Տիմոթ. ա. 2, 4. Որ դամենայն մարդիկ կամ զի կեցցեն և ի գիտութիւն ճըշմարտութեան եկեցեն:

Յովհ. 1, 14. Եւ բանն մարմն եղև և բնակեաց ի մեզ. և տեսաք ըզփառը նորա, ըզփառը իրբն ըզփածնի աւ ի հօրէ, լի՛ շնորհօք և ճըշմարտութեամբ:

Փիլիպ. 2, 7. Այլ զանձնն ունայնացոյց՝ ըզկերպարանըս ծառայի առեալ ի նմանութիւն մարդկան եղեալ և կերպարանօք զբռեալ իրբն ըզմարդ:

Փիլիպ. 2, 7. Որ ի կերպարանըս Աստուծոյ է, ոչինչ յափըշտակութիւն համարեցաւ ըզլինելն հաւատար Աստուծոյ:

Եփեսոյ. 2, 17. Ուստի դարտ իսկ էր նմա ամենայնիւ եղբարց նմանել, զի ողբումս լինիցի և հաւատարիմ՝ քահանայապետ յատուածակոյս կողմանէ անտի աւ ի քաւելոյ ըզմեղըս ժողովրդեան:

Պետրոսի ա. 2, 22. Որ ոչն արար մեղըս, և ոչ գրտաւ նենգութիւն ի բերան նորա:

Կորնթոց. 1, 15. Որ է պատկեր աներևութին Աստուծոյ, անդրանիկ ամենայն արարածոյ:

Մատթ. 1, 21. Ծընց որդի, և կոչեցեն զանուն նորա Յիսուս, զի նա փրկիցեց ըզժողովուրդ իւր ի մեղաց իւրեանց:

Յովհ. 4, 42. Եւ ասէին ցրկներն, թէ ոչ պտուհետև վասն քո խօսիցրդ հաւատամբ, զի մեզն իսկ լուսք ի դմանէ. և գիտեմք, թէ դա է ճըշմարտիւ Քրիստոս՝ փրկիչ աշխարհաց:

3.

Նորոշումներ հարապակիք.

Աստուծոյ որդին պիտոյ է ուսուցանէր, ուղղէր և խաղաղութիւն պարգևէր մարդկային ազգին. վասն այս պատճառի երեւեց նա մարմնով. այս էր գործը որ երկնաւոր հայրը յանձնել էր նորան, որ և հաւատարմապէս կատարելով Քրիստոս՝ ամենամեծ և անկրճուելի բարերարութիւն ցոյց տուեց բոլոր մարդկութեանը:

Յովհ. 17, 4-6. Ես ըզբեղ փառաւորեցի յերկի, ըզգործն կատարեցի զոր ետուր ցիս զի արարից. և այժմ փառաւորեմ զիս հայր առ ի քէն, փառօքն զոր ունէի յառաջ քան ըզլինելն յաշխարհի առ ի քէն: Յայտնեցի զանուն քո մարդկան, զորքս ետուր ինձ յաշխարհէ. քո էին և ինձ ետուր ըզնոսա. և ըզբանն քո պահեցին:

Կորնթ. ա. 1, 30. Չի ի նմանէ դուք էք ի Քրիստոս Յիսուս որ եղև մեզ իմաստութիւն յԱստուծոյ, արդարութիւն և փրկիչութիւն:

4.

Յիսուսը՝ որդէս վարդապետի.

Բնակեալ երեսուն տարեկան հասակից՝ ըզլինի հանդիսաւոր մըլըրտութեան՝ դարձաւ նա մի նոր և առաւել ընտիր կրօնի ուսուցիչ և սորանով հիմնարկեց Աստուծոյ արքայութիւնը որ հաստատված է այն կրօնի պաշտօնի վերայ: Այն ուսմամբը որ բերանով տալիս էր ժողովըրդին՝ խօսելով նորա հետ առականերով և օրինակներով, այն ուսմամբը որանով ծանուցանումէր Աստուած և նորա էութիւնը, այլև այն բաները որ մարդիկ պարտական են առնել կամ թողուլ՝ երջանկութիւն և երանութիւն գրտանելու համար, Քրիստոս մարդկային ազգը ազատեց ամենավասակար մոլորութեններից, կործանեց սընասպաշտութիւնը, տեղեկութիւն տուեց չար մարդերի կուրութեան և ողբալի վիճակի մասին, և ցոյց տուեց՝ որ Աստուած իւր բոլոր արարածները սիրումէ որպէս հայր, որ մի միայն սուրբ սիրտը և մաքուր առաքիչութիւնը՝ ճըշմարիտ աստուածապաշտութիւն է, և հրաշքներով հաստատեց իւր աստուածային առաքելութիւնը և իւր վարդապետութեան ճըշմարտութիւնը:

Մատթ. 9, 35. Եւ շրջէր Յիսուս ընդ ամենայն քաղաքրս և ընդ դէրս, ուսուցանէր ի ժողովուրդս նոցա, և քարոզէր զաւետարանն արքայ-

ութեան, և բըժըշկէր զամենայն անտըս և զամենայն հիւանդութիւննս
ի ժողովրդեաննն:

Ղուկ. 24, 19. Եւ ասէ ցընտաս. զինչ, և նոքա ասեն. ըզՅիսուսէ Կա-
ղովրեցոյ, որ եղև այր մարշարէ, հըզօր արդեամբք և բանիւք աւաջի Սու-
տուծոյ և ամենայն ժողովրդեաննն:

Յովհ. 8, 12, 28, 31, 52. Դարձեալ խօսեցաւ ընդ նոսա Յիսուս և
ասէ. ես եմ լոյս աշխարհի, որ գայ ըզինի իմ, ընդ խաւար մի՛ գընացէ,
այլ ընկացի ըզլոյսըն կենաց: Սոէ ցընտաս Յիսուս. յորժամ բարձրա-
ցուցանիցէք զորդի մարդոյ, յայնժամ գիտաւիք, թէ ես եմ. և յանձնէ
իմե՛կ ինչ ոչ աւնեմ, այլ սրդէս ուսոյց զիս հայրըն իմ, գայն խօսիմ: Եւ
ասէր Յիսուս առ Հրէսայսըն հաւատացեալսս. եթէ դուք կայջիք ի բանի
իմեմ, ճըշմարիտ աշակերտք իմ էք. և ծանկիջք ըզճըշմարտութիւնն, և
ճըշմարտութիւնն աղատեոցէ ըզձեզ:

Հւոմ. 13, 12. Գիշերըն մերժեցաւ և տիւրն մերձեցաւ. ի բոց սրտու-
ցուք պսուհեան ըզգործսըն խաւարի և ըզգեցցո՛ւք ըզգէնն լուսոյ:

Յովհ. ա. 5, 20. Եւ գիտեմք թէ սրդին Ստուծոյ երբն և ետ մեզ մի-
տըս զի ծանկեուք ըզճըշմարիտն. և եմք ի ճըշմարտին որդւոյ նորա Յի-
սուսի Քրիստոսի, զի նա է ճըշմարիտ Ստուած և կեանք յաւիտեանամբք:

Յովհ. 7, 16, իմ վարդապետութիւնն չէ իմ, այլ այնորիկ որ աւաքեա-
ցըն զիս: Տես Սուրբ սրամարտութիւն. Յիսուս:

5.

Յիսուսը՛ որպէս օրինակ աստուծո՛ւնն:

Ինչ որ Քրիստոս իբրև աստուածային կամք ուսուցանումէր, կատեցաւ նոյնպէս հաստատել իւր յատուկ օրինակովը, և դորանով ցոյց տալ թէ կարելի է նորա վարդապետութեանը հետևել: Կա որոշեց և սահմանեց առաքինութեան ճըշմարիտ էութիւնը՝ հաւաստի կացուցանելով՝ թէ այն բարի գործը միայն արժանի է առաքինութիւն ասվելու, որ առանց շահախնդրութեան և ճըշմարիտ սիրով և հնազանդութենով դէպ ի Ստուած կատարվումէ: Այսպէս կամեցաւ նա մարդկութեանը մի այնպիսի ճանապարհ բանալ որ առաջնորդումէ դէպ ի աստուածամանուկութիւն և դէպ ի այն խաղաղութիւնը որ անձանօթ է նոցա որ Քրիստոսի լոյսը չեն ընդունում իւրեանց սրբոյ մէջ: Ահա այնպէս ուղղեց նա մարդկութիւնը, և իւրեանից յետոյ թողեց նոյնպէս որոշած հընարներ՝ մեր առաւել ուղղագործութեան համար:

Մատթ. 11, 29. Սեէք ըզլուծ իմ ի ձեզ, և ուարուք յինէն, զի հեզ իմ և խոնարհ սրբոյս և դրօշիք հանգիստ անձանց ձերոյ:

Պետրոսի ա. 2, 21. 22. Քանզի ի դոյնըս իսկ կոչեցարուք. Չի և Քրիստոս վառնն ձեր մեռաւ և ձեզ եթող օրինակ, զի ըզ՛նտ երթայցէք հետոց նորա: Որ ոչըն արար մեզրս, և ոչ գըտաւ նենդութիւն ի բերան նորա: Մատթ. 5, 48. Արդ եղբրուք դուք կատարեալք, որպէս և հայրն ձեր երինաւոր կատարեալ է:

Ղուկ. 6, 32. Եւ եթէ սիրէք դուք ըզբիբելիս ձեր, զի՛նչ շընորհ է ձեր զի և մեզաւորք սիրեն ըզսիրելիս իւրեանց:

6.

Յիսուսը՝ որպէս իւրեանց:

Բայց սակայն՝ ոչ Քրիստոսի վարդապետութենովը և ոչ նորա օրինակովը կարող էին փրկութիւն և երանութիւն գըտանել մարդիկ, որ ոչ մի ժամանակ՝ թէև կամենային՝ կարող չեն «մեռոյն» մոլորեց ազատ լինել, եթէ մարդկութեան աստուածային բարեկամը չը զոհէր իւր կեանքը մարդկեղէն ազգի փրկութեան համար: Որովհետև սուրբ գիրքը ամեն տեղ միօրինակ հաստատում է՝ որ միայն նորա արիւնովը կարող էր մեր մեղքը քաւիլի, նորա մահովը միայն մեզ կենդանութիւն լինել, վասն այս պատճառի կատարվեցաւ ևս ինչ որ յառաջուց ասած կար հին կտակարանի մէջ: Աստուծոյ որդին թէպէտ հեզ էր և մարդասէր անչափ, բայց չը հէից մէջ և յատկապէս Փարիսեցոց և Գըւրբաց կողմիցը սաստիկ հակառակորդներ գըտաւ: Երբեմն նախատումէին Յիսուսի ցածութիւնը և ազբատութիւնը, երբեմն դայթակըղչումէին՝ թէ նա կամք չունի աշխարհային թագաւոր լինել, ինչպէս նորա ակընկալութիւն էին ունեցած, իսկ երբեմն բամբաստումէին՝ թէ նա այն մարդերի մէջ մեծացել է, որոնց կամենում է ուսումն տալ: Այսպէս՝ հեշտ եղաւ վատաբանել նորան, հալածել և պարտաւորել՝ որպէս թէ մարդեցուցանում է ժողովուրդը, հայհոյում է Աստուած՝ իւր անձը նորա որդի ասելով, և անարգում է չոռմայեցոց կայսրը՝ ցուցանելով իւր անձը չըբէից թագաւոր: Ազնաբարձրեալ Տիրոջ որդին թէպէտ հեշտութեամբ կարող էր իւր թըշնամիներին յաղթել և ազատիլ այն հալածանքից և մահուանից ևս, այն նախատական մահուանից խաչափայտի վերայ, որին վերջապէս հասուցին նորան, բայց քանջ գիտէր նա, որ այսպէս միայն կարող է Աստուծոյ տնօրէնութիւնը կատարիլ մարդկային ազգի փրկութեան համար: Տես Սուրբ պատմագրութիւն. Յիսուս:

Եսայ. 53, 5. 6. Բայց նա վերաւորեցաւ վասն մեզաց մերոց և պատժեցաւ վասն մերոց անօրէնութեանց. իւրբառ խաղաղութեան մերոյ ի նմա, և նորա վերջըն բըժըրիեցաք:

Պետր. ա. 1, 18, 19. Գիտասլէք, զի ոչ սպահանացու արծաթեղենօք և սակեղնօքըն փրկեցարուք ի ձերոց ունայնութեան հայրենատուր գրնացեցեն, այլ պատուական արեամբըն Քրիտոսի՝ իբրև անբծ և անարտա գաւին: Յովհ. 18, 11. Սէ Յիսուս ցը Պետրոս. արև ըզուրդ անդրէն ի պատեանրս իւր. ըզբաժակըն զոր ետ ինձ հայր՝ ոչ ըմկեցեմ՝ ըզնա:

7.

Շարունակութիւն.

Մեր փրկութեան համար հոռոս այն մարտըրը, անմեղը, աստուածայինը. որպէս պատարագ մեր մեղքի համար կոմբլոս նա մեռանել, որովհետև Աստուած խոստացել էր այս պատարագը արժանի փրկանք համարել այն պատիժների փոխարէն, որ իսկապէս պարտական էին կրելել մարդիկ վասն իւրեանց մեղքերին, որ և հաճեցաւ Աստուած թողուլ նոցա, եթէ նորա պատրաստ էին հնազանդել Յիսուսի խրատներին: Ուրեմըն՝ աստուածային արդարասիրութիւնը չը խախտվեցաւ, բայց շընորհվեցաւ աշխարհի մեղքը:

Հռոմ. 5, 10. Ձի եթէ մինչ թըշնամիքն էաք, հաշտեցաք ընդ Աստուծոյ մահաւամբ որդւոյ նորա. որչափ ևս առաւել ի հաշտելըս մերում՝ ապրեցուք կենօքըն նորա:

Կորնթ. Բ. 5, 19, Եւ քանզի Աստուած էր, Քրիստոսիւ զաշխարհսը հաշտեցուցանել ընդ իւր և չը համարել նոցա ըզմեղըս իւրեանց, և եդ ի մեղ ըզբանըն հաշտութեան:

Եփես. 1, 7. Որով ունիմք ըզփրկութիւն ի ձեռըն արեան նորա, ըզթողութիւն մեղաց ըստ մեծութեան շընորհաց իւրոց:

Յովհ. 10, 28. Եւ ես ասմ՝ նոցա ըզկեանսըն յաւիտենականըս, և մի՛ կորիցեն ի յաւիտեան. և մի՛ ոք յափըշտակեոցէ ըզնոսա ի ձեռաց խնց:

Տիմոթ. ա. 2, 5. Ձի մի է Աստուած, և մի միջնորդ Աստուծոյ և մարդկան՝ մարդ Յիսուս Քրիտոս:

8.

Քրիստոսի յարութիւնը և համբարջումը.

Բայց Քրիստոսի վարդապետութիւնը, կեանքը և մահը կատարելապէս հաստատութիւն ըստացաւ նորա յարութիւնով, որ՝ ինչպէս ինքը յառաջուց ասած էր՝ երեք օր նորա մահուանից յետոյ պատահեցաւ: Այս անցքը մեք ճանաչումենք որպէս մի աստուածային անօրէնութիւն որանով մեր յոյսը անմահութեան և

յաւխտենական կեանքի վերայ՝ ապահովեալ ամրացաւ: Վերջապէս իբրև անտարակոյտ ապացոյց՝ թէ Աստուած Յիսուսի գործը աշխարհիս վերայ կատարեալ համարեց՝ պարտ է ընդունել Քրիստոսի հանդիսաւոր վերացումը երկինք (Համբարձումն)՝ ըզկրնի քառասուն օր մընալու աշխարհումըս, պատրաստելու իւր Առաքեալքը այն ծանր պաշտօնի մասին, որ քրիստոնէութեան տարածումն էր, և յետ ուսուցանելու նոցա՝ թէ իւր արբայութիւնը ինչպէս է ճշմարտապէս:

Կորնթ. Բ. 4, 14. Չայս գիտեմք՝ եթէ որ յարցցն ըզՅիսուս և ըզմեզ ընդ Յիսուսի յարուցէ և յանդիման կայոսոյէ ձեօք հանդերձ: Մատթ. 28, 1—8:

Կորնթ. Գ. 15, 17. Եւ եթէ Քրիստոս չլցէ յարուցեալ, ընդունայն են հաւատքն ձեր, և տակաւն ինմն մեզոս կայցէք: Յովն. 20, 1—12: Յովն. 14, 2. 3. Ի տան հօր իմոյ օթեղանք բազում են. ապա թէ ոչ՝ ասացեալ էր իմ ձեզ, եթէ երթամ և պատրաստեմ ձեզ տեղի: Եւ եթէ երթամ և պատրաստեմ ձեզ տեղի, դարձեալ դամ և առնում ըզձեզ աւելի ուր են իցեմ, և դուք անդ իցէք:

Յովն. 14, 19. Փոքր միւս ևս, և աշխարհքս ոչ ևս տեսնէ զիս. բայց դուք տեսնիցէք զիս. զի ես կենդանի եմ և դուք կենդանի լինեցոյ էք:

Գործք Աւսթ. 1, 9. Եւ զայս իբրև ասոց, մինչևեւ հայեին նոքա, վերացաւ և ամպն կալաւ ընդա յաչաց նոցա: Տես Սուրբ պատմ. Յիսուս:

9.

Հոգւոյն սքսնոյ հէզուսք.

Ահա այսպէս իշխումէ և թագաւորումէ Աստուծոյ որդին՝ նըստած Աստուծոյ աջակողմումը, այսինքրն՝ միւսանդամ վեր հանած դէպ ի այն մեծութիւնը և իշխանութիւնը որ բսկըզբիցը ունեցել է այն թագաւորութեան վերայ որ բարեպաշտների սըրտի մէջ աշխարհիս վերայ և երանելեաց դասերումը ծաղկումէ: Կա գործունեայ է ընդարձակելու իւր եկեղեցին, այն որ ինքք՝ Հողին սուրբ թափելով Առաքելոց վերայ տասն օր իւր համբարձմանից յետոյ, հիմնարկեց ինչպէս մի տեսանելի սահմանադրութիւն, և խոստացել է աշխարհի վերջումը դալ միւսանդամ յայտնապէս Վասն դասելոյ ըզձեհոսնէն և ըզմեհոսնէն: Ահա այսպէս՝ ինչքան որ Յիսուսը աշխարհումըս էր՝ անարձուհեան վիճակի մէջ գըտանվեցաւ, թէպէտ միշտ կըցորդ մընալով հայրական փառքին, բայց յետ վերադառնալուն հօր մօտ, միւսանդամ փառաւորութեան վիճակի հասաւ:

Յովհ. 14, 5. Եւ եթէ երթամ եւ պատրաստեմ ձեզ տեղի, դարձեալ գամ եւ աւանում ըզձեզ աւիտ, զի ուր ենիս իցեմ եւ դուք անդ իցեք:

Յովհ. 5, 28, 29. Ընդ այն զի՞ զարմանայք, զի եկեացէ ժամանակ՝ յորում ամենքին որ ի գերեզմաննս կայցեն, լուիցեն ձայնի նորա եւ եկեացեն արտարս. որոց ըզբարիս դործեալ իցէ՞ ի յարութիւն կենաց, եւ որոց ըզբարարեալ իցէ՞ ի յարութիւն դատաստանաց:

Եփեսո. 1, 20—22. Չ որ յաջողեաց ի Քրիստոս. Չ ի յարոյց ըզնա ի մեռելոց եւ նըստոց ընդամէ իւրմէ յերկնաւորըս. ի վերայ ամենայն իշխանութեան եւ պետութեան եւ զօրութեան եւ տէրութեան եւ ամենայն անուան անուանելոյ. ոչ միայն յաշխարհիս յայտնի, այլև ի հանդերձելումն. եւ զամենայն ինչ հնազանդ արար ի ներքոյ ոտից նորա. եւ ըզնա եզ գըլուխ ի վերայ ամենայն իրեք եկեղեցոյ:

Յովհ. 5, 22. Եւ ոչ եթէ հայր դատի զոք, այլ զամենայն դատաստանըն ետ որդւոյ իւրոյ:

Փիլիպ. 2, 9—11. Ղւսան որոյ եւ Աստուած ըզնա առաւել բարձրացոյց եւ շնորհեաց նմա անուն որ ի վեր է քան զամենայն անուն, զի յանուն Յիսուսի Քրիստոսի ամենայն ծուռը կըրկնեոցի, երկնաւորաց եւ երկրաւորաց եւ անդարամտականաց, եւ ամենայն լեզու խոտախնայ լիցի թէ տէր է Յիսուս Քրիստոս ի փաւրս Աստուծոյ հօր:

10.

Հասարակ դէպ ի Քրիստոս

Եթէ այս բոլոր աստուածային տնօրէնութիւնքը՝ որ Յիսուսի միջնորդութենով եղած են աշխարհի փերիութեան համար՝ պիտոյ է ճըշմարտագէտ օգտակար լինէին, ուրեմն պարտական ենք հասարակ նորան. այսինքըն՝ ոչ թէ միայն Աստուծոյ որդի համարել նորան, այլև ճըշմարտա՝ ինչ որ ուսուցել է նա, եւ նորա խրրատներին անկասկած մըտքով հաւանութիւն տալ եւ պատրաստ լինել ամենայն կերպով հետևելու նոցա: Հաւատը դէպ ի Քրիստոս պիտոյ է առաջնորդէ մեզ դէպ ի հաւատը առ Աստուած. եւ սա է՝ սուրբ գըրքի վըլայելովը՝ ճըշմարտ առաքինութեան եւ երանութեան աղբիւրը:

Քրիստոնեայ դու. եթէ կամենումես բոլոր սարակոյցները քո աստուածային եւ երանական կրօնի մասին փարստել քո ուրախը, կարգս յաճախ աստուածաշունչ գիրքը, լուրի մտադիւր ուետարանի քարոզութիւնը, յաղթի քո թեթևամտութեանը, ակնթ մի դընիք ոչինչ ծաղրաբանութեան կրօնի վերայ, եւ օր քան զօր լուս խելամուտ լեր այն բանին՝ որ դու կախ ես ամենաբարձրեալ էակիցը. սյտպէս կարող ես դու ճանաչել նորա սէ-

բը և իմաստութիւնը Քրիստոսի մէջ, և հաւատաւոր դըրանվել այն տեղումը և ուր չես տեսնում: Ճըշմարիտ հաւատը յաղթող զօրութիւն ունի: Եբրայ. 11, 1. Չինչ են հաւատք՝ եթէ ոչ յուսացելոց իրաց հաստատութիւն և յանդիմանութիւն որոց ոչքն երևին:

Յովհ. 12, 44. Եւ Յիսուս աղաղակէր և տուէր. որ հաւատայ յիս, ոչ հաւատայ յիս, այլ յայն որ առաքեացըն զիս:

Մարկ. 9, 23. Եւ յիսուս ասէ յընտա. ասացեր՝ եթէ կարող ես. ամենայն ինչ հնարաւոր է այնմ որ հաւատայն:

Մարկ. 16, 16. Որ հաւատայ և մըկըրտիցի՝ կեցցէ, և որ ոչքն հաւատայ, դատադարտեցի:

Հռոմայեց. 10, 17. Այս ուրեմըն հաւատք է լըսելոյ են, և լուր է բանէն Քրիստոսի:

Յովհ. ան. 5, 4. Չի ամենայն որ յստուծոյ ծընեալ է, յաղթէ աշխարհի. և այս է յաղթութիւնըն որ յաղթէ աշխարհի, հաւատքըն մեր:

Տես Սուրբ պատմագրութիւն. Յիսուս, Թովմաս, Պաւլոս, Պետրոս:

11.

Հաւատքի Գործքք:

Իսոյց սակայն զուր և անօգուտ էր մարդուս համար՝ այս հաւատը իւր մէջ ընդունել և սընուցանել, եթէ նա կամք չունէր աստուածահաճոյ մըտքերով և գործերով արդիւնաւոր դըրտանվել: Այն հաւատը որ գործ չունի, ինքն բոտ ինքեան մեռեալ է, Աստուծոյ մօտ ոչինչ արժանաւորութիւն չունի, որովհետեւ այդպիսի հաւատի վերջը անձնախարէութիւն, անհոգութիւն և կեղծաւորութիւն է, այլև հակառակ է մեր կրօնի հիմնարկոյն ասածին. Չեր պըտուղներիցը կը ճանաչեն՝ թէ իմ ճըշմարիտ աշակերտք էր: Ինչքան առաւել կենդանի և արմատացեալ է ճըշմարիտ հաւատը, այնքան ևս ջերմեանդութեամբ ջանադիր է մարդը նմանել առաքինութեան ամենաբարձր օրինակին:

Յակոբ. 2, 14. 20. Չինչ օգուտ կցէ եղբարք իմ, եթէ ասիցէ որ հաւատըս ունեւ և գործըս ոչ ունիցի. մի՞ թէ կարիցեն հաւատքըն ապրեցուցանել ըզնա: Կամիս գիտել ո՞վ մարդ սնտօի, զի հաւատք առանց գործոց դատարկ են:

Իսաիա. 5, 6. Չի է Քրիստոս Յիսուս ոչ Թըրքիստութիւն ինչ կարող է և ոչ անթըրքիստութիւն, այլ հաւատք սիրով աշողեալք:

Պետր. Է. 1. 5-7. Եւ սըմին այսիկ զամենայն փոյթ է մէջ առեալ՝ ձերովքըն հաւատովք մատակարիջնք զառաքինութիւն, և առաքինութեամբըն՝ ըզգիտութիւն, և ժուժկալութեամբըն՝ ըզհամբերութիւն, և համբեր

բութեամբն՝ գառտուած պաշտութիւն, և աստուած պաշտութեամբն՝ զեղ-
բայրսիրութիւն, և եղբայրսիրութեամբն՝ ըզսէր:

12.

Պարծէլի անկողարուիւնիւր.

Թէպէտ մարդըս մանկութենից ըսկըսած՝ երբ որ իւր բա-
նականութիւնը գործ դընել կարող էր և Աստուծոյ բանը ուսել
էր՝ պարտական է իւր կրօնական հաւատը բարի գործերով հաս-
տատել, բայց շատ անգամ մարմնի ցանկութիւնքը աւել յառաջ
են զարթնում՝ քան թէ միտքը ըստ բաւականին լուսաւորված էր
որ կարողանար չարիցը հեռանալ և այն բանը գործել որ առաջ-
նորդումէ: դէպ ի ճըշմարիտ խաղաղութիւնը: Վասն այս պատ-
ճառի ամենայն մարդ մանկութենից ըսկըսած՝ պէտք է աշխատի
ուրիշ իւր միտքը և գործքը:

Եփես. 4, 24. Եւ ըզբեռու ըզնոր մարդն, որ ըստ Աստուծոյն հաստա-
տեալ է, արգարութեամբ և սրբութեամբ ճըշմարտութեանըն:

Մատթ. 4, 17. Յայնմ՛հետէ ըսկըսու քարգել Յիսուս և ստել, ապաշ-
խարհցէք զի մերձեալ է արքայութիւն երկնից:

13.

Ուղղութեան հարկատարութիւնիւր.

Ուղղութիւնը (ապաշխարութիւն, վերածընութիւն, դարձ) կատարվումէ՝ հրաժարվելով չարիցը և ընտրելով բարին. նա է այն կատարեալ փոփոխութիւնը սրբոյ, որանով մեք ամենեւին այլ մարդ ենք զառնում. այս ուղղութիւնը չէ՛ պիտոյ ըսկըսա-
նել և ապա բաց թողուլ, կամ յետ դընել մինչև կեանքի վեր-
ջին օրերը, կամ թէ ևս մինչև մահուան ժամը, այլ պարտ է ըս-
կըսանել, շարունակել և գըրուիս տանել՝ հաւատարմով Աստուծոյ
գործակցութեանը և սրբոյ վրկայութեամբ՝ թէ այդպէս միայն
կարելի էր Աստուծուն հաճոյանալ և իւր սեպհական երանու-
թիւնը հիմնել և հաստատել:

Մկրաք. 18, 29. Ի ժամ մահու մի մընար արդարանալ, և զուխ քո զոր
եղեալ իցես, մի՛ յամեր, պատրաստեա՛ հատուցանել:

Մկրաք. 5, 8. Ո՛րդեակ՛ մի՛ յապաղիցես դունալ ի մեզաց առ Տէր, զի մի՛
առ մեզոք քո ստատիցիս:

Յովհ. 3, 3. 5. 7. Պատասխանի ետ Յիսուս և ստէ ցընա. ամէն ամէն
ոսեմ՝ քեզ. եթէ ոչ դք ծընցի ի վերբոսին, ոչ կարէ տեսնել զարքայ-

ութիւն Ատուծոյ : Պատասխանի եւ Յիսուս և ասէ . ամէն ամէն ասեմ քեզ . եթէ ոչ որ ծընցի ի ջրոյ և ի հոգւոյ , ոչ կարէ մտնել յարքայու-
ութիւն : Դու մի՛ զարմանար թէ ասացի քեզ՝ պարտ է ձեզ ծնանել վերբոսին :

Փիլիպ. 1, 6. Ղրտոսէ եմ յայդ , թէ որ բարտաւն ի ձեզ ըզգործըս բարեաց , կատարեցէ մինչև յօրն Յիսուսի Քրիստոսի :

Յովհ. 6, 44. Ոչ որ կարէ գալ առիս , եթէ ոչ հայրն , որ զիս առաքեաց , ճըգեցէ ըզնա , և ես յարուցից ըզնա յառաք յեանում :

14.

Ուղղութեան ճանապարհը (Աշխատանքաւորութիւն) .

Առանձին մի ճանապարհով պիտոյ է ընթանայ մարդըս , եթէ կառնուամէ այս ուղղութեանը հասանել : Եթալ պարտական է նա հոգ տանել այն մասին որ կարողանայ հասկանալ և ճանաչել իւր արատաւորութիւնը թէ մտածելու և թէ գործելու մէջ . նա պարտական է սովորել ճանաչել իւր անձը :

Ինչքան արդար , ինչքան անկողմնասէր , ինչքան խիտ և ջերմեամեղ կը գըտանվի քրիստոնեան այս գործի մէջ , այնչափ ևս հեշտ կը լինի նորան իւր դարձը :

Սաղմ. 31, 5. Զմեղըս իմ ցուցի քեզ և զանօրէնութիւնըս իմ ոչ ծածկեցի ի քէն . Ազացի թէ պատմեցից յինէն ըզմեղըս իմ և դու թողես զամենայն ամբարըշտութիւնըս մեզաց իմոց :

Աւակ. 28, 15. Որ ծածկէ զամբարըշտութիւնըս իւր , ոչ յաջուկեցի , իսկ որ պատմէ և յանդիմանէ՝ սիրելի եղեցի :

Յովհ. ան. 1, 8. Թէ ասիցեմք՝ եթէ մեզոյս ինչ մեք ոչ ունիմք , զանձինըս խորեմք և ճըշմարտութիւն ի մեզ ոչ գոյ : Այլ եթէ խոստովան լինիցիմք ըզմեղըս մեր , հաւատարիմ է նա և արդար առ ի թողուլ մեզ ըզմեղըս մեր և ուրբեւ ըզմեղ յամենայն անիրաւութեանէ :

Ղուկ. 15, 17 — 19. Եւ եկեալ ի միտըս իւր ասէ . քանի վարձկանք իցեն ի ասն հօր իմոց հացալիցք , և ես աստ՝ սովամահ կորընչիմ . յարուցեալ գնացից առ հայր իմ և ասացից ջընա . հայր՝ մեզայ յերկինըս և առաջի քո . և ո՛չ ևս եմ արժանի կոչել ուրդի քո . արա՛ զիս իբրև ըզմի ի վարձկանաց քոց : Տես Սուրբ պատմ . անաւակ ուրդին :

15.

Օրոյնքներ . Ապաշխարութիւն .

Ապաշխարութիւնը այն խորհրդական արարողութիւնն է՝

որանով քրիստոնէսաց մարդը զըզջալով իւր արած մեղքերի վերայ, խոստովանումէ իւր յանցանքը Աստուծոյ և նորա քահանայի առաջև, և քահանայի բերանովը թողութիւն է գտանում Աստուծուց. ինչքան հաստատուն մըտքով ըսկըսել ենք մեր անձը ուղղել, նոյնքան ևս ճըշմարիտ սըրտով կը զըզջանք ճանաչած մեղքերի վերայ, նոյնքան ևս մեր բարոյական վիճակը, մեր անհնազանդութիւնը դէպ ի Աստուած կը պատճառէ մեզ հոգս և տըրտմութիւն: Ղուկ. 18, 15. Եւ մարտաւորն կայր մեկուսի և ոչ կամէր և ոչ զսչքս ընդ երկինքս ամբասնալ, այլ կոծէր ըզկուրծըս իւր և աւէր. Աստուած՝ քուեա՛ զիս ըզմեղաւորըս:

Կորնթ. ա. 7, 10. Իսկ որ ըստ Աստուծոյն տըրտմութիւն է, աղաշխարութիւն ի փըրկութիւն առանց զըզջանալո՞յ գործէ, իսկ աշխարհի տըրտմութիւն մահ գործէ: Տէ՛ս Սուրբ պատմ. Պետրոս, Անասի որդին, Մարտաւոր:

16.

Ուղղութեան գիտութեան խնդիր

Եթէ այս զըզջումը՝ ճըշմարիտ և անկեղծ սըրտով է, ապա նա չի հերիքանոց արտասուքով միայն. նա անցաւոր չի լինի, այլ տեւողական և ազդող. նա ամենեւին կը փոխարկէ մարդու ներքինքը, նորա բոլոր գործելը և թողուլը: Զըզջացող մեղաւորը՝ մըտքումը կը դըրնէ հաստատ՝ որ ուղղէ իւր անձը, որ ճանաչէ նոյնպէս, թէ այս գիտաւորութիւնը միայն չէ՛ դեռ ևս նոյն խնդրութիւնը:

Ստղ. 118, 44. Պահեցից զօրէնըս քո յամենայն ժամ յաւիտեան և յաւիտեանըս յաւիտենից:

Եզեկիելի 33, 14. 15. Եւ յասել ինձ ցամբարիշտըն թէ մահու մեռչիւր. և զարձցի ի մեղաց իւրոց և արտոցէ իրաւունըս և զարդարութիւն: Եւ ըզբըտու պարտադանին ի բաց տայցէ և ըզյափըշտակութիւնն զարձուցանիցէ, ի հրամանըս կենոց զընացոցէ չաւնել զանիրաւութիւն, կելով կեցցէ և մի մեռցի:

Ղուկ. 5, 8. Արարէ՛ք այսուհետև պըտուղըտ արժանի աղաշխարութեան և մի՛ ըսկըռանիցիք ասել՝ թէ ունիմք հայր զԱբրահամ. զայս ասեմ՝ ձեզ, եթէ կարող է Աստուած ի քարանցըս յայոցանէ յարուցանել որդիս Աբրահամու:

Այն ժամանակը միայն կարող էինք ասել թէ ուղղել ենք մեր անձը, երբ որ այս գիտաւորութիւնը կատարել էինք գործով, ճանաչած մեղքերիցը հրաժարուել էինք, և փոխարէն՝ լաւ սիրտ էինք ըստացել և առաքինի զընացք ունէինք:

Քս բարի գործերի կատարումը յետ մի ճշգիր. դու օրէ օր աւելի ծերանումես. կարճանումէ ժամանակը որ հարկուոր էր քեզ՝ կրուածըդ վերջոտին դրաններու համար. հեշտանումէ վրասնող՝ միտանդամ սիրել մեզքը, դու աւելի հեռանումես փրկութենից և երանութենից, և միշտ երկարանումէ և դժուարանումէ ուղղութեան ծանր ճանապարհը:

Սաղմ. 118, 60. Պատրատեցոյ և ոչ խուփեցոյ, զի սահեցից ըզրասուիրանրս քո:

Յովհ. ա. 3, 6. 9. Ամենայն որ ի նմա է հատաստեալ՝ ոչ մեղանչէ. և ամենայն որ մեղանչէ՝ ոչ ետես ըզնա և ոչ ծանեալ ըզնա: Ամենայն որ յԱտուծոյ է ծընեալ, մեղքս ոչ աւնէ, զի սերմնն նորա ի անս մընայ և ոչ կարէ մեղանչէլ, զի Ատուծոյ է:

17.

Սըրբոթիւն.

Եթէ մարդրս անձանձիր կը շարունակէ ուղղել իւր սիրտը, ինչպէս սարտական է, եթէ նա չի բաւականանայ նորանով որ միանգամ բարի և երկիւղած դրտանվի, այլ ևս առաւել իւր կեանքի նըպատակը այն կը դընէ՝ որ օրըստօրէ աւելի հոգարեալ լինէ, այն ժամանակը մըտանումէ որսորդութեան վիճակը, և ծագումէ նորա սըրտի մէջ այն երանաւէտ վըստահութիւնը՝ թէ ճըշմարիտ քրիստոնէսայ է և իւր կարողութեան պէս աշխատել է հասանել իւր մեծ վաղձանին, այսինքըն՝ Սորոսութեան յանձնարար:

Տովբիթ. 4, 6. Եւ յիշեալ դու ըզՏէր Ատուած քո զամենայն առաւրտ կենաց քոյ. և մի մեղանչիցես դու և կամ յանցանիցես ըզրատուիրանսօքըն նորա:

Թեոօղոսի. ա. 4, 3. Չի այս են կամք Ատուծոյ, սըրբութիւն ձեր: Կորնթ. Է. 7, 1. Իսկ որովհետև զայս աւետիս ունիմք սիրելիք, սըրբեսցուք զանձինրս մեր յամենայն ողորմութենէ մարմնոյ և հոգւոյ. կատարեսցուք ըզրսրբութիւն ահիւն Ատուծոյ:

18.

Ուղղութեան հրահրիչք.

Իսց տրկար մարդուս համար մի դժուարին դործ էր ուղղել իւր սիրտը, փոխարկել ամենևին իւր՝ ախտերով, չար դաստիարակութենով և մոլորութեններով ապականեալ հոգին: Ատուած գիտէր այս. Քրիստոս ինքը՝ որպէս մարդ՝ այդ բանը ըզգումէր իւր մէջ: Վասն այս պատճառի աստուածային շընորհք ոչ

Թէ միայն խոստացաւ օգնել մեզ մի վերին զօրութենով, Հոգւովն սրբբով, այլև աշխարհի Փրկիչը Թողց մեր համար քանի մի օգնական և ուղղորդիչ հրահանգներ որ՝ վասըն զի նոցա դործադրութենովը կարելի է կըրկին արժանանալ աստուածային շքնորհին՝ ասվումեն շքնորհասրայական հրահանգներ: Քրիստոնեան հաւատը ունենալով զէպ ի իւր փրկիչը, իւր սրբատմը ըզգայով իւր բարոյական Թըշուառութիւնը, փափագով և կարօտով ցանկանալով իւր փրկկութեանը, ձրգումէ ձեռքը այն հրահանգների վերայ. սոքա են՝ Աստուծոյ Բռնը, Մէլքոյութիւն, Հողորհութիւն և միւս եկեղեցական խորհուրդը, այլև Արեւ:

Չուկ, 11, 13. Խոհ էթէ որ չարքը էք, գիտէք պարզւըս բարիս տալ որդւոց ձերոց, սրչափ ևս աւաւել հայր ձեր յերկնից տոցէ բարիս այնուցիկ որ խնդրենն ի նմանէ:

Գործք Աւար. 2, 38. Անց յընտա Պետրոս. աղաշաւեցէք և մըկըրտեսցի իւրաքանչիւր որ ի ձէնը յանուն Տեառն Յիսուսի Քրիստոսի ի Թաղութիւն մեզոց, և ընկալլէք դուետիս հոգւոյն սրբբոյ:

19.

Աստուծոյ Բռնը.

Առաւել յուսայի ճանապարհը ուղղելու իւր անձը և երկիւղած դառնալու, առաջին հրահանգը մօտենալու իւր քրիստոնէական նպատակին՝ է մարդուս համար Աստուծոյ Բռնը (Սուրբ գիրք կամ Աջտուածաշունչ): Կա՛ աստուածային ազգեցութեամբ գըրած է յուսաւորեալ մարդերի ձեռով, որ նորանով երանութիւն գըտանեն մեղաւորները. նա՛ պարզ, ամենեցուն հասկանալի լեզուով ուսուցանումէ ամեն բան ինչ որ պարտական ենք առնել կամ Թողուլ՝ որ հանդանանք Աստուծուն և Ժառանգենք երկրաւոր բարութիւնքը և երկնաւոր երանութիւնը: Կա ուսուցանումէ, յանդիմանումէ, ահ է տալիս և խոստանումէ. այս պատճառով՝ մեղաւորի համար մի անկասկածելի առաջնորդ է, որանով կարող էր ինքը իւր բարոյական վիճակը քըննել և իմանալ թէ արդեօք արժանի զաւակ է Հօր Աջտուծոյ, ինչպէս պահանջումէ սուրբ գիրքը: Աջտուածաշունչ գիրքը պիտոյ է ընթեռնուլ խելօք, ըզգաստութեամբ, յաճախ, բայց ևս առաւել՝ հաւատով և վըստահութենով. բայց նա չէ՛ և չէ՛ կարող լինել ուղղութեան և շքնորհաստացութեան ճանապարհ, եթէ մեք կ'ընթեռնուըք նորան և գործով անհամաձայն կը գըտանվինք նորան: Արժանաւոր գործաւորութենով միայն կարող է նա իւր աստուածեղէն պարունակութեամբ

եամբը լինել հոգեւոր կերակուր և սպահապան հրեշտակ քրիստոնէի համար, որ ամենայն օր կ'ընկրասանէր և կը վերջացընէր նորանով, և ոչինչ բանի չէր ձեռնարկելու՝ առանց նորան:

Տիմոթ. բ. 3, 16. 17. Ամենայն զիրք աստուածաշունչք և օգտակարք, ի վարդապետութիւն են և ի յանդիմանութիւն, և յուղղութիւն, և ի խըրատ արդարութեան. զի կատարեալ իցէ մարդըն Աստուծոյ, յամենայն գործքս բարութեան հաստատեալ:

Գործք Աւարք. 17, 11. Զի ոտքս էին անուարձիքք քան որ ի թեաւ զանիւրն էին. որք ընկալան ըզբանըն ամենայն յօժարութեամբ. հանապաղ քըննէին ըզգիրքս՝ եթէ իցէ այս այսպէս:

Յովհ. 5, 37. 39. Եւ որ առաքեալըն զիս հայր, նա՛ վկայեաց վասն իմ: Քըննեցէք ըզգիրքս, զի դուք համարիք նորօք ունել ըղկեանըս յաւիտեանահանըս, և նոքին խոկ են որ վկայեն վասն իմ:

Յակոբ. ա. 1, 21 — 25. Որով ի բաց թօթափեալ զամենայն արտելութիւն և ըզյաւելուածըս չարեաց, հեղութեամբ ընդունիջիք ըզբանըն ընտարոյս, որ կարօղն է կեցուցանել զբնիս ձեր: Լինիջիք առնելիք բանին և մի՛ լըտելիք միայն համարեալիք յանձնըս: Զի եթէ որ լըսօղ միայն իցէ բանին՝ և ոչ առնելի, նըման է մարդոյ որ պըշուցեալ հայիցի ընդ երեսըս իւր որ ծընանիցին ի հայելոմ. զի հայեցեալ ետես զինքըն և զանց արար, և անդէն մուսացաւ թէ սրպիտի որ էր: Խոկ որ յաւեալ ի կատարեալ օրէնըս ազատութեանըն հայիցի և ի նըմին կացցէ, ոչ կըլ նա լըսօղ մուսացութեան, այլ առնելի գործոյն. նա յառնելըն իւրում՝ լիցի երանելի:

Գործք Աւարք. 8, 30. Եւ ընթացեալ Փիլիպպոս՝ լըտեր զի ընթեանոյր զԵսայի մարգարէ, և ասէ. զիտեցես արդէօք զոր ընթեանուցուարդ:

Ղուկ. 2, 19. Եւ Մարիամ զամենայն ըզբանըս զայստիկ պահէր և խըլըամուտ լինէր ի սրբոսի իւրում:

Յովհ. 8, 32. Եւ ծանիջիք ըզճըշմարտութիւնըն, և ճըշմարտութիւնըն ալատեացէ ըզձեզ:

20.

Պարտաւորութիւնք.

Իկըր Քրիստոս ուղարկելով Հոգին սուրբ Աւարեւոյ վերայ, և նոցա այսպէս հրաման տալով «Գնացէք այսուհետեւ, աշակերտեցէք զամենայն հեթանոսըս» հիմնեց Եկեղեցի՝ իւր անունը խոստովանողների հասարակութիւնը, որ երկրրպագութիւն և պաշտօն մատուցանէ Աստուծուն և յառաջադէմ առնէ երկնային արքայութիւնը: Քրիստոսը հիմնեց եկեղեցին այն խորհրդով՝

որ հողինքերի անտեսանելի կապակցութիւնը Յաւիտենականի, Աշտուածեղէնի, Ճրջմարտի և Ամենաբարեւոյ հետ՝ մի տեսանելի բանով հաստատովի աշխարհումբն, որ մի արտաքին առիթով Քրիստոսի խըրատները շատ յաճախ մարդերի միտքը դան, որ մարդըս ճանաչէ իւր կախ լինելը Ատուծուց և իւր աչքի հանդէպը ունենայ այն մի բանը որ ամենահարկաւորն էր նորանս :

Թող եկեղեցին սուրբ լինի քո համար՝ ինչպէս քո հաւատքիդ օթեղանը . դընս՝ այն տեղ ըստէզ ըստէզ . սիրելի տէրուեական վայելուչ պաշտօնները, Թեթե պատճառների համար մի՛ յետ մընար եկեղեցուց . սուրբ դասիր կիւրակէն, պատուիր ատուածոյնն բանի սպասաւորները :

Ստմ. 25, 8. Տէր՝ սիրեցի ըզլցելլուութիւն տան քո և ըզտեղի յարկի փաւաց քոյ :

Ճողով. 4, 17. 18. Չգոյշ լեր ոտին քում, որով երթաս ի տուն Աշտուծոյ և մերձ լեցիս ի լընէ. Չի լաւագոյն է հնազանդութիւն քան ըզտուրըս անըզամաց, վասն զի ոչ են գիտակ բարիս աւանելոյ :

Վողոս. 2, 12. Գոհանալ ըզհօրէ որ կոչեացըն ըզմեզ ի մասըն վիճակի սըբբոյըն ի լոյս :

Վողոս. 3, 16. Չի բանըն Քրիստոսի բնակեացէ ի ձեզ աւատապէս . աւմնայն իմաստութեամբ ուսուցանել և խըրատել ըզմիմանըս, սաղմուսիւք և օրհնութեամբք և երգովք հպեորք և շնորհօք օրհնել ի սիրաւո ձեր զԱտուած :

Եբբոյեց. 10, 24. 25. Եւ ըզգուշացուք միմեանց յորդորմամբ սիրոյ և գործոյ բարեաց . և մի՛ Թողուք ըզգողովըս միմեանց, որպէս սովոր են ոմանք, այլ մըխիթարեցուք, և այնչափ ևս աւաւել՝ որչափ տեսանկէք զօրըն մերձեալ : Տես Սուրբ պատմ. Դաւիթ, Յիսուս :

Սարգըս՝ պատշաճապէս օգուտ քաղելով այդ սուրբ սահմանադրութենիցը՝ անպատճառ կը դըտանէր դորա մէջ բաւական հընարներ որ ձեռընտու էին դէպ ի բարին, բայց ամենից յառաջ տուած են այդ հընարները այն հանդիսաւոր կրօնական պաշտօնների մէջ որ ինքը քրիստոնէութեան հիմնադիրը այդ մասին կարգել է, այսինքըն Սուրբ Գրքի և Հայրապետի Խորհուրդների մէջ :

21.

Սուրբ Գրքի Կարգաւորութիւնը .

Սուրբ մըլըրտութիւնը է այն հանդիսաւոր կրօնական գործողութիւնը՝ որ սահմանադրեց Քրիստոս իւր համբարձմանից փոքր մի յառաջ, երբ որ աշակերտքը ժողոված էին Ձիթենեաց սա-

րի վերայ: Այս խորհուրդը կատարվումէ՝ քրիստոնէայ ծնողի մանուկը յանուն Հօր և Որդւոյ և Հոգւոյն սրբոյ երեք անգամ՝ ընկըղմելով ջրի մէջ, որ մաքրութեան և սրբութեան նըշան է: Այս գործողութեամբը ընդունվումէ երեխան Քրիստոնէից միաբանութեան մէջ և մասնակից է լինում նորա բոլոր իրաւունքներին և պարտականութեններին: Եւ որովհետեւ ծնողական սրբտին ցանկալի էր՝ ինչքան կարելի է շուտով՝ իւրեանց սիրելի զաւակները հաղորդ կացուցանել Աստուծոյ երանացուցիչ շքնորհին, վասն այս պատճառի՝ դաւանութիւնը խոստովանելու համար ընտրվումեն վրկայք որ փոխանորդ լինին անբարբառ մանուկներին, մինչև սոքա ինքեանք կարողանան յետոյ հաւատալ և խոստովանել թէ Յիսուս Քրիստոսը է որդին Աստուծոյ, այլև իւրեանց մրկրրութեան ուխտը վերըստին նորդէն և հաստատվին իւրեանց հաւատի մէջ: Բայց մրկրրութիւնը լինումէ յիրաւի մի ուղղագործական և շքնորհաստացական հընար. պատճառ որ մեք մրկրրտեալ լինելով, նախ՝ ըստանումենք աստուածային շքնորհի ակընկալութիւնը, երկրորդ՝ դաստիարակվումենք Աստուծոյ բանի մէջ, երրորդ՝ պարտական ենք համարել մեր անձը կապած Աստուծոյ սուրբ օրէնքի հետ՝ որ մրկրրութեան ժամանակը խոստացել ենք պահել:

Մատթ. 28, 29. Գընացէք այսուհետև, աշակերտեցէք զամենայն հեթանոսըս, մրկրրտեցէք ընտոս յանուն Հօր և որդւոյ և սրբոյ Հոգւոյն:

Մարկ. 16, 16. Որ հաւատայ և մրկրրտիցի՝ կեցցէ, և որ ոչն հաւատայ, դատապարտուցի:

Յովհ. 3, 5. Պատասխանի ետ Յիսուս և սոէ. ամէն ամէն անմ՝ քեզ. եթէ ոչ սք ծընցի ի ջրոյ և ի հոգւոյ, ոչ կարէ մտանել յարքայութիւն Աստուծոյ:

Մատթ. 7, 21. Ո՛չ ամենայն որ սոէ ցիս՝ Տէր Տէր, մըտցէ յարքայութիւն երկնից, այլ որ առնէ ըզկամըս հօր իմոյ որ յերկնսն է:

Պետր. ա. 3, 21. Որ և ըզձեզ ըստ նըմին օրինակի կեցուցէ մրկրրութիւնըն. ոչ ըզմարմնոյ աղտըն ի բաց ընկնելով, այլ ըզբարւսք մըտոյ հանդէս առ Աստուած, ի ձեան յորութեանըն Յիսուսի Քրիստոսի:

Մրկրրութեան հետ կապակից է մի այլ սուրբ գործողութիւն՝ որ ասվումէ Դպրոց, որ և կատարվումէ՝ մրկրրտեալ երեխայի ճակատը և միւս անդամները կամ ըզգայարանքը օծելով սուրբ իւղով (մեռոնով) և այսպէս տալով նորան ներքին օծութիւն՝ որանով նա հաստատվումէ որպէս Քրիստոսի թագաւորութեան քաղաքացի և զինուոր, այլև շինվումէ երկնաւոր Հօր որդեգիր:

Կորնելթ. բ. 17, 21, 22. Որ հաստատեայն ըզմեզ ձեզ հանդերձ և
Քրիստոս, և օժ ըզմեզ, Աստուած է. որ և կրնբեաց ըզմեզ և եա գաւ-
հաստացեայ հոգւոյն և սիրտըս մեր:

22.

Հայրերս Երևի. Աւելոյ Տէտոնի, Հայ Տէտոնի.

Սուրբ Հաղորդութիւնը որ սահմանագրեց Փրկիչը՝ իւր
աշակերաններէից հրաժարվելու խորհրդաւոր ժամուժը, պիտոյ է
չախահաս քրիստոնէից համար լինի մի զարթուցիչ և զօրացու-
ցիչ հընար բարեգործութեան և Քրիստոսի սիրոյ յիշատակի մի
սեղան: Սա է այն հանդիսաւոր կրօնապաշտական՝ նոյն իսկ Քրիս-
տոսի ձեռով կարգած արարողութիւնը, որանով քրիստոնեան
հոգևորապէս ճաշակելով Քրիստոսի ճըշմարիտ մարմինը և արիւ-
նը՝ որ բաշխվումէ հացի և գինու նըշանով՝ ըստանումէ Աստուծու
շընորհը և յաւիտենական երանութիւնը: Այս հանդէսը՝ ինչպէս
սիրոյ և աշխարհի խաղաղութեան աղագաւ յանձն առած մա-
հու յիշատակի սեղան՝ զգաստացուցիչ հընար է սրբոյ համար,
որ արժանապէս գործ դընելով այն սեղանը՝ ըզգումէ իւր մէջ
նոր զօրութիւն և պայծառազարդութիւն: Բայց Հաղորդութիւնը՝
որոշեալ պայմաններով միայն կարող է քրիստոնէի համար շընոր-
հաբաշխական հընար դառնալ, այսինքըն՝ այն ժամանակը միայն,
երբ որ մեք՝ ինչպէս սուրբ գիրքը պահանջումէ՝ իսկութեամբ կը
փորձենք մեր բարոյական վիճակը, երբ որ մեք ոչ թէ միայն սահ-
մանեալ ժամանակներում կը վայելենք այդ սեղանը, այլ՝ երբ որ
սիրտը կարօտ է դորան, և յաճախ գործ ածելով այդ հընարքը՝
օրէ օր առաւել նորոգութիւն և սրբութիւն կը տանք մեր
կեանքին: Այս փորձողութեան համար դըրած է քրիստոնէական
եկեղեցումը կարգ Խոսրովանուհեան, ստանձնելու համ կրտսերական խոս-
տովանութիւն. վերջինը սովորական էր Քրիստոնէութեան ա-
ռաջին դարերումը, ըստ որում մեղուցեալքը խոստովանումէին
եպիսկոպոսի և ժողովրդի առաջնը, մինչև առանձնական խոս-
տովանութիւնը հետ ըզհետէ գործածական դառնալով, հաստատ-
վեցաւ ընդհանրապէս 1215 թուականին՝ Իննոկենտիոսի երրորդի
ձեռքով: Այս խոստովանութեամբը յայտնումենք, թէ մեք յան-
ցաւոր լինելով կարօտ էինք Աստուծոյ շընորհին՝ Քրիստոսի միջ-
նորդութենով, և թէ քահանայն կարող է Աստուծոյ անունովը
թողութիւն տալ ապաշխարողին և իւր անձը՝ ճըշմարտապէս ուղ-
ղողին:

Կորնթ. ա. 11, 25—26. Չի ես ընկողայ ի Տեառնէ, դոր և ձեզն աւանդեցի, եթէ Տէր Յիսուս ի գիշերին յորում մասնէր, աւ հաց, գահացաւ, եբէկ և առէ. այս է իմ մարմին որ վան ձեր. զայս արարէք առ իմոյ յիշատակի: Կոյնպէս և ըզբաժակըն յետ ընթրեացըն աւ և առէ. այս բաժակ նոր ուխտ է իմով արեամբ: Քանկոյս անգամ թէ ուտեցէք ըզհացըս զայս և ըզբաժակըս ըմպեցէք, զմահըն Տեառն պատմեցէք, մինչև եկեացէ նա:

Եփես. 5, 2. Եւ զընացէք սիրով, որպէս և Քրիստոս սիրեաց ըզմեզ և մասնեաց զանձըն իւր վան մեր՝ պատարագ և զնաւան Աստուծոյ ի հոտ անուշեց:

Մատթ. 28, 20. Ուսուցէք նոցա որհէլ զամենայն որ ինչ պատուիրեցի ձեզ: Եւ ահա առիկ ես ընդ ձեզ եմ զամենայն աւուրս մինչև ի կատարած աշխարհի:

Կորնթ. ա. 11, 20. 22. Եւ արդ ի ժողովըն ձեզ ի միասին, ոչ է տուն Տեառն ձեզ անդի հաց ուտելոյ, զի իւրաքանչիւր ոք զիւր ընթրիս յաւանանայ ուտել, և ոմն քաղցեալ և ոմն արբեալ: Մե՞ թէ տունըս ոչ ունիցիք ուտելոյ և ըմպելոյ. եթէ զեկեղեցեաւն Աստուծոյ արհամարհէք և յամօթ առնէք ըզըբաւորըս. զինչ ասացեց, գովեցին ըզձեզ. յոյզում ոչ գովեմ:

Կորնթ. ա. 11, 27—29. Այտուհետև որ ուտեցէ ըզհացըս կամ ըմպեցէ ըզբաժակըս Տեառն անարժանութեամբ, պարտական եղցի մարմնոյ և արեանըն Տեառն: Փորձեցէ մարդ զանձըն իւր և ապա ի հաց անտի կերցէ, և ի բաժակէն արբցէ. զի որ ուտէ և ըմպէ անարժանութեամբ, դատաստանըս անձին իւրում ուտէ և ըմպէ, զի ոչ խըտրէ ըզմարմինըն Տեառն:

Յովհ. 15, 8. 10. Յայսում փառաւորեցաւ հայր իմ, զի պտուղ յի՞ժ բերեցէք և եղիվիք իմ աշակերտք: Եթէ պահեցէք ըզպատուիրանըս իմ, կացընք ի սէր իմ, որպէս ես ըզպատուիրանըս հօր իմոյ պահեցի և կամ ի սէր նորա:

25.

Բաց ի այդ եկեղեցական խորհուրդներից՝ Հայաստանու եկեղեցին ընդունումէ Քահանայութիւն, Առաքնութիւն և Օթոմն Հեռանքիքի, որոնց չեն մասնակից ամենեքեան հարկաւորապէս, այլ կամբի վերայ է՝ բաժանորդ լինել նոցա, կամ ոչ:

« Քահանայութիւնն համ Արքեպիսկոպոսութիւնն ».

Սորանով հասկանումենք այն սպասաւորութիւնը Աստուծոյ բանին, որ իւր համբարձման օրումը սահմանադրեց Քրիստոս

Չի թենեաց սարի վերայ՝ բարձրացընելով ձեռքերը, օրհնելով իւր աշակերտները և տալով նոցա ամենայն աստուածային շքեղութիւնները: Այսպէս՝ այն անձինքը որ արժանաւոր կերպով ըստանում են քահանայութեան կարգը՝ պարտական են Քրիստոնէից ընկերութեան մէջ քարոզել Աստուծոյ պատգամքը, կատարել եկեղեցական սուրբ խորհուրդքը և առաջնորդել ժողովուրդին զէսպ ի բարեպաշտութիւն և առաքինութիւն:

Գործք Աւարք. 13, 2. 3. Մինչդեռ ի պաշտման Տեառն կային և պահէին, առէ Հապին սուրբ. որոշեցէք ինձ ըզբաւնորաս և ըզյաւզուս ի գործ՝ յոր կոչեցեալ է իմ ըզդոսա: Յայնժամ՝ դահեալ և աղօթս արարեալ՝ եղին ձեռն ի վերայ նոցա և արձակեցին:

Եփես. 4, 11. 12. Եւ նա (Քրիստոս) ետ զմանս առաքելս, զմանս աւետարանիչս, զմանս հովիւս և վարդապետս. ի հաստատութիւն սրբոց ի գործ պաշտման, ի շինուած մարմնոյն Քրիստոսի:

Կորնթ. ա. 9, 16. 17. Չի եթէ աւետարանեմ, սչինչ են ինձ պարծանք, քանզի հարկ ի վերայ կայ. բայց վայ է ինձ, եթէ ոչ աւետարանեմ. եթէ կամու զայն աւնեմ, վարձք են ինձ, և եթէ ակամայ, արնտեսութիւն յանձն է ինձ:

Է. Աստուծոյ խնայեալսն Քրիստոսն. Բարդուղիմէոսի, Չորրորդ Հատուած, յԳ. 5, էջ 102.

24.

4. Հիւանդանոցի օժտմամբ.

Այս եկեղեցական խորհուրդք հիմնած է այն բանի վերայ որ Քրիստոս իւր Առաքեալներին իշխանութիւն տուեց բրժըշկել հիւանդները, և այսպէս զօրացուցանել նոցա յոյսը՝ թէ կարող են արդար մարդերի աղօթքով մարմնաւոր և հոգեւոր բրժըշկութիւն գրտանել Աստուծուց: Այս խորհուրդք Առաքեալների ժամանակը կատարվում էր երբեմն ձեռքը դնելով հիւանդի վերայ, և երբեմն նոցա մարմինը օծելով իւրով յանուն Տեառն:

Մարկ. 6, 13:

Յակովբ. 5, 14. 15. Հիւանդանոցէ որ ի ձեռն, կոչեցեն զերկցունս եկեղեցոց, և արացին ի վերայ նորա աղօթս. օժցեն իւրով յանուն Տեառն. . . և յարուցէ ըզնա Տէր. և եթէ մեղս ինչ կցէ գործեալ՝ թողցի նմա:

Գործք Աւարք. 28, 8. Եւ եղև հօրն Պողոսայ ի ջերմին և յախ թանչից հիւանդանալ՝ դրնել. առ որ մրտեալ Պաւլոս, և կացեալ յաղթս՝ եղ զձեռն և բրժըշկեաց ըզնա:

Այս խորհուրդք կատարում է Հայաստանու եկեղեցին և աւանց օժտ-

Թեան իւզով, բայց աղօթելով և կարգալով Աստուծոյ անունը: Այս սովորութիւնը ընդդէմ չէ՛ աւետարանական բանի:

Յակովբ. 5, 15, 16. Աղօթքն հաւատով փըրկեոյնն դաշխատեալն: Աղօթս արարէք ի վերայ միմեանց, որպէս զի բըժըշկեցիք, քանզի յոյժ զօրաւոր են աղօթք արդարոց յօգնականութիւն:

25.

Ե. դ օ Լ x.

Երկիւղած և բարի սիրտ ըստանալու վերջին աւետարարական հրճարը է Աղօթքը, կամ մարդուս սուրբ խօսակցութիւնը Աստուծոյ հետ՝ որի առաջն բացայայտումէ նա իւր խընդիրը և շնորհակալութիւնը: Ո՛չ ամենայն աղօթք լըսելի է Աստուծուն. պիտոյ է աղօթել Յիսուսի անունով. այսինքն՝ մեր աղօթքի խորհուրդը այնպէս պէտք է լինէր, ինչպէս տեսանումենք Քրիստոսի աղօթքների մէջ. այլև հաւատով դէպ ի Յիսուսի բոլորաման բարեխօսութիւնը, այնպիսի խոնարհ վըստահութեամբ, ինչպէս Յիսուսը ցոյց է տուել իւր աղօթքների մէջ: Դէպ ի չարը ձըգտողութեան և փորձութեան ժամերումը, երկրաւոր ցաւի բուպէումը, նմանապէս՝ այն դըժուարին բանի մէջ, ինչպէս մեր սըրտի ուղղագործութիւնն էր, աղօթքը՝ մի առատաբուղխ աղբիւր միութարութեան և զօրութեան կը դըտանլի ամենայն մարդու համար որ նորան գործ էր դընում սուրբ գըրքի պատուէրներին համաձայն:

Աղօթիւր ըտէպ, ջըմնուանդ հպով, պարզապէս, առ ի սըրտէ, բանակաւութեամբ, լի՛ հաւատով: Չանց մի՛ արա՛ քո ընտանեկան ջըմնուանդութիւնը կապակցել հրատարակական աստուածոպաշտութեան հետ: Խընդրիւր և երկրաւոր բարիք, բայց ո՛չ ա՛հ ու դողով, ո՛չ երբէք անցաւորի վերոյ մուանալով յաւիտեանականը: Աղօթիւր նոյնպէս և միւսների համար:

Սաղմ. 18, 15. Եղիցին քեզ հաճոյք բանք բերանոյ իմոյ և խորհուրդք սըրտի իմոյ առաջի քո յամենայն ժամ, Տէր օղնական իմ և փըրկիչ իմ: Սաղմ. 65, 3. Լո՛ւր աղօթից իմոց, զի առ քեզ ամենայն մարմին եկեացէ: Տիմոթ. ա. 2, 1-2. Եւ արդ աղաչեմ՝ նախ քան զամենայն, առնել աղօթքս, իրնդըրուածքս, պաղտամներս. դոհութիւնըս վասն ամենայն մարդկան, մանաւանդ վասն թաղաւորոց և ամենայն իշխանոց. զի խաղաղութեամբ վարեոյութք ըղկեանըս մեր՝ ամենայն աստուածոպաշտութեամբ և սըրբութեամբ:

Մատթ. 6, 6-8. Այլ դու յորժամ կայցես յաղօթքո՞ մնւտ ի սենեակ քո և փակեան ըղղուրս քո, և կաց յաղօթքս առ հոյր քո ի ծածուկ. և հոյրըն քո որ տեսանէ ի ծածուկ, հստուացէ քեզ յայանապէս: Եւ յոր-

ժամ կայցէր յաղթըս, մի՛ շատօսօք լինիք իբրև ըզճեթանաւըն, զի չա-
մարին թէ ի բազում խօսեց իւրեանց լրեւլ լինեցին. արդ՛ մի՛ նմանեցէր
նոյս. զի գիտէ չայրն ձեր զինչ պիտոյ է ձեզ, մինչև՛ ձեր խնդրեալ
լնչ կոյ ի նմանէ :

Մատթ. 20, 22. Պատասխանի ետ Յիսուս և ասէ. ո՛չ գիտէք զինչ խնդ-
րէք. կարէք ըմպել ըզբաժակըն զոր ես ըմպելոյն եմ, կամ ըզմըրբաու-
թիւնն՝ զոր ես մըկըրտելոյն եմ. մըկըրտել՝ ասին զընտ՛ կարսոյ կմք :

Յակոբ. 5, 15. 16. Վըշտանայցէ որ ի ձէնջ, յաղթօս կայցէ. բերկրեցի
որ, սաղմնս աստոյցէ :

Յովհ. 16, 23. 24. Եւ յայնում աւուր զիս ինչ ոչ հարցանեցէք : Այլեւ
ամեն ասեմ ձեզ, զի զոր ինչ խնդրեցէք ի հօրէ իմիկ յանուն իմ՛, աս-
ցէ՛ ձեզ : Մինչև այժմ՝ ոչինչ խնդրեցէք յանուն իմ՛. խնդրեցէք եւ աւ-
նացուք, զի ուրախութիւնն ձեր լըցեալ եղիցի :

Մարկ. 15, 53. Զգոյշ եղէրուք, ըսկեցէք և կայցէք յաղթօս. զի ոչ գի-
տէք երբ ժամանակն կոյցէ : Տե՛ս Մուրը պատմ. Դաւեթի, Մարիամ, Յիսուս :

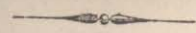
25.

Օգտաբարութիւնն՝ այս ուղղութեան հրեարարելը գործ գրեւելոս մէջ :

Այս բոլոր օգնական հնարները՝ որ աստուածային շընոր-
հոյքը սարգեւած են մեզ՝ մեր անձը ուղղելու և սըրբելու համար,
թէպէտև ունէլին աստուածային գորութիւն, բայց ոչինչ ներգոր-
ծութիւն չէին կարող յառաջացընել մեր սըրտի վերայ, եթէ
մեր նոցա գործադրութեան ժամանակը չունենայինք մի անբարոյ
ուղղութեան, ըզգաստութիւն ինչպէս մեր անձնի վերայ, նոյնպէս
այն ամենայն բաների վերայ որ բընութեան և մարդկութեան մէջ
Աստուծոյ առաջնորդութեան ներքոյ պատահումեն մեր աջքի առա-
ջէր : Ամենայն բան, այո՛ և ամենաթեթեւը ըստ երևութին՝ կարող
էր մեզ մոլոր ձանապարհներէց յետ դարձուցանել գէպ ի գի-
տութիւն և առաքինութիւն, եթէ միայն մեր սիրտը խլացած չէր
ընդգէմ Աստուծոյ ամենակարող, ամենայն տեղ մեզ դանչող
հայրական ձայնին : Մեր բարոյական կատարելագործութեան համար,
մեր սիրտը և գընացքը ուղղելու համար կարող էր նոյնպէս օգտա-
կար լինել կենսակցութիւնը բարեպաշտօն մարդերի հետ, որոնց
օրինակը կը բորբոքէր գէպ ի առաքինութիւն, կը տար սիրտ և
քաջութիւն, կը մխիթարէր և կը զգուշացուցանէր մեղքից :

Մատթ. 26, 41. Արթւնն կայցէք և աղօթս արարէք, զի մի՛ անկանեցիք
ի փորձութեան. հողիս յօժար է, բայց մարմինը՝ տըկար :

Կորնթ. ա. 10, 12. Այսուհետև որ համարեցի հաստատուն կալ, ըզգոյշ
լիցի գուցէ անկանեցի :

ԵՐՐՈՐԴ ՀՆՏՈՒՆԾ

Թէ ինչ յոյս և ակընկալութիւն ունի քրիստոնեան
հանդերձեալ կեանքումը :

1.

Մ 4 ը .

Մարդըս ապրումէ երկրի վերայ, բայց չը գիտէ՝ ինչքան երկար . նորա մարմինը մահկանացու է . ինչքան ևս երջանիկ լինէր նա, ինչքան երկար ևս վայելած լինէր աշխարհային կեանքը, այնու ամենայնիւ ազատ չէ այս վերջին պատահարից՝ որ ըսպատումէ նորան, ծակից՝ որանով հողին բաժանվումէ մարմնիցը : Այս ժամը դառն է և ծանր, որովհետև դուրս է քարշում մարդըս երկրաւոր կեանքի վայելչութենիցը, շատ անգամ՝ յանկարծ և առանց իմաց տալու, և վըճուումէ իսկոյն նորա յաւիտենական վիճակը : Վասն այս պատճառի՝ մահու մտածութիւնը միշտ ահ և երկիւղ է զարթուցել մարդերի սըրտումը . բայց՝ այդ ահ ու դողը մի անծանօթ բան է ճըշմարիտ քրիստոնէի համար . նորա համար չը կայ ոչինչ մահ, որ սուրբ գիրքը ասումէ « Հատուցումն մեղաց » որովհետև նա իւր կեանքի մէջ բարեաւը յաղթել է չարին, նա պատրաստվել է մեռանելու՝ ինչքան որ կենդանի էր, և ճանաչումէ մահը ինչպէս մի փոխանցական ճանապարհ դէպ ի ճըշմարիտ և յաւիտենական կեանքը :

Սերպ. 41, 19. Ամենայն ինչ որ աւեալ է ի հողոյ, ի հող դարձցի, որ ողէս ամենայն ջուրք ի ծով դառնան . Ամենայն դարգեք և անիրաւ ըստացուածք կորնչիցին, բայց ճըշմարտութիւն կայ և մընայ ի յաւիտեան : Յովբ. 14, 5 . Համարեալ են ամիսք նորա առ ի նմանէ . ի ժամանակ եւ դեր և ոչ անցցէ :

Եղով. 19, 7 . Եւ դարձցի հողն յերկիր որպէս և էրն, և հողին դարձցի առ Աստուած որ ետ ըզնա :

Յով. 7, 30 . Խընդդէին ըզնա ունել, և ել ի ձեռաց նոցա . և ոչ որ արկ ի նա ձեռն, զի չն էր հասեալ ժամ նորա :

2.

Յարուելին և Աճառուելին •

Ոչինչ բան չէ կորչում Աստուծոյ ըստեղծած աշխարհումը. ամենայն տեղ մահիցը ծընանումէ կենդանութիւն. ոչինչ տեղ արարչագործութեան աստիճանակարգի մէջ, աշխարհի տեսարաններումը չը կայ մի անկանոն բան: Ամենայն տեղ իմաստուն տընտեսութենով բաշխած են զօրութիւնքը, և մանր ըս միայն պիտոյ է ամենեւին վերջանար, նա միայն պիտոյ է աւելի կարողութիւն ունենար՝ քան թէ հարկաւոր էր այս կեանքի համար, և կարելի էր որ նորա գործականութիւնը միայն խափանվէր յանկարծ: Մարդըս՝ իւր սրբտի մէջ կրելով մի առաւել լաւ աշխարհի կարօտութիւն՝ մի՞թէ չէր պիտոյ՝ որ ժառանգէ այս իւր հաւատի և յոյսի երկիրը: մի՞թէ պէտք է լինէր նա բարեպաշտ և երկիւղած, բայց այդու ամենայնիւ՝ թըշուառ, թէպէտ նա պաշտումէր Աստուած որպէս մի արդարադատ էակ: Ո՛չ երբէք. ամենայն դարուն, ամենայն արշալոյս առաւօտու քարոզումէ ինձ՝ թէ կայ մի այլ աշխարհ որի վերին և անպատմելի երանութենին մասնակից լինել հրաւիրած եմ և ես: Իմ հոգիս պիտոյ է յարատեւէ, նա անճահ է. և ես հաւատումեմ այդ բանի ըստուգութեանը, որովհետեւ ինչ որ Բանաստեղծութիւնը և սրբոյ թողումէ ինձ եզրակացուցանել և գուշակել, այդ ևս հաստատումէ Քրիստոսը, և դորա հաւաստութիւնը զօրացուցանումէ իւր խոյ յարուելին: Մեր հողեղէն մարմինը ևս պիտոյ է փառաւորվի, և մեր հոգու պայծառ կամ աղօտ վիճակի համեմատ՝ նոր կերպարանք ըստանայ այն օրումը՝ որ միանգամ Յիսուսի Քրիստոսի ձայնովը յարութիւն կ'առնուն բոլոր մեռեալ մարմինքը թէ երկիւղածների, և թէ չարագործների, և միանալով իւրեանց հոգիների հետ՝ կ'երթան յաւիտենականութիւն:

Ճանր մտածութիւն. ո՛վ մարդ՝ ինչ հոգով և սրբտով կրլինիս դու այն բողեւումը որ քո հողին անձատուում: մարմնիցըդ, այնպէս ևս կը շարունակվի քո կեանքը. ինչ աստիճան առաքինութեան կամ չարագործութեան, աստուածգիտութեան կամ աստուածանքիտութեան հասած ես դու այն ժամանակը, մի և նոյն աստիճանով կը լինիս միւս կեանքումը: Քո սեպհա կան՝ յաւիտենական երանութեան կամ թըշուառութեան ճարտարապետը կարող ես լինել դու ինքըդ: Դու սիրումես քո անձը, եթէ դու ա՛հ ուզողով հոգաբարձու ես առաջինի մասին: Մեռելների յարութեան ժամանակը՝ ինչպէս վկայումէ սուրբ գիրքը՝ մեր յատուկ մարմինը յարութիւն կ'առնու, բայց կը լինի աւելի դեղեցիկ և փառաւոր, զըրեղ, զուարթ, ան-

վատասկելի, և կարողութիւն ըտտացած՝ որ աւելի վերին և ազնիւ ուրախութիւններ վայելէր, քան թէ մարմնաւորները երկրի վերայ: Բայց թէ չարագործների մարմնիքը ինչպէս կը լինին, դորա մասին տեղեկութիւն չէ տալիս սուրբ գիրքը:

Յով. 5, 28. 29. Ընդ այն զի՞ զարմանայք. զի եկեացէ Ժամանակ յորում ամենեքին որ ի դերեզմանըս կայցեն, լուիցեն ձայնի նորա և կեցոյն արտաքս. որոց ըզբարիս գործեալ կցէ՝ ի յարութիւն կենաց, և որոց ըզջարարարեալ կցէ՝ ի յարութիւն դատաստանաց:

Յով. 11, 25. 26. Այլ ցընա (ցըՄարթա) Յիսուս. ես եմ յարութիւն և կենաք. որ հաւատայ յիս, թէպէտ և մեռանի՝ կեցցէ: Եւ ամենայն որ կենդանի է և հաւատայ յիս, մի՛ մեռցի ի յաւիտեան. հաւատանս այսովի: Փիլիպ. 5, 21. Որ նորդեացէ ըզմարմին խոնարհութեան մերոյ, կերպարանակից լինել մարմնոց փառաց նորա, ըստ զօրութեանն՝ աւ ի կարող լինելոյ հնազանդեցուցանել ընդ իւր և զամենայն:

Աբրիւթ. ա. 15, 42. 43. Կոյնպէս և յարութիւն մեռելոց. սերմանի աւորակութեամբ և յառնէ առանց ապահանութեան. սերմանի անարդութեամբ և յառնէ փառօք, սերմանի արկարութեամբ և յառնէ զօրութեամբ: Մերմանի մարմին շինչաւոր և յառնէ մարմին հաշիւօր. եթէ զոյ մարմին շինչաւոր, զոյ և հոգեօր:

Ղուկ. 20, 35. 36. Իսկ որ արժանի լինիցին այնքմ՝ աշխարհի հասանել և յարութեանն որ ի մեռելոց, ո՛չ կանցոյ առնեն և ոչ արանց լինին: Քանի և ոչ մեռանել ևս կարեն, զի հաւատար հրեշապաց են և սրբիք Աստուծոյ. քանզի յարութեան սրգիք են:

5.

Ահեղ էս՞մ վէրջին դատաստանս.

Մեծ և զարհուրելի փոփոխութիւնք երկրի վերայ յառաջընթաց լինելով կը ծանուցանեն ահեղ դատաստանը որ՝ մեռածների յարութենից յետոյ առնելու է Քրիստոս, որին՝ վասն զի եղել է մարդկութեան փրկիչ՝ այդ իշխանութիւնը և հրամանը տուել է Աստուած: Այս դատաստանումը՝ Աստուծոյ անձառելի արդարութեան, դըրձութեան և իմաստութեան համեմատ, միտ դընելով բոլոր հանգամանքներին որոնց մէջ մարդիկ թէ բարեգործ են եղած և թէ չարագործ, և այն կարողութեաններին որ նոքա ըստացել էին Աստուծուց, ամենայն մարդ առանց երեսպաշտութեան իւր վըճիռը կը ստանայ ինչպէս որ մտածել է և գործել է: Թէ երբ կը լինի այս վերջին դատաստանը, այդ մեզ անյայտ է:

Ո՛վ մարդ, ո՛վ քրիստոնէսոյ, չա՛նի դիր քեզ՝ երբ որ քո ընկերները դա-
տումես. Ատուած միայն ճանաչումէ նորանց. Թող նա՛ դատաստան առնէ
նոցս: Այնպէս կայիր դու՝ որ քեզ երբէք հարկաւոր չը լինէր գողալ Աւ-
տուծոյ կամ դատաստանի առաջնը. միշտ քո հոգու աչքի առաջնը դիր
այն վերջին սրատարանատուութիւնը. բայց այս կեանքի անմեղ ուրախու-
թիւններ մե՛ Թող որ պրզատրվէին քո համար այն մարդերի դատարկ խոս-
քերովը որ կամենումն աշխարհիս վերջը և յետին դատաստանի օրը սահմա-
նել: Ո՛վ չըճանաչած անմեղութիւն՝ ուրախացիր այս օրի վերայ, բայց
դու, ո՛վ ծածուկ յանցաւոր, վախեցիր նորս լուսնը՝ որ ամենայն գործ կը
յայտնէ և կը հրատարակէ:

Կորնթ. Բ. 5, 10. Քանզի ամենեցուն մեզ յանդիման լինել կայ առա-
ջն ատենին Քրիստոսի, զի ընկալցի իւրաքանչիւր իւրով մարմնով, զոր ինչ
գործեաց յառաջ՝ եթէ բարի և եթէ չար:

Հռոմ. 2, 11. Զի ոչ է անտառութիւն առաջն Ատուածոյ:

Ղուկ. 12, 48. Եւ որ ոչն զիտիցէ և արժանի դանի ինչ գործիցէ, արը-
ցէ դան սակաւ. ամենայն որում շատ տուաւ, շատ խրնդրեացի ի նմանէ, և
որում բազում աւանդեցաւ, առաւել ևս պահանջեցեն ի նմանէ:

Մարկ. 13, 32. Այլ վասն աւարն այնորիկ և ժամու ոչ որ գիտէ, ոչ
հրեշտակ յերկինքս և ոչ որդի, բայց միայն հայր:

Պետր. Բ. 3, 10, 13. Այլ եկեացէ օր Տեառն իբրև ըզգալ, յորում եր-
կինք տաղնադաւ անցցեն և բնութիւնք հրբով կիզեալ լուծցին և երկիր
և որ միանգամ ի նմա գործք դառնիցին: Կորոյ երկնից և նորոյ երկրի
լսաւ աւետեացըն հայեցեալ ըտպանիք, յորքս արդարութիւնըն բնակէ:

Կորնթ. ա. 4, 5. Այսուհետև մի՛ յառաջ քան ըզժամանակըն դատիք,
մինչև եկեաց Տէր որ լուսաւոր առնիցէ ըզգաղանիս խաւարի և յայտնիցէ
ըզտորհուրդըս սրբախց, և ապա իւրաքանչիւր գովութիւն եզկցի յԱտուածոյ:

4.

Յաւիտենականութիւնն. յաւիտենական երանութիւնն և յաւիտենական դա-
ստապարտութիւնն.

Այս ընդհանուր վերջին դատաստանի հետևանքը կը լինի այն
երանելի կամ երշուտայ վիճակը, որին կը հասանեն մարդիկ միւս կեան-
քումը, յաւիտենական երանութիւն, յաւիտենական դատապար-
տութիւն: Եթէ հարցընենք այդ վիճակը որ պիտոյ է երկիւղած-
ները ժառանգեն, և թէ ինչ բան է այդ յաւիտենական երանու-
թիւնը. սա՛ պատասխանումէ սուրբ գիրքը՝ է՛ վիճակ ամենակա-
տար ազատութեան մարմնաւոր և հոգևոր ցաւերից և տրկարու-

Թե նե երից, կենակցութիւն Ատուծոյ և Քրիստոսի հետ, մի միայն բարի մարդերի և մանաւանդ երանելի վարքով նընջեցեալ բարեկամների հետ և դասակցութիւն Ատուծոյ սուրբ հըրեշտակներին. այնպիսի մի գերազոյն և հաստատուն առաքինութիւն՝ որ անփորձ և ապահով լինելով առաջին երկրաւոր խափաններիցը՝ կարող է աւելի շուտով հասանել կատարելութեան. աւելի զօրաւոր և անարգել ներգործականութիւն Ատուծոյ արքայութեան համար, և այն երանացուցիչ մտածութիւնը՝ որ մարդըս իւր հաւատովը յաղթել է աշխարհական ցաւերին, և բարի վարք է ունեցել երկրի վերայ, կամ թէ Ատուծով իւր պատերազմը ընդդէմ մեղքի և ախտի յաղթութեամբ պատերազմել է:

Ուրեմն ահով և դուրւթեամբ դործեցէք, որ կարողանաք երանութիւն դրտանել: Պատերազմով ըստանալ յաղթութիւն, ցաւերով՝ ուրախութիւն, մահով՝ կենեք. այն է քրիստոսեի հաստատուն կանոնը: Մարդույն է միայն կախ, արեօք այն կոչումը՝ որ նա կոչվել է Յիսուսի Քրիստոսի բերանովը՝ պիտոյ է անդրառու կորչի նորա համար, կամ թէ այն հայրական անօրէնութիւնքը՝ որ Ատուած՝ նորա համար դործ է դըրել՝ պիտոյ է արդիւնաւոր լինելին: Մարդըս ունի իւր առաջնը՝ կենեք և մահ. ինչ որ կը կամենայ, այն ևս կը ստանայ: Երկրնքի երանութիւնը արժէ արդարեւ՝ որ մեք քան որքոտով ապարէզ դուրս գանք մեղքի և ախտի դէմուդէմ. յաւիտենական կենեքի անթաւամ պըտակը կը լինի մեր բաժինը, ըստ որում երկնք և երկիր կ'անցանեն, բայց Յաւիտենականի խօսքը կը մընայ յաւիտեան:

Մատթ. 25, 21. 46. Այն ցընա տէրն իւր. ազնիւ ծառայ, բարի և հաւատարիմ, որովհետեւ ի սակաւուդ հաւատարիմ ես, ի վերայ բազմոց կացուցի ըզքեզ. մնաւ յուրախութիւն Տեառն քո: Եւ երթիցեն նորա ի տաննանորն յաւիտենականըս, և արդարքըն ի կենանըն յաւիտենականըս: Տիմոթ. բ. 4, 18. Փըրիեցեցէ զիս Տէր յամենայն դործոց չարեաց և զերծուցէ զիս յարքայութիւն իւր որ յերկինս է. որում փառք յաւիտեանըս յաւիտենից, ամէն:

Յայտն. Յովհ. 21, 4. Եւ ջընջեցէ զամենայն արտօսը յաչաց նոցա. և մահ՝ ո՛չ ևս գոյ, ո՛չ սուգ և ո՛չ արդարեւ, ո՛չ ցաւք և ոչ աշխատանք ո՛չ ևս գոյ, զի առաջնըն կանց:

Յովհ. 17, 24. Հայր՝ զոր ետուրն ինձ՝ կամիմ՝ զի ուր ես իցեմ, և նաքա իցեն ընդես, զի տեսնիցեն ըզփառսըն զիմ՝ զոր ետուրն ցեա, զի սիրեցեր զիս յառաջ քան ըզլեննըն աշխարհի:

Գաղատ. 6, 7. 8. Սի՛ խաբիք, Ատուած ոչ արհամարհի. զի զար ինչ սերմանէ մարդ, ըզնոյն և հընձեցէ:

Հում. 8, 17. Եւ եթէ որդիք, ապա և ժառանգք Աստուծոյ և ժառանգակիցք Քրիստոսի. եթէ չարչարանացն կըցորդ լինիմք, և փառացն հաղորդ լինեցոյ եմք:

Կորնթ. ա. 2, 9. Այլ որպէս և վերեալ է. զոր աղնն ոչ ետես և ունինն ոչ լուսաւ և ի սիրա մարդոյ ոչ անկաւ, պատրաստաց Աստուած սիրելեաց իւրոց:

Յովհ. 3, 3. Պատասխանի ետ Յեսուս և ասէ ցընա (ցըսկեպեմոս). ամէն ամէն ասեմ՝ քեզ. եթէ ոչ սք ծընցի ի վերբոսին, ոչ կարէ տեսնել զարքայութիւն Աստուծոյ:

Ըստ այսմ ինչքան մեծ է երկիւղածների երանութիւնը այն կեանքումը, այնքան ևս մեծ կը լինի անստորաշնչելի և շնորհաբերելի: Մըշտըն ջենաւոր կենակցութիւնը չարագործների հետ, նոցա անհանգիստ խորհմանքի տանջանքը, նոցա արեւուր օթեվանը, նոցա կատաղի ակտերը որոնց չեն կարող միւսանգամ հաճոյանալ, և այն մտատանջութիւնը որ երանութենից զըրկված էին. ահա՛ քեզ նոցա վիճակի ողորմելի պատկերը, ինչպէս նկարագրումէ Սուրբ գիրքը: Եւ եթէ մարդըս յոյս ունի որ Աստուծու անհուն ողորմութիւնը չարագործին հընար կը տար իւր չարչարանքը թեթեւցընելու, ըսցց այս՝ երկար կը տևէր և տարածամ կը լինէր. թէպէտ այնու ամենայնիւ՝ այսպիսիների վիճակը այլպէս էր լինելոյ քան թէ երկիւղածների վիճակը:

Ո՛վ մարդ՝ երկընչէր Աստուծուց և պահէր նորա որտուխանքը. դատաւոր որ սյրպէս միայն կարելի է վերջապէս երանութիւն վերանել: Չանք արա, ըշտապեր դատակից լինել բարեգործներին և երկիւղածներին՝ ինչքան որ ժամանակը ձեռքումը է. որովհետև սերմնացանութեան ժամանակը այս տեղ է միայն, եթէ կամենումես այն կեանքումը հընծել և ժողովել:

Մատթ. 21, 41. Յայնժամ ատոցէ և ցայնտիկ որ ընդ ահեկէն կոյնն. երթայք յինէն անկեւաւք ի հուրըն յաւիտեանեան որ պատրաստեալ է աստանայի և հընշատոց նորա:

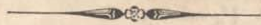
Թեոտղոն. բ. 1, 8. 9. Ի բոց հըբոց աւնուլ ըզվըբէժս յայնցանէ ոյք ոչ ճանաչեն զԱստուած և որ ոչ հնազանդին աւետարանին Տեաւն մերոյ Յեսուսի: Որք ապցին վըբէժս ի տտակումն յաւիտեանից՝ յերեսոց Տեաւն և ի փառաց զօրութեան նորա:

Ղուկ. 16, 26. Եւ ի վերայ այորը ամենայնի վիճ մեծ է ընդ մեզ և ընդ ձեզ. եթէ կամիցին աստի առ ձեզ անցանել, ոչ կարեն. և ոչ այտի սք առ մեզ անցանել:

Մարկ. 9, 47. Ուր սրզըն նոցա ոչ մեռանի և հուրըն ոչ շիմանի: Կորնթ. ա. 5, 10. Քանզի ամենեցուն մեզ յանդիման լինել կայ առա-

զի ստենին Քրիստոսի, զի ընկալցի իւրաքանչիւր իւրով մարմնով, զոր ինչ գործեաց յառաջ՝ եթէ բարի և եթէ չար:

Գաղատ. 6, 7-9. Մի՛ խաբիք, Աշտուած ոչ արհամարհի, զի զոր ինչ սերմանէ մարդ, ըզնոյն և հընձեացէ. որ սերմանէ ի հոգին, ի հոգւոյ անտի հընձեացէ ըզիկանորն յաւիտենից. այլ ըզբարիս գործել մի՛ ճանձրացուք, զի ի ժամանակի իւրում՝ հընձեացուք առանց լըքանելոյ: Տէ՛ս Սուրբ պատմադրութիւն. Ղազարոս և Մեծատուն:

Բ

ՔՐԻՍՏՈՆԵՆԿԱՆ ԲԱՐՈՅՆԿԱՆՈՒԹԻՒՆ

Հասարակաբար խօսուածք.

1.

Գործելու հիմք.

Մարդուս առաւել մեծ գերազանցութիւնը այն բանի վերայ է հաստատած, որ նա ունենալով դատելու հնարաւորութիւն՝ կարող է իւր խորհուրդների և գործերի հիմներին վերահասու լինել, որ նա գիտէ՝ թէ իւր արածը ի՞նչ պարգատու է: Ինչքան առաւել սովորումէ նա իւր կամքը ստորադասել Աշտուծոյ՝ իմաստուն և ողորմած հօր կամքին, այնքան ևս հեշտանումէ նորան իւր հոգու զօրութենովը յաղթել մարմնի կամ ըզգայականութեան հարկադրանքներին, այնքան ևս աւելի մտտենումէ քրիստոնէական հարաբերութեան:

2.

Եթէ արժան էր՝ որ մարդուս բոլոր խորհրդաձուլութիւնքը և գործքը ունենային մի որոշեալ յատկանշան, ապա պիտոյ էր որ նորա ծրնանէին քանի մի հիմնական կանոններից: Այն օրէնքը որ այս հիմնական կանոնները աւանդումէ մեզ, ասվումէ քրիստոնէական օրէնք, որ կիսով չափ է ներսին, բնական (բանականութիւն, ազատ կամք, խիղճ մըտաց), և կիսով չափ՝ պարտական (յայտնութիւն աստուածային, սուրբ գիրք):

3.

Պարտաւորութիւնք.

Ինչ որ մարդըս՝ այս կանոններին նայելով՝ կը համարձակվի առնել, թոյլ տուած է, էրա՛ն է. ինչ որ նա չի համարձակվի առնել՝ անէրա՛ն է: Առաջինը պարտ և արժան է մեզ առնել, վերջինը՝ թողուլ. որովհետև մեք՝ ինչպէս բանաւոր արարածներ՝ այս հնազանդութեան հարկաւորութիւնը և փրկուէտութիւնը հասկանումենք (Պարտականութիւն):

4.

Պարծէքի օրինապատշաճութիւնը և Բարոյակոմիտութիւնը.

Մի գործ կարող է լինել օրինապատշաճ, բայց ի վերայ այդ բոլոր ամենայնի չունենալ բարոյական յատկանքշան: Մեր պարտաւորութիւնը՝ մի՛ գուցէ որ երևէր ըստիպանքով յառաջացած, պիտոյ է մեզ միշտ ազատական և ուրախութեամբ կատարել, ոչ ինչ իւրասիրական երկրորդական դիտաւորութենով, այլ ճըշմարիտ սիրով դէպ ի բարին, ճըշմարիտ վըստահութենով՝ որ այսպէս միայն կարող ենք ընդունել իննել Աստուծուն և նորա բարերարութեններին արժանի գըտանվիլ:

5.

Առաքինութիւնք.

Մի միայն այս բարոյական ազատութիւնը կարող է տալ մեր գործերին Բարոյակոմիտութեան: Երբ որ նա հիմն է մեր գործերին, կարող ենք միայն հաշիւ ձրգել մեր արդիւնաւորութիւնը, կամ պակասութիւնը, մարդուն բարի կամ չար ասել. և ինչքան յաճախ այսպէս կը հետևենք բարի բանին, այնքան ևս ամբողջութիւն կը ստանանք դորա մէջ (Առաքինութիւն). և եթէ այս առաքինութիւնը կատարվումէ՝ միտքը դէպ ի Աստուած ուղղելով՝ այն ժամանակը ծնանումէ Կրօնապաշտութիւնը:

Յակովբ. 1, 25. Իսկ որ յաւեալ է կատարեալ օրէնս ազատութեանըն հոյեցի և ի նրմին կայցէ, ոչ եղև նա լըսող մուսպութեան, այլ առնելի գործոյն. նա յառնելին իւրում լիցի երանելի:

6.

Մէղս և Արար.

Առաքինութեան ներհակը Արատն է կամ թէ բոլոր կամքի

և սրբախի վերայ թագաւորեալ աստականութիւնը, որ է բովանդակութիւն որիշ որիշ անիրաւ գործերի (Մեղք) դէպ ի որոնց կողմը քարշումեն մեղ մեր յօժարութիւնքը, ակտքը, բարոյական տրկարութիւնը և աշխարհի մոլորեցուցիչ բաները: Ինչպէս մեղքը, նոյնպէս և առաքինութիւնը ունի իւր աստիճանները, որովհետև նա գոյանումէ և յայտնւումէ՝ զանազան նպատակների վերայ իւր հիմք ունենալով: Կան մեղքեր՝ գիտութեամբ և անգիտութեամբ, կատարելով և հրաժարւելով, տրկարութենից և չարութենից, դարձեալ մեղքեր՝ մտքով և գործով:

7.

Մէլսի հեռեւորք.

Ամենայն մեղքի քամակից վաղ կամ յուշ գալիս է Պատիժը՝ որպէս հոգևոր կամ մարմնաւոր ցաւ. եթէ վերջինըս չերևէր ևս իսկապէս, այնու ամենայնիւ չար խրդձմբտանքը՝ թէև երկար մի ջոցներից յետոյ՝ կը պատճառէ աստուածային օրէնքից անբղգամաբար անցանողին սրբոտացաւութիւն, ապաշաւանք և անձնարհամարհութիւն:

8.

Բրնտոտէտէտն պարտաւըճարութեան էրէս հայեցումք.

Եթէ կամենայինք քըննել այն առանձին պարտականութիւնները որ մարդըս՝ հետեւելով բանականութեան և կրօնի օրէնքներին՝ կարող էր կատարել, այն ժամանակը հանդիպումեն մեղ այդ պարտականութենների մէջ երեք հայեցումք՝ յառաջանալով մեր առընչութեններիցը դէպ ի մեր անձը և դէպ ի մեզանից զուրս առարկայքը. պատճառ որ՝ մի մասնով կան պարտականութիւնք դէպ ի մի մասնով՝ կան պարտականութիւնք դէպ ի մի մասնով՝ պարտականութիւնք դէպ ի մի մասնով՝ պարտականութիւնք դէպ ի մի մասնով: Բոլորները հիմնած են քրիստոնէութեան գըլխաւոր օրէնքի վերայ՝ որ Մէրն է:

Մատթ. 22, 37. 40. Եւ Յիսուս ասէ զրնա. սիրեսցես ըզՏէր Աստուած քո յամենայն սրբոէ քումմէ և յամենայն սնձնէ քումմէ: և յամենայն մըտաց քոց: Սիրեսցես զընկեր քո իբրև զանձըն քո. յայտ երկուս պատուիրանըս ամենայն օրէնք և մարդարէք կոխեալ կան:

[Faint, illegible text at the bottom of the page, possibly bleed-through or a watermark.]

ՄԻՍԿՆԻՆ ԷՄՏՈՒՄԸ

Մեր պարտականութիւնքը դէպ ի Ատուած.

1.

Ատուածոյ պաշտօն.

Այն առաջին բանը, որին հանդէպ մարդը կարող է ունենալ պարտականութիւնք, Աստուած է. պիտոյ է որ սոցա վերայ մի բառ միտջէ խօսելով ըսկըսանենք քրիստոնէական բարոյականութեան վարդապետութիւնը. պատճառ, Ատուած՝ ամենաբարձրեալ և առաջին էակն է՝ որի հետ մեր կապակցութիւն ունինք, բառ որում այս պարտականութիւնքը միւսների հիմն են, այլև մեծապէս ծանրակըշիւնները և ամենայն ժամանակ առաւելապէս օգտակարները: Կորա զանազանվումեն այլ պարտականութեններից, նորանով՝ որ Ատուած սորանց կատարելուցը ոչինչ օգուտ չէ ըստանում. վասն այս պատճառի՝ մարդուս դէպ ի Ատուած պարտականութենների վերայ խօսելով՝ պիտոյ է միտք դրնել որ գրիխաւոր բանը ոչ թէ այն ասացեալ աստուածապաշտական արարողութենների մէջ է՝ որ մարդուս համար են միայն, այլ Ատուածոյ պաշտօնը մանաւանդ թէ այն սրբոտի ըզգացողութենների և խորհուրդների մէջն է, որ պէտք է ունենար մարդ դէպ ի ամենաբարձրեալ էակը:

Մատթ. 4, 10. Յայնժամ առէ ջրնա Յիսուս. երթ յետս իմ ստանայ. զի գըրեալ է. Տեսնն Ատուածոյ քում երկիր պաղեստ և ըզնա միայն պաշտեսցես:

Յայն. Յովհ. 22, 8. 9. Ատուածոյ երկիր սուր:

2.

Երկր-շտճութիւն դէպ ի Աստուած.

Եթէ աստուածային ամենակարողութիւնը մտածելով՝ կարող էր մեր սրբոտի մէջ յառաջանալ երկիւղ Ատուածուց, ապա ուրեմըն մեր սրբոտի վրկացութեամբը զիտելով՝ որ այն ամենակարողութեան հետ զարմանալի կերպով ամենայն տեղ կապակից են Ատուածոյ իմաստութիւնը, սըրբութիւնը, արդարութիւնը և մարդասիրութիւնը, մեր առաջին պարտականութիւնը դէպ ի ամենա-

բարձրեալ էակը պիտոյ է լինէր Երկիւղածութիւն նորանից և երկրորդագութիւն նորա վսեմական (բարձր) յատկութեններին: Ճըշմարիտ քրիստոնեան ցուցանումէ: Աստուծուն այս երկիւղածութիւնը և երկրորդագութիւնը՝ խոնարհ և ցած սրբաով: Սառնասրտութիւնը դէպ ի մարդկութեան հայրը՝ օտար մի բան է նորա համար. որովհետև թեթևամտութիւնը և կրօնի արհամարհութիւնը ապացոյց էր տրդիտութեան կամ չարութեան, դատապարտելի ազատամտութեան և նախատելի ամբարտաւանութեան: Երկիւղած քրիստոնեան կը հրաժարվէր նոյնպէս իւր՝ աստուածավայել երկրորդագութիւնը սրնապաշտական և մտացածին պատկերազրնների վերայ հիմնելուց:

Սաղմ. 110, 10. Ըսկիզբն ըզգծուութեան՝ երկիւղ Տեառն. իմաստութիւն՝ բարի ամենեցուն՝ որք աւնեն ըզնա. օրհնութիւն նորա մընայ յաւիտեանրս յաւիտենից:

Սաղմ. 33, 8. Երկիցէ՛ ի Տեառնէ ամենայն երկիր, և ի նմանէ դողացին ամենայն բնակիչք աշխարհի:

Յովհ. ա. 4, 18. Եւ երկիւղ ոչ գոյ ի սէր. այլ սէրն կատարեալ ի բաց մերժէ զերկիւղն, զի երկիւղ ընդ ամնջանօք է. իսկ սր երկընչին, չէ կատարեալ ի սէրն:

Հաով. 8, 15. Զի ոչ աւէք ըզհոյն ծառայութեան մեռանգամ յերկիւղ, այլ աւէք ըզհոյն սրգեգրութեան, որով ազարակեք, աբբան, հայր:

Սիրաբ. 1, 31. Ի գանձրս իմաստութեան առակք իբրատու. դարշելի է մեղաւորին աստուածոպաշտութիւն:

Սիրաբ. 2, 20. Երկիւղածք Տեառն պարաստեոցեն ըզիրտըս իւրեանց և աւարի Տեառն խոնարհեցուցեն զանձնրս իւրեանց:

Յոյան. Յովհ. 3, 16. Այլ դու գայջ ես՝ և ո՛չ ջերմ և ո՛չ ցուրտ, հանդերձեալ ես փրսխիլ ի բերանոյ իմմէ:

5.

Այս էրկիւղածութեան յայտնութիւնը.

Այս երկիւղածութիւնը Աստուծոյ՝ այնպիսի մի ըզգացողութիւն է, որանով մարդը ո՛չ թէ պատժից վախենալով, այլ պատուհառելով Աստուծոյ էութեան կատարելութենիցը՝ չէ համարձակվում առնել այն բանը որ անիրաւ էր: Ամենից յառաջ իւր երկիւղածութիւնը ցուցանումէ քրիստոնեան՝ սուրբ պահելով Աստուծոյ անունը, թեթևամտութեամբ գործ չաճելով նորան խօսակցութեան մէջ, չը սովորելով՝ նորան ամեն անգամ վրկայ բերել ճըշմարտութեան համար (Երդոմն), հեռի կենալով անխելոյ որ շատ հա-

սարակ հոգու նըշան է, և մանաւանդ ըզգուշանալով սուտ երդումն ուտելուց, որ պիտոյ է նա համարի ամենամեծ պըղծութիւն Աշտուծոյ սրբութեանը: Երբ որ երդումով կարող էր մի բանի ճըշմարտութիւն յայտնըվիլ, և այս պատճառով մեծաւորքը պահանջուան քեզանից՝ որ երդումն ուտես, նոյնպէս եթէ դորանով կարող էիր անմեղութիւնը հանդէս հանել և մարդու կեանք փրկել, այն ժամանակը միայն երդումն արա, բայց և այսպիսի դիպուածի մէջ քան մտածիր և ըզգաստ սըրտով աղօթք արա դէպ ի Ատուած որ նա լուսաւորէ քեզ, որ դու ազատ լինիս ամենայն անձնախաբէութենից:

Սիրաբ. 1, 26. Երկուդ Տեառն արգելու ըզմեղըս:

Մկրիե. 6, 8. Պատմեցաւ քեզ ո՛վ մարդ, զինչ է բարի. կամ զինչ խընդրէ ի քէն Տէր. բայց առնել իրաւունքս և սիրել զզարմութիւն և պատրաստ լինել երթալոյ ըզննի Տեառն Ատուծոյ քո:

Սիրաբ. 23, 11. 14. 17. Չբերան քո մի՛ ընդէլացուցես յերդումն, զի կործանումն մեծ է ի նմանէ. զի որ յաճախէ երգնուլ՝ ի մեղաց ոչ ազատի. զի թէ սըախէ, մեղք նորա ի վերայ նորա. և թէ անցիք ընդ երդումն՝ կըրկին վընաս. և թէ ի տարապարտոց երդուա՛ւ՝ սակայն ոչ արդարանայ: Եւ ըզբերան քո մի՛ սովորեցուցես յերդումն:

Ելնց. 20, 7. Մի՛ առնուցուս զմտան Տեառն Ատուծոյ քո ի վերայ սնտեաց, զի ոչ սըբեացէ Տէր զայն որ առնուցու զմտան նորա ի վերայ սնտեաց:

Ղևտակ. 24, 15. Եւ ընդ որդիւրն Իսրայէլն խօսեցոյիս և ասացես ցընտա. Այր որ այր՝ որ անխճանիցէ զԱտուած, մեղըս ընկալցի:

Մատթ. 5, 34—37. Այլ ես ասեմ՝ ձեզ. ամենեւին մի՛ երդնուլ, մի՛ յերկինքս, զի աթաւ Ատուծոյ է. և մի՛ յերկիր, զի դատուանդան է սոխց նորա. և մի՛ յԵրուսաղէմ, զի քարաք է մեծի արքայի. և մի՛ ի գըլուխ քո երգնուցուս, զի ոչ կարես մաղ մի սպիտակ առնել կամ թուխ: Այլ եղիցի ձեր բան, այոն՝ այո, և ոչն՝ ոչ. զի աւելին քան զայն ի չարէն է:

Գաղատ. 6, 7. Մի՛ խաբէք, Ատուած ոչ արհամարհի. զի զոր ինչ սերմանէ մարդ, ըզնոյն և հընձեացէ: Տէս Սուրբ պատմ. Հերովդէս:

4.

Հասկանալիս ի Մատթ.

Եթէ այն երկիւղածութիւնը որ կը վայելէր Ատուծուն՝ յառաջանումէ մեր սըրտի վըկայութենիցը Ատուծոյ ահաւոր մեծութեան մասին, և իւր հետ ընկերակից ունի խոնարհութիւնը, ապա

և մարդըս կը վերայէ սըրտով՝ որ պարտական էր ունենալ անարյաման հնազանդութիւն դէպ ի սյդ պիտի մի Աշտուած: Կորան պահանջումէ Քրիստոս իւր ամենայն դաւանողներինցը, ինչպէս որ ինքը հնազանդ գըտանվեցաւ. և այս պարտականութիւնը կատարելով՝ կարող է միայն Քրիստոսի յայտնութիւնը աշխարհի վերայ փրկուէտ լինել մարդկեղէն ազգին:

Յովհ. ա. 5, 3. Քանզի այն է սերլն Աշտուածոյ, և թէ ըզրատուիրանըս նորա պահեցուք, և պատուիրանըս նորա չնէ ինչ ծանուեր:

Յովհ. 15, 10. Եթէ պահեցէք ըզրատուիրանըս իմ, կայլէք ի սեր իմ, որպէս ես ըզրատուիրանըս հօր իմոյ պահեցի և կամ ի սեր նորա:

5.

Մարտնոյն ի Մատուած.

Բայց եթէ այս պարտականութեան կատարումը պէտք էր որ մեզ ճըշմարտապէս ընդունելի առնէր Աշտուածուն, եթէ մեր հնազանդութիւնը պիտոյ է արդարեւ մի արժանաւորութիւն ունենար, ապա մեք պարտական ենք հնազանդել Աշտուածուն՝ ոչ թէ շահաիրութեան ազազաւ կամ թէ հարկադրանքով, այլ կամակար սըրտով և ուրախութեամբ: Տէս Սուրբ պատմ. Աբրահամ, Յովնան, Մարիամ, Յիսուս դէթսեմանումը:

6.

Այս դէպ ի Մատուած.

Այլը առ Աշտուած այնպիսի մի ըզգացողութիւն է՝ որանով մեր սըրտումը գոյանումէ մի քաղցրը հաճութիւն, մի կենդանի ուրախութիւն Աշտուածոյ կատարելութենների, գործերի և բարերարութենների վերայ: Այս ըզգացողութիւնը հեշտ կը շարժնու մեր մէջ՝ եթէ նայենք այն անհամար շընորհներին որ Աշտուած սըլուել է մեր չորս կողմը, մանաւանդ եթէ մըտածենք այն փրկութիւնը և յաւիտենական երանութիւնը որ նա Յիսուսի Քրիստոսի միջնորդութեամբ պատրաստել է մեզ: Այս բոլոր՝ թէ մարմնաւոր և թէ հոգեւոր շընորհները ըստացել ենք մեք՝ առանց դոցա արժանի լինելու, առանց պահանջելու իրաւունք ունենալու: Այս պատճառաւ պարտական ենք ամենից առաւել սիրել Աշտուած, որովհետեւ նա մեզ յառաջուց սիրել է, օրհնել է և երանացուցել է:

Սիրաք. 1, 14. Իզ՛ Աշտուածոյ՝ պատուելի իմաստութիւն:

Մարտ. 37, 4. Եւթեա՛ն ի Տեառնէ, և նա ապէ՛ք քեզ ըզերնդբուսածըս սրբա՛ն քո՛ւ :

Յովհ. ա. 4, 19. Մեք սիրեցուք զԱստուած, վասն զի նա նախ սիրեաց ըզմեզ :

Յովհ. ա. 5, 3. Քանզի այդ է սէրն Աստուծոյ, և թէ ըզպատուիրանըս նորա պահեցուք. և պատուիրանքն նորա չեն ինչ ծանուներ :

7.

Շ ընդհանրապէս լինի Մարտ-Յոն-ի :

Ըստ այսպիսի մեծամեծ բարերարութենների փոխարէն՝ մարդը և քրիստոնեան պարտական է իւր Տիրոջ և Արարչին շնորհակալութիւն մատուցանել. այս շնորհակալութեան յայտնութիւնը է մարդու սէրը դէպ ի Աստուած : Մարդը իւր երախտագիտութիւնը դէպ ի Աստուած չէ կարող ցուցանել նիւթապէս փոխարինելով, ինչպէս փոխարինում է իւր ընկերին : Այս պատճառով սրբալ էր միշտ այն մըտածութիւնը, որպէս թէ կարելի էր Աստուծուն փոխարինական բնձաներով (զոհերով) շնորհակալ գրասնել : Ճշմարիտ քրիստոնեան ծանուցանում է իւր շնորհակալութիւնը գովելով և փռաբանելով Աստուած, բայց ևս առաւել գործ զընելով աստուածային տուրքը, յօժարութեամբ հնազանդելով նորա կամքին և հանապազ միտ բերելով Աստուած :

Աւակ. 21, 3. Գործել զարդարութիւն և խօսել ըզճշմարտութիւն հաճոյ է աւաջի Տեառն առաւել քան զարիւն զմեզ :

Եփեսոս. 5, 20. Գոհացարձեք յամենայն ժամ ի Լերաց ամենայնի, յուն Տեառն մերոյ Յիսուսի Քրիստոսի, հօրն և Աստուծոյ :

Յակոբ. 1, 17. Չի ամենայն տուրք բարիք և ամենայն վարդեք կատարեալք ի վերստ են իջեալ առ ի հօրէն լուսոյ, յորում չիք փոխխումս և կամ շքրջեաց բառեր :

8.

Մ ըստհանրապէս լինի Մարտ-Յոն-ի :

Կանապէս կարող էր մարդը իւր շնորհակալութիւնը Աստուծուց յայտնի կացուցանել՝ լցուցանելով այն պարտականութիւնը որ պատշաճաւոր շնորհակալ է դէպ ի նա, կամ թէ այն՝ փորձերի վերայ հիմնած մտիծարական վերկայութիւնը սրբալ՝ որ մեք ամեն բան որ մեզ ճշմարտապէս օգտակար էր՝ կարող էինք յուսալ նորանից. այն նոյնպէս՝ թէ նորա ձեռը կարող էր և չարը դէպ ի բարին առաջնորդել. այլև՝ թէ Աստուած այնպիսի մի հայր

է որ սիրելով իւր բոլոր և շատ ցած աստիճանի արարածները ևս՝ ոչ մինը չէ մոռանում, չէ անտես առնում, այլ նոցա ամեններին աւելի բարերար է քան թէ նոքա խընդրումեն և խմանումեն:

Եւ այց այս վրաստահութիւնը դէպ ի Ատուած չէ այնպիսի որ Ատուածուցը հըրաշէ՛ ակրնկալութիւն ունենար, ո՛չ այնպիսի՝ որ թոյլ տար անգործութիւն և փափակի՛նք և զըրկեցնելի վատուղութիւն, այլև ո՛չ այնպիսի՝ որ տեսանելով իւր գուցէ անմիտ և չափազանց ցանկութենների անկատար մընայլը՝ յուսահատուէր ապա, կամ թէ անպիտան բաներ խընդրելով և անկարգ յօժարութիւններ ունենալով՝ յոյս դընէր աստուածային օգնականութեան վերայ: Չէ՛. այս վրաստահութիւնը դէպ ի Ատուած՝ է այն ճըշմարիտ երկիւղածութիւնը և բոլորովին անձնատուր լինելը Ատուածուն, որանով մարդըս իւր անձը ստորադրումէ ամենբարձրեալ կամքի ներքոյ՝ այն քաջահաւատ վրաստահութեանով որ ինքը Քրիստոս իւր կեանքի մէջ այնքան լուսափայլ կերպով ցոյց է տուել մեզ. սա է գոհացողութիւն ամենայն որպիսութեան մէջ, համբերութիւն՝ վըշտերի մէջ, քաջալերութիւն՝ վըտանգի մէջ: Այս վրաստահութիւնը ամբանալով կատարելապէս՝ ճըշմարիտ աստուածապաշտը զարդարումէ այն երկնային նըշաններովը՝ որոնցով ճանաչվումեն Քրիստոսի դաւանողքը, այսինքըն՝ Հասարակ, Սէրով և Յոռով: Տես սուրբ պատմ. Յովբ, Յիսուս, Մարիամ:

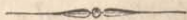
Սիրաբ. 11, 21. Կո՛ց յուխին քում, և ի նոյն խօսեցիք և հընաւ ընք ի գործըս քո:

Սաղմ. 115, 8. Կըստուղյոնէ ըզնտա (ըզխոնարհըս, ըզտաւապեալըս, զազքաւըս) իշխանըս. ընդ իշխանըս ժողովըրդեան իւրոյ:

Ղուկ. 22, 42. Հոյ՛ր՝ եթէ կամիս՝ անցո՛ւ ըղբաժակըս զոյս յինէն. բայց ոչ իմ կամք՝ այլ քոյդ լինիցին:

Մատթ. 6, 25. 34. Ղասն ոյգորիկ ասեմ՝ ձեզ. մի՛ հոգայք վասն ուղուց ձերոյ՝ զինչ ուտիցէք կամ զինչ ըմպիցէք. և մի՛ վասն մարմնոց ձերոյ՝ թէ զինչ աղանիցիք. ո՛չ սողաքէն ողի աւաւել է քան ըղկերակուր, և մարմին քան ըզճանդերձ: Մի՛ այսուհետև հոգայցէք վասն վաղուի, զվաղիւն վասն իւր հոգացի. շա՛տ է աւուրն չար իւր:

Տիմոթ. ա. 6, 6. Այլ շահավաճաւ մեծ՝ աստուածապաշտութիւնն է՝ բաւականութեամբ հանդերձ:

ԵՐԿՐՈՐԳ ԷՍՏՈՒՆԾ

Պարտականութիւնքը դէպ ի մեր անձը.

1.

Մշակուածութիւն.

Ինչպէս երկիւղածութիւնը քրիստոնէի առաջին պարտականութիւնն է դէպ ի Աստուած, նոյնպէս և Մշակուածութիւնը առաջին պարտականութիւնն է՝ որ դէպ ի մեր անձը՝ պիտոյ է կատարել: Այս յարգութիւնը դէպ ի մեր անձը՝ յառաջանալով այն տեղից որ մեր մեր կենդանութեան վերին խորհուրդը քաջ հասկանումէինք՝ է սըրտի վերայութիւնը մեր ներքին արժանաւորութեան մասին, որ ունի իւր հիմը այն բանի վերայ թէ մեր մտածութիւնքը և գործերը համաձայն էին բանականութեան և սուրբ գրքի հետ: Բայց քրիստոնեան իւր արտօնութիւնքը չափից դուրս չէ պատուելու. նա կը զգուշանայ որ չանկանի ամբարտաւանութեան արտի մէջ դէպ ի Աստուած և մարդ. նոյնպէս՝ մի օտար բան է նորա համար ցածանալ մինչև ի Սոստանութիւն, որ նորա ազատութիւնը կը նուազեցուցանէր:

Գաղատ. 5, 26. Եւ մի՛ լիցուք սընտարձք՝ միմեանց ձայն տալով և ընդ միմեանքս նախանձելով:

Եփես. 4, 4. 5. Որպէս ընտրեաց ըզմեզ նախև յառաջ քան ըզլինելն աշխարհի՛ լինել սուրբքս և անսարտքս առաջի նորա սիրով: Յառաջագոյն սահմանեաց ըզմեզ յորդեգրութիւն ի ձեռն Յիսուսի Քրիստոսի, ի նոյն ըստ հաճութեան կամաց իւրոց:

Յովհ. 7, 18. Որ յանձնէ իւրմէ խօսի, փառքս անձին իւրում խընդրէ. իսկ որ խընդրէ ըզփառքս այնորիկ որ աւարեացըն ըզնս՝ նա չըլմաբիտ է և անիրաւութիւն ոչ զոյ ի նրմա:

Հուով. 12, 3. Զայս ասեմ՝ շնորհօքն Աստուծոյ որ առևալ են ինձ՝ ամենայնի որ է ի ձեզ՝ մի՛ առաւել ինչ խորիւլ քան զարժանն խորհելոյ. այլ ի խորհելըն ըզգատանալ իւրաքանչիւր՝ որպէս բաժանեաց Աստուած չափ հաւատոյ: Տէն Սուրբ սրտմ. Յովնէի, Յիսուս, Փարիսեցիք:

2.

Անճարատութիւն.

Սարգրս ինչքան առաւել իւր անձը յարգել կարող է՝ ըստ որում բաժանորդ է ճըշմարիտ առաքինութեան, այնքան ևս կը ունի իւր անձը, որովհետեւ առանց յարգութեան ճըշմարիտ սէրը անկարելի բան է: Թէպէտ անձնասիրութիւնը՝ մի հայեցողածով՝ տրնկած է և այն մարդու մէջ որի գործը և մտածութիւնը այնպէս չեն, որ նա կարողանայ իւր անձը յարգել. բայց այդ չէ՛ այն անձնասիրութիւնը որ իմանումենք այս տեղ, որ և հիմնած է այն բանի վերայ՝ որ մէք առողջամիտ և Աստուծոյ օրէնքին համաձայն կերպով հոգատար էինք մեր հոգեղէն և մարմնեղէն բարեկենդանութեան համար: Մէրը պիտոյ է լինի այն բանը որի հիման վերայ պարտաւրճար էինք լինում որպէս գէպ ի Աստուած, նոյնպէս գէպ ի մեր անձը, վասն զի նա՝ ամենայն որպիսութեան մէջ՝ օրէնքի կարգումն է:

Մատթ. 22, 39. Եւ երկրորդն (պատուիրան) նըման սըմին՝ սիրելոյնս զընկեր քո իբրև զանձըն քո:

Փիլիպ. 2, 4. Մի՛ զանձանց և եթ գիտե՛լ, այլ իւրաքանչիւր ոք՝ զընկերին:

3.

Խնամասիրութիւն հոգու հոմար.

Արջափ ազնիւ և մարուր է այս անձնասիրութիւնը, այնչափ ևս առաւել իւր ներգործութիւնը կ'ուղղեցուցանէ նա այն բանի վերայ, որ մարդուս առաւել նախապատիւ մասն է, այսինքըն՝ գէպ ի Հոգին: Սորա մասին խնամատար լինելը՝ միշտ կ'երևի մեզ մեր առաջին պարտականութիւնը գէպ ի մեր անձը: Ուրեմըն պիտոյ է մեզ օրէ օր աւելի կատարելագործել մեր հոգու բոլոր կարողութիւնքը և զօրութիւնքը, ջանադիր լինել միշտ առաւել իշխանութիւն տալ նորան մեր մարմնի վերայ, մանկութեան միջոցումը օգտակար գիտութեաններով ձոխացուցանել նորան, և ամենայն զիպուկ ժամանակ գործ ածել որ կարողանայինք օր քան զօր ածել և կատարեալ գառնալ հոգով: Քրիստոնէի ջանքը կըլինի՝ ինչպէս Թուրք, նոյնպէս և Հիւրո-Պէնոն Հարստոյ լինել: Անձնամանաչութիւնը կ'առաջնորդէ գէպ ի բարի լինելը, իսկ ժրաջանութիւնը և գործունէութիւնը՝ գէպ ի գիտութիւն: Քրիստոնեան կը գիմեցուցանէ իւր հոգին գէպ ի իմաստութիւն, իւր

սիրտը՝ զէսլ ի առարկնութիւն, ինչքան որ այս անկատար կեն-
ցազումըս կարելի էր:

Աջակ. 24, 14. Եղևդէս եղևի հանձար խմատութեան յանձին քում.
զի եթէ զայն գտանկցեն՝ եղևի բարեաւ վախճան քո, և յոյս քո մի՛ դա-
կանեալէ:

Մատթ. 7, 5. Զի՞ տեսնես ըզըզ յահան եզօր քոյ, և ի քում ա-
կան ըզգերանդո՞ւ ոչ նըշմարես:

Փիլիպ. 5, 12. Իբր ոչ եթէ արդէն առեալ եցեմ՝ կամ արդէն կա-
տարեալ եցեմ, ըզճեա մըտեալ եմ թէ հատկց. մանաւանդ թէ ըմբընեալ
իսկ եցեմ ի Քրիստոսէ Յիսուսէ:

Աբրընթ. ա. 14, 20. Ե՛ղբարբ՝ մի՛ տըղայք լինիք մըտօք, այլ ի չար-
եաց տըղայացարո՞ւք և մըտօք կատարեալք լինի՛նք:

Եբրայց. 15, 9. Յուսմունքս պէտզարս և յօտարաձայնս մի դանդա-
շէք. զի լու է շնորհօք հատասեւ ըզիրտս և ոչ կերակրով՝ որովք
ոչ ինչ օղտեցան որք այնպէսն զընային: Տէս Մուրք պատմ՝ Յիսուս՝ տա-
ձարի մէջ, Մարիամ:

4.

Խնամարարութիւն Տարձնի Հոմար.

Իսոյջ ոչինչ նուազ հոգացողութիւն պահանջումէ մեր գոյ-
ութեան միւս մասը, այսինքրն՝ Տարձնի: Սա՛ հրաշայի արուեստով
կազմած մի գործ Աջատուծոյ, այլև՝ ինչպէս անմահական հոգու
օթեվանը այս երկրաւոր կենցազումըս, արդարև արժանի էր իւր-
նամատարութեան: Իւր կէտեջ պահպանել՝ պարտականութիւն է
համարում մարդըս. կան պէսպէս ձանապարհներ՝ որոնցով քրիս-
տոնեան կարող էր այդ նպատակին հասանել:

Կախ և առաջ գիտէ քիստոնեաց մարդը որ Աջողջութիւնը՝
անհրաժարելի հարկաւոր է երկարակեցութեան համար, որ հոգ
տանելով այս մասին, կարելի էր իւր կեանքը երկարացընել, Եսոյ
անհոգ լինելով՝ կարճացընել: Այս մարմնաւոր առողջութեանը
կը հասանէ նա, կէս մի՛ այն կերակուրները վայելելով որ նորան
օգտակար էին, և կէս մի՛ մանաւանդ թէ Կախարչի լուր անձը ամե-
նայն վայելքի մէջ, թէ արբումութեան և թէ ուրախութեան մէջ:

Սերաբ. 37, 50—54. Ո՛րդեակ՝ փորձեա՛ զինչ առողջարար իցէ մարմնոյ
քում, և մի՛ տար նըմա որ ինչ ինտատար է, զի ոչ ամենայն՝ ամենայնիւ
օգտի. Ո՛րդեակ՝ մի՛ ազատէր դու յամենայն փոփոխութիւնն քո, և մի՛ շը-
ւայլըր դու ի պէտզար խորտիկս, զի ի բաղում՝ խորտեաց մըտաննն յաւք:
Յագահութեան բաղումք մեռան, իսկ որ ըզգոյշ լինի անձին իւրոյ՝ յաւե-
լու ի կեանքս:

Սիրաբ. 30, 15-17. Աւուրջութիւն և սուղութիւն լաւ է քան զամենայն ոսկի. և մարմին կարօլ՝ քան ըզմեծութիւն անչափ. ո՛չ դոյ մեծութիւն լաւ քան զաւուրջութիւն մարմնոյ, և ոչ դոյ ուրասութիւն քան ըզմեծութիւն մարմնոյ. լաւ է մահ՝ քան ըզլաւան կեանքս կամ ցաւս յերկարս :

Սիրաբ. 34, 22. Որդէս զի բաւական է մարդոյ խրատելոյ սակաւքն, և յանկողնի իւրում ոչ հեծէ :

Հւում. 13, 14. Այլ ըզգեցարձաբ ըզՏէր Յիսուս Քրիստոս. և մարմնոյ իրնամ մի՛ տանիք ի ցանկութիւն :

Եփեսոսց. 5, 29. Ձի ոչ որ երբէք ատեայ զանձրն իւր, այլ սնուցանէ և դարմանէ ըզնա, որդէս և Քրիստոս զեկեղեցի,

Ծ.

Շարունակութիւն.

Մանաւանդ թէ Սքոբոնիւնիւ և հեշտախտութեան արատներիցը ժուժկալելով՝ կը պահպանէ քրիստոնեան իւր հայրնի առողջութիւնը և իւր հոգիս անարարութիւնը : Կա ականատես է այն պատիժներին որ ծնանումեն այս արատներից՝ ներկայ կեանքումս արդէն, զոր օրինակ հիւանդութիւն, ցաւ, խայտառակութիւն, և դուշակումէ իւր հոգու մէջ թէ ինչպէս ծանր պատուհաններ միւս կեանքումը կը լինին բաժին այդպիսի պատուիրանազանցների և անիրաւոյների դէպ ի իւրեանց մարմինը և դէպ ի միւսների անմեղութիւնը :

Ո՛վ երկտտարդ և կոյս, ըզգո՛յշ կաց որ չը ծնանի քո սրբութեամբ այս մեղքի հաւանութիւնը. փոխիր միայնութենից, երեսը դարձրու անպարկեշտ պատկերներից, ախանջ մի՛ դընիր անամօթ ծաղրաբանութենի, մի՛ ընթեւեւուր ազականիչ գրբուածներ, թո՛ղ ամօթխոթութիւնը լինի քո հըզօր պաշտպանը ընդդէմ այդպիսի արատների : Աշխատիր զանազան կերպով, աղօթք արա յաճախ, աղօթք արա՝ երբ քոարոնց և ներոնց մօտենումէ քեզ փորձանքը : Տես Սուրբ պատմ. Յովսէփ, Դաւիթ :

Աւակ. 1, 10. Ո՛րդեանք՝ մի՛ խաբեցնէ ըզքեզ արք ամբարիշտք, և մի՛ ախորժեսցիս :

Մատթ. 5, 8. Երանի՛ այնոցիկ որ սուրբ են սրբութեք, զի նաքա զԱստուած տեսցեն :

Հւում. 12, 11. Ի փոյթ մի՛ վեհերտք, հաւնով ետացէք, Տեանն ծաւայեցէք :

Կորնթ. ա. 15, 33. Մի՛ խաբէք. ազականեն ըզբարս քաղցունըս ընք չարք :

Պետր. ա. 2, 11. Սերելք՝ ազաչեմ՝ եբրև ըրջանդուխտըս և ըզնրժ-
գեհնս և բաց մերժեւ և մարմնաւոր ցանկութեանցն որ զինուորին ընդ-
դեմ ուլոց:

Եփեսոց. 5, 5-6. Այլ որունըրութիւն և ամենայն պըրժութիւն, կամ
ազահութիւն, և անուանեցի մի՛ և միջի ձերում, որպէս և վայել է սըր-
բոց. և զաղըութիւն կամ խօսք յիմարութեան, կամ խեղկատակութիւն
որ ոչ վայելէ, այլ մանուանդ դոհութիւն: Չայս տեղեկացեալ զխտաջիք՝
թէ ամենայն որունիկ կամ պիղժ կամ ազահ որ է կուսարիշտ՝ ոչ ունի
ժառանգութիւն յարքայութեանն Քրիստոսին Ատուծոց: Մի՛ դք ըզճեղ
խաբեցէ բանիւք սնտուովք, զի վասն այսորիկ իսկ զայ բարկութիւն Աջ-
տուծոց և վերայ որդւոցն անհաւանութեան:

Թեսաղոնիկ 4, 5-6. Չի այս են կամք Տեաւն, որբութիւնն ձեր.
և բաց լինել ձեզ և որունըրութենէ, զիտեւ իւրաքանչիւր ումք և ձէնջ
զիւր աման ըստանալ որբութեամբ և պատուով. մի՛ և ցուրս ցանկութե-
ան, որպէս և այլ հեթանոսք որ ոչ գիտեն զԱտուծ: Մի՛ զանցանել
և զըրկել յերկդ յայգմիկ զեղբայր իւր, քանզի վըէժխընդիւր է Տէր և վե-
րայ ամենայն այդորիկ՝ որպէս յաւաջագոյն ասացաք ձեզ և եղաք վըրայ-
ութիւն:

Մատթ. 18, 9. Եւ եթէ ան քո զայթակեցուցանէ ըզքեզ, խըլեա՛
ըզնա և ընկեա՛ և քէն. լաւ իցէ քեզ մեականի մըտանել և կեանը՝ քան
երկուս աչքս ունել և անկանել և զեհեան հըրոց:

6.

Շարունակութիւն.

Նմանապէս կարող էիր դու պահպանել քո առողջութիւնը
և կեանքը՝ հեռի պահելով քեզ Արեւոյնից որ մի նախատելի
սովորութիւն է, որ մարդըս ցած է գըրորում մինչև զազանա-
կան վայրենաբարոյութիւն, որ կողոպտումէ նորանից խելքը և
զօրութիւնը, և ձըգումէ աղքատութեան մէջ: Գովելի էր նոյնպէս
Աշխարհիկութեան որանով արիւնը և մարմնի անդամները ըստանու-
մեն օրինաւոր շարժութիւն և պահպանվումեն իւրեանց զուգա-
պատշաճ գործողութեան մէջ, և այսպէս յաջողվումէ առողջու-
թիւնը և մարմնաւոր բարեկեցութիւնը:

Մարմնաւոր բարեկեցանութիւն և երկարակեցութիւն գըտանելու հա-
մար՝ բարւոք էր նոյնպէս կըրթել մարմինը խիտ բաներով, ոյլև կանոնա-
ւոր միջոցներով աշխատութիւն և հանգիտո, քուն և արթնութիւն:

Ղուկ. 21, 34. Չզոյշ լերուք անձանց, գուցէ ծանրանայցն սիրտք ձեր

շուայտութեամբ և արբեցութեամբ և հոգևովք աշխարհականօք, և յանկարծակի հասանկոյէ ի վերայ ձեր օրըն այն:

Հառմ. 15, 17. Այլ ըզբեցարնօք ըզՏէր Յիսուս Քրիստոս և մարմնոյ ինամ մի՛ տանիք ի ցանկութիւնս:

7.

Շարունակութիւն.

Բայց՝ սորանից յետոյ պարտականութիւն կոյ նոյնպէս, որ մարդ ըս՝ թեպէտև քաջ ճանաչումէր իւր կեանքի ծանր խորհուրդը և ինամատար էր իւր հոգու յախտենական փրկութեան համար, իւր սիրտը միշտ չափաւորապէս ուրախ և դուարթ պահէր, որ կարողանար կէս մի կատարել Աջտուծոյ կամքը որ զըրել է մեր մէջ զըրդումն զէպ ի ուրախութիւն և ցրնծութիւն, և կէս մի հեշտութեամբ յաղթել աշխարհային հոգսերին: Բնութեանը, ճարտարութեանը և կենդանականութեանը բայց են առնում քրիստոնէի առաջնը հազար հազար ուրախութեան աղբիւրներ, որանցից կարող է նա վայելչութիւն քաղել:

Բայց՝ ուրախութիւն որոնելով՝ չէր պիտոյ մեծահանդէս վայելչութենաների քամակից դընում, որ թեպէտ հաճոյտընումն մեր ըզգայարանքը, բայց դատարկ են թաղում մեր սիրտը. չէր պիտոյ որոնել որ դու քեզ անտանելի առնէիր հանդիսի մեջ, կամ թէ ուրիշների հետ հաւասար երևէիր: Աւելի հատարակ ուրախութիւնքը էին ըտ մեծի մասին և առաւել մաքուրքը և երանացուցիչքը (ընտանեկան ուրախութիւնք): Տէն Սուրբ պատմ. Յիսուսը հարտանկում:

Եւաղով. 11, 9. Ուրմն լեր երիտասարդ ի մանկութեան քում և դուարձացուցէ ըզքեզ սիրտ քո յաւուր մանկութեան քո. և գնա՛ դու ի ճանապարհըս սրտի քոյ անարտ և ի տեսիլ աչաց քոյ. և ծանկիր եթէ վասն այսր ամենայնի անցէ ըզքեզ Աջտուած ի դատասան:

Սիրաք. 30, 25—25. Ուրախութիւն սրտի՛ կեանք մարդոյ, և ցրնծութիւն մարդոյ՝ երկայնութիւն աւուրց: Սիրտեան՝ դանձըն քո և մխիթարեան ըզքիրտ քո, և ըզտըրտմութիւն հեռի՛ արտ ի քէն: Զ ըզբազումըս ետրան արբամութիւն և ոչ զոյ օգուտ ի նմանէ:

8.

Շարունակութիւն.

Եթէ այս բոլոր ըզգուշութեան կանոնները կատարելով՝

այնու ամենայնիւ տրվարացած և հիւանդացած է մարդու մարմինը, այն ժամանակը քրիստոնէան կը ճանաչէր՝ թէ իւր կեանքը պահպանելու և առողջութիւնը միւսանգամ գտանելու համար՝ պարտական էր որոնել մի յաշուով բժշկի ճարտարութիւն: Ժըլատութեան և սրնապաշտութեան աղաղաւ անտես առնել այս պարտականութիւնը՝ մե՛ղք էր ընդդէմ իւր կենդանութեանը, և անշքնորհակալութիւն էր դէպ ի Աստուած, որ իւր բնութեան զօրութիւնքը ի զուր չէ ըստեղծել:

Յովք. 2, 4. Մորթ ընդ մորթոյ և որ ինչ մարդոյ, ընդ անձին իւրոյ տուժեացի:

Մկրտք. 38, 1-7. Պատուեա՛ ըզբժիշի ի պէտքս անձին քո, զի և եւ յԱստուծոյ արարեալ է, բայց բժշկութիւնն ի բարձրեացն է, և ի թաղաւորէ տացէ ըզբարդես: Բարձրեալն ըստեղծ յերկէ ըզբժշկութիւնս, և այր խորագէտ ոչ ի բաց խոտեացէ ըզնոտս. և ետ մարդին ըզգիտութիւն բարձրեալն, զի պատուեացի ի պանչելիս իւր: Մտօք բժիշին զիւրացուցէ ըզցաւը և իւզեփեացն պատրաստեցէ անտի ըզբժշկութիւնս:

Յով՛. 5, 14. Յեա այտրիկ գըտանէ ըզնա Յիսուս ի ասաւրին և տեցընա. ահաւագիկ ողջացար, մի՛ ևս մեղանչեր, զի մի չար ևս ինչ լինիցի քեզ:

9.

Շարունակութիւն.

Բայց եթէ քրիստոնէան պարտական է ամենայն կերպով իւր կեանքը պահպանել մինչև այն ժամը՝ որ Աստուած սահմանդրել է՝ առանց մարդուս յայտնի լինելոյ այդ, ուրեմն ամենայն պատճառ՝ որ այդ նըստակի թէ գիտութեամբ և թէ անգիտութեամբ կարող էր ունայնացընել՝ կը լինի Անհոյսանքիւն: Եթէ մեք խառնագնաց վարքով, տրտմութենով և խեղազար վըստահութենով՝ աւելի յառաջ քան թէ սահմանած էր՝ վերջացընումենք մեր կեանքը, այս լինումէ հոգի՛ անձնասպանութիւն. բայց եթէ բըրնութենով՝ լինումէ հոգի՛ անձնասպանութիւն:

Այսպէս ապրիր, որ քո մեղքը չը հարկադրէ քեզ դէպ ի այս յուսահատ դործը. այն թէպէտ դու գորանով վերջացընումես քո երկրաւոր անջանքը, բայց քո կեանքի որխալանքներն վերայ աւելացընումես մի ուրիշ յանցանք, չը հրաւիրած գընումես դու Աստուծոյ՝ քո դատաւորի առջևը. և մի՛ կարծիր որ դու հաշտվել ես՝ քո անձը ըտպանելով: Ուրեմն տար համբերութեամբ այն վըշտին և տաւաղանքին որ դու ինքքդ կտպել ես քո վերայ: Աստուած էր որ քեզ ըզգացըրեց քո տաւաղանքը, ո՛չ թէ՛ որ դու յուսակտուր լինիս, այլ՝ որ դու զարթնուս և ուղղես քեզ: Ըր-

նորհէր քեզ կեանքի օրեր, բայց ուղիւր քեզ, ըսկրտեր նոր և նորոյ, լաւացրու ինչ որ կարող ես լաւացընել և այսպէս ստացիր քեզ նոր արժանաւորութիւն Աստուծոյ շքնորհին: Այնուհետև աւելի խաղաղ և վրտասոյս հոգով, քան թէ այն աշարիւս ժամումը՝ երբ քո անձնական կամքը ապրտամբովելով աստուածային կամքիցը՝ կրտարուած: քո երկրտուոր կենդանութեան թեւը, կարող ես դու Աստուծուն յանդիման գընալ, երբ որ նա գանչումէ քեզ: Այն ժամանակը Աստուծոյ շքնորհը չի սղակտի քեզանից և մեհեզ վըճիւ կը լինի քո անձընտըացութեան վարձը: Տես Սուրբ պատմ. Յուդաս:

Սերտ. 2, 27. Որ սիրէ ըզկտրտուտ՝ և նըմին կտրիցէ:

Կորնթ. ա. 6, 19. 20. Եթէ ոչ գիտէք զի մարմինք ձեր տաճար են հոգւոյն որ է ի ձեզ, զոր ունիքըն յԱստուծոյ, և չէք անձանց Տէր, քան զի գընոյ գընեցայք. փառաւոր արարէք զԱստուած և մարմինըս ձեր և յուզիւ ձեր:

10.

Անհատականութիւն.

Քանի մի գիտրուածների մեջ միայն արժան էր մարդուն չը ինայել իւր կեանքը. մեր պաշտօնը և ընկերների գընդութիւնը կարող էին պահանջել՝ որ մեր կեանս և առողջութիւնը զոհ բերէինք. այս տեղ՝ վեհերտութիւնը (վախկտութիւնը) պարտականութեան ընդդէմ բան էր: Բայց Աստուած պաշտպան է ազնուատիրտ մարդուն որ իւր ընկերների բաղաւորութիւնը աւելի վեր է դատում քան թէ իւր սեպհական կեանքը:

Բըթիշը, աստուածային բանի սպասաւորը, հայրենիք պաշտպանողը և հիւանդների պահպանքը կարող են այս գիտրուածների մեջ գըտանվել. Տես Սուրբ պատմ. Յիսուս, քրիստոնէական հաւատի մարտիրոպը:

11.

Հոգւածութիւն խմանակաւոր ըստացուածի համար.

Կեանքի և առողջութեան պահպանութեան հետ՝ ինչպէս որ պարտականութիւն կար՝ կից է նոյնպէս հոգւածութիւնը ժամանակաւոր ըստացուածի համար, Տարձուոր ապրտոպի Տարին, որովհետև մարդուս մարմինը պահպանվումէ միայն նիւթական կերակրով, և այս կերակրը՝ առաջին մարդերի դըրախտից արտաքավըւց յետոյ՝ ըստացվումէ միայն աշխարհագրով քըրտինքը երեպին: Աշխատիր որ կարողանաս ապրել՝ ձայն է տալիս մեզ ամենայն օր.

գործ դրնելով քո մարմնաւոր և հոգեւոր կարողութիւնք՝ ամենայն օր մի օգտակար գործ կատարիր, և՛ մի՛ գուցէ որ դու քո զօրութիւնքը վատնես առանց նպատակի և անխորհրդաբար՝ կանուխ ընտրիր քո համար մի սահմանեալ պաշտօն՝ միտք դրնելով Աստուծոց քեզ պարգևած ընդունակութեններին և զօրութեններին, այնպէս որ խելօք մարդերի հետ խորհրդակից լինելով կարողանաս դու քո կեանքի ներգործականութիւնը այն բանի վերայ ուղղեցուցանել՝ ինչ բանի համար աւելի ընդունակ էին քո հոգին և մարմինը, և ինչ պաշտօնի մէջ ճշմարտապէս երջանիկ կը համարէիր քեզ:

Մատ. 12, 11. Որ գործէ զերկիր իւր՝ լըցի հացիւ, և որ ըզհետ երթայ դատարկութեան՝ լըցի ալքատութեամբ. որ ախորժէ զլինեաց զեզերանն, թողէ ի բնակութիւնըս իւր զանարգանըս:

Ճընճը. 3, 19. Քըրտամբ երեսաց քոց կերցես ըզհաց քո. մինչև գարձցես յերկիր ուստի աւար, զի հող էիր և ի հող գարձցես:

Սիրբ. 11, 21. 22. Կոյ յախտին քում՝ և ի նոյն խօսեսլիք և հասուլիք ի գործըս քո: Մի՛ գարմանար ընդ գործըս մեղաւորի և հաւատս՝ Տեառն և յամեն ի վատակըս քո:

Թեառ. ա. 4, 11. 12. Ալաչեմ՝ ըզձեզ եղբարք՝ աւաւել ևս աւաւելուլ և աւատանուլ, հանդարտել և գործել զիւրաքանչիւր, և գործել ձեռօք ձերովք, որպէս և պատուիրեցաք ձեզ, զի գրնայցէք պարկեշտութեամբ առ արտաքինորն, և մի՛ իւիք կարօտեալք իցէք:

Պետր. ա. 4, 10. Օտարակըք լինել ընդ միմեանըս առանց տըրաընջելոյ՝ իւրաքանչիւր սք՝ որպէս և ընկալաւ շընորձըս ինչ՝ ի միմեանըս ըզնոյն մատակարարել՝ եբբև ըղբարևօք հաղարտողեալս պէտպէս շընորհայըն Աստուծոյ:

Թեառ. բ. 3, 10—11. Քանզի մինչ առ ձեզն խի էաք՝ զայս պատուիրէաք ձեզ, թէ որ ոչն կամիցի գործել՝ և կերիցէ մի: Արդ լըռեմք զոմանց ի ձէնը՝ թէ ըտահալութեամբ գրնան. գործ ինչ ո՛չ գործեն, այլ յաւայեալք հետքըրբիք շըրջն. այնպիսեացն պատուէր ամբ և աղաչեմք ի Տէր Յիսուս Քրիստոս զի հանդարտութեամբ գործեացն և զիւրեանց հայ կերիցեն:

Հում. 2, 7. (Հատուցանէ Աստուած) և ըզխաւըս և ըզգատիւ և զանեղծութիւն կենաց՝ այնողիկ որ համբերութեամբ ի գործըս բարութեան խընդրեն ըզկեանըս յախտնից:

Կորնթ. ա. 7, 20. Բայց իւրաքանչիւր ոք յոր կոչումն կոչեցաւ, ի նրմին կացցէ:

12.

Տրտայութիւն, ագահութիւն, պընդութիւն (ճըշդութիւն),
չարտարութիւն:

Մարդըս իւր աշխատարուծենովը ձեռք է բերում իւր հացը և կեանքի պահպանութեան պիտոյքը: Մինը հընձումէ իւր աշխատանքից առատ վարձ, միւսը՝ թէպէտև շատ ժիր և աջողակ էր, այդու ամենայնիւ հարկադրեալ էր տանել կարօտութենի: Առաջինը պարտական է ըզգուշանալ շարունակեց և ագահութեց, հարբստութիւնը գործ դընել խոհեմութեամբ և պահպանել իւր անձը այն վըտանդներից որոնց մէջ կարող էր նորան ձըգել հարբստութիւնը, յաջող ժամանակումը սովորել լախարիւ իւր ծանր առանց իւր սիրտը բանալու դէպ ի ժըլատութեան կողմը: Բայց վերջինը պիտոյ է բաւականանայ այն փորքովը, որ իւր վաստակարուծենով ըստացել է, յուսալ դէպ ի Աստուած և հաւատալ՝ որ ագահութեանը ևս Աստուծուց է, բայց ոչինչ խախան չէ Աստուծոյ արբայութեան մէջ մեծ և հարուստ լինել: Մի՛ հոգա նեղսըրտութեամբ երկրաւորի համար, Աստուած գիտէ, թէ ինչ հարկաւոր է քեզ: Տէս Սուրբ պատմ. Նարթ, Յուդաս:

Սիրաբ. 18, 55. Եւ հանդանախօք և փոխով մի ալքատանար, զի և մըշակ արբշու ոչ հայցէ ի մեծութիւն:

Սիրաբ. 18, 52. Ընէր փափկութիւնըս մի՛ ուրախ լինիր, և մի՛ կապիր ընդ նըմա:

Տօբիթ. 4, 12. Պարզեք բարիք են ոգորմութիւնք՝ առաջի Աստուծոյ: Յովհ. 6, 12. Եւ իբրև յաղեցան, ստէ (Բրիտոս) ցաշակերտուն. ժուզովեցէք ըզնըշխարեալ կատարել, զի մի՛ ինչ կրիցէ:

Ղուկ. 12, 15. Եւ ստէ ցընտոս. տեսէք և ըզգոյշ լըրուք յամենայն ալահութեանէ, զի ոչ եթէ ի մըթերից ընչեց ուրուք իցեն կեանք նորա:

Տիմոթ. ա. 6, 9. 10. Իսկ որք կամինն մեծանալ, անկանին ի փորձութիւն և յորոգայթ, և ի բաղում ցանկութիւնըս անմիտըս և իլստակալըս, որք ընկըմն ըզմարգիկ ի ստակումն և ի կրուստ: Չի արմատ ամենայն չարեաց արծաթարուծիւն է, որում ոմանց ցանկացեալ՝ վիկեցան ի հաւատոյըն և զանձինըս արկին ընդ բաղում ցաւաք:

13.

Հոգահոսութիւն իւր պարտելի եւ քարի անուան համար:

Թող վերոյիշեալ պարտականութիւնքը՝ կայ մի այլ պարտա-

կանուծիւն, այսինքբն՝ աշխատել պահպանել մի բարի անուն, որի ունենալը՝ ասվումէ նոյնպէս պարէ: Թէպէտ արժան չէր ունայն պատուի հետեւից վաղել և ոչինչ ժամանակ չափազանց դին դրնել աշխարհի դատողութեանը (պատուամոլութիւն), պատճառ որ դա շատ անգամ անհաստատ և անարդար էր. բայց չէր պարտ մեղ բարի մարդերի կարծիքը մեր մասին մի անխլտիր բան համարել, ըստ որում ցանկալով մեր բարի անունը միշտ անարատ պահպանել, ունէինք մի շատ զօրաւոր շարժառիթ դէպ ի բոլոր առաքինութիւնքը, և հեռի կը մընայինք այն սրխալանքներից որոնց մէջ շատ հեշտ կարող էր անկանել նա որ իւր ընկերների դատողութիւնը ոչինչ է համարում:

Մեր կարող ենք մեր բարի անուն համար խնամատար լինել՝ ամենայն չար երևութից փախչելով, մեր անձը ոչինչ ժամանակ ցոյց չը տալով անպիտան ընկերների մէջ, այլապէս չը խօսելով՝ քան թէ մտածումէնք, երբէք՝ և ոչ ըզբօսանքի աղբաւ չը համարձակվելով կըօնի և առաքինութեան վերայ ծաղրաբանութիւն առնել, այս ամենաթեթիւ բաների մէջ ևս պարտահանութիւն համարելով մեզ՝ ամենայն կերպով հաւատարիմ և պատուաւոր գրտանկել: Թէ պատիւը կորած է, կորած է ամեն բան:

Սիրաբ. 41, 15. 16. Հոգ տար վասն անունն, զի այս մընայ առ քեզ քան ըզհազար մեծամեծըս դանձըս ոտկոյ: Բարի կենաց՝ թիւ ոչ դոյ աւուրց, և բարի անուն մընայ յաւիտեան:

Սիրաբ. 6, 35. 36. Ի բաղնութեան ծերոց կացջիր, և որ ինտտուն է, ի նա յարեջիր: Չամենայն ատուածեզէն սրտմութիւն կամեաց լըսել և առակք հանձարոյ մի՛ վրիպեցեն ի քէն: Եթէ տեսնիցես զմատուներն, աւաւօտ աւնիջիր աւնա. և ըզբեամբ դրանց նորս մաշեցէ՛ ոտըն քո:

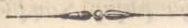
Սիրաբ. 12, 4. Բարի՛ արա խոնարհին, և մի՛ տար ամբարբշտին. խափանեա՛ ըզհացըս քո և մի՛ տացես նըմս, զի մի՛ նոքիմբ յաղթահարեսցեն ըզքեզ:

Կորնթ. ա. 9, 15. Բայց ես և ոչ ըզմի ինչ յայցանէ արկի ի դործ և ոչ ըբրեցի զպտ, զի ինձ այսպէս ինչ լինիցի. լւա է ինձ մուսնել, և ոչ զի ըզդարձանըս իմ՝ որ ընդունայն համարելի:

Փիլիպ. 4, 8. Այսուհետեւ եղբարք՝ որ ինչ ճըշմարտութեամբ է, որ ինչ պարկեշտութեամբ, որ ինչ արդարութեամբ, որ ինչ սրբութեամբ, որ ինչ սիրով, որ ինչ համբաւ բարեաց, որ ինչ քաջութեամբ, որ ինչ դավութեամբ, զոյն խորհիլքբ:

Թեոսաղ. ա. 5, 21. Յամենայն իրաց չարաց ի բաց կացէք:

Դաղ. 5, 26. Եւ մի՛ լիցուք սընապարծք, միմեանց ձայն տալով և ընդ միմեանըս նախանձեղով:

ԵՐՐՈՐԻ ՀԱՏՈՒՆԾ

ՄԵՐ ՊԵՐՏԵԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆՎԵՐ ԴԵՊ Ի ԸՆԿԵՐԸ

Ե

Ընդհանուրք.

1.

Թէ Ենչ Եստի վերայ են հիմա՞ յայ պարտաւանութեանք.

Քրիստոնէի երջանկութիւնը կը լինէր մի կիսատ երջանկութիւն, եթէ նա չէր կարող իւր գործականութիւնը թէ հոգևորապէս և թէ մարմնաւորապէս ազդել այն էակների վերայ որ Աստուած մեր հետ այս երկրի վերայ բնակակից է արել և ժառանգակից՝ երկնաւոր արքայութեանը: Կորա ցանկութիւնը, փափազը և ուրախութիւնը՝ Հոգեւորականութեան է. և այս է Աստուծոյ կամբը: Այս բանը բզգումէ և մարդը, և այս պատճառաւ ճանաչումէ որ սուրբ պարտականութեններով կապած է ինքը իւր եղբորների և քուրերի հետ:

2.

Յարգութեան դէպ ի նոյն է դէպքերը.

Յարգիր սորանց՝ ձայն է տալիս սուրբ գիրքը և բանականութիւնը: Քո ընկերները լինելով մի և նոյն մարդկեղէն ազգից, որպէս դու, զօրութենակից քեզ և մի և նոյն վախճանի համար կարգված՝ ինչպէս դու, լիապէս արժանի են քո յարգութեանը. նորա են քո հոգեւորական, քո եղբայրները և քոյրերը: Սոցա վերայ նայումէ մարդքս ինչպէս թէ հօր զաւակների վերայ, ինչպէս հօգով և սրբտով ազնիւ արարածների վերայ, որ նորա կեանքը պայծառացրնումեն և գեղեցկացրնումեն, որ իւրեանց լուստիայլ հոգովը առաջնորդումեն նորան, որ իւրեանց ձեռովը պաշտպանումեն և սրնուցանումեն, որ օրօրոցից բակրած մինչև գերեզման ճանապարհակից են նորան, որ և ինչպէս վեճակակիցք՝ մասնակից են նոյն ժառանգութեանը որ Ամենասէրը իւր էութեան ճշմարիտ պատկերի համար պատրաստել է միջնորդութենով Յիսուսի Քրիստոսի՝ բարեկամին այն բոլոր հոգիների՝ որոնց սիրելի է նո-

րա յայտնութիւնը աշխարհի վերայ: Եւ այս մեր ընկերներիցը որ այդքան հաւասար էին մեզ ինչպէս տրկարութենով, նոյնպէս և մեծութենով, որ այդքան մօտ էին մեր սրբախն և այդքան յաճախ մեզանից առաւել լաւ՝ մի՞ թէ արժան էր մեզ պակասեցուցանել մեր յարգութիւնը:

Հ.Մ. 12, 10. Յեղեայրտիրութեան առ միսնանքս գըթածք, ի պատկըզմեամբք ելանել:

Մաղաք. 2, 10. Ոչ աղաքէն մի՛ հայր է ամենեցուն ձեր. ո՛չ մի Ատուռած հատասեաց ըզձեզ. զի՞ է զի թողէք իւրաքանչիւր զեղբայր իւր՝ սըլլծել զուխտ հարցըն ձերոց:

Պետր. ա. 2, 12. Չամենևեան պատուեցէք, զեղբայրտիրութիւն սիրեցէք, յԱտուծոյ երկերութեք, ըզթաղաւորս պատուեցէք:

3.

Ահա այս յարգութեան վերայ է հիմնւում ընդհանուր հայրասիրութիւնը, որ մեր՝ հետեւելով սուրբ գըրքին և մեր բանաւորութեանը՝ պարտական ենք ցուցանել մեր ընկերներին. որ և այս պատճառով ոչ թէ միայն բրիստոնէութեան գըրխաւոր բանն է, այլև ի միասին անտարակուսելի նըշան է մեր հետևող լինելուն Քրիստոսի, ըստ որում այդ մարդասիրութիւնը պիտոյ է երևի և դէպ ի մեր թըշնամիրը: Ինչքան ճըշմարիտ, ինչքան խորին սըրտով և ինչքան գործունեայ և ընդհանուր է այդ սէրը, այնքան ևս աներկբայ կ'ազնուացուցանէ մեր բոլոր կեանքը, այնքան ևս կ'երջանկացուցանէ մեր անձը, այնքան ևս կը լինի հընար՝ մեր եղբորներին և քուրերին հոգևոր բարին յառաջադէմ առնելը:

Յարգութիւն և Սէր ցուցանումենք մեր եղբայրակիցներին մանաւանդ, ոչ թէ միայն ամենայն գործերի մէջ արդար դատաստան առնելով նոցա, ոյլև ներսրտեմէմ՝ մըտածելով և վարվելով նոցա հետ, մեր իրաւունքը չափազանց խըստութեամբ չը պահանջելով, այլ պատրաստ լինելով թոյլ տալ և աւել: շընորհել քան թէ մեզանից պահանջել կարելի էր:

Չաքար. 7, 9, 10. Այսպէս առ Տէր ամենակալ. դատատան արդար դատեցարութեք, և զգըրմութիւն և ըզըթութիւն արարէք իւրաքանչիւր եղբօր իւրոց: Չայրին և զըբըն և ըզզանդուխտըն և ըզընանկըն մի յալթահարէք. և ռսա չորեաց ընկերի իւրում մի՛ սք կայցի ի սիրտս ձեր:

Դողով. 4, 1. Դարձոյ և անսի ևս զամենայն զըրդարտութիւնըս որ լինին ընդ արեգակամբ, և ահա արտտութեք զըրդարտելոցըն. և ոչ ոք էր որ մեթարէր ըզնտա, և ի ձեռըս զըրդարտեաց նոցա բըւնութիւնք:

Յովհ. 13, 34, 35. Պատուիրան նոր տամ ձեզ, զի սիրելիք ըզմեմանըս, որպէս սիրեցի ես ըզձեզ. զի և գաւթ սիրեալիք ըզմեմանըս: Յոյսըմ գիտասցեն ամենեքեան՝ եթէ իմ աշակերտք էք, եթէ սիրելիք ըզմեմանըս: Կորնթ. ա. 15, 6. 7. Սէր ոչ խընդոյ ընդ անիրաւութիւն, այլ խընդոյ ընդ ըստուղութիւն. ամենայնի տեէ, ամենայնի հաւատոյ, ամենեկն յուսոյ, ամենայնի համբերէ:

Յովհ. ա. 3, 18. Ո՛րդեակք՝ մի՛ բանիւք և լեզուօք սիրեցուք, այլ արդեամբք և ճըշմարտութեամբք:

Մատթ. 5. 44. 45. Սիրեցէք ըզթըշնամիս ձեր, օրհնեցէք զանձնիչըս ձեր, բարի՛ արարէք ատելեաց ձերոց և աղթոս ի վերայ այնոցնէ որ լըխենն ըզձեզ և հալածեն, զի եղիջիք սրգիք հօր ձերոց որ յերկինսն է. զի զարեգակնն իւր ծագէ ի վերայ շարաց և բարեաց, և ածէ անձրև ի վերայ արգարոց և մեղաւորաց:

Հւսմ. 19, 20. Այլ եթէ քաղցեալ է թըշնամին քո, հայտաւոր նրմա, և եթէ ծարաւի՛ ջուր տուր նրմա. զայս արարեալ կայծակունըս ճըրոց կուտեցես ի գըլուխ նորա:

Պետր. ա. 1, 22. Չանձնիըս ձեր սըրբել հնազանդութեամբ ճըշմարտութեան հողոցն, յեղեցյրոսիրութեան աւանց կեղծաւորութեան, ի տարբ սըրտէ սիրել սերտիւ ըզմեմանս:

4.

Հոգևորութիւնն մեր ընդէնի հոգևոր և մարմնաւոր օգործ հոմար.

Մարդասիրութեան առաւել սուրբ պարտականութիւնը է իբրևո՞՞ս րանի մեր ընկերները հոգևոր բարեվիճակութեանը. ինչպէս մեզանում, այնպէս և սոցանում՝ առաւել սրտուական մասը հոգին է, և սորա պարտուպատշաճ կատարելագործութիւնը բերում է առաւել վերին և տեղական շահ:

Իայց նոյնչափ և սրտական երբ յաջողեցուցանել մեր եղեցյրակիցների ապրելի բարեկեցութիւնը, նոցա մարմնաւոր և կենցաղական երջանկութիւնը:

Կորնթ. ա. 13. 5. Սէր երկայնամիտ է, քաղցրանայ, սէր ոչ նախանձի, ոչ ամբարհաւածէ, ոչ հրբարտանայ, ոչ յանդընի, ոչ խընդրէ դեր, ոչ գըրգըրի, ոչ խորհի ըզար:

Ղուկ. 10, 30. 31. Պատարիանի ետ Յիսուս և ասէ. այր մի իջանէր յերուսաղէմէ յերիբոլ և անկաւ ի ձեռք տազակաց որք մերկացին ըզնա և վէրս ի վերայ վերայ եզին, թողնն կիտամահ և գընացին: Դէպ եղև քահանայի միս իջանել ընդ նոյն ճանապարհ և տեսեալ ըզնա՝ զանց արար:

Հում. 15, 2. Այլ եւրաբանչիւր որ ի մէնջ ընկերին հաճոյ լիցի ե բարին՝ վասն շինութեան: Յակ. 3, 13-17:

Գաղ. 6, 1. 2. Ե՛ղբարբ՝ եթէ յանկարծ ըմբռնեցի որ ի ձէնջ յինչ և իցէ յանցանքս, դուք որ հոգեւորք էք՝ հատասեցէք զայնպիսիսն հաւու չհեղութեան. ըզգոյշ լինիցիք անձանց, զի մի և դուք փորձիցիք. ըզմիմեանց բեռն բարձէք և այնպէս կատարեցէք զօրէնսն Քրիստոսի:

Մատթ. 18, 6. 15. Եւ որ որ պայթակեցուցէ ըզմի ի փոքրբնացն յայտցանէ յիս հաւատացելոց, լու է նրմա՛ եթէ կախիցի երկան իշոյ ընդ պարանոց նորա և ընկըզմիցի ի խորո ծովու: Եթէ մեզիցէ քեզ եղբայր քո, էրթ՝ յանդիմանեա՛ ըզնա, յորժամ դու և նա միայն իցէք. եթէ լաւիցէ քեզ, շահեցար զեղբայրն քո:

Յակ. 5, 19. 20. Ե՛ղբարբ իմ, եթէ որ ի ձէնջ մուրեցի ի ճանապարհէ ճըշմարտութեան, և դարձուցէ որ ըզնա, դիտացէ՛ զի որ դարձուցէ ըզմեզուսն ի մուրութեան ճանապարհէն իւրմէ, փըրիեցէ զզի իւր ի մահուանէ և ծածկեցէ ըզբազմութիւն մեղաց:

Մատթ. 18, 7. Վայ աշխարհի պայթակըութեանց. հարկ է գալ պայթակըութեանց. բաց վայ մարդոյն այնմիկ յոր ձեռնն պայցէ պայթակըութիւն:

5.

Հովտաբարձութեան մեր ընկերիցի Բարդուղիմէոս եւ իմպատիմոս լուսաւորութեան համար:

Եթէ կամենայինք քրճնել թէ ինչ են մեր ջոկ ջոկ պարտականութիւնքդ դէպ ի միւսները, ապա պիտոյ էր մեզ նախ և առաջ այն բանի մասին հոգատար լինել՝ որ մեր ընկերները լինէին Բուլի եւ Իւլի, և այս մասին կարող էինք օգնական լինել նոցա բարի խրատներով, ուսուցանելով, յորդորելով, ըզգուշացընելով, այն և պատժելով՝ եթէ ունէինք իշխանութիւն. բայց՝ նս առաւել՝ բարի օրինակ տալով:

Թեոտ. ա. 5, 11. 14. Վասն որոյ մտիթարեցէք ըզմեմանքս և շէնեցէք զերեսարս, որպէս և առնէքըդ իսկ: Արեւմ ըզձեզ եղբարբ՝ խրատեցէք զըստահալքս, մտիթարեցէք ըզկարճամիտս, պատըսպարան լերուք տըրարաց, երկայնամիտ առ ամենեմին:

Մատթ. 5, 16. Այնպէս լուսաւորեցէ լոյս ձեր առաջի մարդկան, որպէս զի տեղնն ըզգործըս ձեր բարի և փառաւորեցնն ըզճայր ձեր, որ յերկննրս:

Յակ. 3, 15. Ո՛վ իցէ իմաստուն և հանձարեղ ի ձեզ, ցուցցէ՛ ի բարուք զընացից իւրոց զգործըս իւր հեղութեամբ իմաստութեան:

6.

Մեր քննչերնէրն պատուի եւ Բարի անուան հոգաբարձուներն:

Սորանից յետոյ՝ այն յարգութիւնը որ պարտական էինք ցոյց տալ մեր եղբօրներին և քուրերին, պահանջուով որ մեր նոցա պարիսր և Բարի անուան մի այնպիսի մեծակրօն բան համարէինք, որին՝ համարձակութիւն չը կար ձեռնամերձ լինել. ապա թէ ոչ. նոցա անձը կը վըշտացընէինք և մեր անձը կ'անարգէինք: Այս պարտականութիւնը կը լըցուցանէինք՝ ըզգուշանալով բանբասանքից և հայհուցութենից, միշտ ամենալաւ հաւատ ունենալով նոցա մասին, նոցա համար դուրս եկած ևսո համբաւները չօգնելով տարածել, այլ մանաւանդ, եթէ նոցա սխալներ ունեցան, միշտ նոցա լաւ բարձրացուցանէինք և գովէինք, այլ լռութեամբ պահպանէինք այն բանը որ նոքա մեզ իբրև զաղտնիք հաւատացել էին:

Սիրաբ. 5, 17. Զի ի վերայ դողցն կայ ամօթ, և պարտաւանք չար՝ ի վերայ երկխօսին:

Սիրաբ. 6, 1. 4. 5. 6. Եւ փոխանակ բարեկամի մի՛ լինիր թըշնամի, զի անուն չար դամօթ և ըզնտխտախնը ժառանգեոցէ: Անձն չար կորուսանէ զըտացիչ իւր և սորնհարութիւն թըշնամեաց արացէ՛ ըզնա: Կուրդ քաղցրենի բազում աւնէ ըզբարեկամը իւր, և լեզու լաւախօս յաճախէ ըզբարեկամութիւնը: Ոյք ունին ընդ քեզ խաղաղութիւն, բազումք եղիցին, իսկ խորհըրդակից քո՛յ՝ մի ի հազարաց:

Սիրաբ. 19, 6. 13. 15. Մի՛ կըրկներ ըզբան զանիրաւ և ըզխտտ, և լըռութիւնն ոչինչ վընասեոցէ քեզ. յանդիման արն ըզբարեկամն, թերևս չիցէ իսկ զանցուցեալ. բազում են բանտարկութիւնք, և դու ամենայն բանից մի՛ հաւատար:

Սիրաբ. 42, 1. Անօշտեցես ի կըրկնելոյ բանից և լըրոյ և յայտնելոյ բանից զաղտնեաց. և եղիցիս ամօթդած ճըշմարտապէս և գըտանիցես շընորհըս աւազի ամենայն մարդկան:

Յակ. 4, 11. 12. Մի՛ բամբատէք ըզմիմեանըս եղբարք. որ բամբատէ զեղբայր իւր կամ դասի զեղբայր իւր, զօրէնտըն դասի, իսկ եթէ զօրէնտըն դասիցիս, ոչ աւնելի օրինացն ես, այլ դատաւոր: Մի է օրէնըրդիք և դատաւոր, որ կարողն է փըրկել և կորուսանել. դու ո՛ր ես որ դատիս զընկերըն:

Պետր. ա. 4, 8. Կասի քան զամենայն՝ սէր սերտ ունել ընդ միմեանըս, զի սէր ծածկէ ըզբաղմութիւն մեղաց:

Պետր. ա. 5, 10. Զի որ կամի ըզլեանըս սիրել և դաւաւրս իւր տե-

տանել ի բարութեան, լըռեցուցէ ըզլեզու իւր ի շարութենէ և ըզլըր-
թունըս իւր ի չքխօսելոյ ըզնեղութիւն:

Պետր. ա. 2, 21—23. Ի դոյնըս խոյ կոչեցարուբ, զի և Քրիստոս վասն
ձեր մեռաւ և ձեզ եթող օրինակ, զի ըզհեա երթայէք հետոյ նորա: Որ
ոչն արար մեղըս և ոչ գրտաւ նենդութիւն ի բերան նորա, որ բամբաս-
եալ՝ և ոչ փոխարէն բամբասէր, չարչարեալ՝ և ոչ սրահէր ըտպանալիս,
բայց իրուամբք մասնէր թագաւորին:

Հուով. 13, 7. Արդ հատուցէք ամենեցուն ըզպարտըս. սրում՝ ըզհարկ՝
ըզհարկին, սրում՝ ըզմարտ՝ ըզմարտին, սրում՝ զերկեւլ՝ զերկեւղին, սրում՝
ըզպատիւ՝ ըզպատիւն:

7.

Սըտուելին եւ խաբէութիւն.

Ուրեմն քո ընկերի հետ միշտ ճըշմարտութիւն խօսիր.
ամենայն խաբէութիւն՝ անիրաւութիւն է գէպ ի Աստուած, և
ճըշմարտութեան անարգութիւն: Հեռի կաց և ամենափոքր խա-
բէութենից. սա կը լինի անհամար յանցանքների ճանապարհ: Եւ
հարկաւոր սըտախօսութիւնքը՝ աստուածային հրամանին ընդդէմ
են. թէպէտ խոհեմութեան պատճառաւ կարող է պատահել որ
մէք ճըշմարտութիւնը թագուցանենք, որովհետեւ նորան յայտնե-
լով՝ ոչինչ օգուտ, այլ միայն վընաս կը յառաջացընէինք. բայց
այդու ամենայնիւ կրօնը ոչինչ կերպով կարող չէ ներել այդպիսի
պատուիրանազանցութիւն:

Ով որ սըտախօս է գըտանվում իւր ընկերի մօտ, նա ևս
կարող է հեշտ խաբել նորան. նա ունի իւր սըրտումը խարդա-
խութիւն գէպ ի իւր ընկերը, մարդահաճութիւն է գործում,
թէպէտ մի և նոյն ժամանակը չար և շահախորհրդական գիտա-
ւորութիւնք ընախումեն նորա մէջ: Անկեղծութիւն, բարեկրօնու-
թիւն, արդարութիւն և հաւատարմութիւն մեր կողմիցը՝ յառա-
ջացընումեն ուրիշներէ մէջ վըստահութիւն գէպ ի մեզ:

Սիրաք. 20, 26, 28. Չար բիծ ի մարդ՝ սըտութիւն: Այլ է գօղը-
թիւն և այլ է սըտութիւն, և երկրքին ըզկարուտ ժառանգն: Անար-
գանք անձին մարդոյ և ամօթ նորա կանխեոյի ի նոյն:

Սիրաք. 11, 32, 33. Որսորդ կարաւի ի դըլուխ դահաւանդի. այսպէս
և սիրտ նենդաւորի իբրև ըզգէտ մի՛ ուշ ունի գըլըրման: Չի ըզբարին ի
չար դարձուցանելով վարանէ, և ի ցանկալիւն բիծ դեցէ:

Եփես. 4, 25. Վասն որոյ ի բաց ընկեցէք ըզսըտութիւն. խօսեցարուբ

ըզճըշմարտութիւն իւրաքանչիւր ընդ ընկերի իւրում, զի եմք միմեանց անդամք :

Մատթ. 10, 16. Ահաւասիկ ես առաքեմ ըզճեզ իբրև զոչխարս ի մէջ գայլոց. եզերո՞ւք այսուհետև խորագետք իբր դօճրս, և միամիտք իբրև զպղաւնիս :

Կորնթ. 8, 21. Քանզի խորհիմք ըզբարիս՝ ո՛չ միայն առաջի Տեառն, այլ և առաջի մարդեան :

8.

Կէնցաղապարութիւն ընկերի հէտ (Խաղաղապարութիւն, Հաշտականութիւն) .

Այս խրատողական մի կենցաղավարութենով մեր ընկերների հետ, և ընտիր ընտիր գըրուածներ ընթերցասիրելով (կարդալով) պարտական էինք հոգաբարձու լինել նոցա երջանկութեան համար: Այս կենցաղավարութեան մէջ ցոյց տուր քեզ խոնարհ և համեստ, մեղմ և ներողամիտ, պատրաստական, քաղաքավար, պարզասիրտ, սուրբ և պարկեշտ :

Շատ և շատ կարող էինք ներդործել մեր ընկերների սըրտի վերայ, եթէ նոցա հետ կենցաղակազակցութեան ժամանակը՝ խաղաղասէր ցոյց տայինք մեր անձը, եթէ փախչէինք ամենայն բանից, որ կարող էր նոցա բարկութիւնը զարթուցանել, եթէ մեր արժանաւորութեան վերայ համեստ խօսէինք և առհասարակ ցոյց տայինք հէշ և ներողա՞ն սիրտ, որ շուտով չէր վիրաւորվում, և վիրաւորված ժամանակը ևս պատրաստ էր դէպ ի հաշտութիւն, առանց մտածելու՝ թէ արժան էր վերջիսընդհանրութեան մեր անարգեալ պատիւը միւսանդամ նորոգել :

Մեր ընկերների պատիւը և բարի անունը, ինչպէս և նոցա հոգու մարտութիւնը և նոցա սըրտի խտրազուծիւնը կը խանդարէինք մեք, եթէ պարկեշտութեան և սըրբութեան պարտահանութիւնքը անփոյթ առնէինք : Ոչ ումի՛ ախտասիրական խօսքերով և շարժումներով, պատկերներով և գըրուածներով աւելթ մի՛ սուր դէպ ի անառակութեան և պռնդիւթեան ստիպել արանքը, որ կըրուանումեն մարմին և հոյի, այլ՝ ևս առաւել՝ թո՛ղ քս անարատ և մաքուր սըրտի ճըրաղը լըս տայ ամենայն մարդի առաջի, որի հետ կենակցութիւն ունիս դու : Տես Սուրբ պատմ. Երբա՛համ, Ղովա, Դաւիթ, Յովսէփ, Յիսուս :

Սիրաբ. 25, 5. Չբօսանըս աչաց մի տար ինձ և ըղցանկութիւն սըրտի դարձո՛ յինէն :

Ճընընդ. 59, 9. Եւ դամենայն ինչ ետ ի ձեռքս իմ (ստուսէ Յովսէփը Փարաւոնի Պէտափրէս անունով ներքինի դահճապետի կընոջը), և չիք

ինչ ի ամն աստ որ մեծ է քան զին, և չիք ինչ գտեալ յինէն բայ ի քէն, զի ակիկն նորա ես, և զկարգ առնիցեմ՝ ըզբանըդ զայդ ըզար և ըզմեծ, և մերանիցեմ՝ առաջի Աստուծոյ:

Դմատ. 4, 12. Չի չարութիւն անրդգամութեան շրջացոյցանէ ըզբարիս, և յածումըն ցանկութեան խուճապէ ըզմիտքս անմղբոս:

Թեոսոյ. Ե. 3, 6. Պատուիրեմ՝ ձեզ կ'զբարք՝ յանուն Տեան մերոյ Յիսուսի՝ Քրիստոսի՝ խորշէլ ձեզ յամենայն կղբօրէ՛ որ ըրտահարըն զընայցեն և ոչ ըտ աւանդութանըն զոր ընկալարուք ի մէնջ:

Կորն. 3, 12. Չզեցարուք այտուհեաւ իբրև ընարեալք Աստուծոյ՝ սուրբք և սիրեցեալք, ըզգութ, զորըմութիւն, ըզբազցրութիւն, ըզխոնարհութիւն, ըզհնգութիւն, զերկայնմտութիւն:

Հռոմ. 12, 16. 18. Եթէ հընար ինչ իցէ ձեզ՝ ընդ ամենայն մարդկան ըզխողալութիւն կալջիք:

Մատթ. 5, 5. 9. Երանի՛ հեզոց, զի նոքա ժառանգեոցն զերկիր. և բանի՛ խաղաղարարաց, զի նոքա որդիք Աստուծոյ կուցեցին:

Կորն. 3, 13. Կերբէլ միմեանց, շընորհէլ իբերաց, եթէ ուրուք զումեքէ աըրտունջ ինչ իցէ. որպէս Աստուած՝ Քրիստոսիւ շընորհաց ձեզ, նոյնպէս և դուք:

Հռոմ. 12, 17. 19. Մի՛ լինիք խնատուն յանձնըս ձեր, մի՛ ումեք չարի չար հատուցանէք. մի՛ զանձանց վրէժխնդրէք սիրելիք, այլ տուք անկի բարկութեան, քանզի զըրեալ է. իմ է վըրէժխընդութիւն, և ես հատուցից՝ առ Տէր:

Եփես. 5, 3-6. Այլ պուանըրութիւն և ամենայն պըրժութիւն, կամ աղահոութիւն, և անուանեցի մի՛ ի միջի ձերում, որպէս և վայելէ սըրբոց. և զագըրութիւն, կամ խօսք յիմարութեան, կամ խեղկատակութիւն, որ ոչ վայելէ, այլ մանուանդ դոհութիւն. զայս անդեկացեալ գիտասջիք. թէ ամենայն պուանիկ, կամ տիղժ, կամ աղահո, որ է կըռապարիշա՝ ոչ ունի ժառանգութիւն յարբայութեանն Քրիստոսին և Աստուծոյ: Մի՛ որ ըզձեզ խաբեոցէ բանիւք սընտառովք. զի վասն այտորիկ խկ զայ բարկութիւն Աստուծոյ ի վերայ որդւոցըն անհաւանութեան:

9.

Անորոշեցումն, վըշարեցումն.

Բայց ոչինչ պարտականութիւն՝ ճըշմարտապէս մարդասէր քրիստոնէի համար այնքան հեշտ էջր, որպէս ընկերի ուրախութեանը և տըրտմութեանը մասնակից դըրտանվիլ: Այս մասնակցութիւնը յառաջանումէ այն ակտակցութեանից որ ամենայն բարի սըրտի մէջ բնակումէ, որ և ուրիշի բաղդաւորութեան վերայ մե-

Ճապէս ուրախանումէ, և օտարի անբաղդութեան վերայ այնպէս է ցաւում որպէս թէ իւր անձին պատահած լինէր:

Ահա այս պատճառով՝ քրիստոնէի համար նախանձ ասած բանը անձանօթ կը լինի. այսինքրն՝ նա երբէք չի վըշտանայ տեսանելով ուրիշները աւելի բաղդաւոր քան թէ ինքը, ըստ որում գիտէ թէ այդպիսի ըզգացումն կարող է միայն չար սըրտիցը բրդխել և միշտ մեղք է Աստուծոյ առաջնը, որ միայն պարգեւատուն էր այն նախանձելի բաղդի որ վայելումէ մեր ընկերը:

Հռոմ. 12, 15. Խընդաւ ընդ խընդացօղըս, լավ ընդ լացօղըս:

Կորնթ. ա. 12. 16. Եւ եթէ ասիցէ ունկըն, վասն զի չեմ ակըն՝ չեմ ի մարմնոյ անտի, ոչ այնու չեցէ ի մարմնոյ անտի:

10.

Բարեբարութիւնն եւ հաճոյակապարութիւնն.

Բայց լով մխիթարական բառերով, արտասուակից լինելով, կամ թէ շընորհաւորելով մեր ընկերների կեանքի ուրախալի անցքը՝ չէ կարելի միշտ և հանապաղ պիտանի լինել նոցա: Ճըշմարիտ մասնակցութիւնը սակաւախօս է և շատագործ է, պարտաւոր է օգնութենով, Խոյնիստ է, ողորմատէր է և ամենայն ժամանակ պատրաստ է հաճոյակապար գըտանվել:

Այս պարտականութիւնը կը կատարէ քրիստոնէան առանց երկար ու ձիգ խընդրանքի, առանց յորդորանքի և հարկադրանքի, ըստ որում գիտէ, թէ այդպիսի պարտավճարութիւնը ոչինչ յարգչունի: Քրիստոնէայ մարդը իւր բարեգործութիւնքը ծածուկ կը կատարէ, և չի թողու որ ձախ ձեռք իմանայ աջ ձեռի արածը, իւր ողորմասըրտութիւնը կը ցուցանէ ամեններին որ կարօտ էին նորան՝ առանց հարց ու փորձ առնելով՝ թէ որ հաւատից, որ վիճակից և որ աշխարհից են նոքա:

Ագակ. 3, 28. (Մի՛ ասիցես ցըբարեկամըդ) Թէ երթ և եկեղևիք. և վաղեւ ասց քեզ, զի կարող ևս իցես բարի առնել:

Մատթ. 6, 1—4. Չդո՛շ լըրուք ողորմութեան ձերում՝ մի՛ առնել առաջի մարդկան, որպէս թէ ի ցոյց ինչ նոցա. գուցէ՛ և վարձըս ոչ ընդունիցիք ի հօրէն ձերմէ որ յերկնսըն է: Այլ յորժամ առնիցես ողորմութիւն, մի՛ հարկաներ փող առաջի քո որպէս կեղծաւորքըն առնեն ի ժողովուրդըս և ի հրապարակըս, որպէս զի փառաւորեցնին ի մարդկանէ: Ամէն ասեմ՝ ձեզ՝ այն իսկ են վարձք նոցա: Այլ դու յորժամ ողորմութիւն առնիցես, մի՛ գիտացնէ ձախ քո զինչ դարձէ աջ քո, որպէս զի եղիցի ողոր-

մութիւնքն քո ի ծածուկ, և հայրքն քո որ սեռանէ ի ծածուկ՝ հատուցէ քեզ յայնապէս :

Պետր. ան. 4, 10. Եւրաբանչիւր ոք որպէս և ընկալաւ շքնորհքս ինչ՝ ի միմեանքս ըղնոյն մատակարարել իբրև ըզբարուք հազարապետս պէտպէս շքնորհացն Աստուծոյ :

Մատթ. 20, 28. Որպէս որդի մարգոյ ոչ եկին պաշտօն սունուլ, այլ պաշտել և տալ զանձըն իւր փրկիանքս փոխանակ բազմաց :

11.

Շքնորհակալութիւնքն .

Եթէ ուրիշները լաուծիւն են արած մեզ, եթէ նորա մեր կեանքը վայել չացուցել են իւրեանց սիրովը, եթէ նորա մեր վըշտին մասնակից և մխիթարիչ են գրտանվել, ապա քրիստոնեայ մարդը շքնորհակալ կը լինի նոցա առ ի սրբից, և կ'աշխատի ամենայն կարելի կերպով երեսնուհին գրտանվել նոցա առաջիւր :

Այս շքնորհակալութիւնը պէտք է անպատճառ՝ որ երևէր միշտ հարուստ, թանգագին սարգևներով . մի ջերմ ողջադուրումն, մի խօսք առ ի սրբուէ, մի նայեցում լի սիրով, մի լիահաւատ ընդունելութիւն խորհրդատուութեան՝ բաւական ապացոյց էր բարեսիրտ մարդու համար, թէ նորա լաուծիւնը իւր եղբօր հոգու մէջ երախտածանաջութիւն է գրտել : Ճըշմարիտ երախտագիտութիւնը վերջ չունի . նա կ'աշխատի՝ թէ և տասնաւոր տարիներից յետոյ՝ դիպուկ ժամանակ ձեռք բերել՝ որ կարողանայ պարտավըճար լինել : Ապերախտութիւնը մի գարշելի յանցանք է, մինչև որ հեթանոս ազգերը ևս պատիժ չունէին դորա համար, սրտածառ որ մարդկային բնութեանը ամենևին օտար էին համարում այդպիսի բան :

Աւակ. 17, 15. Որ հատուցանէ ըզջար փոխանակ բարւոյ, չար ի տանէ նորա մի՛ պահասեցի :

Սիրաք. 15, 5. Չեք բարի այնքմ՝ որ յաճախէ ըզջարիւրն և որ սղորմածութեամբ ոչ շքնորհէ :

Թեոսաղ. ան. 5, 18. Յամենայնի գոհացարուք, զի այս են կամք Աստուծոյ Քրիստոսիւ Յիսուսիւ ի ձեզ : Տես Սուրբ պատմ . Երբայեցոյ աղբ, բըժըլիեալ բարոտը :

12.

Օտարի սեպհականութիւնքն չեղանդանի շքնորհակալութիւնքն .

Օտարի սեպհականութիւնը պիտոյ է լինի մեր համար ան-

մերձենալի: Քրիստոնեան համարձակութիւն չունի գողանալու: Գողութիւնը այն յանցանքն է, որանով մեր ընկերիցը քահանայեան կամ թէ խորհրդակցութեան յարըշտակութենք իւր ունեցածը. նմանապէս յանցանք էր ուտել ծածկաբար օտարի կերակրեղէնիցը, թագուցանել և սրահել իւր մօտ գողացած ասրանք, առ և տուրի մէջ խարէութիւն գործել արդ զըրամով, անսխիտան շահով շահառով կամ սուտ կըշտով, վատ աշխատանք հատուցանելով, չափաչանց Բն պահանջելով. պարտք առնուլ ընկերիցը այն խորհրդով որ չը վըճարես միւսանգամ, կամ թէ առանց խմանալու՝ թէ կարող էիր պարտահատոյց գրտանվիւ. այլև մեղք էր՝ աշխատաւորը զըրկել նորան պատկանեալ վարձիցը, և իւր զըրամը չափազանց տոկոսով (շահով) փոխ տալ:

Աթէ ընկերիցը մի բան գողացած է, կամ թէ միայն օտարի սեպհականութենին վընաս է հասուցած՝ թէ զիտութեամբ և թէ անգիտութեամբ, ասրա քրիստոնեան պարտական է ճիշդ չափով կըրկին հատուցանել ինչ կորուստ կամ վընաս նորա մեղքով հասել է ընկերին:

Եւրոյ 20, 15. 17. Մի՛ ցանկանար տան ընկերի քոյ և մի՛ անդոյ նուրա, և մի՛ եղին նորա և մի՛ իշոյ նորա և մի՛ ամենայն անանոյ նորա, և մի՛ ամենայնի ղինչ ընկերի քոյ իցէ:

Ղևտակ. 19, 15. Մի՛ զըրկեոցես զընկեր քո և մի՛ յարըշտակեոցես: Մի՛ աղցին (չը մընան) վարձք վարձեանին առ քեզ մինչև ցուաւօտ:

Երկրորդումն Օրին. 25, 14. 15. Եւ մի լինիցի ի տան քում չափ և չափ, մեծ կամ փոքր. կըշխու ըտոյդ և արդար եղցի քեզ. և չափ ըտոյդ և արդար եղցի քեզ, ղի բազմօրեայ եղցիս ի վերայ երկրին զոր Տէր Աշտուած քո տացէ քեզ ի Ժաւանդութիւն:

Սաղմ. 14, 5. Զարծաթ իւր ի վարձու ո՛չ տայ, և կաշաւըս ի վերայ իրաւանց ոչ առնու. որ զայս արտոցէ, նա մի՛ սասանեոցի յաւիտեան:

Սաղմ. 36, 16. Լաւ է սահաւիկ ինչ արդարոց, քան ըզբաղում մեծութիւն մեղաւորաց:

Եղեկելելի. 18, 7-9. Եւ մարդոյ բուռն ոչ լինիցի. ըլլչբրաւ պորտապանի դարձուցանիցէ: Եւ զարծաթ իւր ի վարձու ոչ տայցէ և սակտօք անդրէն ոչ պահանջիցէ. յանիրաւութենէ զաչոս իւր դարձուցանիցէ, դատատան արդար առնիցէ ընդ այր և ընկեր իւր: Ըստ հրամանաց իմոց զընայցէ, ղերաւուրս իմ՝ պահիցէ և առնիցէ ըզնտաս. արդար է նա, կելով կեցցէ՝ սաէ Ագօնայի Տէր:

13.

Հոգեհոգիական խոր ընկերի սուղջուլեան և հերոսական համար:

Իսոց մարդըս պարտական է իւր ընկերի սեպհականութենից առաւել՝ նորա սուղջուլեան և կեանք պաշտպանել, յաջողեցուցանել և պահպանել: Առողջութիւնը պահպանելու մասին՝ կարող է նա ձեռքընտու լինել՝ խորհուրդ և խրրատ տալով թէ ինչպէս պարտ և արժան էր իւր մարմնի հետ վարվիլ, ոչ մի առիթ արդարեան, բարեկեան և արհամարհան չը տալով նորան, չը մոլորեցուցանելով նորան դէպ ի անպարկեշտութեան ծածուկ մեղքը, և հիւանդութեան մէջ ամենայն բարեմրտութեամբ օգնական լինելով նորան, յաջողակ բրժիշկ բերել տալով և հոգալով որ բրժիշկի տրնօրէնութիւնքը ճրշդապէս կատարվին և նորա տուած ճարը խելօք գործ ածվի:

Երկրորդ. Օր. 22, 8. Եւ եթէ շնեացես տուն նորաչէն, արացես սրտով շուրջ բղանեօքքն. և մի ըստանումն գործեացես ի ան թում, զի մի անկանիցի որ անկանելոցն կցէ ի նրմա:

Յայ՛. ա. 3, 15. Ամենայն որ ասեաց զեղբայր իւր, մարդատան է, զի տէր զի ամենայն մարդատանն ոչ ունի բղկանըս յախտեանկանըս յանձին հաստատեալ:

Տիմոթ. ա. 5, 8. Իսկ եթէ որ իւրոց, և մանաւանդ և ընտանեաց իւր նամ՝ ոչ ամնիցի, ի հաւատոյլն ուրացեալ է, և չար և ոք քան զանհաւատօրն է:

14.

Շարունակական.

Ամենաչար կերպով կը մեղանչէինք դէպ ի մեր եղբայրակիցքը՝ եթէ նոցա կեանքը վերացնէինք, եթէ նոցա մահու պատճառ գառնայինք՝ թէ բըռնութեամբ և եթէ այլ միւս կերպով նոցա աստուածասահման կենդանութեան սրբմանը կարճացնելով: Վերջինըս կարող էր պատահել՝ եթէ մեր ընկերները այնպիսի մեղքերի մէջ ձրգէինք, որ նոցա առողջութիւնը կը կործանէին, եթէ անբղղուշութեամբ նոցա մարմնին վընաս հասուցանէինք, անպիտան կերակուր և բընակութիւն տայինք նոցա, եթէ պատշաճաւոր փոյթ չունենայինք նոցա մասին, երբ որ նեղութեան և վրտանգի մէջ էին, եթէ նոցա սիրտը ահաբեկ առնէինք, կամ թէ սընասպաշտութեան պատճառաւ հրաժարվէինք բնդունել մեր օթեվանի մէջ երևութապէս մեռածները և խեղդուածները:

Այո ևս առաւել պարտ էր մեզ հոգ տանել օրորել նեւերը պահպանելու համար, ինչպէս ցանկալի էր մեզ որ մեր կեանքը պահպանվի մեր համար: Այս պատճառաւ պարտական ենք մեր ընկերի կեանքը ապահով կացուցանել մարդասպաններից և աւաղակներից, որպէս և՛ մեր եղբայրակիցների կեանքը և սեպհակահունթիւնը պաշտպանելու համար՝ պարտական էինք մեր կեանքը պատրաստութեամբ զոհ բերել հայրենիքին, ինչպէս Քրիստոս արել է մեզ: Մեծաւորքը միայն՝ որ Ստուծոյ հրամանով դըրուած են կարգ և իրաւունք պահպանելու աղագաւ, սուրբ գըրքի թոյլտուութենով իշխանութիւն ունին՝ ճարտարականները մահով պատժել և այդպէս ապահովել տէրութեան հարատակների վիճակը:

Եւեց. 20, 13. Մի՛ ըտպանանիցես:

Ճըն. 9, 6. Որ հեզու զարիւն մարդոյ, փոխանակ արեան նորա հեզցի արիւն նորա, զի ի սրակեր Ստուծոյ արարի ես ըլմարդըն: Տես Սուրբ պատմ. Կային, Յոլիէի եղբայրքը, Հերովդէս:

ՉՈՐՐՈՐԴ ՀԱՏՈՒՄ

ՊԵՐՏԵՍԿԵՆՈՒԹԻՒՆՔ ԴԷՊ Ի ԸՆԿԵՐԸ

Բ

Առանձինք.

1.

Պատիւ դէպ ի օրորել հաւատքը.

Մարդիկ մօտ կամ հեռաւոր առ ընչութիւն, շատ կամ նուազ կապակցութիւն ունին միմեանց հետ: Առաւել սուրբ նպատակը որի համար կարող էր կապակցութիւն յառաջանալ մարդերի մէջ, այն է՝ եթէ նորա աստուածապաշտութեան, արտաքին և ներքին կրօնի պահպանութեան և յաջողութեան պատճառով ընկերանուամեն միմեանց: Ամենայն ազգ ունի իւր յատուկ հաւատք, իւր յատուկ կրօնը, և ամեն մինի համար իւր սեպհակահը սիրելի և թանգագին է: Ամեն մարդու համար իւր հաւատք ճանապարհ է՝ այս երկրի վերայ երջանիկ լինելու, և երկընքումը՝ երանութիւն գը-

տանելու: Սորան նայելով՝ պարտական է քրիստոնեան պարտելն և յարկել իւր ընկերի կրօնական հաւատը, թէ նորան մասնակից լինէր, և թէ ոչ: Այս պատիւը և յարգութիւնը կը ցուցանէր նա այն բանովը, եթէ ժիր և ջերմեռանդաբար ներկայ գրտանելով այն եկեղեցական աստուածաշտուածեանն, որին պատկանումէր ինքը, իւր հաւատարմութիւնը բարի օրինակ ընծայէր. այլև եթէ այն ջերմեռանդութեան պաշտօններին, որոնց մէջ ինքը ներկայ է գրտանվում, խափան չը լինէր, օտարի հաւատը երկմիտ խօսքերով չը խախտէր, իւր եղբօրների կրօնական արարողութենների վերայ՝ թէ և լինին խկապէս յիմարական՝ ծաղը չառնէր և նոցա հաւատը կրօնական բաների մասին չը բռնադատէր:

Հրոմ. 14, 1. 3. 19. Այլ բղտընտրողեալն ի հաւատը՝ ընկալարձեք մի՛ իրզիւ երկմտութեանց: Որ ուտէն, զայն որ ոչն ուտէ՝ մի՛ անլու նետէ. և որ ոչն ուտէ, զայն որ ուտէն, մի՛ դատեցի, քանզի Աստուած ըննա ընկալու: Ազա սցուհեաւ ըզհեա երթիցուք խաղաղութեան և ըզշինութեան որ աւ միմանրս:

Ղուկ. 9, 54. 55. Իբրև տեոն աշակերտքն՝ Յակոբոս և Յովհաննէս, առն. Տէր՝ կսոն զի ասացուք, և իջցէ հուր յերկնից և սատակեցէ ըզնոս: Դարձաւ՝ սատեց ի նոս և տո. ոչ զիտէք՝ որոյ հոգւոյ էք դուք:

Ղուկ. 6, 37. Մի՛ դատիք, և ոչ դատիցիք, մի՛ պատէք և ոչ պատ ժիցիք, արձակեցէք և արձակիցիք:

Յովհ. 4, 23. 24. Այլ եկեցէ ժամանակ, և այժմ՝ իսկ է, յորժամ ճըմարտորն երկրորդուք՝ երկրորդանիցն հօր՝ հոգւով և ճըմարտութեամբ, քանզի և հայր այնպիսի երկրորդուս իւր խնդրէ: Հողի է Աստուած և երկրորդուցըն նորա՝ հոգւով և ճըմարտութեամբ պարտ է երկրորդանել:

2.

Տիրութեան չարտապիւնելի պարտանոսութիւնսք:

Հոյրենտիւրութեան.

Այս և առաքինի մարդը կը լինի Գերութեան Բարէ չարտապիւն, կը սիրէ և կը յարգէ իւր հայրենիքը և նորա մէջ հաստատած օրէնքները և կարգերը: Նա գիտէ որ այն աշխարհը, որի հովանաւորութեան ներքոյ է ինքը, որ նորա իմացական և արուեստասիրական ներգործականութիւնը աճեցուցանումէ, և սընուցանումէ նորան՝ կարող էր այս պարտավըմարութիւնը պահանջել, ըստ որում դորա վերայ է հիմնած քաղաքական ապահովութեան և երջանկութեան սրբմանը: Նա կը ձարէ իւր համար պատշաճա-

ւոր տեղեկութիւն այն աշխարհի մէջ եղած պարտականութենաների և իրաւունքների մասին, ինչ աշխարհում կենումէ ինքը, մասնակից կը լինի նորա բաղդաւորութեանը և ձախորդութեանը, և պատրաստաբար կը զոհէ իւր արիւնը հայրենիքի պաշտպանութեան համար, եթէ պահանջումէին օրէնքը և սէրը դէպ ի հայրենական հողը: Կա կը սիրէ իւր հայրենակիցքը և առաւելապէս օգնական կը լինի նոցա՝ ինչ տեղ և հանդիպէր նոցա:

Այնպէս՝ բարի քաղաքացին չի մոռանայ որ՝ ինչպէս մարդկային ընդունակութիւնքը և կարողութիւնքը զանազան են՝ թող մեր երկրաւոր կարիքների ահագին բաղձօրինակութիւնը՝ նոյնպէս պիտոյ էր լինէին գնապէս պաշտօնի վիճակներ՝ քաղաքական ընկերութեան մէջ: Կա ոչ մինը չէ արհամարհելու, կ'ընտրէ իւր համար այն վիճակը՝ որ իւր զօրութեններին առաւել համեմատ էր, և կ'ապրի այն վիճակումը՝ առանց նախանձելու իւր ընկերի հացին. կ'ապրի բաւական և երջանիկ՝ թէպէտ փոքր, բայց արդար վաստակով, ըստ որում վրկայ է իւր սիրտը, թէ օգտաբեր է աշխարհին՝ ինչքան ներումէ իւր կարողութիւնը:

5.

Շարունակութիւն. Հաստատելի պարտականութիւնք.

Մի տէրութիւն՝ որի պատկանաւորքը արժան էր որ երջանիկ լինէին, պիտոյ է սահմանեալ և կրօնապատշաճ օրէնքներով կառավարեն մի թագաւոր և մեծաւորք՝ որ փոխանակ Աստուծոյ հոգաբարձու են կարգի, արդարութեան և բարեբարոյութեան համար:

Հնազանդիւր նոցա. բայց ոչ, եթէ հրամայումն քեզ չարը որ արգելումն բանականութիւնը և սուրբ դիրքը: Մի՛ վատաբանիւր նոցա կարգադրութիւնքը, դատաւոր մի՛ նըստիւր նոցա վերայ, եթէ քսպաշտօնի վիճակը և իմացական կըրթութիւնը չեն սալիս քեզ այդ կարողութիւնքը: Մի՛ ընկերացիւր խառնարանների և ազրոտամբողների հետ, վըճարիւր օրինաւոր հարկը և անձնատուր մի՛ լինիւր այն վրտանդաւոր ազոտամբտութեանը որ ցանկանումէ բոլորովն հաւատարութեան մարդերի մէջ: Մի՛ խօսքով՝ Թորի կարող կաց:

Սերտք. 10, 24. Ի մէջ եղբարց բազմաց որ երէցն է, նա է պատուական, և երկեւրածք Տեառն յաչբս նորա:

Աւակ. 24, 21. Երկիւր յԱստուծոյ սրղեակի, և ի թագաւորէ. և ի մի ողէ ի նոցանէ մի՛ ազրոտամբիւր:

Հում. 15, 1—7. Ամենայն անձըն որ ընդ իշխանութեամբ է, ի հնազան

դուժեանն կոչցէ. քանզի ոչ ուստեք է իշխանութիւն, եթէ ոչ յԱստուծոյ. և որ ենն, յԱստուծոյ կարգեալ են: Այսուհետև որ հակառակ կայ իշխանութեանն՝ Աստուծոյ հրամանին հակառակ կայ, և որք հակառակն կան, անձանց դատաստանքս ընդունին, զի իշխանքն ոչ են յերկիւղ բարեաց դործոյ, այլ չարեաց: Վասն չերկնել յիշխանութենէ անտի, ըզբարիս դործեա՛ն և ընկալցիս դուժութիւն ի նրմանէ, զի Աստուծոյ պաշտօնեաց է քեզ ի բարիս: Ազս եթէ չարագործ կցես, երկիր, զի ոչ եթէ վայրբար ստեալ է սուտեր ընդ մէջ: Աստուծոյ ըտպասուոր է՝ վրէժխըղիք ի բարեութիւն այնո՞ւ՝ որ ըզչարն դործեցէ: Վասն որոյ հարկ է հազանդ լինել, ոչ միայն վասն բարեութեանն, այլև վասն խընճի մըտաց: Վասն այնորիկ և հարկաւ հարկանէք, զի Աստուծոյ ըտպասուորք են ի նոյն կանխեալք: Արդ՝ հասուցէք ամենեցուն ըզզարթոս, որում՝ ըզհարկ՝ ըզհարկն, որում՝ ըզմարք՝ ըզմարքն, որում՝ զերկիւղ՝ զերկիւղն, որում՝ ըզզատիւ՝ ըզզատիւն:

Մատթ. 22, 21. Ալն՝ կոչսեր. յայնժամ՝ ասէ ցընտա (Յիսուս). երթայք՝ տուք ըզկոյտեր՝ կոյտեր, և զԱստուծոյ՝ Աստուծոյ: Տես Սուրբ պատմադրութիւն. Յիսուս:

4.

Բարեկամի պարտադրանքներն ինչք.

Աւելի մօտ կապուած են միմեանց հետ մարդիկ՝ սիրոյ և քայտի հոգեկան աղաղակ, երբ նորա հաւասար կըրթութիւն ունին, և միապէս ըզգում են բարի և ազնիւ բանք: Եւ որովհետև ճըշմարիտ բարեկամութիւնը հիմնած է փոխադարձ յարգութեան վերոյ, այս պատճառով նա կարող է միայն առաքինի մարդերի մէջ հաստատ լինել: Բարեկամութիւնը կարող է ձեռքնառ լինել մեր անձը կատարելագործելու և բարեպաշտօն շինելու մասին, մեզ քաջալերելու զէպ ի ժրագըլխութիւն և աշխատասիրութիւն, մեզ մխիթարելու, փրկելու վատաբաղդութեան մէջ, և մեր ուրախութիւնը երկրի վերայ պայծառացընելու:

Եթէ սիրոյ էր՝ որ բարեկամութիւնը հատուցանէր քեզ այդ բարեքը, ապա ըզբուշուրեմքը ընտրիր և փորձիր ամենայն մարդ որ այդ դաշնակցութեան համար տալիս է քեզ իւր ձեռքը: Բայց եթէ դու նորան արժանի ես տեսել քո մերձաւոր կենացութեանը, այնուհետև հաւատարիմ կաց նորան, համարձակութիւն ունեցիր նորա մօտ. բայց սկիւղ պահիր որբանդ մէջ այն դաղանիքը որ նա հաւատացել է քեզ, և մի թեթեւ բանով մի հրաժարվիր քո հին բարեկամիցը. բայց անպատճառ հեռացիր նորանից, երբ որ տեսանես թէ նա խտորվել (ծըւակել) է առաքինութեան ճանապարհ

Տեղը, և քո բարեխորհուրդ տղաչանքը և խրատաբեր անկրտուղ են մընում:

Սիրաբ. 6, 7. Եթէ ըտտանա բարեխամրո, փորձիւ ըտտացնր ըլնա, և մի՛ խի և խի վրտաս՝ լննիք ի նա:

Սիրաբ. 22, 28. Հաւաստարմութիւն ըտտացնր յաղքատութեան ընդ մեր ձաւորն, զի ի բարիս նորա ուրախ լիցիս:

Ճ.

Ամուսնութեան պարտականութիւնք.

Առաւել մերձաւոր բարեկամութիւնը այն է որ կայ ամուսններէ մէջ: Ամուսնութիւնը սահմանադրեալ լինելով նոյն ինքնն Ստուծոյ հրամանով՝ այն մտա կապակցութիւնն է տղամարդի և կրնող մէջ, որանով պիտոյ է սահպանվել մարդկային ազգը, որանով մարդ ու կին պիտոյ է օգնական լինին միմեանց մինչև ի մահ, և աւելի հետ հասանեն բարոյական կատարելութեան. այն կապակցութիւնը՝ որին տալիս է եկեղեցին իւր օրհնութեանը և քրիստոնէական, որ և ըսկրսեալ եօթներորդ դարուցը համարվումէ՝ եկեղեցական կարգաւորութեան, լատինական և Հայաստանու Քրիստոնէից մէջ: Քրիստոնէական եկեղեցին հիմնը վերջ աւետարանական բանի վերայ՝ կատարումէ այս խորհուրդը ազատ հաւանութենով զուգաւոր վել կամեցողների վերայ՝ որպէս օրինակ Քրիստոսի հոգեւոր միաւորութեանը եկեղեցու հետ: Ամուսնութիւնը լինելով այդբան մեծ խորհրդաւոր բան, ուրեմըն այն անձինքը որ կամաւոր ամուսնութենով միաւորվումեն՝ սրարտարան են հաստատ պահել այդ կապը որ շատ հազու, և այն ժամանակը միայն պիտոյ էր խրզել (կրտրել), երբ չէր այլ ևս կարելի՝ այդ կապակցութիւնը շարունակելով հասանել վերոյիշեալ ծանրակրչիւ նպատակներին:

Ամուսնութեան դաշը կապիր ըզգուշութեամբ և քաջ մըտածելով. կապիր նորան Ստուծով. մի՛ հարցրո՛ւ ինչպէս զեղեցիկ, ինչպէս հարուստ, ինչպէս երևելի էր այն մարդը որի հետ կամենումես ընտանի բարեկամութեան ազազաւ միաւորվել, այլ քըննիր ըզգաստութենով, արգեօք քո սիրտը, արգեօք հաւասար ըզգացողութիւնը և հաւասար կըրթութիւն քարշումեն քեզ դէպ ի նա. չիցէ՛ թէ ընական յօժարութիւնը միայն, կամ թէ դատողականութիւնը միայն, այլ թող երկուքը ի միասին ուղիղ կըշռով առաջնորդեն քեզ այդ կարեւոր գործի մէջ:

Կայն իսկ ամուսնութեան մէջ՝ թող տղամարդի գըլխաւոր հոգատարութիւնը լննի երկնաշէնութեան Աստուծոյ, փրանքը իտանեան ընտանիքի պահպանութեան մասին, առ ի սրբաէ քեզ, ներդաստանութեան

դէպ ի իւր կողակցի տկարութիւնը, համարձակութիւն և հաւատարմութիւն: Սորա փոխարէն՝ կնամարզը թող ցոյց տայ իւր սրբոյի սիրած բարեկամին կամաւոր հնազանդութիւն և խոնարհութիւն, հեզ և ուրախ սիրտ, տընասիրութիւն, տընարարութիւն, համբերութիւն ամենայն բանում, ինչ որ նախախնամութիւնը սահմանել է նորա համար: Միմեանց սըխալանքների վերայ ներողամիտ կը լինին ամուսինքը, և սիրոյ քաղցըր զօրութիւնովը կը որոնեն դարձուցանել մոլորեալը դէպ ի ճըշմարտութեան ճանապարհը:

Բայց եթէ ամուսինքը, կամ չամուսնացեալ անձինք համարձակվում են այնքան ընտանի կենակցութիւն ունենալ ուրիշ ամուսինների հետ, ինչպէս թոյլ է տալիս ամուսնութիւնը միայն, այն ժամանակը պըղծում են նորա ամուսնութիւնը (շնոհէն, պոսիւնէն): Վախեցիր այս յանցանքիցը, որանով ընտանեկան երջանկութիւնը խափանվում է, օտարի իրաւունքը անարգվում է, և քո հոգու խաղաղութիւնը, այլև շատ անգամ քո մարմնի առողջութիւնը կործանվում է:

Ճանօնէն. Ամուսնութիւնը հին ժամանակներումը երեւում էր մեծ ծի մասին բաղմոսընութիւն, և կանանց վիճակը՝ ծառայական և ըստըրկային, զոր օրինակ Հրէից, Բաբելացոց, Պարսից, Հընդկացոց և Սինէացոց մէջ: Միայն թէ Յունաց (բայց ոչ Սղարացոց) և Հուսնցեցոց մէջ՝ պատճառ որ կըրթեալ և լուսաւորեալ ազգեր էին՝ տեսնումանք միակընութիւն, և կանանց գըրութիւնը՝ բաւական յարգելի, թէպէտև այս ազգերի մէջ ամուսնութիւնը մի լի քաղաքական սահմանադրութիւն էր և չունէր ամենին այն սուրբ և կրօնական խորհուրդը՝ որպէս քրիստոնէական ամուսնութիւնը որ մեր ընտանեկան երջանկութեան հիմն է:

Ճընընդ. 2, 24. Վասն այնորիկ թողէ այր ըղհայր իւր և ըղմայր իւր և երթիցէ ըղհեա կընող իւրոց, և եղիցին երկուքն ի մարմին մի: Տէս Պաւղ. Թ. առ Եփես. 5, 31. Ուր Աւաբեալը Համար 52 շարունակում է այտէս. Խորհուրդըր այս մեծ է, բայց ես առեմ իսկ ի Քրիստոս և յԵկեղեցի:

Ելից 20, 15. Մի՛ շընոր:

Մատթ. 5, 28. Բայց ես առեմ ձեզ, թէ ամենայն որ հայի ի կին մարդ ի ցանկանալոց նըմա, անգէն շնացաւ ընդ նըմա ի սըրտի իւրում:

Մատթ. 19, 6. Ապա ուրեմըն ոչ կն երկու, այլ՝ մի մարմին: Արդ՝ զոր Աստուած զուգեաց, մարդ մի՛ մեկնեոցէ:

Պորընթ. ա. 7, 2. 3. Բայց վասն պոսնըրկութեան (պոսնըրկութենից հուսի լինելու համար) իւրաքանչիւրդ զիւր կին կալցի, և իւրաքանչիւրդ

կեն զիւր այր կալցի. կրնով՝ այր իւր ըզգարարն հատուոցէ, նոյնդէս և կենն՝ աւրն իւրում:

Վարդ. 5, 18, 19. Վանայք՝ հնազանդ լերուք արանց ձերոց, որպէս և վայել է ի Տէր: Ա՛րք՝ սիրեցէք ըզկանայս ձեր և մի՛ դաւանացուցանէք ըզնոտա:

Եբրայեց. 13, 4. Պատուական է ամուսնութիւն ամենին, և սուրբ անկողինք. բայց ըշուանըս և ըզդուանիկըս դասի Աստուած:

6.

ՄԵՆՈՒՆԻՆ՝ ԿՐԻՍՏՈՆԻՆ՝ ԿՐԻՍՏՈՆԻՆ՝ ԿՐԻՍՏՈՆԻՆ՝

Եթէ մի քրիստոնէական ամուսնութիւն օրհնած է զաւակներով, ապա ամուսինքը աշխուժեն ինչո՞ւ: Սորա և սոցա մահից յետոյ նոցա փոխանորդքը (Հոգաբարձուք և Հայրագիրք) պարտական են իւրեանց խնամարկութեանը յանձնըված զաւակները պնդէս դաստիարակել՝ որ նորա լինին յետոյ առողջ, խելօք և բարի անդամք. քաղաքական ընկերութեան, և ապա՝ երկնաւոր երանութեանը ժառանգք: Ուրեմն չէ պարտ նոցա ոչինչ բան զանց առնել, որանով կարող էին զաւակների հոգևոր և մարմնաւոր բազաւորութիւնը յառաջ տանել:

Խելօք դաստիարակութիւն մանկութեան ժամանակը, խիստ՝ ըստ սակայն լի սիրով կըրթութիւն, անպակաս ուղարկումն ուսումն նարան, բարի օրինակ խօսքով և գործով, պահպանութիւն չար ընկերութենից և առաջնորդութիւն դէպ ի մի կանոնաւոր գործականութիւն (սրաշտօն վիճակի, կոչումն). ահա սորա՛ են գըլխաւոր յայտնութիւնքը հաւատարիմ ծնողական խնամարկութեան: Բայց ծնողական սէրը կարող է նոյնպէս շատ անգամ չարի պատճառ լինել (աւերել, ունայնասէր շինել զաւակունքը). անմիտ խրատութիւնը և կամակորութիւնը կարող են բնութեան գեղեցիկ կապերը պատառել:

Սերաբ. 7, 27. Արդեալք իցեն քո՛ խրատեան ըզնոտա, և խոնարհեցո՛ ի մանկութենէ ըզգարանոց նոցա: Դըստերք իցեն քո՛ ըզհոյշ լեր մարմնոց նոցա և մի՛ ըրըպացուցաներ առ նոտա ըզգէնըս քո: Տուր արտաք ըզդուտոր քո, և եղցիս կատարեալ գործ մեծ, և աւրն իմաստնոց պարզեւեան ըզնա:

Աւակ. 22, 6. 15. Կորովումն երկտասարդի ըտո ճանտարհաց իւրոց. նա՛ և յորժամ՝ ձերտոցի, ոչ մերժեսցի ի նոցանէ: Անմատութիւն բորբոքեալ ի սիրտ երկտասարդի, դաւաղան և խըրատ հեռի է ի նմանէ:

Եփես. 6, 4. Հորք, մի՛ զպրացուցանէք զարդիս ձեր, այլ սնուցանելք ըզնոտա խըրատու և ուսումը Տեառն:

Տինիթ. ա. 5, 8. Խոկ էթէ որ իւրոյ, և մանաւանդ և ընտանեաց իւր-
նամ ոչ տանկցի, և հաւատոյն ուրացեալ է, և չար ևս քան զանհաւատքն է:
Տէս Սուրբ պատմ. Տօբիթ՝ սրբէս հոյր:

7.

Երէնդայնսն պարտականութիւնսք.

Ի այց և երեսայբը իւրեանց կողմից կապլած են սուրբ պար-
տականութեններով գէպ ի իւրեանց ծրնողբք: Կորբա ինչպէս
իւրեանց առաւել մեծ բարեբարներին՝ ամենից աւելի պատիւ կը
գընեն իւրեանց ծրնողներին, որոնց միջնորդութենովը Աստուած
պարգևել է նոցա կեանք. իւրեանց ծրնողներին ցոյց կը տան անձ-
նանուէր սէր, անժըխտելի հնազանդութիւն, ամենաճրջմարիտ
չնորհակալութիւն: Աստուծոյ օրհնութիւնը նոցա վերայ՝ կախ է
յատկապէս այս պարտականութենների լըցուցանելուցը: Եթէ
կան եղբայրներ և քոյրեր և այլ սպասուներ, ապա կը լինին նորբա մի-
մեանց հետ խաղաղասէր, հաճոյակատար, և ծրնողներից յետոյ՝
աւելի կը սիրեն միմեանց քան թէ ուրիշները, և ոչինչ նեղու-
թեան մէջ չեն հրաժարվելու միմեանցից, այլ կը մընան միշտ
առաւել ջերմ բարեկամ միմեանց:

Օգտակները ինչքան որ կենդանի են՝ պարտական են մը-
նում իւրեանց ծրնողներին. և արկար ձերութեան ժամանակը՝
տեղիք չունի զաւակը ծաղր առնել իւր հօր և մօր վերայ, այլ
հընար կը որոնէ հաւատարիմ հոգատարութենով նոցա կեցու-
թեան և բազդաւորութեան համար՝ զոնեա որ և իցէ չափով պար-
տավըճար գըտանվի: Եւ եթէ զաւակը ցած վիճակից բարձրը
պատիւների է հասած, չունի պատճառ ամաչելու իւր սիրելի
ծրնողների մասին: Տէս Սուրբ պատմ. Յովսէփ, Յիսուս:

Յովբ. 19, 13, 14. Հեւի կղեն յինէն եղբարք իմ. ծանեան զօտարըս
քան զիս. բարեկամք իմ անպարմք եղեն. անդանեցին զիս մերձաւորք իմ,
և ծանօթք իմ մուտցան զանուն իմ:

Ելեց. 20, 12. Պատուեան ըզ՛սոյր քո և ըզ՛մայր քո, զն քեզ բարի լի-
նիցի, և զն երկայնակեաց լինկցիս ի վերայ երկրին բարութեան՝ զոր Տէր
Աստուած տացէ քեզ: Եփես. 6, 1-3. Կող. 3, 20:

Ծընընդ. 45, 24. Եւ արձակեաց զեղբարքս իւր, և գընացին. և տսէ
ցընտա. մի՛ զպրանայցէք ինչ ի ճանապարհի:

Սիրաբ. 3, 14, 15, 18. Ո՛րքեակ, զօրավիղն լեր ձերութեան հօր քում,
և մի՛ արբամեցուցաներ ըզ՛նա ի կեանըս իւր: Եւ թէ պակասեացէ յիմա.

նալոյ ըրճանրո, ներեա՛ն նըմա, և մի՛ անպատուեր ըզնա յամենայն գորու-
թեանէ բու՛մէ: Հայհոյն՛ չ է որ թողու ըզհայր, և անիծեա՛լ է ի Տեառնէ,
որ բարկացուցանէ ըզնոյր:

Սաղմ. 152, 1. Չե՛ բարի կամ՛ զե՛ վայելուչ զի բնական եղբարք ի միասին:
Յովհ. ա. 5, 12. Ոչ որդէս Կոյննն ի շարէ անտի էր՝ և ըսպան զեղ-
բայրնն իւր. և յոր սակրս ըսպան ըզնա. զի իւր դարձբըն չար էին, և
եղբորըն՛ բարի:

Յ.

Ուսուցիչն էր ի աշակէրհի ի պարսաստանն ի Երուսաղիմ:

Ծընողներից յետոյ՝ ուսուցիչն էր և պարսաստանն հոգաբար-
ձու են տրղաների հոգեւոր բարեվիճակութեան համար: Եւ նոցա՛
վերայ կան պարտականութիւնք: Հաւատարիմ՝ գործակատարութե-
նով պա՛րտ է նոցա ուսուցանել իւրեանց աշակերտներին մի միայն
բարի և օգտակար բան, նոցա ծուլութիւնը յանդիմանել և պատժել,
նոցա ժրաջանութիւնը վարձատրել, բոցց և՛ս առաւել՝ չուսուցա-
նել և չը պահանջել նորանցից ոչինչ՝ որ չէր հաստատվում
իւրեանց յատուկ օրինակովք. ամենեւին չունէին նորա իրաւունք
վատ բան ուսուցանալու: Եւ փոխարէն՝ աշակերտները պարտական
էին հետևել իւրեանց ուսուցիչներին, չը վիրաւորել նոցա սիրտը
ծուլութենով, ապերախտութենով և վատարարոյութենով, այլև
չը ըրրկել նորանց իւրեանց ծանր աշխատանքի վարձիցը:

Ժողովոյ. 12, 9. 10. 12. Եւ եղև ժողովոյն խմատուն. և զի ուսոց
ըզգիտութիւն ամենայն մարդոյ, և ունիլն քրննէ ըզբարդ առակաց. յոժ
խընդրեաց ժողովոյն դրտանել ըզբանըս կամաց և դբբել զուզումթիւնըս
բանից ճըշմարտութեան: Եւ աւելորդ ի նոցանէ. սրբեակ ըզգոյշ լեր ի
ստանալոյ ըզգրբըս բազումրս, զի ոչ դոյ վախճան, և վարժ բազում՝ աշ-
խատութիւն է մարմնոյ:

Իմաստ. 6, 11. Չի որք արհեստն ուրբութեամբ ըզբրբութիւն, որք
բեցին, և որք ուսան ըզնա՛ գըտցեն ըզգատտխմանատուութիւն:

Կորնթ. ա. 6, 5. Մե՛ և՛ մե՛ իւրից տայցէք պաճաւըս, զի՛ արատեսցի
պաշտօնրն:

Եբրայեց. 13, 7. 17. Յիշեցէք զառաջնորդըս ձեր որ խօսեցան ձեզ ըզ-
բանն Ատուծոյ, հոյեցեալք յերս դնացից նորա. նըմանօրք եղբրուք հա-
ւատոցրն: Ունիլընդիբ լերուք առաջնորդաց ձերոց և հպատակ կացէք նոցա,
զի նորա տըքնին վանս ուրոց ձերոց, որդէս թէ համարըս տալոց իցեն վանս
ձեր. զի խընդութեամբ արատեսն զայն և մի՛ յոգոց հանելով. զի այն ոչ
յօրուս ձեր է:

9.

Պարտիաների և ծառայիչի պարտախնայութեանս։

Մարդկային ընկերութեան մէջ կան նոյնպէս պարտներ և ծառաներ. առաջինները կարող են հրամայել վերջիններին՝ այն պայմանի զօրութենովը որ կամաւորապէս կապված է նոցա մէջ: Բայց պարտները պարտական են միայն լաւ բան հրամայել, և ոչ մի ժամանակ աւելի չը պահանջել քան թէ ծառայը կարող էին կատարել, արդարադատ և մարդասէր լինել նոցա հետ, շքնորհել նոցա պատշաճաւոր վարձ, առողջ և բաւական կերակուր և բնակութիւն, նոյնպէս հոգ տանել նոցա իմացական կատարելագործութեան մասին, տալ նոցա ժամանակ հանգըստանալու և ուրախանալու, օրինակ լինել նոցա ամենայն բարի բանում և չարհամարհել նորանց՝ ըստ որում՝ ցած վիճակի մարդիկ էին:

Բայց և ծառայը ոչ մի ժամանակ չէին մոռանալու այն յարգութիւնը որ պարտական են ցոյց տալ իւրեանց պարտներին, և այս յարգութիւնը կը յայտնէին մանաւանդ ձիշղ հնազանդութենով ամենայն իրաւացի բանի մէջ: Այլև չունէին նոքա համարձակութիւն անխոյժ առնել հաւատարմութեան, արդարութեան, կարգասիրութեան, ժրջանութեան և գաղտնապահութեան պարտականութիւնքը. նոյնպէս հոգատար կը լինէին իւրեանց պարտների պատիւը և բարի անունը պահպանելու համար: Եթէ նոցա խընամարկութեանը յանձնած էին երեկայք, չէ պիտոյ նոցա մոռանալ, որ այս՝ առաւել թանգագին բանն էր, որ ծընողք կարող էին նոցա հաւատալ:

Եփես. 6, 5—9. **Ծառայք՝ հնազանդ լերուք տերանց ձերոց մարմնաւորոց, ահիւ և դողութեամբ և միամշտութեամբ սրբալից ձերոց սրդէս և Քրիստոսի: Մի՛ առ ականէ ծառայել իբրև մարդահաճոյք, այլ իբրև ծառայք Քրիստոսի առնել ըզկամբս Աշտուծոյ: Սըրտի մշտօք ծառայել իբրև Տեառն, և մի՛ իբրև մարդկան: Գիտասի՛ք թէ իւրաքանչիւր ոք որ զինչ առնէ ըզբարին, ըզնոյն ընդունի ի Տեառնէ՝ և թէ ծառայ և եթէ ազատ: Եւ՛ զուք տեա՛րք՝ ըզնոյն առնի՛ցք առ նոսա. ներելով առնել ըզպատուհասուն. զիտասի՛ք թէ և՛ նոցա և՛ ձեր Տէր զոյ յերկինքս. և ակնաւութիւն ո՛չ զոյ առաջի նորս:**

Յակովբ. 5, 4. **Աջաւասիկ վարձք մշակոց որ գործեն զանդրս ձեր՝ առ ձեզ են. զբրկեալին ի ձէնջ աղարակէ՝ և բողբ հընձողացըն եհաս յահանջրս Տեառն զօրութեանց:**

Պետր. ա. 2, 18—20. **Ծառայք հնազանդ լինել յամենայնի երկիւղե-**

տերանց, ոչ միայն բարեացըն և հեղոցըն, այլև կամակորացըն. զի և այս ճրջմարեա շընորհք յԱստուծոյ են, և թէ բարւոք ինչ մըաօք սանկից որ վըշտաց յանիրաւի: Քանզի զի՛նչ երախտիք կցեն, և թէ յարժամ մեղանւ չեցէք՝ տանջիցիք և համբերիցէք, այլ և թէ ըզբարխս գործիցէք՝ չարչարիցիք և համբերիցէք, այն շընորհք յԱստուծոյ են:

10.

Հարստահանութիւն և Աղքատութիւն պարտախնայութիւնսք:

Ոչ ամենեքեան հարուստ և մեծատուն են. կան և աղքատներ: Հարստականներին պարտ է ըզգուշանալ հըպարտութենից և մեծամըտութենից՝ որ արհամարհումէ պակասաւորները. պարտ է նոցա օգնական լինել աղքատներին, և այսպէս իւրեանց անձը շընորհակալ ցուցանել Աստուծուց, որ պարզեւել է նոցա այն գեղազանցութիւնը: Աղքատներին դարձեալ՝ պարտ է նախանձել հարըտականներին, գողանալ նորանցից, այլ մանաւանդ թէ ճանաչել որ իւրեանց սիրտը՝ քանի մի հայեցուածով՝ աւելի սակաւ են թարկեալ է փորձանքների, և ջանալ հարկաւորագոյն պիտոյքը ըստանալ պատուաւոր կերպով և աշխատասիրութենով: Տես սուրբ պատմ. Տօբիթ:

Մերթ. 5, 1—3. Մի՛ լինիր սղատան յինչըս քո, և մի՛ ստեր՝ բաւական է ինձ. մի՛ երթար ըզհետ անձին և զօրութեան քո, և մի՛ հըպարտանար ի դանձըս քո. մի՛ լինիր յանձնապատան և ստեր՝ թէ բազում են ինչք իմ: Մի՛ սոկցես՝ թէ ս՝ յաղթաչարեոյէ զիս, մի՛ ստեր՝ թէ չար ինչ ս՝ արայցէ. զի Տէր խընդրելով խընդրեացէ ի քէն վըրէժ:

Տօբիթ. 4, 8. 9. Որչափ և կցէ քո՝ ըստ նըմին բազմութեան արայցես զղղրմութիւնուն. և թէ սակաւ կցէ քո՝ ըստ սակաւին. և մի՛ յաղպեցես աւանել զղղրմութիւնուն:

Յալբ. 31, 24. 25. Եթէ կարգեցի զսակի ի զօրութիւն իմ. և թէ յաւանըս պատուականըս յուսացայ. և թէ ուրախ եղէ ի բազում մեծութեան եկելոց ինձ. և թէ ի վերայ անթուոց եղի ըզձեռըն իմ:

Տիմոթ. ա. 6, 18. Չբարխս գործել, մեծանալ գործովք բարութեան, սուստըս, սիրունըս, հաղբըզս լինել:

Մատթ. 25, 35. Զի բաղկեայ և ետուք ինձ ուտել, ծարաւեցի և արբուցէք ինձ. օտար էի և ծալակցէք զիս:

11.

Փորձընէրի և Հասակաւորնէրի պարտաւորութիւնքս :

Հասակը ևս յառաջացնումէ զանազանութիւն մարդի մէջ, ուրեմն և պարտականութիւնք Հասակաւորնէրի և փորձերի մէջ: Առաջինները իւրեանց կեանքումը շատ փորձեր առած լինելով՝ պէտք է բարի խորհրդով, խրատով և օրինակով առաջնորդեն փորձերին, բայց և նոյնպէս պէտք է որ նոքա իւրեանց կամակորութենովը, բըթացեալ ըզգայութենովը և հընացեալ կարծիքներովը չը դառնացուցանեն մանուկների կեանքը: Սորա փոխանակ՝ վայել է Հասակին մեծարանք, ծեր մարդերի տըրարութեններին՝ համբերութիւն և հաճոյականութիւն ամենայն բանով՝ որանով կարելի էր նոցա երեկոյացեալ կեանքը պայծառացընել:

Ղևտակ. 19, 32. Ազալի ալեայ յաւնիցես և պատուոյես զերեւոյն ծերոյն: Եւ Երկրնչիցիս Աջատուոյ քումիէ. ևս եւ՛ Տէր Աջատու թո:

Սերբք. 8, 7. 11. 12. Ի ծերութեան ըզմարդ մի՛ անարգեր, զի և քո ծերանալ է: Մի՛ կարծիցես զանձըն քո իմաստուն քան ըզծերըս, զի և ինքեանք ուսան ի հարց իւրեանց: Քանզի ի նոյսնէ ուսոյիս զիմացուածըս, և ի ժամանակի հարկաւորութեան մարթացիս տալ պատասխանի:

Տիտ. 2, 2-8. Ճերոյ ըզգատու լինել, պարկեշտըս, ցածունըս, ողջամտըս ի հաւատըս, ի սէր, ի համբերութեան, ի ժուժկալութեան: Պառասանց նոյնպէս ի զլատութեան, ի սուրբ վայելչութեան, մի՛ բանտարկուս, մի՛ գինեմուլըս, այլ բարեխրատըս, զի զգաստացուայես ըզմանկամարդուն՝ այրատերըս լինել, որդեանըս, ցածունս, սուրբըս, անարարս, բարեգործըս, հնազանդըս իւրեանց արանց, զի մի՛ բանն Աջատու և վարդապետութիւնն հայճոյեցի: Չերկատարդըս նոյնպէս ազալեալն ցածունըս լինել, ամենեցուն զանձըն օրինակ կայուցանել՝ գործոյ բարութեան, վարդապետութեամբ զանեղծութիւն ունել, ըզբըբութիւն, ըզպարկեշտութիւն, ըզբանն ողմըտութեան, անտարտաւ լինել, զի որ հարաւակորզն իցէ՝ յամօթ լիցի, և մի՛ ինչ ունիցի ասել ըզմէնը չարութիւն:

12.

Պարտաւորութիւնքս դէպ ի օտարականէրը և ճանապարհորդնէրը :

Ի՛կէպ ի օտարականքը և ճանապարհորդները բարեգործ կը լինի քրիստոնեան: Եթէ նոքա մի այլ տեսութիւն, մի այլ իմացողութիւն ունէին պատշաճաւորի և իրաւունքի մասին, եթէ նոքա ցուցանումէին մի ջերմ սէր դէպ ի իւրեանց հայրենիքը, մի՛ հակառակիր նոցա. բայց ջանացիր նոցա կեանքը քո մօտ քաղ-

ցրացուցանել, ինչքան կարելի էր: Եթէ նորա ինչպէս ճանապարհորդս՝ տեղեակ չեն ճանապարհի, ցոյց տուր նոցա ճանապարհը. եթէ հիւանդ և ցաւագար են, հոգ տար նոցա յառաջագիմութեան համար և խրղձացիր նոցա անօգնական վիճակի վերայ. այնպէս արա որ նորա իւրեանց ընտանիքներից և բարեկամներից հեռաւոր լինելով՝ մխիթարվին քո մարդասիրութենովը: Տես Սուրբ պատմ. Սբրահամ, Ղուլտ:

Ղևտտի. 19, 34. Իբրև բղենակըն ձեր լինիցի ձեզ և եկըն՝ յարեալ ի ձեզ. Եւ սիրեացես ըզնա իբրև զանձըն քո, զի սանդուխթ եղերուք և դուք յերկրին Եզիպտացոց. ևս եմ՝ Տէր Աստուած ձեր:

Յովբ. 31, 32. Արտաքոյ ոչ ազանիւր օտար, զի դուռն իմ՝ բաց էր ամենայն եկելոց:

Պետր. ա. 4, 9. Օտարասէրք լինել ընդ միմանն ըստ ասանց տըրտընջելոց:

15.

Պարտաշնորհութիւնք ի հիւանդները, և ստացանք:

Մեր հիւանդ, և ստացանք, և ստացանք ընկերները ևս արժանի են մեր սիրուն, թէպէտև լինէին մեզ ամենևին օտար, կամ թէ մեր շքրջէինք նոցա գերեզմանների վերայ: Մեռանողները պարտական ենք մխիթարել և հանգըտացուցանել, մեր հոգացողութեամբ հասուցանել նոցա բըժըշկի օգնութիւն, արթուն պահել նոցա մէջ առողջանալու յոյսը, կատարել նոցա խընդիրը կրօնի մխիթարական թոշակի մասին, և թեթևացուցանել նոցա վերջին պատերազմը: Հանգուցեալները կը թագէ քրիստոնեան պատշաճաւոր կերպով, ստորաստապէս կ'ուղարկուորէ նոցա ասականացու մարմինը դէպ ի վերջին հանգիստը, կը տըրտմի նոցա մահու վերայ, կը չափաւորէ նոյնպէս իւր տըրտմութիւնը, ըստ որում՝ նորա խաղաղութիւն են գըտել, սուրբ կը պահէ նոցա վերջին անօրէնութիւնքը և ցանկութիւնքը, բարի միայն կը խօսէ նոցա մասին, այրիացեալ կանանցը և որբերին խորհուրդ և օգնութիւն կը տայ, այլև հանգուցեալներին կ'ընծայէ շքնորհակալութեան յիշատակ:

Սիրաբ. 7, 39. Մի՛ դանդաղիր ի տես երթալ հիւանդին և համարեսցի քեզ շքնորհ: 22, 11. Մըտաղիւր լաց ի վերայ մեռելոյ, զի հանգեաւ:

Սիրաբ. 38, 16—18. 22—24. Ո՛րբեակ ի վերայ մեռելոյ իջն արտօսը, և իբրև թէ չարիս կըրեալ իցէ՛ ըսկիզբն արա ողբոյ. և ըստ իբաւանց նորա զըտկես ըզմարմին նորա, և մի՛ անտես առներ ըզթաղումն նորա: Դաւանացն զաղիս, և ջերմացն կոծ և արն ըզուզն ըստ արժանի նորա:

Օր և երկուք վասն բարանաց, և մխիթարեա՛ վասն տըրտմութեան: Մի՛ մտասցես, զե ոչ զոյ դարձ. և նրմա օգուտ ոչ առնիցես, և զինքըն չար չարեացես. յեշեա՛ ըզգատատանն իմ, զի սյոպէս և քոյն. ինձ երէկ, և քեզ սյոր: Ի հանդէլ մեռելոյ՝ հանգիտտ արա յիշատակի նորա և մխիթարեալոյ ի նա յեւանելոյ հոգւոյ նորա:

Մատթ. 9, 12. Իսկ Յիսուս իբրև լուա՛ ստէ ցընտա. ոչ պիտոյ է բըժիշկ կարգաց, այլ հիւանդաց:

14.

Պարտաւորութիւնս որչա՛ր է անշուքիս և անշուքիս անբարեգործիս.

Մերան և անշունջ արարածները ևս՝ որ Աշտուած ըստեղծել է մարդու օգտի և ուրախութեան համար, պահանջում են մեզանից՝ որ քանի մի պարտականութիւնք լըցուցանէինք նոցա մասին: Մարդըս՝ Բարեգործը՝ վերայ ի շխան դըրած լինելով Աշտուածուց, օգուտ կը քաղէ նորանցից խոհական կերպով: Բայց նա ըստանում է նորանց, եթէ միայն նոցա կեանքը վնասակար էր, բայց մահը՝ օգտակար իւր համար: Կա հոգատար է լինում գազանների պատշաճաւոր սքնուցանելու և սահպանելու համար, եթէ նորանց որպէս ընտանի անասուններ իւրեանց սեպական ազատութենից զըրկել է: Կա աւելի չէ պահանջելու նորանցից քան թէ իրաւունքը, խըղձմըտանքը, և ողորմաւորութիւնը կը ներէին, և ոչ մի ժամանակ անգութ չի լինի նոցա վերայ: Բուսականքը զմայլեցուցանում են մարդու սիրտը իւրեանց փառաւոր գեղեցկութենով և բազմօրինակութենով. և սոցա մէջ ճանաչում է մարդըս իւր ամենիմաստ, ամենաբարի, ամենակարող արարիչը. ապա ուրեմն տեղիք չունի նա աւերելու ոչ մի հասկ, ոչ մի ծառ, այլ կ'ուրախանայ որ արժանի էր վըկայ լինելու այն հազարաւոր հըրաշքների որ երևում են բուսականների մէջ: Կա կը զըննէ և կը ճանաչէ այն զօրութիւնքը՝ որ բնութեան գաղտնաձածուկ խորքերի մէջ անհրոխված կան, և այսպէս կը գոհարանէ ամենեցունց հայրը:

Վերջապէս՝ քրիստոնէաց մարդը հանդիպելով մարդկային ճարտարութեան և զարմանալի աշխատասիրութեան յեղբայրարաններին, մարդասիրութեան գործերին կը պատուէ նորանց և պատժապարտ յանցանք կը համարէ աւերել կամ վընասել նոցա, որանով նա կ'անարգէր իւր անձը և կը խայտառակվէր որպէս թըշնամի ամենայն բարի և ազնիւ բանի:

Սիրաք. 7, 24. Աստուծն իցէ քո, դարմանն տար նոցա. և և[թէ իցէ քեզ
դիտանի՛ կացեն աւ քեզ :

Երկրորդ. Օր. 22, 6, 7. Եւ ե[թէ դիպեցոյն բունոց հաւու աւաջի քո
ի ճանտարհի, ե[թէ ի ծաւ և ե[թէ ի դեանի, ճաղուց կամ ճուոց, և
մայրն ջնուսցեալ նրտոցի ի վերայ ճաղուցն և ճուոց, մի աւնուցուս ըզ-
մայրն հանդերձ որդւովքն: Արձակելով արձակեցես ըզմայրն, և զոր-
դիսն աւցես քեզ, զի բարի լինի քեզ և բազմօրեայ լինիցես ի վերայ երկրի:

Աւակ. 12, 10. 12. Արդարն ողորմի անասնոց իւրոյ. աղիք ամբարըշ-
տաց անողովմբ են: Յանկու[թիւնք ամբարըշտաց չարք են, և արմատք բա-
րեպաշտաց՝ հաստատունք:

Երկրորդ. Օրին. 20, 19. Եւ ե[թէ նրտեալ որաշարեցես ըզքաղք՝
աւուրլոս բազումըս մարտնչել ընդ նրմա յաւնոււ ըլնա, մի հարկանի-
ցես ըզճաւատունի նոցա, արկանելով ի նա երկաթ. այլ կերիցես ի նմա
նէ և ըլնա մի հարկանիցես: Սն [թէ մարդ իցէ ծաւատունիքն որ յան-
դի անդ իցէ՝ մըտանել յերեոաց քոց ի սրասնէշ:

Ժալով. 9, 18. Բարի է իմատու[թիւն քան զնիօ[թըս սրասնբազմի, և
յանցաւոր մի կորուսանէ ըզբարու[թիւնըս բազումըս:

ՍՈՒՐԲ ՊԵՏԱՆԳՐՈՒԹԻՒՆ

Կամ

ՀԻՆ ԵՒ ՆՈՐ ԿԸՏԵԿՆԵՐՆԻ ՊԵՏԱՌԻԹԻՒՆ

UNIVERSITY OF CHICAGO

1914

THE UNIVERSITY OF CHICAGO

Յ Ա Ռ Ա Ջ Ա Բ Ա Ն

Սուրբ կա՛մ Աստուածաշունչ գիրքը պարունակումէ իւր մէջ ոչ թէ միայն կրօնական խնդիրներ, այլև պարձաւորութիւններ, որոնց մի մասը այնպիսի ճառեր են, որոնցով սուրբ մատենագիրքը կամենումէ ին օրինակներով լուսափայլ կացուցանել իւրեանց ասացուածքը, իսկ միւս մասը նկարագրումէ աշխարհի ընդհանուր անցքերը, որոնց ներգործութենովը կրօնը և եկեղեցին ըսկրալեցան, յառաջացան և յաջողութիւն ըստացան: Եթէ այս պատմութիւնքը քաղումենք միայն Աստուածաշունչ գրքիցը, դժբա ասվումեն Սուրբ պարձաւորութիւններ, և բաժանելով Սուրբ գիրքը երկու գլխաւոր հատուած՝ Հին և Նոր կտակարան, ի հարկէ յառաջանումեն նոյնպէս Հին և Նոր կտակարանի պարձաւորութիւններ:

Հ Ի Ն Կ Տ Կ Ի Ը Բ Ե Ն Ի Պ Ա Տ Մ Ո Ւ Թ Ի Ի Ն Բ

Ա Ռ Ա Ջ Ա Բ Ա Ն Հ Ա Տ Ո Ւ Ա Ծ

Աշխարհի ստեղծագործութենից մինչև Մովսէս:

1.

Մտերջագործութիւն. [Գ. Ճընընդոյ. Գլ. 1. 2.]

Ա՛րբ, ինչպէս և որի՛ ձեռով գոյացաւ աշխարհը և երկիւրըս, որի վերայ բնակումենք. այս մասին առաւել հին պատմաբանութիւնքը՝ Մովսէսի հինգ գիրքը՝ այնքան տեղեկութիւն են տալիս, ինչքան որ հարկաւոր էր մարդուս: Իբ մի ժամանակ՝ որ այս բոլոր աստեղները, արեգակը, լուսինը և երկիրըս չը կային և ոչ մէկ: Բայց Աստուած չը կամենալով իւր երանութիւնը միայն վայելել, այլ նորանից՝ ինչքան կարելի էր՝ մասըն տալ միւսներ:

րին, այս պատճառով ըստեղծեց աշխարհը և նորա մէջ այս երկերս»,
Թէպէտ վաղուց և մեզ անյայտ ժամանակում: Երկիրըս որ գու-
ցէ թէ շատ վաղ կար, բայց դեռ այնպէս պատրաստած չէր որ
կարողանար շինչաւոր արարածների բնակարան լինել, Աստուծոյ
ամենակարող հրամանովը՝ Եղեցի՛, ըստացաւ այն կազմութիւնը
որի մէջ կայ այժմուս: Հրնախօսք հաշուած են, որ այս պատա-
հեցաւ իբր թէ 6000 տարի յառաջ: Այն ժամանակը՝ երկրի երեսը
մի անկերպարան, անկարգ՝ հողի և ջրի նիւթ էր, խաւար, անա-
պատ և անբրնակ: Յառաջ՝ ինչպէս պատմումէ Մովսէս մարգա-
րէն՝ հրամայեց Աստուած, որ լինի լոյս այս խառնաշրփոթ նիւթե-
րի մէջ, և բաժանեց միմեանցից ցերեկ ու գիշեր: Ապա ժողով-
վեցան երկրային մասունքը, պինդ և ծանր նիւթերը ցած իջան՝
որ գոյանայ ամուր հող, և ջրերը պատշաճաւոր սահմանի մէջ
մըտանեն: Այսպէս, հողը ամբուծիւն ըստացած՝ կարող էր իւր
աստուածատուր զօրութենովը բուսականք յառաջացուցանել: Կա-
նաչապատ զարդարվեցաւ երկիրը հազարաւոր հրաշալի բուսական-
ներով՝ ըսրբսեալ ցած մամուռիցը մինչև բարձրահասակ ծառը, և
պայծառախայլեալ արեգակի մեզմ լուսովը՝ որպէս մանուկ նորածին
ներս մըտաւ տիեզերական մարմինների շարքը: Բայց երկիրը տա-
կաւին մի անբրնակ մարմին էր, որ ըսրբսեց կախվել տիեզերքի
մէջ: Այն ժամանակը Աստուած կենսագործեց գազաններ հաղարա-
ւոր տեսակով, մեծութենով, կերպարանքով և թուով. թըռչուն-
ներ՝ օդումը, ձրիներ՝ ծովումը, միւս անհամար կենդանիք՝ երկրի
վերայ և ներքոյ, մեծ և փոքր, բայց բոլորը իմաստնապէս կազ-
մած և անթիւ աստիճաններով: Ամենեքան՝ այս պըտղաբեր եր-
կրի վերայ գըրտանումէին իւրեանց՝ կերակուր և բնակութիւն, և
ամեն մինը իւր կերպով այնքան կատարելապէս ըստեղծուած էր,
որ իւրաքանչիւր արարած մինչև այսօր ևս վրկայութենով հաս-
տատումէ այն խօսքը որ կարդումենք Աստուածաշունչ գրքի ձա-
կատումը. «Եւ ետես Աստուած, զի բարի է»:

Աժբոմ միայն պատրաստ էր երկիրը ընդունել իւր վերայ
արարածների իշխանը, մարդըս: Ամենայն օգտակար և ուրախա-
ցուցիչ բաներով զարդարած մի բնութիւն ընկալաւ մարդըս իւր
մէջ, երբ որ Աստուած՝ ինչպէս պատմումէ սուրբ գիրքը՝ ըստեղ-
ծեց նորան մի կոտոր հողից, և՛ որ չը լինէր նա միայն՝ տուեց նո-
րան օգնական որ պիտոյ է շատ մօտ կապակից լինէր նորա հետ:
Այս առաջին երկու մարդու անունները ասվումեն Ադամ և Եւայ
որ բոլոր մարդկութեան նախածնողքն են: Մարդըս պէտք է տի-

րէ երկրին. այս պատճառով պիտոյ է որ նա բոլոր միւս արարած-
ներինցը գերազանց լինի. և սորա համար Աստուած ըստեղծել
է նորան «բոտ պատկերի իւրում և ըստ նմանութեան», զարդա-
րել է նորան կատարեալ մարմնով, անմահ հոգեով որ ոչինչ միւս
արարած չունի երկրի վերայ:

Ուշին, այսինքն՝ յառաջուց չեղած նիւթից այս հրաշք-
ները գործեց Աստուած: Թէպէտ նորա ամենակարող խօսքը բա-
ւական էր՝ Զ ըտպէում բոլորը գոյացրնելու համար, բայց Սուրբ
գիրքը՝ կամենալով մարդուս տրկար խնացութեանը օգնել, և իւր
ընթերցողների մըտադրութիւնը ուղղեցուցանել դէպ ի հարկա-
ւոր փոփոխութիւնը աշխատելու և հանգըստանալու մէջ, այլև ի
միասին կամենալով շարաթատօնի սահմանադրութիւնը յիշատա-
կել, պատմումէ՝ թէ Աստուած վեց օրումը կատարեց իւր արարչա-
գործութիւնը և եօթներորդումը հանգըստացաւ իւր գործերիցը:

1. Աստուած՝ ամենակարող, ամենիմաստ և ամենօրբ՝ է:
2. Ճանաչիւր քո արժանաւորութիւնը՝ ինչպէս խմանալի էակ և արարածնե-
րի իշխան:
3. Պատուէր ամուսնութեան վիճակը ինչպէս պատուարժան և Աստու-
ծուց կարգած:
4. Մուրբ պահիր կեւրակէն:
5. Աշխատութեան և հանգըստի փոփոխութիւնը ամրացուցանումէ հոգի
և մարմին:

2.

Առաջին երկու մարգարէի հետեւ և նոյա գլխի անցերը. [Ծախրեդ. Գլ. 5.]

Ազամ և Եւայ երջանիկ էին իւրեանց անմեղութեամբը,
իւրեանց մէջ և իւրեանցից դուրս ունէին ամենայն բան որ կա-
րող էր ուրախացուցանել նոցա կեանքը. հարկադրեալ չէին ծանր
աշխատանքով կեանքի պիտոյքը ձեռք բերել: Կարգած լինելով իշ-
խան արարչագործութեան վերայ որ նոցա չորս կողմը օրէ օր ա-
ւելի գեղեցիկ ծաղկազարգւումէր, իւրեանց սըրտումը ուրախ և
գոհ էին, ըստ որում խորհրդով համաձայն էին Աստուծոյ կամ-
քին: Սյապէս ապրումէին նոքա այն գեղեցիկ աշխարհումը, որ
Աստուած բնակարան էր սահմանել նոցա, որ և սալումէ Գլխաւոր-
որէ յիշէ՝ Արևելքումը: Նոցա թոյլ էր տուած արձակ համարձակ
վայելել ընտրութեան բոլոր պարգեքը. մի ծառից միայն՝ որ Սուրբ
գիրքը անուանումէ «ծառ գիտութեան բարեւոյ և չարի» չը կար
նոցա հրաման ուտելու, և եթէ ուտէին, ասած էր՝ որ կը մեռա-

նին: Այն ժամանակը ըսկըսեց բանականութիւնը ամենայն տեսակ երկմտութիւն զարթուցանել այս արգելման մասին՝ Եւայի սրբտոււմը, այսպէս խօսելով. ամենայն կենդանիք համարձակվում են այդ ծառիցը ուտել, ամենայն կենդանոյ առողջարար է այդ պրտուղը. դա այդքան սիրելի է աչքի համար. մեք միայն պիտոյ է չը մօտենայինք այդ ծառին: Եւան կարծեց, որ գուցէ թէ Աստուած նոցա միայն չէ կամեցել շքնորհել այդ ակորժ պրտոյն վայելումը: Յանկութիւնը սաստկացաւ. կերաւ Եւան, օձը նորա մէջ էր. մրտածութիւնքը որ զարթուցել էին նորա սրբտումը արգելած բանի ցանկութիւնը՝ յաղթեցին արգելմանը. իւր տըղամարդին ևս առեց այն պրտոյիցը: Բայց անհնազանդութեան հետևից շուտով հասաւ պատիժը. նոցա աչքերը բացվեցան: Արամ և Եւայ լրեսցին Աստուծոյ ձայնը՝ որ համար էր սահանջում նորանցից: Դժոյք ընկաւ նոցա սիրտը՝ լրեսլով այս ձայնը. թափ կացան Աստուծոց, կամեցան իւրեանց անձը արդարացընել, բայց լրեսցին աստուածային վրձիւք՝ որ այն երջանիկ վիճակը որ մինչև այժմ տեսել էր՝ վերջացել է նոցա մեղանչելովը: Եւային ասաց Աստուած. այսուհետև տըրտմութենով կը ծնանիս որդի, քո տըղամարդին ըստորադրեալ կը լինիս. իսկ Արամին ասաց՝ աշխատութենով և ցաւով կը գործես երկիրը, քո երեսի քըրտինքով կ'ուտես քո հացը, մինչև միւսանգամ հող դառնաս: Ահա այսպէս արտաքսեց Աստուած, կամ թէ մանաւանդ Արամ և Եւայ ինքեանք արտաքսեցին իւրեանց անձը այն երանական օթեանից որ աստուածային սէրը սահմանել էր անմեղութեան համար: Աս պատմութիւնը շատ ճիշտ պատկերացուցանումէ սըրտի կորուսած դըրախտը: Կոցա տանջող խըղձմրտանքը արտաքսեց նորանց այն երջանկութեան աշխարհիցը՝ որին անարժան էին գրտանված իւրեանց անհնազանդութենովը դէպ ի Աստուած:

1. Մի կարծիք՝ որ մի բան դու աւելի լաւ դիտես քան թէ Աստուած:
2. Դու կարող ես աշխարհի վերայ երջանիկ լինել՝ եթէ կամենաս:
3. Փախի՛ր ամենայն մարտեցուցիչ բանից՝ թէ ներսից և թէ դուրսից լինէր այն:
4. Չար խըղձմրտանքը մեշտ կըցորդ է երկիւղի հետ. յաղթիր ամենայն գըրգման դէպ ի մեղքը:
5. Մի մեղք ծնանումէ միւս մեղք:
6. Ոչինչ մեղք չի մընց անպատիժ:

5.

Կային և Հարէլ. [Ծ. Ե. Ե. Կ. 4. 5.]

Մարգուս հին պատմագրքի առաջին թերթը ապականած է մի սարսափելի յանճա՛քով: Աղամի որդիքը Կային և Հարէլ վառվեցան բարկութենով միմեանց վերայ: Առաջինը և աւելի հասարակորը, որ երկրագործ մարդ էր, խռովաբարոյ և թըշնամական սրբտով պատարագ բերեց Աստուծուն դաշտի պրտուղներիցը, և Հարէլ աւելի կըրտտերը, որ հանդարտ մի հովիւ էր՝ մեղձ և քաղցրը ընութենով՝ պատարագ բերեց Աստուծուն իւր ոչխարների անդրանիկներիցը: Կայինը տեսաւ որ Աստուծոյ օրհնութիւնը առաւել է իւր եղբօր վերայ, և նորա պատարագը աւելի հաճոյ է Աստուծուն, քան թէ իւրը, ըստ որում Հարէլի բերած պատարագի ծուխը ուղիղ էր բարձրանում, որ՝ այն ժամանակի դատողութեանը հետեւելով՝ բարի ընդունելութեան նըշան էր: Կայինը բարիանալով այս բանի վերայ՝ ըսպանեց դաշտումը իւր Հարէլ եղբայրը. և լիբը անըզգամութենով կամենումէր իւր եղբօր յիշատակը և իւր յանցաւոր գործը քերել իւր սրբաիցը. բայց ինչ տեղ և գըրտանվումէր, ամենայն տեղ մի գաղտնաբարբառ ձայն հարցընումէր նորան. ո՛ւր է քո եղբայրը: Աւերջսպէս բացվեցան Կայենի աչքերը իւր գարհուրելի գործի վերայ. խըղձմըտանքը ըսկըսեց խօսել. քո մեղքը աններելի է, անտուն և փախըտական պիտոյ է շըրջես դու երկրի վերայ. ամենայն մարդ՝ անգութ եղբայրասպան կը ձանաչէ քեզ և կ'ունենայ իրաւունք նոյնպէս ըսպանելու քեզ. բայց ասաց Աստուած. ով որ կը սպանէ Կայինը, եօթընպատիկ վըրէժ կը վըձարէ: Մյսպէս հեռացաւ Կային այն հողեցը՝ որ արբուցել էր իւր եղբօր արիւնովը:

Կայենի սերունդքը նըման էին իւրեանց նախահօրը և նըշանաւոր գըրտանվեցան իւրեանց ախտերով, բիրտ վարքով և անիրաւութենով: Բայց սոցա մէջ յայտնըվեցան նոյնպէս քանի մի անձինք որ առաջին անգամը ընտրեցին իւրեանց համար կանոնաւոր պարապմունքը, որ և հընարեցին արուեստ և վաստակ: Յովբէլ շինեց առաջին հովուական վըրանը, Յովբաղ ցոյց տուեց երգի և քընարի գործածութիւնը. Թովբէլ էր առաջին դարբինը: Հարէլի փոխանակ Աստուած բաշխեց նախածընողներին այլ որդի Սէթ անունով, որի որդիքը և թոռները էին Ենովս, Ենոք, Մաթուսաղա: Սոքա երկիւղած էին և ըսկըսեցին սրաշտել և եր-

կրքագեւել Աջտուծուն և շատ երկարակեաց եղան երկրի վերայ, մանաւանդ թէ վերջինը՝ որ 969 տարի ապրեց:

1. Չղոյշ կացիր նախանձից, անբո՛հ մի՛ լինիր քո վեճակիցը:
2. Սովորեր յաղթել քո առաջին չար յոժարութեններին:
3. Մի՛ գարմանար որ անյաջող է գործըդ, եթէ դու երկիւղած չես:
4. Կոյեւնի պատմութենից ուսիր չար խրդձմրտանքի տանջմանը:
5. Ճարտարութիւն և յաջողակութիւն միայն՝ չեն կարող մարդու հաճոյսը ցընել Աջտուծուն:
6. Ծընույնների օրինակը՝ շատ ներդործութիւն ունի զաւանդների վերայ. դու հացիր Աջտուծուց որ սարգուէլ է քեզ բարի ծընողք: Եթէ ունիս անիրաւ ծընողք, մի՛ հետևիր ամենայն բանի որ տեսնուածես նոցա մէջ:

4.

Կոյ. [Ծընույնք. Կլ. 6—]

Յանցաւոր մարդերի օրինակը այնքան վնասակար ազդեցութիւն ունեցաւ Սղամի երկիւղած սերունդների վերայ, մինչև մեղք, անիրաւութիւն և ամենայն տեսակ արատներ ըսկըսեցին օրէ օր աւելի գորանալ երկրի շուտով բազմացած բնակիչների մէջ: Եւ որովհետև չը կամեցան մարդիկ երկայնամիտ Աջտուծոյ շընորհած ժամանակը գործ ածել իւրեանց անձը ուղղելու համար, այս պատճառով՝ վերջապէս վըճուեց նա՝ որ բոլորովին արմատախիլ առնէ նորանց երկրի երեսիցը. »Չընջեցից զամենայն մարմին զոր արարի՝ յերեսաց երկրի» ասաց Աջտուծո՛ւ: Մի տուն միայն՝ իւր գըրխաւորի երկիւղածութեան համար՝ ողորմութիւն գըտաւ Աջտուծոյ առաջևը, այսինքրն տունը Կոյի՛ որ Մաթուսաղայի թոռն էր: Կորան կամեցաւ Աջտուծո՛ւ փըրկել և նորանով մարդկեղէն ազգը պահպանել: Այս պատճառաւ հրամայեց Կոյին մի մեծ նաւ պատրաստել և մրտանել նորա մէջ իւր ընտանիքով, և ամենայն ցամաքային անասուններից երկու երկու հատ վեր առնուլ իւր հետ, որ նոցա ցեղը բնաջինջ չը լինի: Կոյ կատարեց ինչ որ հրամայած էր. և երբ որ ինքը և իւրայինքը ապահովութիւն էին գըտել այն նաւի (Տապանի) մէջ, այնուհետև պատառվեցան աղբիւրները, և երկրներից քառասուն օր և քառասուն գիշեր այնքան անձրև թափվեցաւ, որ երկրի երեսը մինչև ամենաբարձր սարերի գըլուխը ծածկվեցաւ ջըրհեղեղով և ջընջվեցաւ ամենայն հասակ՝ մարդից մինչև անասուն, բաց ի Կոյից և նորա հետ եղածներիցը: Իբր մի տարուց յետոյ թուլացաւ և նուազեց ջուրը՝ այնպէս որ կենդանի մընացած ութ

մարդը (Նոյ, իւր կինը, իւր երեք որդիքը՝ Սեմ, Քամ, Յարեթ, և նոցա կանայքը) կարող էին դուրս գալ իւրեանց նեղ բնակարանիցը և տարածվել երկրի վերայ: Մի գեղեցիկ աղեղն կամար կապեց երկրնքի երեսին՝ ինչպէս հաստատութիւն այն նոր ուխտին որ Աստուած դրեց նոցա հետ այն միջոցումը՝ երբ նոքա իւրեանց ըզբանչելի փրկութեան համար շընորհակալական զոհ մատուցին Աստուծուն: Եւ ասաց տէր Աստուած. «Ոչ ևս յաւելից անիծանել զերկիր վասն գործոց մարդկան. սցառհետե զամենայն աւուրըս երկրի՝ սերմըն և հունձք, ցուրտ և օթ, ամառն և գարուն, ըղտիւ և ըղգիշեր մի՛ դադարեցեն»: Այս Նոյ պզի տընկեց և զինի պատրաստեց, բայց և ըղգաց նոյնպէս նորա չափազանց գործածութեան վնասակար հետեանքը: Ըստ որում արբեցաւ և արհամարհանք տեսաւ իւր զաւակիցը: [Ծըննդ. գլ. 9.]

1. Օգնւա քաղիք այն ժամանակիցը որ Աստուած տուել է քեզ՝ քս վարքը ուղղելու համար:
2. Աստուած կը դըտանէ երկիւրս՝ մարդը և կը պահանէ նորան հրաշալի կերպով:
3. Շընորհակալ կաց Աստուծուն որ օգնական է եղել քեզ վըտանդի մէջ, և թէ կամենումես յոյս ունենալ նորա հաստատ սղարմութեան վերայ:
4. Ամեն բան չափաւոր վայելիք. միշտ պարկէշտ կաց ուտելու և ըմպելու մէջ:
5. Մե՛ արհամարհիր քս հայրը, թէպէտ և տըխար լինէր նա և որտաւանքներ գործէր:

Ծ.

Նոյն սերունդքս. [Ծըննդ. գլ. 10—]

Այսպէս՝ Նոյի որդիքը պահպանելով բազմացուցին մարդկային ազգը, որ նորանցով տարածվեցաւ Աշիայի աշխարհումը: Ինչքան որ մեծանումէր ժողովըրդի թիւը, այնքան ևս հարկաւոր էր արօտատեղի նոցա ոչխարների և տաւարների համար, և այնքան ևս հեռանումէին միմեանցից. բայց այս՝ սիրելի չէր նոցա: Բոլորեքեան խօսումէին մի լեզու: Այն ժամանակը վըծիւ կապեցին որ մի մեծ դաշտավայրում մի քաղաք և մի շատ բարձրը աշտարակ շինեն, որի ծայրը վերանալով մինչև երկինք՝ կարող էր ամենեցուն տեսանելի և ձեռընտու լինել՝ շուտով մի տեղ հաւաքվելու՝ եթէ վըտանք հանդիպէր: Բայց Աստուծուն հաճոյ չէր, որ երկրի վերայ մի տեղ միայն հարըստանայ ժողովըրդով և բազմութեամբ. վասն այս պատճառի ցըրուեց նորանց գէպ ի ամենայն կողմեր, մի հրաշալի կերպով խառնակելով նոցա լեզուն, այնպէս որ նոքա

դադարեցին շինել քաղաքը, որ և այս անցքից ըստացաւ անու-
նըս Բաբել, այսինքըն Խառակոսէնէն:

1. Մարդըս մըտածումէ, Աստուած կառավարումէ:
2. Երկիրը ամենայն տեղ Աստուծոյ հայն է. մարդըս պարտական է միայն
իւր հետ ասնել բարը ամենայն տեղ:

6.

Մեքուհամ. [Ճըրնիք. Գլ. 11.]

Մարդիկ՝ աստուածային պատուհասներովը ուղղելով իւրեանց
գընացքը և հրաժարվելով իւրեանց նախահարքների անկիրթ և ան-
կարգ վարքերիցը՝ ապրումէին երկար ժամանակ՝ օր քան զօր աւելի
բազմանալով և տարածվելով երկրի վերայ, և հաւատալով մի ճըշ-
մարիտ Աստուած: Բայց փոքր առ փոքր խանգարվեցաւ նոցա աստ-
ուածպաշտութիւնը. ըսկըսեցին երկրրպագութիւն տալ արեգա-
կին, լուսնին և աստեղներին, ըստ որում սոքա աւելի անկանուծէին
նոցա աչքի տակ, այլև՝ զանազան գազանների որ առաւելապէս նոցա
օգտակար կամ վնասակար էին. այն և այնպիսի մեռած գնացած մար-
դերի որ գերազանց էին հանդիսացել իւրեանց արդիւնաւոր գոր-
ծերովը, քաջ էին գըտանվել պատերազմի մէջ, իմաստուն՝ խա-
ղաղութեան ժամանակը: Այս մարդերի պատկերները շինելով քա-
րից, փայտից և մետաղից՝ երկրրպագումէին նոցա, զո՛հ էին բե-
րում նոցա և նոցա պատուի համար կարգումէին պէսպէս պաշ-
տօնք և արարողութիւնք: Ահա այսպէս յառաջացաւ կըռապաշ-
տութիւնը. այսպէս ներս մըտան ժողովըրդի մէջ մոլորական հաս-
կացողութիւնք Աստուծոյ և աստուածային բաների մասին, որոն-
ցով մարդիկ խաբուածէին իւրեանց անձը և անհաճոյ էին լինում
Աստուծուն: Բայց Աստուած չը կամենալով թոյլ տալ որ այս
մոլորութիւնը և սնապաշտութիւնը առաւել տարածվի, ընտրեց
Սեմի ցեղիցը մի երևելի, հարուստ՝ բայց երկիւղած մարդ Աբրա-
համ անունով, և հրամայեց նորան իւր բազմութիւ ընտանիքով
հեռանալ կըռապաշտ Քաղդէացոց աշխարհիցը և գընալ պըտ-
ղաբեր Քանանու երկիրը (այն տեղ որ յետոյ պիտոյ է լինէր
Խորսէլացոց հայրենիքը)՝ մի նոր կըօն հաստատելու համար: Այս
կըրօնը ըսկըբումը պարզ էր, բայց կար նորա մէջ ապրոյ ժամա-
նակի մովսիսականի հիմը: Աբրահամը՝ կենդանի Աստուծոյ համար
սեղաններ շինեց, և քարոզվեցաւ ճըշմարիտ Աստուծոյ անունը:

Աբրահամը թէպէտ երկիւղած մարդ էր, բայց շատ ցաւերի
ունէր տանելու. նորա ամուսնութիւնը անզաւակ մընաց, մինչև

Սորա՛ խոր ծերութեան մէջ որդի ծընաւ՝ Իսահակ: Աբրահամի հաւատը փորձելու համար՝ Աստուած պահանջեց նորանից՝ որ իւր միամօր որդի Իսահակը զո՛հ բերէ նորան: Բայց Աբրահամը ամեն բանի մէջ հաստատ պահեց իւր աստուածահաւատ, երկիւղած և առաքինի հրօջախեալ անունը, և այս պատճառով բազմօրինակաբար արժանացաւ աստուածային շքնորհին: Կորա պատրաստական հնազանդութիւնը վարձատրեց Աստուած՝ թոյլ չը տալով զոհել իւր որդին, և նորա երկիւղածութիւնը՝ այն բանով որ ուխտ դրեց Աբրահամի հետ՝ թէ նորա զաւակը և՛ մեծ բազմութիւ ազգ կը դառնայ և՛ նորանով շատ միւս ազգեր օրհնութիւն կը ստանան: Ճրջմարիտ Աստուծոյ երկրբազոզները կրօնապաշտներից բացորոշելու համար և նորանց որպէս թէ մի նշանաւոր գաշնակցութենով միաւորելու պատճառով՝ Աբրահամը Աստուծոյ հրամանով սահմանեց թրքիստութիւն իւր արու զաւակի մէջ:

1. Ինչպէս Աստուած աւազնորդումէ քեզ, պետոյ է զընաս. և զընա յօթարութեամբ և համարձակ: Պատճառ որ Աստուած մեզու և ամենայն տեղ պաշտպան է երկիւղած մարդուն:
2. Անպարտ վըշտակութենի փոխարէնը յառաջ կամ թէ յետոյ կը հատուցանէ Աստուած:

7.

Ղովտ. նոյն որդեաճը.

Աբրահամի հետ կենակից էր նորա ազգական Ղովտը. բայց սոցա հովիւները շատ անգամ միմեանց հետ վէճ և կրօն ունէին, որովհետև ոչխար և անասուն շատ լինելով՝ երկիրը բաւական չէր միասին բնակելու համար: Այս պատճառաւ Աբրահամը հարկադրեալ գրտանվեցաւ առաջարկել իւր եղբորորդուն, որ անջատվէին միմեանցից: Այսպէս՝ Ղովտ տեղափոխեցաւ Սոգոմ քաղաքը, որ շատ գեղեցիկ աշխարհ էր, բայց մարդիկը՝ չար: Աբրահամը մընաց Քանանումը: Սոգոմի թագաւորը պատերազմ ունենալով Գոգոզագոմորի հետ՝ որ Ելամի թագաւոր էր, քաղաքացիներից շատերը և Ղովտը նոյնպէս զըրկվեցան իւրեանց կայքից և գերի գընացին: Երբ այս լուրը հասաւ Աբրահամին, սա՛ 318 մարդով բշտապեց օգնութիւն տալ Ղովտին և փրկեց նորան և միւս գերիները թրջնամու ձեռքից: Աբրահամի վերադառնալու ժամանակը՝ հացով և զինով յառաջ գընաց նորան Սալեմի թագաւոր և Աստուծոյ բարձրելոյ քահանայ Մեթիսեգեկը՝ որ այն յալթող զօրքը և նորա զօրավարը օրհնէ և շքնորհակա-

լուծիւն մատուցանէ Աստուծուն: Աբրահամը զէպ ի Սողոմի յաղթված թագաւորը շատ վեհանձնութիւն ցոյց տուեց՝ տիրապետեալ կալուածներէրիցը այնքան միայն յետ սահեցելու իւր մօտ՝ ինչքան հարկաւոր էր՝ այն տրղամարդերը վարձատրելու համար որ նորա հետ պատերազմ էին գընացել:

Սողոմացոյց սլըղձագործութիւնքը մինչև այն աստիճան զօրացել էին որ Աստուած մրտրումը գըրեց կործանել այն քաղաքը՝ որ այդքան անպատվումէր իւր պատուիրանքը: Բայց այս աստուածային խորհուրդը ղեռուս չը կատարված, երեք տղամարդ հանդիպեցան Աբրահամի մօտ, որ պատվով ընդունեց և հիւրասիրեց նորանց:

Մորանցից տեղեկացաւ Աբրահամը, որ Աստուած ուղարկել է նորանց՝ Սողոմ և Գոմոր քաղաքները սատակելու համար, և խընդրեց որ խընայեն նոցա, ըստ որում գուցէ թէ կը գըտան վէին այն տեղ մի քանի բարի մարդիկ, և մի՞թէ կը կամենար Աստուած կորուսանել արդարը ամբարըշտի հետ միասին: Առվտը հիւրասիրապէս ընդունելով Աստուծոյ հրեշտակը՝ խնայաւ որ Աբրահամի բարեսօսութիւնը ի զուր չէ եղել: Առվտի քաղաքակիցքը լիբը և անսարկել շտ գըտանվելով զէպ ի նորա հիւրքը, և Առվտը յանդիմանելով իւր քաղաքակիցքը այս մասին, պատուէր ըստացաւ իւր ընտանիքին տեղեկութիւն տալ Աստուծոյ գալոց պատուհասի մասին, որ ըզգուշանան և փախչեն: Առվտը ծանուցումն արեց քսոյց ծիծաղեցին նորա վերոյ. և ինքը ծանրաշարժ գըտանվեցաւ այն սահմանեալ առաւօտուն՝ երբ որ պիտոյ է գուրս գընար քաղաքիցը: Բայց Աստուծոյ հրեշտակները վեր կալան Առվտի և նորա ընտանիքի ձեռքից և գուրս հանեցին. խըրատեցին որ ոչ ով յետ չը նայէ. Առվտի կինը յետ նայեց և ալի քար դարձաւ: Սողոմ և Գոմոր կործանվեցան՝ կըրակ և ծըծումք թափվելով երկրիցիցը. միւս առաւօտուն Աբրահամը կարող էր միայն կըրակի բոցի բարձրանալուցը ձանաչել՝ թէ որ տեղում կանգնած էին կործանված քաղաքները: Աժմեան *Հօբոլ ԺՊԷ* այն տեղն է, որ տեղ նորա մի ժամանակ գըտանվել են:

1. Այն մարդերից հրաժարվիք խոհեմութեամբ՝ որոնց հետ չես կարող խաղալ թէնալ կենալ:
2. Օղնիք քո ընկերին, ինչքան կարող ես գու, երբ նա վըշտի և վըտան գի մէջ է:
3. Պատիւ տուր նորան՝ ում պատիւ կը վայելէ:
4. Թըընտմիներիդ հետ վեհանձըն կաց. այն ժամանակը ցոյց կը տայի որ

քո ձեռնարկութենների նըդատակը շահախընդրութիւն չէ, այլ նոյն
իսկ գործը:

5. Մե՛ խորվիք, Աստուած չի արհամարհի:
6. Մե բարի խօսք՝ մի բարի անդ կը հասանի:
7. Ամենայն մարդու քայրըր և սիրտըստէս հանդիպիր. դու չը գիտես ո՛վ
է քո տընումը իջեանած մարդը:
8. Աստուծուց թագչել կարող չէ չար մարդը:
9. Բարի և երկիւղած մարդուն պաշտպան է Աստուած:
10. Եւ չար մարդերի մէջ կարելի է բարի մընալ:
11. Որի համար գըժուար էր չարիցը հրաժարիլ, նա գեւ ևս բարի չէր:

8.

Յօդակ. [Ճ. Ե. Ե. Կ. Գ. 23.]

Եւ իսահակին զանազան վըշտեր հասած էին, բայց նա փոր-
ձով խնայել էր. եթէ Աստուած իմ հետ է, ո՛վ կարող է ընդ-
դէմ իմ լինել: Կա ունէր Ռեբեկա կընծից երկու որդի՝ Եսաւ
և Յակովբ, որ թէպէտ երկուորեակ էին, բայց բնութեամբ ամե-
նէին աննըման միմեանց: Եսաւը որսորդ և խոշորաբարոյ մարդ
էր, բայց Յակովբը մեղմ և հանդարտ: Իսահակին աւելի սիրելի
էր Եսաւը, և Ռեբեկային՝ Յակովբը: Պատահեցաւ միանգամ՝ որ
Եսաւը դաշտից տուն գալով՝ տեսաւ որ Յակովբը ոսպնաթան էր
եփել: Խընդրեց այն կերակուրիցը, բայց Յակովբը փոխարէն պա-
հանջեց Եսաւի անդրանկութեան իրաւունքը. սա վաճառեց իւր
անդրանկութիւնը և հասաւ իւր նպատակին, թէպէտ անազնիւ
հընարբով:

Երբ ծերացել էր Իսահակը՝ կամեցաւ իւր տունը կարգի
գընել. և ի հարկէ հայրը միոք ունէր առաւել ընտիր բաժինը
իւր սիրելի Եսաւին հասուցանել: Մայրը որ աւելի էր սիրում
Յակովբին՝ աշխատեց խափանել այս բանը, բայց ընտրեց սորա
համար մի չըգովելի ճանապարհ. նա խըրատ տուեց Յակովբին որ
Եսաւի պէս կերպարանափոխ լինի և գընայ կուրացած հօր առաջը:
Իսահակը կարծելով՝ թէ օրհնումէ Եսաւին՝ աւելի առատ և բարի
շընորհներ խընդրեց Աստուծուց Յակովբի համար: Բայց երբ որ
Եսաւը տուն եկաւ և դիմեց հօր մօտը, Իսահակը խնայաւ խա-
բէութիւնը, թէպէտ օրհնեց Եսաւը ևս, բայց այս անգըր Եսաւի
սըրտումը գոյացըրեց մի անշիջանելի ատելութիւն դէպ ի իւր
եղբայր Յակովբը, այնպէս որ սա իւր կեանքը անապահօով կար-

ծելով իւր ընտանիքի մէջ՝ մօր խորհրդովը թողեց հայրական տունը և գընաց իւր քեռի Լաբանի մօտ:

Ճանապարհումը մի երեկոյ Յակովբի բունը տարաւ դաշտի մէջ՝ մի քար գըլխի տակը գըրած: Քընի մէջ մի գեղեցիկ տեսիլ տեսաւ Յակովբը. Աստուծոյ հրեշտակները՝ մի սանդուղ կապած երկընքից մինչև երկիր՝ Ելանումէին և Իջանումէին, և Տէր Աստուածը վերևումը կանգնած՝ ասումէր «Ես եմ Տէր Աստուած Աբրահամու և Իսահակոյ հօր քո. ես ահաւասիկ ընդ քեզ եմ պահել ըղբեզ յամենայն ճանապարհքս քո, յոր և գընացես և դարձուցից ըղբեզ յերկիրքս յայս»: Երբ Յակովբը զարթեց քընիցը, սիրտը ահ ու դող ընկած բսկըսեց խօսել «Ահեղ իմն է տեղիս այս, և ոչ է սա՛ եթէ ոչ տուն Աստուծոյ, և այս է դուռն երկնից»: Կա ուխտ գըրեց որ՝ եթէ Աստուած կը պահպանէ նորան իւր ճանապարհներումը և ողջութեամբ կը դարձուցանէ իւր հօր տունը, այս տեղըս լինելոց է նորա համար տուն Աստուծոյ (Իւնիէլ): Յակովբը շարունակեց իւր ճանապարհը դէպ ի Լաբան և խոստացաւ եօթն տարի ծառայել Լաբանի տանը՝ եթէ կը տայ նորան իւր Ռաբէլ դուստրը՝ որի հետ Յակովբը Խառան եկած ծանօթացել էր մի ջըրհորի մօտ: Բայց որովհետև Լաբանը այս եօթնամեայ ժամանակից յետոյ՝ Ռաբելն փոխանակ տուեց Յակովբին առաւել հասակաւոր Լիա դուստրը, պատճառ բերելով թէ մեր երկրումը օրէնք չէ փոքր աղջիկը մեծից յառաջ մարդու տալ, ապա Յակովբը յանձըն առաւ դարձեալ եօթն տարի ծառայել՝ որ ըստանայ Ռաբէլը: Յակովբը հաւատարմութեամբ ծառայած լինելով իւր մօրեղօրը, սորան ցանկալն էր որ Յակովբը երկար մընայ Լաբանի տանը, որ և խոստացաւ բաշխել նորան բոլոր խայտաճամուկ գանները իւր հօտի մէջ: Յակովբը հնարագիտութենով ձեռք բերեց Լաբանի բոլոր պատուական ոչխարները և հարըստացաւ ըստ բաւականին: Եյս մասին տըրտունջ յառաջացաւ Լաբանի և նորա զաւակների կողմիցը, այնպէս՝ որ առաջին խաղաղութիւնը և միաբանութիւնը խախտուեցաւ նոցա մէջ, և Յակովբը հաստատեց մըրտքումը որ իւր բազմաթիւ ընտանիքով դառնայ իւր հայրենիքը: Ճանապարհ ընկաւ Յակովբը առանց Լաբանի գիտութեան. սա հասաւ նորա քամակից, հրաժարական ողջոյն առեց իւր դուստըրներիցը որ Յակովբի հետ էին, և հաշտուեցաւ իւր փեսայի հետ:

Յակովբը շարունակեց իւր ճանապարհը՝ ուրախանալով որ միւսանգամ տեսանելոց է իւր հայրենիքը՝ Միջագետք Ասորոց, բայց նոյնպէս երկիւղ ունենալով իւր Եսաւ եղօր բարկութենի-

յը որ դուցէ դեռես չէր շիջած: Այսպէս՝ կասկածի և երկիւղի մէջ լինելով՝ Յակովբին մի աստուածային տեսիլ հանդիպեցաւ, ըստ որում երեսեցաւ նորան որ մի տղամարդ պատերազմումէ: Իւր հետ. որ և չը կարողանալով յազթել Յակովբին՝ ձեռք ձրգեց նորա զըստի ամուլաջիւրք և թուլացրեց նորան: Յակովբը այն տեղը՝ ուր այս տեսիլքը պատահել էր՝ անուանեց «Տեսիլ Աստուծոյ». յետոյ աչքը վեր բարձրացրեց Յակովբը և տեսաւ որ ահա իւր Եսաւ եղբայրը 400 մարդով գալիս է. բայց գործը աւելի լավեր ջաջաւ, քան թէ կարծումէր նա: Եսաւը եղբայրական խաղաղ սրբտով հանդիպեց Յակովբին, բնդունեց նորա պարգևները, հաշտվեցաւ նորա հետ և զընային ի միասին: Յակովբը շինեց Բեթելումը սեղան և թաղեց այն տեղ բոլոր կուռքերը որ մինչև այժմ իւր ընտանիքը ունէին իւրեանց հետ: Ղերջագէս եկաւ իւր ծերացեալ Խաշակ հօր մօտը, որ 180 տարի հասակով վախճանեցաւ: Բայց Յակովբը իւր պատերազմումը Աստուծոյ հետ զիմացիտ զըտանկելով՝ ըստացաւ անունըս Խորայէ:

1. Ճըշմարիտ ծընողական սէրը թոյլ չի սոյ՝ առանց բաւական դասաւանակ մի զաւակը միւսից նստասարսիւ համարել:
2. Աղետամիտ մարդը ոչինչ ժամանակ իւր տուած խօսքը յետ չի աւնու:
3. Բարեկամք, ազլականք և եղբայր ու քոյր պարտական են այնպիսի սիրով միմեանց հետ լինել, որ ժառանգութիւն բաժանելու ժամանակը ոչինչ երկդաւախութիւն չը ծընանի նոյա մէջ:
4. Ազգելեալ հընարներով աշխատել հասանել իւր նոպատակներին՝ մեղք է:
5. Հօր օրհնութիւնը կը շինէ որդիների սունը, բայց մօր անէծքը կը կործանէ նորան:
6. Խաբեկայ և ապօրէն հընարքով ըտացուածը ոչ մի բաղաւորութիւն, ոչ մի օրհնութիւն չէ կարող բերել:
7. Բարի խըղձմըտանքը ամենահանդիտ գըլիի բարձն է:
8. Հաւատարիմ կաց այն պաշտօնի մէջ որ յանձնէ ևս աւել:
9. Քո մըշակներին վըճարիք խոտոսցած վարձը՝ սո՛՛՛մանեալ ժամանակում:
10. Քո աշխատաւորներին առիթ մի՛ սուր՝ որ քեզ քո ժըլտութեան և անարգարութեան համար խաբեն: Ղաա պարոնների ծառայքը՝ վատ կը լինին:
11. Ա՛յնպէս կաց՝ որ քո մեծաւորը ցանկայ քո աւելի երկար մընալուն պաշտօնիդ մէջ:
12. Քո հայրենիքի սէրը թո՛ղ կրէք չը սաւանայ քո սրբտի մէջ:
13. Չար խըղձմըտանքը մըշտ ահ ու գողն մէջ է:

14. Ըստոյցած վերաւորութիւնքը մուայիր, և պատրաստութեամբ տուր
ձեռքդ գէտ ի հաշտութիւն:

15. Դըրած ուխտըդ կատարիր:

9.

Յօդ. 1. [Ծ. Ե. Ե. Գ. 4. 37 — 40.]

Յակովբի տասերիու որդիների մէջ աւելի փոքրը Յովսէփ՝
իւր երկիւղածութենովը առաւելապէս սիրելի էր հօրը, և այս
պատճառով նորա չարասիրտ եղբարքը վառվեցան նախանձով և
ատելութենով դէպ ի նա: Այս նախանձը և ատելութիւնը աւե-
լի սաստկացաւ ոչ թէ միայն նորանով որ հայրը նախապատիւ շը-
նորհ էր ցուցանում Յովսէփին, այլև սորա տեսած քանի մի ե-
րայներովը որ այն կողմն էին ակնարկում, թէ փոքր Յովսէփի
եղբարքը միանգամ պիտոյ է երկրբազումութիւն մատուցանէին նո-
րան: Ամենը կատարվեցաւ նոյնպէս շուտով: Յակովբը միանգամ
դաշտ ուղարկեց իւր Յովսէփ որդին որ տեսանէ թէ ո՞ր է են եղ-
բայրները, և լուր բերէ հօրը: Կորս վրձիւն կապեցին որ ըստա-
նեն Յովսէփը. բայց Ռուբէն եղբայրը չը թողեց որ արիւն թա-
փեն, և խորհուրդ տուեց որ ձրգեն նորան մի փոսի մէջ անա-
պատումը: Այս միջոցումը պատահեցին նոցա իսմայելացի վաճա-
ռականներ որ ուղտերով խունկ և ռետին (գազպէ) էին տանում
Եգիպտոս. սոցա վերայ վաճառեցին Յովսէփը քրսան դահեկա-
նով, բայց նորա պատմուձանը շաղախած այծի արիւնով բերեցին
Յակովբին և հաւատացրեցին հօրը թէ մի յափըշտակող գազան
պատատել է նորա սիրելի որդին: Բայց ինչ վատթարութիւն Յա-
կովբի որդիքը արել էին, Աստուած դէպ ի բարին առաջնորդեց:
Այս վաճառականքը Եգիպտոսումը ծախեցին Յովսէփը Փարա-
ւոնի Պետափրէս անունով դահճապետի վերայ, որ նորան իւր
տան մէջ վերակացու կարգեց և օրըստօրէ աւելի սիրեց այն գե-
ղեցիկ և առաքինի պատանին. բայց Պետափրէսի կինը արատաւոր
սիրով վառվեցաւ Յովսէփի վերայ և կամեցաւ մոլորեցուցանել
նորան: Ո՛րք ասաց Յովսէփը՝ «և զիարդ առնիցեմ ըզբանըդ զայդ
զզչար և ըզմեծ և մեղանչիցեմ առաջի Աստուծոյ» և դուրս փա-
խաւ այն մոլորեցուցիչ կընծջ մօտիցը որ ապա զըրպարտութենով
հարկադրեց իւր տըղամարդին որ բանտ դընէ Յովսէփը: Բայց և
այս տեղ Աստուած Յովսէփի հետ էր: Բանտապետը հաւատ
ըստացաւ դէպ ի Յովսէփը և վերակացու դրրեց նորան կալա-
նաւորների վերայ որոնց մէջ կային և թագաւորի տակառապետը

և մատակարարր: Այս երկուսի տեսած երազները պատմեց Յովսէփը, և որի մասին ասած էր թէ իւր ազատութիւնը և իշխանութիւնը վերըստին կը ստանայ, նորանից խրնդրեց որ իւր պաշտօնը միւսանգամ ըստացած միտք բերէ Յովսէփի վիճակը: Յովսէփի երազահանութիւնը կատարվեցաւ: Յետոյ և Եգիպտոսի թագաւորը մի խորհրդաւոր երազ տեսաւ. երբ որ Եգիպտոսի երազահանքը և իմաստունքը չը կարողացան թագաւորի երազը մեկնել, այն՝ միւսանգամ իւր պաշտօնին հասած՝ տակառապետը միտք բերեց Խարայէլացի պատանին՝ որ բանառւմըն էր: Փարաւոնը հրամայեց յառաջ բերել Յովսէփը, և սա աջողակութեամբ և թագաւորին հաճոյանալով մի այնպիսի մեկնութիւն տուեց երազին, որ շատ խորհրդաւոր էր այն աշխարհի համար: Յովսէփը ասաց. եօթն տարի շատ լիութիւն կը լինի բոլոր Եգիպտոսի մէջ, բայց սորանից յետոյ դալու է սով եօթն տարի. ուրեմըն պիտոյ էր լիութեան ժամանակումը կերակուր ժողովել և պահել սովի օրերի համար: Փարաւոնը հիանալով Յովսէփի իմաստութեան վերայ՝ յանձնեց նորան այս մեծ գործի հոգաբարձութիւնը և գըլխաւոր կարգեց նորան Եգիպտոսի վերայ՝ հրաման արձակելով՝ որ բոլոր ժողովուրդը հնազանդ լինի Յովսէփի բերանին, և Փարաւոնը միայն իւր աթոռովը վերագոյն լինի քան թէ Յովսէփը: Յովսէփը բոլոր Եգիպտոսի մէջ՝ լիութեան տարիների արդիւնքը ժողովեց և համբարեց շատ ցորեան ինչպէս ծովի աւաղ: Բայց երբ որ եկան սովի տարիները, բայեց ցորենի ըշտեմարանքը, և լիութիւն և առատութիւն տարածվեցաւ ժողովուրդի մէջ: Հեռաւոր կողմերից դալիս էին Եգիպտոս ցորեան գրնելու. երևեցան և Յովսէփի եղբարքը, որովհետեւ Քանանումը և ս սով էր: Յովսէփը իսկոյն ճանաչեց իւր եղբարքը, թէպէտ սոքա չը գիտէին որ այն փառաւոր ըզգեստով զարդարված, երևել տեղակալը իւրեանց եղբայրն էր որ ինքեանք մերկ և զուրկ փոսի մէջ թողած էին: Յովսէփը երկար ժամանակ ոչինչ նըշան չը տուեց, վարվեցաւ նոցա հետ կասկածամիտ կերպով, և արտաբուստ՝ խըստապէս, որ կարողանայ իմանալ թէ արդեօք ուղղել են նորա իւրեանց բարքը: Բայց վերջապէս՝ երբ նորա կըրկին անգամ եկան կերակուր տանելու, Յովսէփը չը կարողացաւ իւր սըրտի ըզգացմունքը ուրանալ, յայտնեց նոցա իւր անձը և խօսեց՝ արտասուքը թափելով. »Ես եմ Յովսէփի եղբայրն ձեր, զոր զուք վաճառեցէք յԵգիպտոս. բայց մի ինչ տըրտամիք, և մի խիստ թուեսցի ձեզ, զի վաճառեցէք զիս այսըր, քանզի ի փրկութիւն առաքեաց զիս Աստուած առաջ ձեր: Արդ փութացեալ ելէք առ հայրըն իմ և

ասացէք ցընա. այսօրէս ասէ որդին քո Յովսէփ. արար զիս Աստուած՝ Տէր ամենայն երկրիս Եգիպտոսոց. արդ՝ եկ է՛ջ առիս և մի՛ հեղգար և բնակեացես յերկրիս Գետեմա: Այսպէս հրատարվեցաւ Յովսէփի իւր ամօթապարտ և զարմացած եղբօրներից և մեծամեծ պարզեններով արձակեց նորանց և ըզգուշացրեց՝ ասելով. »Մի՛ զայրանայցէք ինչ ի ճանապարհիս: Ուրախացաւ Փարաւոնը՝ լըսելով իւր սիրելի գործակալի ազնիւ արարքը և ոչ թէ միայն պարզեատրեց Յովսէփի եղբօրներին, այլև հրաման տուեց Յովսէփին որ սայլ և յարմարութիւն պատրաստէ իւր ընտանիքի զարձի և տեղափոխութեան համար: Ծերունի Յակովբը շատ ուրախանալով այս լուրի վերայ թէ իւր Յովսէփ որդին Աստուծոյ ըսքանչելի առաջնորդութենովը պահպանված է, տեղափոխվեցաւ Քանանից Եգիպտոս, և Յովսէփի որդիական սէրը քաղցրացրեց իւր ծնովի մընացած օրերը: Երբ Յակովբը խոր ծերութեան մէջ վախճանեցաւ, նորա մարմինը՝ ինչպէս հրամայած էր՝ տարան Քանան և թաղեցին Աբրահամի գերեզմանատընումը: Եւ Յովսէփը՝ որ մինչև իւր վերջը ոչ մի բանով վըրէժխընդիր չեղաւ իւր եղբօրների անիրաւութեանը՝ կրտակարեց որ նորա սակերբը վեր առնուն իւրեանց հետ, երբ որ Աստուած Եբրայեցոց ազգին վերըստին կ'առաջնորդէ դէպ ի իւրեանց հայրենի աշխարհը:

1. Ծընովներին պարտ չէ՛ իւրեանց նախապատիւ սէրը դէպ ի այս կամ միւս դաւաիր՝ երկեցուցանել նոցա:
2. Թէ և Յովսէփի վատարազութիւնը նորա բազաւորութեան պատճառ եղաւ, բայց այդ՝ նորա եղբօրների արժանաւորութիւնը չէր: Մեր գործերի հեռանքը չէն միշտ մեր ձեռքումը:
3. Մի սխալանք լինումէ միւս սխալանքների աղբիւր: Հօր դերագանց շընորձը դէպ ի մի որդին՝ յաւաքայընումէ եղբայրական ատելութիւն և նախանձ. և ցանկութիւնը հեռայընելու ատեցեալ եղբայրը՝ ճանապարհ է տալիս այս ցանկութեան կատարմանը, և սորանից ծընանումէ խաբէութիւն:
4. Մարդըս մըտածումէ, բայց Աստուած անօրինումէ:
5. Վատթար իշխանք — վատթար ծառայք:
6. Աստուծուն պիտայ է աւելի հնազանդել քան թէ մարդուն. ո՛չ մի մարդ կարող չէ բըռնադատել միւսին որ հնազանդի նորան չար բանի մէջ:
7. Հաւատարիմ՝ կաց պաշտօնիդ մէջ:
8. Պահիր քո անկողութիւնը. պարկեշտ կաց խօսքիդ և գործիդ մէջ:
9. Վերաւորեալ հըպարտութիւնը սիրումէ բամբասել:
10. Երկիւղած առաքինութիւնը կը բարձրանայ:

11. Բազդաւորութեան մէջ մի՛ մուսցիր բարեկամը՝ որ անբազդութեանը մէջ օշոնահան եղաւ քեզ:
12. Իմաստունների և փորձաւունների խորհուրդը լըսիր:
13. Այն կապերը՝ որոնցով բնութիւնը կապել է քոյր և եղբայր, ոչինչ ժամանակի զօրութիւն չէ կարող քակել: Յովսէփը ճանաչեց իւր եղբարքը:
14. Բազդաւորութեան, լիութեան և մանկութեան միջոցաւ մըտածիր ապաշայի վերայ և հոգ տար նորա համար:
15. Բազդաւորութեան մէջ մի՛ արհամարհիր քո աղքատ և ցած վեճակի ազգականքը:
16. Ղեճանձըն կաց դէպ ի վերաւորողը քեզ:
17. Իւրաքանչիւր սրգի, իւրաքանչիւր դուռորը որ հեռացած են հայրենական աշխարհից, թող՝ ինչպէս կարող են՝ աշխատեն միւսանկամ՝ տեսանել իւրեանց ծննդքը, թէ և այս կրքիկն տեսութիւնը լինէր այն կեանքումը միայն:
18. Ո՛րդեանինը՝ ձեր սիրովը պայծաւացէ՛ք ձեր ծննողների երեկոյացեալ օրերը:
19. Պատուեցէ՛ք հանդուցեալների վերջին կամքը:

Այսպէս Յակովբի սերունդ Իսրայէլացիքը բնակումէին Եգիպտոսի մէջ. բայց այս երկրի թագաւորքը շուտով մոռացան Յովսէփի ցոյց տուած բարեգործութիւնքը, և այս խաշնարած ժողովրդի մեծանալը և բազմանալը օր ըստ օրէ ծանրանումէր նոցա աչքին: 400 տարուց յետոյ Իսրայէլացիք աճել էին մինչև 600000 զինուորական տղղամարդ: Սոցա թիւը նուազեցուցանելու համար, այլև նոցա վրտանգաւորութիւնը Եգիպտոսի ապահովութեան մասին՝ ինչքան կարելի էր խափանելու պատճառով, Փարաւոնի գործավարքը բսկրսեցին օրէ օր աւելի ծանրաբեռնել Իսրայէլացոց ազգը՝ տանջելով նոցա կեանքը խիստ բաներով, զոր օրինակ՝ կաւ կոխել տալով, աղիւսարկութենով, երկրագործութենով, քաղաքների շինութենով: Բայց երբ որ տեսան թէ և՛ այս տառապանքը արդէլ չէ նոցա բազմանալուն, հրամայեցին Եբրայեցոց մանկաբարձներին որ արու զաւակները ծնանելուց յետոյ մեռուցանեն իսկոյն. բայց որովհետև սորա խըղձալով շատ անգամ՝ չէին կատարում այն պատուէրը, վասն այս պատճառի հրաման տուեց թագաւորը որ Իսրայէլացոց բոլոր արու մանուկները՝ ջուրը ձրգեն: Այս ճանապարհով կարծումէր Փարաւոնը հնազանդութեան մէջ պահել իւր Իսրայէլացի հպատակքը և խափանել սոցա բազմանալը: Բայց իսկ և իսկ այս տանջանքները օգտակար եղան Իսրայէլացոց ժողովրդին: Յակովբը և նորա որդիքը բերել էին իւրեանց հետ ճըշմարիտ հաւատը դէպ ի Աստուած. և եթէ

այս չարչարանքը չէր եկել նոցա ազգի վերայ, ոչ թէ միայն երբէք չէին մրտաճելու որ թողուն Եգիպտոս, այլ մանաւանդ՝ ամենայն օր ականատես լինելով հեթանոսների կռապաշտութեանը և սովորելով սիրել նորան, կասկածել էր որ ամենևին շեջանէր նոցա մէջ ճրջմարիտ կրօնագիտութիւնը: Արդարև՝ օգտակար բաներ, այսինքըն՝ ճարտարութեան և արուեստասիրութեան մասին՝ շատ էին ուսել Խորյէլացիք Եգիպտոսումը, բայց փոքր էր մընացել որ նորա իւրեանց՝ դէպ ի ճրջմարիտ Աստուած հաւատը փոխէին այն տեղեկութենների հետ:

ԵՐԿՐՈՐԻ ՀԱՏՈՒՄԸ

Մովսէսից մինչև Սաւուղ.

1.

Մովսէս. [Եւէյ. 4. 1.4—]

Միջնորդութենով Խորյէլացոց ազգին՝ որ Եգիպտոսումը մի ահագին բազմութիւն դառնալով՝ վրտանգաւոր էր բուն քաղաքացիների համար, կամեցաւ Աստուած պահպանել ճրջմարիտ կրօնը և միաստուածեան հաւատը: Այս պատճառաւ յաղթահարեալ ժողովրդի մէջիցը վեր կացըրեց մի մեծ տղամարդ և պահպանեց նորա կեանքը այն բոլոր անողորմ սահմանադրութենների մէջ որ Եգիպտոսի թագաւորը արած էր՝ Խորյէլի արու մանուկները բնաջինջ առնելու համար: Այս տղամարդը Մովսէսն էր, որի նոյն իսկ անունը յայտնուեց իւր երեխայութեան գըլխի անցըրը, բառ որում նշանակումէ ըսկէ կոնք: Մի կին Ղեւի ցեղից՝ այս հալածանքի ժամանակումը մի որդի ծընաւ. նորա մայրական սէրը հընարք գըտաւ մինչև երեք ամիս իւր մանուկը թագուցանել տան մէջ. բայց իմանալով՝ որ այս բանը աւելի երկար անկարելի էր, շինեց մի սըրտուեայ տապանակ (չամիշի սընդուկ), ձեփեց նորան կըպրածիւթով, փակեց նորա մէջ իւր մանուկը և դըրեց թագաւորական ըզրօսարանումը Նեղոս գետի մօտ, ինչ տեղ Փարաւոնի ընտանիքը լուացվելու սովորութիւն ունէին: Փարաւոնի զուստրը որ եկել էր լուացվելու, գըտաւ այս տեղ Մովսէս մա-

նուկը, գութ ընկաւ նորս վերայ, վեր առեց և տարաւ իւր հետ՝ որ սընուցանէ պալատումը: Այս յոյսը ունեցած էր և սիրող մայրը, որ խորազխտութեամբ այնպէս էր կարողացել տընօրինել որ Փարաւոնի դուստրը այն մանուկի համար դայեակ ընտրէ՝ նոյն իսկ մայրը: Այսպէս պահպանվեցաւ Մովսէս, և թագաւորական պալատումը ասրելով մինչև 40 տարեկան լինելը՝ ազնիւ ճանապարհ գրտաւ իւր բնական ընդունակութիւնքը կատարելագործելու և գիտութիւնքը բարձրաւորութեամբ ուր նորա համար օտար մընացած կը լինէին: Մովսէսին պատահեց միանգամ ակնատեսս լինել որ մի Եգիպտացի զարկուէր մի Եբրայեցի մարդ. բորբոքվեցաւ սիրտը, բարանեց Եգիպտացին և թաղեց նորան աւազի մէջ. բայց երբ որ մի այլ պատահմամբ իմացաւ որ իւր արած գործը յայտնելու է, փախաւ գընաց Մագիամի երկիրը Յօթոր քուրմի մօտ: Այս տեղ Մովսէսը հովիւ գըրվեցաւ նորա ոչխարների վերայ և կին առաւ նորա Սեպիօպրա դուստրը: Եգիպտոսումը, թէպէտ և առաջին թագաւորը մեռած էր, բայց այնու ամենայնիւ Մովսէսի հայրենակիցքը մի և նոյն դասն և արտասուելն վիճակում էին, ինչպէս յառաջ: Մագիամի երկրումը մի առանձին կերպով հրաւէր եկաւ Մովսէսին այն մեծ գործի համար որ նա Աստուծոյ կամքովը պիտոյ է կատարելը: Քորեք սարի տակը Մովսէսը միանգամ արածուէր իւր աների ոչխարները. յանկարծ նորա աչքի առաջը վառվեցաւ մի մորեկի և մի աստուածային ձայն հրամայեց նորան որ Խարայէլացոյ տառապեալ ազգը Եգիպտոսի ծառայութեանից հանէ, և տանի միւսանգամ իւր հայրենիքը: Մովսէսը՝ ոյգպիտի գործի համար տրկար և անբաւական համարելով իւր անձը՝ Աստուած խոստացաւ նորան իւր ամենակարող օգնութիւնը, տուեց նորան իշխանութիւն՝ որ քանի մի նըշաններով և հըրաշքներով Փարաւոնի և Խարայէլացոյ առաջը ներկայանայ ինչպէս մի աստուածընտիր մարդ և առարեալ ոյգ գործի համար, պատուիրեց Մովսէսին որ իւր եղբայր Ահարօնը գործակից առնու իւր հետ, որ սա թագաւորի և ժողովրդի առաջը խօսի փոխանակ նորա: Մովսէսը արեց ինչ որ նորան հրամայել էր Աստուած: Ահարօնի հետ միասին հանդիպեց Փարաւոնին և իւր եղբօր քաջասիրտ ճարտարախօսութիւնը քամակ շինելով իւր համար՝ ազաւեց թագաւորը որ՝ ինչպէս Աստուծոյ կամքն է՝ արձակէ Եբրայեցոյ ժողովուրդը գընալ տօն կատարել անապատումը: Բայց Մովսէսը ոչ թէ միայն ոչինչ չը կարողացաւ յառաջացնել աստուածանգէտ Փարաւոնի մօտ, այլև Եգիպտացոյ գոր-

ծավարքը ըսկըսեցին ևս առաւել տառապեցուցանել Իսրայէլացոց ուզգը:

Մովսէսը կրրկին անգամ յանդիմանակաց եղաւ Փարաւոնին. բայց սա Մովսէսի հըրաշքները ևս տեսանելով՝ կամակոր մընաց և խրստասիրտ պատասխան տուեց. «Ո՛ր արձակեմ զԻսրայէլս: Անուհետեւ՝ ինչպէս Մովսէսը յառաջուց ասած էր՝ եկան հասան Եգիպտացոց գըլխին տեսակ տեսակ պատուհասներ. Զուրը նեխվեցաւ, անհամար գորտեր երևեցան, զագրալի ճըճիներ անհանգիստ արեցին մարդ և անասուն, ժանտացաւ և վատ խոցեր գոյացան մարդու և անասունի մէջ. կարկուտ և մարախ ապականեցին դաշտերը, երեք օր խաւար պատեց Եգիպտոսի վերայ, անդրանիկ ծընածները մահացան, թէ մարդ, թէ գազան: Ահա այսպիսի պատիժներով կամեցաւ Աստուած Փարաւոնի սիրտը շարժել՝ որ արձակէ Իսրայէլն ժողովուրդը: Թէպէտ շատ անգամ թագաւորը կամեցած էր ազատութիւն շընորհել ժողովըրդին, բայց վըտանգը անցանելուց յետոյ՝ միւսանգամ խրստաւարտվումէր: Այսպէս իսկ պատահեց և վերջին անգամը, երբ ոչ թէ միայն թոյլ էր տուել, այլև հրամայել էր Իսրայէլացոցը որ անյապաղ դուրս գընան Եգիպտոսից: Իսրայէլացիք իւրեանց հանդիսաւոր հրաժարական սեղանը (') ճաշակած դուրս էին եկել Եգիպտոսիցը, և ահա՛ ապաշաւեց թագաւորը, և ցաւելով որ այնքան բազմաթիւ աշխատասէր ժողովուրդ ձեռքից թողել էր, ըշտապեց զօրքով նոցա հետևից մինչև Արաբիայի ծովածոցը: Մօտ հասաւ Փարաւոնը, բայց չէր կարող Իսրայէլացոց բանակը տեսանել, որովհետեւ մի թանձրը մառախուղ պատել էր միջոցը Իսրայէլացոց և Եգիպտացոց մէջ: Ի վերայ այսըր ամենայնի ահ և դող ընկաւ Իսրայէլն սիրտը. Իսայց Մովսէսը՝ Աստուծոյ ըբքանչելի տնօրէնութեամբ մի սաստիկ հարաւային հողմ՝ բարձրանալով գիշերը և պատառելով կարմիր ծովի ջըրերը, ցամաք ճանապարհով ծովի մէջից անց կացըրեց ժողովուրդը: Առաւօտը լուսացած՝ կամեցաւ և Փարաւոնը նոյն ճանապարհով անցանել, բայց Մովսէսը աստուա-

*) Այս սեղանի պատրաստութիւնը էր՝ արու, տարւոր և անարատ ոչխար, ոչ թէ եփած. այլ կըտկով խորոված, գըլախը, ոտերը և փորտին միտոն, այլև բաղարջ հաց: Այս սեղանը՝ որ Չարդէ Տեոտոն ասվեցաւ Իսրայէլացոց մէջ և ամենայն տարի տօնվումէր որդէս յիշատակ ելանելուն Եգիպտոսից, վայելեցին Իսրայէլացիք՝ գօտիները մէջքին, կօշիկները ոտերին և գաւազանը ձեռքերին:

Ճային հրամանով ձեռքը ձրգեց ծովն վերայ, և դարձաւ ջուրը իւր տեղը և սաստակեց Փարաւոնի բոլոր զօրութիւնը:

Այս անցքի ներգործութիւնը փոքր չեղաւ. Իսրայէլացիք հաւատ ըստացան դէպ ի Ատուած և դէպ ի Մովսէսը, և ըսկրսեցին օրհնել և փառարանել Ատուած: Բայց շուտով թուլացաւ նոցա հաւատը՝ երբ սպրուտի և ըմպելի ջրրի կարօտութիւն տեսան. ըսկրսեցին տըրտընջել. երանի՛ թէ մընացած լինէինք Եգիպտոսումը: Ա՛նչայն միջոցում կրրինումէին այս գանգատը, և ամենափոքր առիթ ըստանալով՝ բամբասումէին իւրեանց առաջնորդը: Ինչքան ևս Մովսէսը հըրաշքներով և բարեգործութեններով նոցա կարօտութիւնքը լըցուցանումէր, կամ թէ սլատիժներով սաստումէր նոցա. ինչքան ևս բացայայտ տեսանումէին նուրբա որ Ատուած անսպատումը ևս խնամատար էր նոցա սխտոյքներին, ի վերայ այդըր ամենայնի նոր ի նորոյ ըսկրսանումէին նոքա փոքրահոգի մըտածել և անհնազանդ լինել, մինչև կռապաշտութեան մէջ ևս ընկան, ինչպէս իւրեանց դրացի հեթանոս ազգերը, որոնց անսպաշտութիւնը աւելի հաւանելի էր նոցա քան թէ Իսրայէլի Ատուծոյ ծանր օրէնքը: Այս օրէնքը ըստացան Իսրայէլացիք իսկպպէս Ատուծուց. որոտ և կայծակն յայտնեցին Ատուծոյ ներկայութիւնը. մի մութն ամպի մէջից՝ որ ծածկեց Սինայի սարը, որ Մովսէսը և Ահարոնը միայն իշխանութիւն ունէին վեր ելանելու, ներքևումը հաւաքված ժողովուրդը ըստացաւ այն սուրբ Տասն պատգամքը որ պիտոյ է լինէին նոցա կրօնի հիմնական ըսկրզուները: Երբ Մովսէսը սարից ցած էր եկել, զօհեց Ատուծուն: Միւսանգամ վեր ելաւ սարը. բաց որովհետև քառասուն օր յետ մընաց այն տեղ, ժողովուրդը անհամբերացաւ և պահանջեց Ահարոնից՝ թէ «Արի՛ և արա՛ մեզ աստուածքս որ առաջնորդեսցեն մեզ»: Ահարոնը շինեց նոցա համար մի ոսկեղէն որթ՝ որին ըսկրսեցին երկըրպագութիւն տալ և ասել՝ «Այս են աստուածք քո՛ Իսրայէլ, որ հանին ըզբեղ յերկրէն Եգիպտացուցոց»: Մովսէս սարիցը ցած գալով՝ զարհուրեցաւ իւր ժողովըրդի մոլորութեան վերայ: Ատուծուց ըստացեալ երկու քարեղէն տախտակքը զարկեց գետնին այնպէս՝ որ խորտակվեցան, ոչընչացրեց այն կուռքը և հրամայեց ըսպանել երեք հազար մարդ: Ազլա պատրաստեց երկու այլ տախտակ, միւսանգամ գընաց Սինայի սարը և գըրեց նոցա վերայ Ատուծոյ ուխտը: Այս տախտակները սուրբ պահվեցան յետոյ:

Մովսէսը քառասուն տարի ման ածեց Իսրայէլի ժողովուրդը անսպատի մէջ. և այս միջոցումը իւր տուած աստուածապաշտա-

կան և քաղաքական օրէնքներովը հաւատա հաստատեց՝ թէ Աշտուած նոցա ազգի աստուածն է և նոցա դալոց երկրի թագաւորն է: Աջլըստամբու թիւնը, այլև դրացի ազգերի կռապաշտութիւնը նոր ի նորոյ ըսկրսանելով Խարսէլացոց մէջ, հարկաւոր եղաւ նոցա երկար մրնալը ամուլ անապատի մէջ: Այն՝ Մովսէսը ևս այնքան բաղաւոր չը գըտանվեցաւ որ իւր ազգը տանի աւետեալ երկիրը: Մի բարձրը սարի վերայ կանգնած՝ կարողացաւ միայն աչք ձըգել Քանանու պըտղաւէտ դաշտերի վերայ, հաւաքեց իւր չորս կողմը այն ժողովուրդը՝ որ շատ անգամ ապերախտ էր գըտանվել զէպ ի նա, աղօթք արեց նորա համար, սիրտ տուեց որ հետեւեն այն բաներին որ նոցա ինչպէս աստուածային կամք յայտնել էր ինքը, ներկայացըրեց նոցա առաջնը Յեսու՝ Վաւեայ որդին՝ որ այնուհետեւ պիտոյ է լինէր նոցա առաջնորդ, օրհնեց նորանց և մեռաւ իւր հասակի 120 տարուամբ:

1. Ինչ զիտաւորութիւն և ունի Աշտուած մարդու համար, կարող է յառաջ տանել իւր խորհուրդը, թէև լինէին շատ և շատ ներհակ ազգեցութիւնք:
2. Ճնտարան ունի չտարագէտ է՝ զաւակի կեանքը պահպանելու մասին:
3. Կեցութիւնը արքայական պալատի մէջ շաւերեց զեռահասակ Մովսէսի սիրտը. անարատ կայ դու և բաղաւորութեան և բարեկեցականութեան մէջ. անս չարը, բայց մի՛ հետեւիր նորան:
4. Ուրիշների բըռնաւոր գործերը տեսնելով՝ կարող էր մարդու սիրտը բորբոքվիլ արևել բարեկութեանով. բայց հըսման չը կար վըրէժերեղիք լինել չոր գործին, որ ինքը Աշտուած կը դասէ:
5. Երբ որ մարդու նեղութիւնը շատ մեծացել է, այն ժամանակը շատ մտ է և Աշտուած:
6. Մի՛ կարծիր որ ամենայն գործի համար աջարակ ևս դու. համետութիւնը հաճոյ է Աշտուածոյ և մարդու:
7. Ոչ ումի խախտն մի՛ լինիր որ նա միտնելով ուրախութիւն վայելէ. շնորհներ այդ բանը ամենայն մարդու որ քո պաշտօնի մէջ է: Բայց ևս առաւել մի՛ արդէլիր ոչ ովի պաշտօնը իւր հաւատի մասին:
8. Մարդը նեղութեան մէջ լինելով՝ շատ անգամ բարի խորհուրդներ է յըրանում, բայց երբ որ անցաւ նեղութիւնը, մոռանումէ նորանոյ:
9. Այն օրերը՝ որոնց մէջ պատահել է քեզ յիշատակի արժանի մի բան, թող առաւելապէս պատուելի մընան քո աչքումը:
10. Ով որ կամենումէ վրասել ուրիշներին, շատ անգամ առաւելապէս վատումէ իւր անձնին:
11. Մարդըս անցեալը աւելի լաւ է համարում քան թէ ներկան. բամբա

ամբնելը որ Խարայէլացիք առնուածէն Մովսէսի երեսին՝ ըշտայ և ան-
ժամանակ էին :

12. Աշտուած ամեն օր սրբալեռամէ ինչ որ պիտոյ է մեզ : Այն ճանտարհ-
նեբուժը՝ որոնցով նա առաջնորդուած մեզ, միշտ մեր ճեա է նա իւր
կարողութենովը և սիրովը :
13. Աշտուծոյ պատուհասը պիտոյ է որ ըզուշտոյնէ մեզ :
14. Կարճմրտութիւն, յանդըլնութիւն, երկմրտութիւն, անմրտածութիւն,
անհնազանդութիւն. ոտքս էին Խարայէլացոյ սրբապատթիւնքը անտպա-
տի մեջ :
15. Ումին յանձնած է ուրիշները մարմնաւոր և հոգեւոր երջանկութեան
հոգարարծութիւնը, նա չէ կարող միշտ քաղցրատար լինել. պիտոյ է
նոյնպէս, որ բարկանայ և դատժէ :
16. Մեռանող ճնայնների, ազգականների և բարեկամների խրնդիւրը թող
սուրբ մընայ մեր համար :
17. Ով որ իւր կեանքը լաւ է դործ ածել և ունի տեղիք նայելու մի ա-
ւատապէս բարի սերմնածի վերայ, նա կը մեռանի խաղաղ սրբոտով :
18. Արժանաւորութիւն, բանալիտութիւն և փորձաւորութիւն կը սրնովին
և կը յայտնելին :

Չ.

Յէ՛րո՛ւ «Նախ» . [Գ . Յէ՛ր . «Նախ» . Հ . 1.2.]

Այս տղամարդը աւելի քաջ զօրական էր քան թէ Մովսէսը և
բառ ամենայնի յաջողակ՝ նորա բնիւրսածը դըրուեա տանելու համար :
Նա յառաջուց լըրտեսներ արձակելով՝ Քաղերի հետ ի միտանն ա-
ռաջնորդէր Խարայէլացոյ ազգին զէպ ի Քանանու երկիրը : Բայց
ոսն առ ոսն կարողացան նորա խոստացեալ երկիրը առնուլ Քանա-
նացոյ ձեռքից : Յերկրով և միւս շատ քաղաքների տիրապետե-
ցին նորա, և 51 փոքրիկ թագաւորների և իշխանների յաղթեց
Յեսուն : Սա հոգաբարձու էր նմանապէս որ Մովսէսի կարգա-
դրած աստուածաբաշտական ծիսակատարութիւնքը հաստատ պահ-
վին, սա սահմանեց թըրիատութիւնը ընդհանրապէս, տօնեց առա-
ջին զատիկը և տիրապետած երկիրը բաժանեց Խարայէլացոյ տաս-
երկու ցեղի վերայ, այնպէս որ Յուդայի ցեղը ըստացաւ ամենից
մեծ բաժինը :

Յետեն դեռ ևս չը մեռած՝ ներքև դըրեց իւր իշխանու-
թիւնը, բայց Խարայէլացոյ սըրտին կապեց այս խօսքերը . «Աշտ-
ուած տուեց ձեզ այս երկիրը, որի վերայ չէք աշխատած դուք .
տուն և տեղ ըստացաք քաղաքներում որ դուք շինած չէք . դուք

վայելումէք այն պղծիքը և թըղենիքը որ ինքններդ տընկած չէք. այժմ վախեցէք Տիրոջիցը, պաշտեցէք նորան ուղղութենով և արդարութենով. բայց ես և իմ տունըս պաշտումենք Տէրը, որովհետև նա սուրբ է»։ Ժողովուրդը խոստացաւ հնազանդ լինել Աստուծուն, և՛ ինչքան կենդանի էր Յեսուն՝ հաւատարիմ մընաց իւր խոստմանը։

1. Աստուած՝ իմաստութեամբ է ընտրում մարդ և ժամանակ իւր նպատակներին հասնելու համար։

2. Ինչ որ Աստուած Խորայէլացոյ ազգին խոստացել էր՝ կատարվեցաւ բոտուբապէս՝ թէև երկար ժամանակից յետոյ։ Աստուծոյ խօսքը ճշմարիտ է, և նորա խոստումը հաւատարիմ է։

3.

Տասն և չորս Դատարարք. [Գ. Դատ. 4. 1. 5.]

Յեսուի մահուց յետոյ Քանանու աշխարհը առանց մի ծայրագոյն գըլխաւորի մընաց։ Այս բանըս տեսանելով յարձակվեցան Հըրէից վերայ սահմանակից ազգերը և մանաւանդ ծովեզերեայ Փըղըշտացիքը, որ և յաղթող գրտանվեցան։ Հըրէայք հակամիտեալ լինելով դէպ ի կռապաշտութիւն, շատ անգամ կըրկին ծառայացան իւրեանց հեթանոս դրայիներին։ Այսպիսի տառապանքների հասնելով՝ աղաղակումէին դէպ ի Աստուած. սա բազումնորմ էր և լըսումէր նոցա աղաչանքը. շատ անգամ վեր էր կացուցանում լըսաւորեալ տղամարդեր որ պիտոյ է խաղաղութիւն տային ժողովըրդին՝ արտաքուստ և ներքուստ, և պահպանէին նորա հաւատը դէպ ի կենդանի Աստուածը։ Պատերազմի մէջ զօրավարք էին սորա. խաղաղութեան ժամանակը՝ առաջնորդք։ Սորա ասվումէին Դատաւորք. և թէպէտ ճիշդ յայտնի չէ՝ թէ ինչքան միջոց կառավարել են սորա, բոյց Սուրբ գըրբի մէջ յիշատակվումեն այսբան. Գեթեհէ՛ն՝ Քաղէբի փոքր եղբայրը (28 տարի Յեսուից յետոյ), որ փըրկեց Խորայէլի ազգը Քուսարսաթեմ Ասորոց թագաւորի ձեռից. Առնէ՛ս որ նենգութեամբ ըսպանեց Մովբացոյ թագաւոր Եգզոմին. Մաթեո՛ս՝ Անթի որդին որ գութանի մաճով սատակեց վեց հազար մարդ այլադիներից. Գեթեհէ՛ս՝ մարգարէ կին որի ժամանակովը Խորայէլացիք Յայէլ կնամարդու քաջութենովը յաղթեցին Քանանացոյ թագաւոր Յարինային, Գեթեհէ՛ո՛՛ յաղթողը Չեբէի և Մաղմանայ թագաւորներին Մադիամու, Սեթեհէ՛ո՛՛ անգութ եղբայրասպան. Թոնէ՛ս որ 23 տարի առաջնորդ էր Խորայէլին. Յայէ՛ս՝ 22 տարի դատաւոր Իս-

բայէլացոց. Յեզեկայէ, Եսէիոն, Իշլի, Սիբոն, Սոմէոն, Հեղէ և Սո-
ճաակ (5075 տարի՝ աշխարհի ստեղծագործութենից յետոյ) :

Քանի միների գործքը միայն արժանի են յատուկ յիշատա-
կութեան. ըստ որում և փոքր մի լաւերը սոցս մէջ՝ բիրտ զօ-
րականք էին քան թէ առաքինութեան օրինակ, թէպէտ՝ նայելով
այն ժամանակի բարք ու վարքին և կրօնի տրգիտութեանը՝ չէ կա-
րելի նորանց շատ խըստիւ դատել :

4.

Սիբոնէս. [Գ. Դ. 4. 9.]

Թէ ինչպէս Աստուած պատժող է չարին, ուսուցանում է
Աբիմեէլի պատմութիւնը : Այս Աբիմեէլէքը կուրացեալ պատուա-
սիրութենով և ազահուութենով ըսպանել էր իւր եօթանասուն
եղբարքը. մինը միայն վերկվեցաւ, այսինքն՝ Յովածամ որ ամե-
նից փոքրահասակն էր նոցա մէջ : Երեք տարի տիրեց Աբիմեէլէքը
Իսրայէլի վերայ. սա պատերազմ ունէր Սիկիմացոց հետ, առեց
և կործանեց Սիկիմ. բայց մօտենալով մի ամուր աշտարակի՝ որ
տեղ տղամարդ ու կին և քաղաքի գըլխաւորները պահպանութիւն
էին գրտել՝ մի կին մի երկանաքար վայր ձգեց Աբիմեէլէքի գըլ-
խին, այնպէս՝ որ առ ի մահ վերաւորված գետին գըլտրվեցաւ.
բայց չը կամենալով մի կընօջ ձեռքով մեռանել, հրամայեց իւր
կապարճակիր տըղային՝ որ սըրով ըսպանէ նորան. սա կատարեց
իւր տիրօջ հրամանը : Ահա այսպէս Աստուած վըրէժխընդիր
եղաւ Աբիմեէլէքին, այն անգըթութեան համար՝ որանով կոտորել
էր իւր եղբարքը :

1. Մե՛ գըլտրվիւր դէպ ի պատուասիրութիւն և ազահուութիւն. նոքա կը
չենեն քեզ մեղաւոր և յանցաւոր :
2. Ո՛չ մի չար գործ չի մընայ առանց փոխարէնի :

5.

Յեզեկայէ. [Գ. Դ. 4. 11.]

Այս քաջասիրտ տղամարդը զօրավար ընտըրվեցաւ՝ երբ որ
Իսրայէլացիք պատերազմ ունէին Ամոնացոց հետ. և ուխտ դը-
րեց՝ որ եթէ յաղթութենով յետ դառնայ իւր հայրենիքը, զոհ
կը բերէ Աստուծուն ինչ որ իւր տան գըռնիցը դուրս կը գայ
նորա հանդէպ : Յեփթայէ յաղթահարեց թըշնամին և վերադար-
ձաւ. ուրախութեամբ և ցընծութեամբ յառաջ գընայ Յեփթայի

մի հատիկ դուստրը որ շքնորհաւորէ իւր սիրելի հօր ողջութեանով դարձը այն վրտանգաւոր պատերազմից, և ողջունէ նորան իբրև յալթող: Յեփթայէ տեսաւ իւր դուստրը, միտք բերեց իւր դըրած ուխտը, և սըրտի ցաւից պատառեց իւր հանդերձը. բայց ինչ օգուտ այս տեղ դանգատելուց և լալուց: Աղնուասիրա աղջկէր ինքը խրախոյս տուեց յուսաբեկեալ հօրը որ կատարէ իւր ուխտը, և համբերութեամբ թոյլ տուեց որ զոհեն իւրեան: Սորանով սովորութիւն ընկաւ Խարայէլի աղջկիների մէջ՝ ամեն տարի չորս օր իւրեանց քուեր գըլխի անցքը արտասուել:

1. Հաւատո՞ս որ սչինչ բանով չես կարող հարկադրել Աստուած որ նա այս կամ թէ միւս խնդիրըդ կատարէ: Կա առատապէս պարզուած քո խնդրելուց և խնանալուց յառաջ:
2. Եթէ մի մարդ կարո՞ղ էր քեզանով հանդիտ դտանել, պարտաւրճար լինել, լաւ էր որ չը վախենայիր և մահուց ևս, քան թէ թոյլ տայիր որ նա իւր հոգու վերկուծիւնը կորուսանէ:
3. Ինչ որ խտտացել ևս, կատարիր՝ ինչքան ևս զբժուար լինէր. բայց՝ մի՛ դուցէ թէ և՛ քեզ այնպէս պատահի՝ ինչպէս Յեփթային, մտածիր օրինաւոր ինչ որ խտտանումես, և ըզբոյճ կայիր անխոհեմ ախտազրութենից:
4. Յեփթայէ ըտրանեց իւր դուստրը. եթէ ունեցած լինէր աւելի կատարեալ դիտութիւն կրնի մասին, պէտք է որ խնանար թէ մարդադոհուծութիւնը որդերած է Աստուծուց:

6.

Մտճոտն. [Գ. Գաղ. 4. 13.]

Սամիտոնը զարմանալի յատկութեններով մի տղամարդ էր, մանաւանդ թէ գերազանց՝ մարմնաւոր ուժով և պրնդութեանով որ այն ժամանակներումը շատ յարգելի էին: Բայց այս գատաւորը սրախասաւոր էր նայնպէս շատ բաներով, պատճառ որ մարմնաւոր ակտասիրութիւնը աւերել էր նորա սիրտը: Սա միշտ պատերազմ ունէր Փըղըշտացոց հետ, որ նորան անարգած էին, որոնց և աշխատումէր ամենայն կերպով վըրէժխընդիր լինել. և այս մասին շատ ձեռքնտու եղաւ նորան իւր մարմնի ոյժը: Փըղըշտացիք ըմբռնեցին և կապեցին նորան չուաններով. բայց նա պատառեց կապերը, վէր կալաւ մի էշի ծրնօտ և նորանով Զարդեց իւր թըշնամիներից մի մեծ բաղմութիւն: Ո՛չ ով կարողանում էր իմանալ, թէ որ կողմիցն է նորա տկարութիւնը: Վէրջապէս նորա թըշնամիներին յաջողեցաւ՝ Գալիլա անուն մի պոռնիկ կը-

նոջ ձեռքով աի ձրդել նորան, ըստ որում Ղալեյա կինը Մամփսոնի դրլխի մագերը ի բաց քերելով թուլացրած էր նորա ջրլերի զօրութիւնը, և այսպէս Աջտուծոյ հոգին վերայել էր նորանից, պատճառ որ նա ուխտաւոր լինելով՝ քակել էր իւր ուխտը: Փրղըշտացիք հանեցին Մամփսոնի աչքերը, կապեցին երկաթի կապերով և փակեցին բանտի մէջ որ ցորեան աղոյ: Բայց Մամփսոնի վրէժխընդրութիւնը դադարած չէր: Պատահեց միանգամ՝ որ Փրղըշտացիք իւրեանց չաստուածին տօն կատարելով՝ բանտից դուրս քերեցին Մամփսոնը որ նորա հետ խաղան և զուարճանան: Մամփսոնը կանգնացրած երկու սխների մէջ տեղում՝ որոնց վերայ հաստատած էր տունը, ձեռք ձրդեց սխներին, թափ տուեց ուժով, և տունը որի վերայ կանգնած էին մինչև 3000 մարդ՝ կործանվեցաւ իսկոյն: Մամփսոնը և նորա հետ միասին անհամար մարդիկ ըսպանվեցան այն տեղ:

1. Մարմնաւոր դեղեցկութիւնը և ոյժը չը լինելով կըցորդ աւաքնուութեան՝ չեն կարող պատուարժանութիւն տալ:
2. Ատտասիրութիւնը անընդունակ է շինում մարդը դէպ ի ամենայն բարի հակամտութիւն սրբոյն, ուտում: և քանդում: մարմին և հոգի:
3. Աշխատիք քո պահտաւոր կողմը ճանաչել, որ քո բարի և խաղաղութեան թընամին քո պահտաւորութիւնը գործի չը չեն քեզ վնասու:
4. Վրէժխընդրութիւնը անօրնա է:
5. Տալը մի՛ աւելի որ ոչ մի անբաղք մարդու վերայ՝ թէև իւր մեղքով անբաղքեւ էր:
6. Եթէ կամենումս լաւութիւն յառաջացնել, մի՛ լինիր ծառայ քո սրբոյն ձրդատուութեններին և ցանկութեններին:

7.

Հեղինակ. (Ա. Թադ. Գլ. 1.)

Իւր պաշտօնի մէջ թոյլ և անփոյթ դրտանվիլը թէ կնչպէս պատժապարտ բան է, գորան ուսուցանումէ այս դատաւորի օրինակը, որ քրտան տարի կառավարիչ էր Իարոյէլացոց աղգին: Թէ կնչ պատճառաւ վերևում ասածը կարելի է նորա վերայ գործ դնել, բացայայտ է այն թոյլ հոգացողութենիցը որ նա ունեցել է իւր Ռփնի և Փենէէս որդիներին դաստիարակութեան համար, որ անպիտան տըղայք էին, որ խափանումէին ժողովրդի զոհը, անըզգամութենով յափըշտակումէին աղքնձի սանից այն միսը որ սահմանած էր հասարակաց սեղանի համար, և ուխտաւոր կանանց հետ անառակութիւն էին գործում: Ինքը Աջտուած մար-

գարէի բերանով ըղգուշացըրեց չեղի քահանան և յայտնեց նորան իւր աստուածային խորհուրդը՝ թէ պատժելոյ է հայրը, որովհետեւ չէր խրատում իւր վատաբարոյ որդիքը: Բայց չեղին անփոյթ լինելով Աշտուծոյ բարկութիւնը հաշտեցուցանել՝ ասումէր. «Տէր՝ որ ինչ բարի է առաջի իւր, ինքքն արասցէ»: Այս միջոցումը պատերազմ բացվեցաւ Փրղըշտացոյ հետ. երբ որ Խարայէլն տղամարդը տկարացաւ այլազգիների առաջևը, Խարայէլացոց ձեռքը փրկուէտ համարեցին դուրս տանել Ուխտի տապանակը (') որի հետ գնացին և չեղի քահանայի որդիքը: Տաղնապետաւ սրբոտով ըստասումէր չեղին որ ըստանայ իւր ազգի յաղթող լինելու համբաւը. բայց Խարայէլեան բանակիցը շուտով լուր եկաւ՝ թէ չեղի քահանայի որդիքը ըստանվեցան, պատերազմը անյաջող եղաւ և ուխտի տապանակը գերի գընաց այլազգիների ձեռքը: Այս բաներից զարհուրելով իննրուսեւ և ութամետայ չեղին՝ վայր ընկաւ աթոռիցը և աւանդեց հոգին:

1. Ո՛վ ծընողներ՝ ըղգայշ կողէք չափից դուրս ներողամտ լինելուց դէտ ի ձեր որդիքը:
2. Վատաբարոյ զուամիները ցաւ են պատրաստում իւրեանց ծընողների սըրտին, և շատ անգամ լինումն աւիթ նոցա մահուն:

8.

Մահուէլ. [Ա. Թապ. 1—12.]

Խարայէլացոց վերջին դատաւորը եղաւ Մամուէլ որ մի արժանապատիւ մարդ էր: Կա՛ ըսկըսած մանկութենից ըստասաւոր էր ուխտի տապանակի մօտ. նորա երկիւղած ծընողքը Եղկանա և Աննա՝ նորան երեք տարեկան յանձնել էին վերոյիշեալ չեղի քահանայի վերատեսչութեանը:

Մամուէլը բարի մանուկ էր, և չեղիու որդիների չար օրինակներիցը անփորձ պահեց իւր անձը: Աջեց մանուկը, դարձաւ երկիւղած մի պատանի և ապա՝ մի արդիւնաւոր տըղամարդ, որ՝

(') Մա՛ սկսցիտ ծաւից շինած և ոսկեզէն տախտակներով պատած մի արկըլ էր, սրի ծածկոցը՝ զուտ տակ լինելով՝ ցուցանումէր Աշտուծոյ աթոռը, և սորա մէջ պահվումէին Օրէնքի տախտակքը: Խարայէլացոց մէջ սովորութիւն էր՝ ձախորդ պատերազմի ժամանակում՝ ուխտի տապանակը դուրս տանել զօրքի առաջը, որ ինչպէս Աշտուծոյ ներկայութիւն՝ սիրտ տար զօրականներին:

ինչպէս Դատաւոր՝ Իսրայէլացոց ազգը փոքր առ փոքր կըրկին հեռացրեց կռապաշտութենից, Զարդեց և հալածեց Փրզըշտացիքը, և որպէս յիշատակ այս յաղթութեաննս կանգնեցրեց քար՝ առնուն տարով նորան Ափօնէի (վէմ օգնականի), և դրոշմելով նորա վերայ այս բառերը. «մինչև այս տեղ օգնեց մեզ Տէրը»: Կս ճըշմարիտ սրբտով ծառայումէր Աստուծոյ բանին և ամենայն կերպով աշխատումէր այն խաղաղութեան միջոցները՝ որ ձարել էր ժողովրդի համար՝ դորձ ածել բարեպաշտ մտածութիւնք զարթուցանելու վերայ, որ և յատկապէս յառաջացրեց նա շինելով մարգարէից ընկերութիւնը (Եկեղեցի մարգարէից): Երբ որ ծերացած էր Սամուէլը՝ դատաւոր կարգեց իւր որդիքը, բայց որովհետև սորա չը նմանեցան իւրեանց հօրը, ժողովուրդը խընդրեց Սամուէլից որ մի թագաւոր ընտրէ նոցա համար, ինչպէս որ գրացի տշխարհները ունէին: Սամուէլը հասկացրեց նոցա այն վընասները որ պիտոյ է յառաջանային այգպիսի փոփոխութենից, և պատմեց նոցա թագաւոր մարդու իրաւունքները. թէ նա ժողովրդի տըղայքը և աղջըկուքը իւրեան ծառայ և ըստրուկ կը շինէ, հարկ և մըշակութիւն կը պահանջէ նորանցից՝ փոխանակ այն ազատ վնձակին որ այժմ վայելումէին նոքա Աստուածպետական կռապարութեան ներքոյ: Բայց ի դուր եղաւ Սամուէլի ասածը: Այս միջոցումը՝ Սամուէլը ծանօթացաւ պատանի Սաւուղի հետ, որ իւր հօր կորուսած իշանը եկել էր որոնելու նորա մօտ: Աստուած՝ այս պատանին որ երևելի էր մանաւանդ իւր բարձրը հասակովը՝ որոշեց ինչպէս իւր յատուկ ընտրած թագաւորը Հըրէից համար, և հրամայեց Սամուէլին որ օծէ նորան: Սամուէլը պահեց իւր մօտ Սաւուղը որ կենցաղավարվելով նորա հետ՝ այնպէս փոխեց իւր բոլոր ընաւորութիւնը, մինչև ամենեքեան որ յառաջուց տեսած էին և ճանաչումէին նորան, ըսկըսեցին հարցընել» և Սաւուղ ընդ մարգարէս իցէ «: Սամուէլը ժողովեց յետոյ բոլոր ժողովուրդը, մի ծանր ճառ կարդաց՝ յայտնելով Հըրէայ ազգի ապերախտութիւնը դէպ ի այն բարերարութիւնքը որ Աստուած մինչև այժմ ցուցել է նոցա. «Եւ դուք այսօր անարգեցիք Աստուած որ ձեր փրկիչն է այն ազգերի ձեռքից որ շըրջապատումեն ձեզ և նեղումեն ձեզ, և ասացիք. ո՛չ, այլ պիտոյ է մեր վերայ թագաւոր կացուցանես»: Ապա հրաժարվեցաւ իւր դատաւորական պաշտօնիցը, ներկայացրեց ժողովրդին իւր խընդրած թագաւորը որ մի գըլխաչափ բարձր էր քան թէ միւսները, և թագաւորութեան բոլոր իրաւունքները գըրեց և տուեց ազգին. ժողովուրդը աղաղակեց «կեցցէ՛ արքայ», և վըրկացութիւն տուեց

իւր մինչև այժմը կառավարող Դատաւորին՝ թէ սա ոչ ով նե-
զացրած չէ, ոչ ումի անիրաւութիւն արած չէ, ոչ ովից պարգև
առած չէ: Սամուէլը խոստացաւ որ՝ թէպէտ այսուհետև չունի
ուղղապէս գործակից լինելու կառավարութեանը, բայց այդու
ամենայնիւ կ'աղօթէ, դէպ ի Աստուած իւր հայրենական աշխարհի
համար:

1. Մանկութենից սովորած՝ չսիստատե կատարած:
2. Եւ չարերի մէջ կարելի է բարի մընալ:
3. Մի աշխարհ որ դուրսից ատաճախութիւն ունի, կարող է ժամանակ և
գորութիւն գործ ածել իւր բնակիչներէ իմացական և ներքին օրտի
վերայ: Աւրեմըն՝ ինչքան կարելի է, խողովութիւնն ունեցէք ամենև
ցանց հետ:
4. Լաւ սուսմարանները՝ ժողովրդներէ ճըշմարիտ բազաւորութեան
հիմն են:
5. Լաւ ծընողք ևս ունին շատ անշամ՝ վտարարող դասակներ:
6. Կորտախրութենով մի՛ հետևիր ամենայն բանի. փորձիր ամենայն բան
և ապա վէր կալ բնօրիր:
7. Կենդանացալարվիլը բարի, աշխիւ և խելօք մարդերի հետ՝ անշտի ներդուր-
ծութիւն ունի մեր կրթութեան վերայ:
8. Թէև աղնուտախրա մարդը սեռանէր որ նորան յետադաս են աւնում,
չեն կամենում ուղիղ ճանաչել, այնու ամենայնիւ նա չէր գաղաբելու՝
ինչքան որ կարող էր՝ հաւարարծու լինել անշնորհախիւներէ մտօն, և
գարծուցանել դաւայ ճախարութիւնները:
9. Չանք արէք՝ որ անարատ պարծանք թալուք ձեզանից յետոյ:
10. Եթէ սէրը չէր կարող ուրեշ ոչինչ աւնել, զսենայ կարող էր գեւ
ևս աղօթք աւնել:

ԵՐՐՈՐԻ ՀԱՏՈՒՄԸ

Սաւուղից մինչև Բաբելոնի գերութիւնը .

1.

Ստեփանոս . [Ա . Թ . 4 . 42 . 15 -]

Այս առաջին թագաւորը Իսրայէլի լաւ կառավարեց ըսկըգրումը . յաջողապէս պատերազմ տուեց իւր ժողովրդի թըշնամիներէի հետ . բայց երբ որ պատերազմ ունենալով Ամազեկի հետ՝ պատուիրանազանց գըտանվեցաւ Աստուծոյ առաջը և կարծումէր իւր անձը արգարացընել ասելով՝ « Ամազեկայ ածի զայդ զոր ապրեցոյց ժողովուրդդ՝ զընտիրքս խաշանց և զարջառոց, զի զոհեցեն տեառն Աստուծոյ քում, և զսյսըն աստակեցի », այս պատճառաւ անհաճոյ գըտանվեցաւ Աստուծուն, որ Սամուէլի բերանովք պատասխան տուեց Սաւուղին . « Ահա լաւ է ունկընդրութիւն քան ըզզոհ ընտիր, և հնազանդութիւն՝ քան ըզճարպ խոյոց » : Այնուհետև ձախորդութիւն ձախորդութենի վերայ եկաւ հասաւ Սաւուղի գըլխին : Սամուէլը սուգ էր առնում Սաւուղի վերայ, բայց յանկարծակի հրաման ըստացաւ Աստուծուց թագաւոր օձանել բեթզէհեմացի Յեսսէի առաւել կըրտսեր որդի Դաւիթը : Աստուծոյ հոգին վերացաւ Սաւուղիցը որ մտածելով իւր անյաջող պատերազմական գործերը՝ տըխրութիւն էր գալիս սըրտի վերայ, խաւարեցընումէր միտքը, մինչև որ խելագարվումէր նա : Սաւուղը լըսելով Դաւթի երգեցողութեան, քնարածութեան և իմաստութեան համբաւը՝ հրամայեց որ բերեն այն մանուկը իւր մօտ, և շատ սիրեց նորան և պահեց իւր ապարանքումը : Երբ Սաւուղի վերայ տըրտմութիւն էր գալիս, Դաւիթը ստնումէր քընարը և նուագումէր ոյնպէս քաղցըր որ Սաւուղի սիրտը թեթեւանումէր և միտքը պայծառանումէր : Բայց ըստ որում Սաւուղի աչքերը օրէ օր աւելի բացվումէին այն բանի վերայ թէ փոքրիկ Դաւիթը պիտոյ է ժառանգէ նորա թագաւորութիւնը, որ սորա քաջագործութիւնքը աւելի փառաբանվումէին ժողովրդի մէջ, այս պատճառաւ Սաւուղը վառվեցաւ բարկութենով և վըրէժխընդրութենով դէպ ի Դաւիթը և շատ անգամ հընար էր որոնում ըսպանել նորան : Եթէ Դաւիթը չը լինէր ազնուամիտ մարդ,

շատ հեշտ կը լինէր նորան սատակել իւր թըշնամին, որովհետեւ շատ անգամ Սաւուղի կեանքը Դաւթի ձեռքումն էր. բայց սա չը կամեցաւ ձրգել ձեռքը և ապականել Աշտուծոյ օժածը, այլ քանի մի անգամ մտանելով քրնած և թըմրած թագաւորի վերանը՝ բաւականացաւ վեր առնուլ միայն նորա գեղարդը, կուժը և մի կոտոր նորա հանդերձից՝ որպէս նըշան թէ կարող էր՝ եթէ կամենար՝ վըրէժխընդիր լինել իւր հալածողին: Դաւթի այսպիսի ընթացքը շարժեց Սաւուղի սիրտը. սա ձանաչեց իւր անխոհեմութիւնը և այնուհետեւ դադար տուեց իւր յաջորդին: Երբ որ միանգամ այլազգիքը եկան պատերազմով Խարայէլի վերայ, զարհուրեցաւ Սաւուղը, աղաղակեց դէպ ի Աշտուած, բայց սա պատասխան չը տուեց. ապա դիմեց Սաւուղը մի կախարդ կընոջ տուն Ալենդովը քաղաքումը և աղաչեց նորան որ հանգուցեալ Սամուէլի հոգին վեր հանէ և հարցընէ նորան՝ թէ ինչ պիտոյ էր առնել ընդդէմ՝ պատերազմող այլազգիներին: Սամուէլի պատասխանը ուրախաբեր չեղաւ. Սամուէլը յայտնեց թէ Աշտուած կործանելու է Սաւուղի թագաւորութիւնը, վաղը կը սատակվին ի միասին նա և իւր որդիքը, և Խարայէլացոյ բանակը կ'անցանէ այլազգիների ձեռք: Այնուհետեւ բացվեցաւ պատերազմը. մեռան Սաւուղի որդիքը, և ինքը սատակ վիրաւորված և չըկամեալով գերի գընալ թըշնամու ձեռքը՝ հրամայեց իւր կապարձակիր տըղային որ խոցէ նորան, բայց կապարձակիրը չը կամեալով՝ ինքը Սաւուղ վեր առեց սուրը և ընկաւ նորա վերայ: Դաւթի ընթացքով Սաւուղի վերջը, լաց և արտասուք թափեց մեռած թագաւորի համար, և շատ սուգ արեց իւր սըրտակից բարեկամ Յովնաթանի մահու վերայ: Բայց ինչպէս Սաւուղի, նոյնպէս և նորա որդու մարմինը գիշերով Փըղըշտացոյ բանակիցը գողացան և բերեցին նորա՝ որոնց լաւութիւն էր արած Սաւուղը: Այս ազնիւ գործը շատ գովելի և յարգելի գըտանվեցաւ անյիշատէ Դաւթի աչքումը:

1. Քո հաւատարմութիւնը և ջերմեանդութիւնը դաշտանիդ մէջ թող տուէ աւելի երկար քան թէ ըսկըզի ժամանակումը:
2. Պարա է Աշտուած ամենայն բանից աւելի սիրել, երկընչէլ նորանից և հաւատ ունենալ դէպ ի նա:
3. Սամուէլը խորվել էր Սաւուղի ընտելութեան վերայ. համարձակութիւն չունինք դատել մի մարդ նորա արտաքին կերպարանքից:
4. Կուսարածութիւնը՝ մի մեղմ, հոգեպայծաւ բարեկամ է տըրտմութեան ժամանակներումը:

5. Մի՛ բարկանոր ուրիշներն վերայ, եթէ արժան էր որ ենթադր քա վերայ բարկանայիր :
6. Մեծանճնութիւնը և աղնուհարութիւնը կը փախկացնէ և ամենու կշտ սիրտը :
7. Եթէ Աստուած խոյնն չէ լրում մեր խըղիկըքը, չէ պիտոյ կորուսանել մեր հաւատը :
8. Տաղնաղի և մտատնջութեան մէջ՝ շատ անգամ աղաւինումներ սնու պաշտանն բաների. ըզգոյշ կայիր սորանցից :
9. Հաւատաւ՝ թէ հանդուցեալ բարեկամներն հողիքը կարող են երևել մեզ, անտատշաճ՝ բան է :
10. Եւ թըշնամու անբարդութիւնը ըզգալի է այնիւ որքաի համար :
11. Ազգերստութիւնը պատճառ էր՝ որ Սաւուրը հալածուէր Դաւթին. բայց նոքա որոնց Սաւուրը իւր կենդանութեան օրերումը լաւութիւն էր արած, շնորհակալ գրասնկեցան զէզ ի նա, երբ որ մուսած էր :

2.

Դասակ. [Բ. Թ. 4. 2 -]

Աւելի բազաւոր և օրհնութենով առատ էր Դաւթի թագաւորութիւնը: Վերևումը խօսվեցաւ քանի մի բան սորա մասին: Դաւթի մանուկ տարիներն պատմութեանը վերաբերվում է նորա սրբոտակից բարեկամութիւնը Սաուղի որդու Յովնաթանի հետ: Սա թէպէտև՝ ինչքան կարելի էր՝ աշխատում էր Դաւթի կեանքը պահպանել այն վրտանգից որ պատրաստում էր Դաւթին այն՝ իւր որդուն ամենին աննրման հայրը. Յովնաթանը թէպէտև շատ փոյթ ունէր հօր սրբոտի մէջ աւելի լաւ կարծիք տրնկել այն ազնիւ երիտասարդի մասին, բայց ոչ միշտ պըտղարեր գրտանվեցան նորա բարի ջանագրութիւնքը: 'Կոյնպէս՝ Դաւթի մանուկ հասակումը անցած բան է նորա պատերազմը ամբարտաւան փըղըշտացի Գողիադի հետ՝ որ պահանջում էր թէ եբրայեցի ազգիցը մի տղամարդ դուրս գայ և կըռուի նորա հետ այն պայմանով՝ որ եթէ մենամարտ եբրայեցին յաղթէ նորան, ապա Փըղըշտացիք ծառայ կը լինին Իսրայէլացոց: Ոչ ով չը վըստահացաւ, թէպէտ Սաուղ թագաւորը խոստանում էր իւր դուստրը այն տղամարդին տալ՝ որ դուրս կը գայ Գողիադի առաջ: Գողիադի այս պահանջումը լըսեց պատահմամբ փոքրիկ Դաւթի՞ Յեսսէի կըրտսեր որդին որ իւր հօր ոչխարները արածեցընում էր, որ և հաց էր տարել իւր եղբօրներին Իսրայէլացոց բանակումը: Սա յանձն առաւ այդ մենամարտութիւնը: Գողիադը տեսանելով որ Դաւթի՞ն՝ աննը-

շան կերպարանքով մի մարդ՝ փայտ ու սրբատիկ ձեռքին՝ վերայ է գալիս, ծաղր արեց նորա վերայ. բայց Դաւիթը հանեց մաղախից իւր պարսաքարը և այնպէս յաջողակ նետեց Գողիազի ճակատին, որ խփոյն գետին գըլլովեցաւ. մօտ եկաւ Դաւիթը և նոյն խփ այլազգու սրովը կըտրեց նորա գըլլուիը և բերեց Երուսաղէմ՝ որպէս յաղթութեան նըշան: Թագաւորի սըրտին աւելի խոց քան թէ ուրախութիւն եղաւ Դաւիթի քաջագործութիւնը որ պարզերես հանեց Խարայէլի պարծանքը. նոյնպէս՝ չըստացաւ նա այն պարզեւր որ թագաւորը խոստացել էր, այլ միւսանգամ՝ այլազգիներին յաղթելով՝ կին առաւ Սաուղի միւս դուստրը՝ Մեղբող անունով: Թէպէտ Սաուղի մեռանելուց յետոյ նորա Յերուսթէ որդին՝ հօր զօրավարի Աբենների գործակցութենովը՝ թագաւոր նըստեց Խարայէլի տան և մի ցեղի վերայ, բայց երկու տարուց յետոյ՝ տան մէջ անկողնումը քընած՝ ըսպանվեցաւ Բիքարի և Բաամայի ձեռքով:

Դաւիթը երկիւզած մարդ էր, և այս պատճառաւ իւր բոլոր հոգացողութիւնը ուղղեց աստուածային պաշտօնի բարեկարգութեան վերայ. յաղթեց շատ հեթանոս ազգերի, Երուսաղէմը իւր տէրութեան մայրաքաղաք շինեց, հրամայեց ուխտի տալանակը այն տեղ տանել և ըսկըսեց շինել մի փառաւոր ապարանք որի համար նիւթեր և ճարտարապետներ բերել տուեց Փիւնիկիայի Տիւրոս քաղաքից, որի թագաւոր Քիրամի հետ վաճառաշահական դաշնաւորութիւն էր կապել: Երբ Դաւիթ զօրավար Յովաբը դարանագործութենով ըսպանել էր Սաուղի տան համախոհ Աբենները, Դաւիթը պատուեց մեռածի մարմինը, հրամայեց հանդիսով թաղել նորան և գընաց հանգուցելու դազաղի հետեւից, պատժեց նոյնպէս Աբենների ըսպանողը: Գէպ ի Սաուղի տանից մընացած զաւակը շատ ողորմած գըտանվեցաւ Դաւիթը և հրամայեց որոնել և հասուցանել իւր մօտ Յովաթմանի դեռ ևս կենդանի որդին, որ երկու ոտով կոյճ էր. սորան յետ տուեց իւր պապի բոլոր անդերը և իւր սեղանակից շինեց: Սրդարև բարեսէր մարդ էր Դաւիթը, և իւր թագաւորութիւնը մեծ երջանկութեան հասցըրեց, բայց՝ ինչպէս վկայումք: Սուրբ գիրքը՝ ազատ չեղաւ արատաւոր գործերից: Զոր օրինակ՝ միանգամ այնպէս կուրացաւ իւր անհամեստ ակտովը դէպ ի Ուրիայի քետացոյ Բերսաբէէ կինը, մինչև գողացաւ նորա ամուսնութիւնը և ըսպանել տուեց այն կընծ տղամարդը՝ հրովարտակ գրելով իւր զօրավար Յովաթին՝ որ պատերազմ ունէր Ամոնացոց հետ, այս-

պէս. Թէ Ուրիա քետացին այն տեղումը կանգնեցրնես ուր աւելի սաստիկ էր պատերազմը: Այս յանցանքները պրղտորեցին Գաւթի կենդանութեան օրախուժիւնքը, խռովեցին նորա սըրտի անդորրութիւնը: Ինչքան որ կենդանի էր Գաւթի՞ միշտ մեղադրումէր իւր անձը այս մասին. և թէ ինչպէս ճըշմարիտ սըրտով էր նորա զըջումը, դորա համար վկայութեն մինչև այսօր նորա փառաւոր երգերից շատերը՝ որ Հին կտակարանի մէջ պահված են «Սաղմոսք Գաւթի» անունով: Եօթն տարի և վեց ամիս թագաւորեց Գաւթի՞ Քեբրոն աշխարհումը Յուդայի ցեղի վերայ մայն. ապա ընդունեցին նորա իշխանութիւնը և միւս տասը ցեղերը: Մի սլ անգամ Գաւթի՞ մնախառութեամբ մոլորվելով՝ կամեցաւ իմանալ թէ ինչքան է իւր զօրութիւնը. հրամայեց որ հանգէս առնեն ժողովրդին և թուեն նորան. յայտնվեցաւ որ 1,500,000 պատերազմող մարդ կային նորա թագաւորութեան մէջ: Այս գընացքը հաճոյ չեղաւ Աստուծուն որ՝ ինչպէս իւր տհաճութիւնը վերոյիշեալ մեղքի վերայ հասկացըրել էր նորան բերանով հաթան մարգարէի (որ Գաւթի զաստիարակն էր և հայրանըման բարեկամը), նայնպէս և այժմ Գաղ մարգարէի բերանով իմաց արեց նորան որ շուտով գալու է մահ տարածամ, որ և եկաւ հասաւ և առաւօտից մինչև ձաշը սատակեց եօթանասուն հազար մարդ:

Բայց՝ ամենից առաւել վիշտ և ցաւ պատրաստեց Գաւթի սըրտին իւր վատաբարոյ Աբեսողոմ որդին: Սա խռովեցուցանումէր ժողովուրդը ընդդէմ իւր հօրը՝ ընկերասէր կեղծաւորվելով և իւր տունը տանելով այն մարդերը որ թագաւորի մօտ դատաստան ունէին, ժողովրդի սըրտումը կասկածանք զարթուցանելով իւր հօր արդարութեան մասին, և ցած ճանապարհներով բարեկամներ ձարելով իւր համար: Այս հերիք չէր. Աբեսողոմը այնքան կուրացաւ իւր պատուասիրութենովը, մինչև զօրք ժողովեց և գընաց Երուսաղէմի վերայ, որ իւր հայրը արքայական աթոռից ներքև ձրգէ: Գաւթի՞ փախաւ Երուսաղէմից և ճանապարհին անարգանք և հայհոյութիւն ըստանալով Սեմէից որ Սաուղի աղգատոհմիցն էր, համբերեց այս ցաւերին՝ համարելով նորանց Աստուծոյ պատուհաս, և հարկադրվեցաւ զէն վեր առնուլ ընդդէմ իւր յատուկ որդուն: Բայց Գաւթի՞ Երուսաղէմից դուրս ելանելու ժամանակը յետ էր թողել այն տեղ իւր բարեկամ Քուսի արաքացին, այն մըտքով՝ որ նա արաքուստ միաբան ձեանայ Աբեսողոմին, որսայ նորա խորհուրդը և հասուցանէ Գաւթին: Այս Քուսի արաքացին խըրատներ տուեց Աբե-

սողովին, որ օգտակար էին Գաւիթ թագաւորին, և Աբեսողովի առաջին խորհրդատու Աբխտովելը տեսանելով որ իւր խրրատոր չընդունվեցաւ, գընաց տուն և խեղդվեցաւ: Գաւիթը ընդդէմ իւր որդուն պատերազմելով ևս՝ աղնիւ ընթացք ցոյց տուեց. հայրական սիրտը չը մտացաւ երբէք որ ապրատամրողը իւր յատուկ որդին է, պատուէր տուեց զօրավարներին որ խնայեն նորա պատանեակ Աբեսողովին: Երբ որ յաղթութեան լուր բերեցին Գաւթին, սորա առաջին հարցումփորձը այն եղաւ. ո՞րք է արդեօք իմ Աբեսողով մանուկը. բայց երբ որ լրաց նորա մահը (Յովար զօրավարն էր որ երեք նետով զարկեց Աբեսողովի սըրտին, երբ նա դեռ ևս կենդանի կախ էր ընկած կաղնի ծառիցը), ձայն արձակեց լալով և սըգալով՝ »Որդեակ իմ Աբեսողով, Աբեսողով որդեակ իմ, ո՞ տայր ինձ ըզմահ փոխանակ քո, ես փոխանակ քո Աբեսողով որդեակ իմ, որդեակ իմ Աբեսողով»: Այս յաղթութենից յետոյ Խարայէլը միաբերան կրթիկին խընդրեց որ Գաւիթը թագաւորէ նոցա վերայ. ամենեքեան միւսանգամ յանձն առան հնազանդել նորան, և Սեմէին յառաջ եկաւ և թողութիւն խընդրեց և գրտաւ Գաւթի մեծանձնութենից: Միւսները՝ որ նորան օգնական էին եղած անբաղդութեան օրերումը, ինչպէս Բերզելի ծերը՝ օրհնեց Գաւիթը և բարեշնորհ գըտանվեցաւ դէպ ի նոցա զաւակը:

Արբ որ Գաւիթը ծերացած էր, նորա Աղոնիա որդին՝ Յովարի օգնականութենովը կամեցաւ թագաւոր նըստել: Այս բանը իմացուցին Գաւթին, բայց սա հրամայեց Կաթանի և Մաղովկ քահանայի ձեռքով որպէս ժառանգ թագաւորութեան օծել և հրատարակել Բերտաբէից ծընած Մողոմն որդին որ իմաստուն Կաթանի առաջնորդութեան ներքոյ ծանօթացած էր կառավարութեան գործերին: Գաւիթը իւր մեռանելուց փոքր մի յառաջ մօտ գանչեց իւր Մողոմն որդին, խելօք խըրատներ տուեց նորան թէ աստուածային և թէ մարդկային բաների մասին, և կրէքեց իւր կեանքը՝ թագաւորելով քառասուն տարի:

1. Այն ցուերովը որ պիտոյ է կրէր Գաւիթ իւր մանկութեան օրերումը, նա սովորեց աչքը դէպ ի Ատուած ուղեցուցանել և հետեւել նորան:
2. Երջանիկ է այն մարդը որի կողքին անբաղդութեան միջոցումը կանգնած է մի հաւատարիմ բարեկամ:
3. Ամբարտաւանութիւնը հանգիպումէ կործանմանից յառաջ. համեստութիւնը յաղթումէ:
4. Մի՛ գատիր մարդը գուրսի երևութովը:

5. Ոչխար պահող հովիւները շատ անգամ մշնուման տրդէտ և ծոյլ . Ղաւ-
ւիթը սովորած էր շատ քաջ պարտաբարեւ, որ դորանով կարողանայ
իւր սշխարները պաշտպանել վայրենի գազանների երեւոյց . նա երգումէր
քընարով և դորանով փարատուէր Սաւուրի տրխրութիւնը, և սովու-
րեց բնութեան մէջ՝ Աշտուած որոնել և գրտանել, և այսպէս իւր
սիրտը հոխեցուցանել դէպ ի երկիւզածութիւն:
6. Ո՛վ որ Աշտուածոյ հետ դաշնաւոր է, նորան կը յաջողէ ամենայն բան:
7. Բարի եղիտնաւոր նա է, որ իմաստուն կարգերով աշխատումէ Աշտու-
ծոյ երկիւզը և բարի վարք օրէ օր աւելի արմատացուցանել իւր ժողո-
վըրդի մէջ:
8. Մէծ և ազնիւ բան է՝ չը փոխարինել դաւանելիքն այն չարը որ ա-
րեւ էն մեղ նոյա ծրնողբը . չարի փոխանակ՝ բարի հատուէք:
9. Եւ ամենալաւ մարդուն հանդիպումն պրզտոր միջոյնը . այս պատճա-
ռով արթուն կաց և ազօթք արա: Վատաբաղդութեանը ուսել էր
Ղաւիթը համբերել, բայց բողբաւորութեան մէջ չը կարողացաւ իւր
անձը չափաւորել:
10. Փոխեր առաջին հրատուրանքից դէպ ի հեշտախտութիւնը . սո՛ւ ամենայն
միւս մեղքից աւելի՝ լինումէ մայր ուրիշ մի յանցանքի (Աշուսնութեան
գաղութիւն, և բողանութիւն):
11. Ղաւիթը մեղանշել էր, բայց իւր մեղքը ճանաչեց և զըզնաց իւր մէջ
և սորանով իւր սրբաի հանդրտութիւնը միւսանոյամ՝ գրտաւ: Աշա-
ուածալախը՝ եթէ վայր է բնիւել, կարո՞ղ է կրքին տաքի վերայ կանգ-
նել . բայց չարը կը կործանովի:
12. Եթէ մեք հրաման ենք տուել մի յանցանք աւնելու, կամ թէ թոյլ
տայինք որ նա պատահէր, թէպէտ իրաւունք կամ կարգութիւն ունե-
նիք արդեւրու՝ նորան, դա այնքան պատժապարտ բան էր որպէս թէ
մեք ինքներբոս արած լինէինք:
13. Արեւոտըմը մարդահաճութիւն էր աւնում, որովհետև նորա դիտաւորու-
թիւնը այն էր միայն, որ նորանով շահ և օգուտ քաղէ իւր համար:
14. Ի՞նչքան ծանրը մեղանշեց Արեւոտըմ՝ դէպ ի իւր հոյբը, բայց ի վե-
րայ այգըր ամենայն ի նշողէս անշիջանելի է ծնողական սէրը դէպ ի այն-
պիսի դաւանելը որ նրման էին Արեւոտըմին:
15. Թաղութիւն արա քո թըշնամիներին, մի՛ մտանար քո բարեբարները:
16. Ո՛րբեանքն՝ հետեւեցէք ձեր ծնական խրրտաներին և բղբուշտոցն չը
խօսքերին որ հիմաւծ են երկարաժամանակեայ փորձերի վերայ:

5.

Սողոմոն. [Գ. Թա՛. 1—]

Սողոմոնը ըսկըսեց իւր Թագաւորութիւնը գովանի կերպով, այսինքըն՝ աղօթելով առ Աստուած՝ որ տայ նորան սիրտ լսելու և արդարութեամբ դատելու ժողովուրդը, խելամուտ լինելու իրաւին և անիրաւին: Ես չը խընդրեց երկրաւոր բարութիւն. վասն այս պատճառի Աստուած պարգևեց նորան որպէս այդ, նայնպէս և հանձար և իմաստութիւն, որ նորա խընդրութեամբն էր: Հուտով պատահեց մի դատաստանական գործ որանում խկոյն երևեցաւ Սողոմոնի իմաստութիւնը: Եկան Թագաւորի մօտ երկու մայր, և նորանցից մինը ըսկըսեց խօսել. Ես և այս կինը մի տան մէջ էինք և քանի մի օրից յառաջ որդի ծընեցինք. այն մօր որդին մեռաւ գիշերը՝ ըստ որում նա երեխայի վերայ քընել էր: Ես քընի մէջ լինելով՝ բերեց իւր մեռած մանուկը և դըրեց իմ ծոցըս, բայց վեր առաւ իմ մանուկը և դըրեց իւր ծոցը: Ասաւօտուն զարթեցի որ զիւցուցանեմ մանուկըս, և ահա մեռած էր. նայեցի և տեսայ որ իմ մանուկըս չէ: Միւս կինը հաստատումէր սորա ներհակը: Թագաւորը հրամայեց որ սուր բերեն և կենդանի մանուկը երկու կոտոր առնեն և տան կէսը սորան և կէսը՝ նորան: Մն կինը որի մանուկը կենդանի էր՝ մայրական սիրտը այրվելով՝ աղաղակեց. ո՛վ Տէր. հրաման արա՛ որ մանուկը՝ կենդանի տան այն կընծը և չը սպանեն նորան. բայց միւս կինը սառը սըրտով ասումէր. Թող՝ ո՛չ իմըս լինի, և ո՛չ նորան. կըտրեցէք մէջիցը: Սողոմոնը ձանաչելով որ կենդանի մանուկի ճըշմարիտ մայրը նա էր որ աղաչեց պահպանել երեխայի կեանքը, վըճիռ տուեց. Կորան տուէք մանուկը. նա է՛ դորա մայրը: Այսպիսի իմաստութեան օրինակներ շատ տուեց Սողոմոնը, այնպէս որ ամենայն տեղ տարածվեցաւ նորա համբաւը և մինչև օտար աշխարհներից դալիս էին Թագաւորներ՝ լըսելու և հիանալու նորա մեծ հանձարի վերայ: Մինչև այսօր ևս կան Աստուածաշունչ դըրբի մէջ Սողոմոնի ասած բաներից հատուածներ (Սողոմոնի Ասակքը, Ժողովօղը և Երգոց երգը) որ ըստուգութիւն են տալիս այն խօսքին որ կարդումենք բերորդ Թագաւորութեան դըրբի մէջ՝ Թէ քիազմացաւ իմաստութիւն Սողոմոնի յոյժ քան ըզհանձար ամենայն նախնեաց մարդկան և քան զամենայն իմաստնոց Եգիպտոսի: Սողոմոնը հընձումէր այժըմ ինչ որ սերմանել էր իւր Գաւիթ հայրը, որ յառաջուց յաղթած լինելով

այլազգի թըշնամիներին՝ հաստատել էր ժառանգի թագաւորութեան խաղաղութիւնը, և եթէ կային դեռ ևս քանի մի անյազթ մընացած քանանայի ազգեր, նորա ևս հեշտութեամբ հնազանդվեցան Սողոմոնի ձեռքի տակ: Երկիրը վայելուձէր օրհնութիւն և խաղաղութիւն նորա թագաւորութեան ժամանակումը, և Սողոմոնը իմացաւ այս ապահովութեան օրերը դէպ ի բարին գործ դրնել: Նա Զանազիր էր նոր նոր սոււտըրական գաշնաւորութեններով օտար ազգերի հետ՝ աւելի լուսաւորել իւր ժողովուրդը, և իւր թագաւորութեան չորրորդ տարումը ըսկըսեց շինել Մօրիա սարի վերայ այն տաճարը որ յառաջուց մըտքումը գրել էր Դաւիթը, բայց չէր կարողացել յառաջ տանել, ըստ որում միշտ պատերազմերէ մէջ էր եղած: Սողոմոնը Տիւրոսի թագաւոր Քիրամի հետ խաղաղութեան դաշն կապեց, որ սա Սողոմոնին շինութեան փայտ տայ Լիբանանու սարիցը, և Սողոմոնը իւրաքանչիւր տարի հատուցանէ Քիրամին քրտան հազար քրտցորեան, և քրտան հազար սափոր մըղած իւր: Տաճարի շինութեան վերայ աշխատուձէին միասին և Խարայէլացիք և Քիրամի հպատակքը և Բիւլայիք: Եօթն տարու մէջ գըլուխ եկաւ տաճարը, մի հրաշալի շինուած, որ և զոհով, աղօթքով և հանդէսներով նուիրեց հիմնարկուն և տեղափոխեց նորա մէջ Աւետի տապանակը:

Սողոմոն թագաւորը արդարև չէր ազատ պըճնասիրութենից և շքոյլութենից. այս պատճառաւ պէտք էր ծանրը հարկեր դընվէին ժողովրդի վըղին. և այն ասիական սովորութիւնը բազմաթիւ կանայք պահելու՝ առիթ տուեց մնորութեան և ճանապարհ բացեց կռապաշտութեան համար՝ որանից յառաջացաւ թագաւորութեան աւերումը և ներս մըտաւ կռապաշտութիւն: Նորա կանանց մէջ կային շատ հեթանոս օտարականներ, զոր օրինակ՝ Եգիպտացի, Մովաբացի, Սեմոնացի, Եղովմացի, Սորի, Քետացի և Սեմիթացի, ինչ ազգերի հետ վըճուել էր Աստուած՝ որ ինամութիւն չունենան Խարայէլացիք: Այս հեթանոս կանանց համար Սողոմոնը ոչ թէ միայն կըրքատրներ շինեց Երուսաղէմի մօտ, այլ և ինքը կամենալով այն կանանցը հաճոյանալ՝ գընաց երկրրպագութիւն տուեց նոցա չաստուածներին, որպէս Սիդոնացոց գարշելի Աստարաէին, Սեմոնացոց գազրոտի Մեղըմին և Մովաբացոց Քամովս կուրին: Այս վարքին անհաւան գըտանվեցաւ ժողովուրդը. յետոյ Ռազոնը՝ հակառակորդ վեր կենալով ընդդէմ Սողոմոնին, գընաց Դամասկոս և թագա-

ւոր նըստեց այն տեղ և թըշնամի մընայ Իսրայէլին, ինչքան
կենդանի էր Սողոմոնը: Սա թագաւորեց քառասուն տարի:

1. Ատուծով ըսիրիք և Ատուծով վերջացու. այս է ամենալաւ կեանք
քի ընթացքը:
2. Յառաջ խրնդրեցէք Ատուծոյ արթոյութիւնը և նորա արդարութիւնը.
միւս այլ բաները կը յաւելանան զորա վերայ:
3. Մայրական սէրը ոչինչ ժամանակ անգործ չի մընոց:
4. Դատաւորութիւնը և աւարքինութիւնը սիրելի է ամենայն սրբոյ:
5. Եթէ կամենումես իմատուն խըրատ քո կեանքի որ և իյէ որպիսու-
թեան համար, ապա բոց արա Սողոմոնի Առաջնորդը: Եթէ վրասե-
կայ որ մի գուցէ քո սիրտը կտալի ժամանակաւորի և երկրաւոր վայել-
չութիւններէ հետ, այլև՝ ևթէ կամենումես ազատ լինելով մարմնաւոր
ախտերից և մուրամիտ արքամութենից, պատշաճաւոր հանդիստ գըտա-
նել կեանքիդ մէջ, ապա կարգա՛ Սողոմոնի Ժողովը: Կամենումես ու-
նենալ աչքիդ հանդէպ՝ երկնային սիրոյ և երջանկութեան սրտակերպ՝
հարմուստեանի օրինակով, ապա ձեռք առ Սողոմոնի Երկրայ երէշ:
6. Մեր գործերից քանի միները չենք կարող ինքներբոս գըլուստ տանել,
բայց և այն շատ արժանի բան էր՝ բարին տարածել ժողովրդի մէջ:
7. Քո երկնադածութիւնը թող յառաջ տանէ քո մասնակցութիւնը Ատ-
ուածային պաշտօնին, և քո ընկերներէ ջերմեանդութիւնը:
8. Աւելի դըժուար է տանել բարդաւորութեան և լուսութեան քան թէ
անբարութեան և ազբատութեան:
9. Անկարգ ցանկութիւններ՝ թէև լինէին նոքա քո ամենալաւ բարեկամ-
ներինը, մի՛ կատարիր:
10. Մասնաւորներէ ցանկութիւնը պիտոյ է յետագոս լինի հասարակաց օգտին:
11. Մտածել՝ թէ ինչ կարող է ծնանել քո գործերիցը:

Սողոմոնի մահուց յետոյ բոյոր Իսրայէլի թագաւորութիւնը
պիտոյ է ժառանգէր նորա որդի Ռորովամը. և այս մասին համա-
ձայն էր նոյնպէս ժողովուրդը, բայց այն սրայմանով՝ որ այն ծանր
ծանր հարկերը որ նորա հայրը դըրել էր ժողովրդի վերայ՝ թե-
թեւանային: Բայց Ռորովամը ծեր և փորձառու մարդերի բարի
խորհուրդը արհամարհելով և իւր մանուկ ընկերներէ խօսքին
ունկընդիր լինելով՝ ոչ թէ միայն չը կատարեց ժողովրդի իրա-
ւացի խընդիրը, այլև գողոգարար սատասխան տուեց. իմ հայ-
րըս խըրատել է ձեզ գանով (ծեծելով), բայց ես կը խրատեմ
ձեզ խարաղանով: Այս անգութ պատասխանը այնպիսի յուսա-
հատութիւն և ահ ու դող բերեց ժողովրդի վերայ, մինչև տասը
ցեղ դուրս եկան Ռորովամի իշխանութեան ներքևից. Յոբաբէ և

Բնակչութիւնը ցեղը միայն հաւատարիմ մընացին նորան, և այսպէս բաժանակցեալ թագաւորութիւնը երկու մասն՝ Յուդայ և Իսրայէլ, որոնցից վերջինը իւր համար թագաւոր ընտրեց եփրաթացի Յերոբովամը: Այս բաժանումը տեւեց մինչև երկու թագաւորութեաների կործանումը:

Յուդայ և Իսրայէլ թագաւորութեաների պատմութեան մէջ յիշատակի արժանի անցքեր շատ փոքր կան. բոլոր նորա մէջ պարունակվում է այն մեծախորհուրդ խրատը, թէ մի ազգ հրաժարվելով իւր դէպ ի Աստուած հաւատիցը և ապականելով իւր վարքը՝ յառաջ կամ յետոյ պիտոյ է կործանվի անպատճառ: Քանի մի թագաւորներ միայն՝ առանձին յիշատակութեան արժանի էին:

4.

Յերոբովամ և նոր յաջորդը Իսրայէլ: արտոյունս ուրոյ մեծաց.

[Գ. Թ. 4. 12 -]

Յերոբովամը թագաւորելով այն տասը ցեղի վերայ որ աւրատամբել էին Ռորովամից, հաստատեց իւր աթոռը Սիկիմ քաղաքում, և կասկածելով թէ մի գուցէ նորա հպատակքը ճանապարհորդելով դէպ ի Երուսաղէմի տաճարը՝ աւելորդ կապակցութիւն ունենան Յուդայի ցեղի հետ և ապա անհնազանդ լինին իւրեանց թագաւորին, երկու սակեղէն երկնջ շինեց՝ ասելով ժողովրդին. « շերիք լինի ձեզ գընալ Երուսաղէմ. ահա՛ քո աստուածքը որ հանեցին քեզ Եգիպտոսից»: Այս երկու երկնջների մինը դրեց Դան քաղաքումը, միւսը՝ Բեթէլումը: Հիւանդացաւ Յերոբովամի որդին, և հայրը ուղարկեց որ հարցընեն սիլոնացի Աբիա մարգարէիցը թէ արդեօք մեռանելու է արքայի որդին: Աբիա մարգարէն պատասխան արեց. գընացէք ծանուցէք Յերոբովամին, թէ Աստուած ասում է՝ որովհետև դու չը գընացիր Դաւթի ճանապարհովը, այլ անարժան գործեր գործեցիր, օտար աստուածներ շինեցիր, արհամարհեցիր և բարկացուցիր ինձ, վասն այս պատճառի քո տան վերայ պատուհասներ կը բերեմ, կը սատակեմ քո բոլոր զաւակը, որ մինը ևս չը մընայ: Մեռաւ Յերոբովամի որդին նայն իսկ ըսպէումը, երբ մայրը՝ մարգարէի տուած պատասխանը բերանին՝ տուն մըտաւ: Յերոբովամը թագաւորեց 22 տարի: Կորանից յետոյ աթոռ նըստեց նորա որդի Կաղաբը որ իւր մեղքերով ամենեւին հաւասար էր իւր հօրը: Սա երկու տարուց յետոյ ըսպանկցաւ Բաասայի ձեռքով՝ որ փոխանակ նո-

րա թագաւոր նըստելով՝ արմատախիլ արեց Յերորովամի բոլոր տունը և ոչ մի շընչաւոր ևս կենդանի չը թողեց՝ ինչպէս Ատուած սիրոնացի Աբիայի բերանովը ծանուցել էր: Ելա և Չամբի շուտով միմեանցից յետոյ եկան ու գընացին, մինչև Ամրի իւր հակառակորդ Թամնի անունով իշխանին յաղթելով՝ թագաւոր ընտրուեցաւ, որ և շինեց Սամարիա քաղաքը Սոմորոն սարի վերայ և հաստատեց այն տեղ թաղաւորանիստը, բայց ոչ մի առարկինութենով գերազանց չը գտանվեցաւ քան թէ իւր նախնիքը: Ամենից առաւել ճանապարհ տուեց կռապաշտութեանը

Աւտոթ, [Գ. Թ. 4. 16 — 17]

մի յանցաւոր և վատաբարոյ թագաւոր՝ որ տիրեց Իսրայէլի վերայ 22 տարի: Սորա անըզգամ կինը Յեզաբէլ անունով՝ հեթանոս էր և Սիդոնացոյ արքայի դուստրբն էր: Սորա գործակցութենովը ներս մտաւ Իսրայէլի մէջ կռապաշտութիւնը և զարշէլ Բահաղի երկրպագութիւնը: Սա էր՝ որ Իսրայէլի մարգարէքը կոտորել տուեց, թող այն հարիւրը որ Արդիու հաղարայետի հովանաւորութեամբը պահպանվեցան, և Եղիա մարգարէն: Թէպէտ Ատուած կամեցաւ երբեմն Աքաաբի սիրտը դէպ ի բարին ուղղեցուցանել, բայց այս չը տուեց երկար: Աքաաբը միւսանգամ մոռացաւ Ատուածոյ բարերարութիւնքը, զոր օրինակ՝ այն յաջողութիւնը որ պարգևել էր նորան՝ երբ նա պատերազմ ունէր Ասորոյ թագաւորի հետ: Եղիա մարգարէն ամենայն կերպով ջանադիր գըրտանվեցաւ՝ որ հասկացընէ Աքաաբին թէ յիմարութիւն էր իւր յոյսը դընել կըսբերի պատկերների վերայ, և մարդու ձևով շինած աստուածների պաշտոն մատուցանել: Այս մըտքով՝ Եղիա մարգարէն ասաց Աքաաբին. թող հրամայէ որ Իսրայէլի ժողովուրդը և Բահաղի սուտ մարգարէքը հաւարվին Կարմելոս սարի վերայ, սեղան շինեն և զոհ բերեն, մի կողմը՝ Բահաղի պատկերին, միւս կողմը՝ ճըշմարիտ Ատուածուն: Եւ այսպէս սահման դըրեցին, որ աստուածը կրակի մէջեց պատասխան կը տայ, նորան ևս պիտոյ էր պաշտել որպէս ճըշմարիտ աստուած: Բահաղի մարգարէքը աղաղակեցին դէպ ի իւրեանց կուռքը, թէպէտ՝ զուր և անօգնուտ. բայց՝ երբ որ Եղիան լսկըսեց աղօթել, երկընքից կըրակ իջաւ և կերաւ զոհը և սեղանը՝ այն ջըրի հետ ի միասին որ Եղիան թախել էր նոցա վերայ: Կենդանի Ատուածոյ զօրութիւնը այսպիսի յաղթող վիպութեամբ հաստատվելով՝ հրամայեց Եղիան որ ըմբռնեն Բահաղի մարգա-

րէքը և կոտորէն նորանց Վիտնի հեղեղատի վերայ: Մի միայն թագաւորը և թագուհին կամակորովելով փակեցին իւրեանց սիրտը ընդդէմ Եղիայի խընդրրուածներին և խըրատներին. նոքա ևս առաւել վատթարացան և սաստկացրբեցին իւրեանց անողորմ և բրննաւոր գործերը: Երրորդ թագաւորութեան քըսաննամիերորդ զըլիումը պատմութիւն է լինում, այսպէս. Վարովթ յեզրայելացին մի այգի ունէր Աքաաբի տան մօտ. թագաւորը ցանկացաւ այն այգին գըրնել. բայց Վարովթը սիրելով իւր հայրենական ժառանգութիւնը, չը կամեցաւ նորան թողուլ ձեռքիցը: Աս բանը այնքան անհաճոյ թուեցաւ թագաւորին որ ո՛չ ուտելու և ո՛չ ըմպելու սիրտ ունէր: Բայց անըզգամ Յեզաբէլը հընար գրտաւ. նա հրամայեց որ Վարովթի վերայ սուտ յանցանք գըրնեն, մահապարտ շինեն նորան և քարկոծեն: Ապա լուր բերեց թագաւորին՝ թէ ահա ոչինչ արդելք չը կայ՝ Վարովթի այգին իւրացուցանելու համար, ըստ որում այդու տէրը մեռած է: Բայց սակայն՝ եկաւ հասաւ պատուհասը այն արքայական ամուսինների զըլխին որ այդքան անպատկառ էին Աստուծոյ պատուիրանին: Աքաաբը մեռաւ այն պատերազմումը որ Խարայելացիք ունէին Ատրոց հետ, և նոյն տեղումը՝ ուր Վարովթը քարկոծվել էր, եկան շըները և՛ ինչոպէս Եզիան մարգարէացել էր՝ լիզումէին Աքաաբի արիւնաթաթաւ գին՝ որ սայլի վերայ գըրած բերեցին: Բայց և անիրաւ Յեզաբէլը հընձեց իւր ցանածը: Յէու՝ թագաւոր նըստեց յետ Ոքողայի և Յովրամի որ Աքաաբի որդիքն էին, և ներս մըտանելով Խարայելի մէջ՝ հրամայեց պատուհանից վայր ձըգել Յեզաբէլ կինը որ այնպէս ոտնակոխ եղաւ բազմութեան մէջ՝ որ ոչինչ չը մընաց բաց ի նորա գագաթից, ստերից և ձեռերից որ նոյնպէս շըների կերակուր եղան:

Յէու. [Դ. Թագ. 41. 2-]

Աս թագաւորը հրամայեց այրել Բահազու արձանները և կործանել նորա բազիկը (կըռքատունքը), բայց պահեց ոսկուց շինած որթերի երկըրպագութիւնը: Վորա ժամանակներումը գեռ ևս կենդանի էր Եզիա մարգարէն և նորա աշակերտ և բարեկամ Եղիսէն: Եզիան հարկադըրված էր Յեզաբէլ թագուհու բարկութենից անապատ փախչել, և Աստուած պաշտպանեց նորան այն տեղ և հրամայեց նորան որ Յէուն՝ թագաւոր օժանէ Խարայելի վերայ, և Եզիսէն՝ մարգարէ փոխանակ իւր: Վա կատարեց Աստուծոյ հրամանը և երախտաւոր գըրտանվեցաւ դէպ ի Ե-

ղիսէն որ այս պատճառաւ մըտերիմ սըրտով սիրումէր և մեծա-
րումէր իւր ուսուցիչը, այնպէս որ շատ ցաւելի էր նորան մտա-
ծել, թէ մի օր բաժանվելու է նորանից: Եղիան խմանալով թէ
հասել է իւր վախճանը, գընաց Եղիսէի հետ գէպի Յորդանան,
և գետից անցանելու ժամանակը՝ ասումէր Եղիսէին. խընդրիր
ինչ որ կը կամենայիր որ առնեմ քեզ մինչև վերացած չեմ քե-
զանից: Եղիսէն խընդրեց. «Թող քո հոգին կըրկնապատիկ իջա-
նէ իմ վերայ»: Մինչև Եղիան հասկացընումէր Եղիսէին թէ
ինչպէս գըժուար էր նորա խընդիրը, որ այնու ամենայնիւ կա-
տարվելու է, եթէ միայն Եղիսէն տեսանէր Եղիայի ամբառնալը,
ասո՛ւ երևեցան հրեզէն կառք և երիվարներ որ օդը շարժելով
բարձրացուցին գէպի երկինք Եղիսէի սիրելի ուսուցիչը: Յիրա-
ւի՛ Եղիայի հոգին իջել էր Եղիսէի վերայ. նա շատ հըրաշքներ
գործեց, բորոտութենից բըժըշկեց Աջորոյ գորալար Վեեմանը՝
եօթն անգամ լուանալով նորան, և հրաժարվեցաւ այն պարգե-
ներիցը որ առաջարկումէր նորան Վեեմանը, և այս կերպով ըս-
տացաւ սիրողներ կենդանի Աստուծուն: Եղիսէի ազահ ծառան
որի անունը Վեեգե էր՝ մտածելով թէ իւր տէրը ոչինչ վարձ
չառաւ իւր բըժըշկագործութեան համար, և կամենալով ինքը
մի բան շահվել՝ գընաց այն Ատրի գորալարի քամակիցը և իւր
տիրոջ անունով խընդրեց նորանից մի տաղանտ արծաթի և եր-
կու փառաւոր հանդերձ, որպէս թէ մարգարէի նոր եկած աշա-
կերտների համար: Աջորի իշխանը տուեց ուրախութեամբ և կըր-
կնապատիկ: Բայց Եղիսէն՝ իւր հոգու մէջ տեսանելով իւր ծա-
ռայի անիրաւութիւնը, պատժեց նորան՝ Վեեմանի բորոտութիւնը
նորա վերայ փոխելով: Եղիսէն բնակումէր յառաջ Յերիբովումը
և շատ բարեգործութիւն արեց այն տեղումը. բըժըշկեց վատա-
ոողջ ջըբերը որ անզաւակութեան պատճառ էին, մի այրի կը-
նոջ՝ որի որդիքը պիտոյ է ծառայ դառնային հօր պարտատէր-
ներին, այնքան իւղ տուեց որ այրի կինը վաճառելով այն իւղը
կարող էր պարտաւըճար լինել: Վայնպէս՝ Սոյլմընա քաղաքումը
կենդանացրեց բարի և երջանիկ ամուսինների մի հատիկ որդին,
և այսպիսի գործերով ըստացաւ իւր ժողովըրդի մէջ եղած ուղ-
ղամիտ մարդերի շընորհակալութիւնը. թէպէտ այս պատուական
մարդուն միանգամ հայհոյութիւն ևս հանդիպեց անըզգամ մա-
նուկների բերանից, զոր օրինակ՝ Բեթէլ քաղաքումը:

Յեուից յետոյ թագաւորեց Խարայէլի վերայ նորա որդի Յո-
վաբաղը տասն և եօթն տարի, և չարագործ գըրտանվեցաւ Աստու-

ծոյ առաջնէն: Սա երեք տարի իւր մահուց յառաջ ընտրեց իւր թագակից՝ իւր որդի Յովասը: Յովասը յաղթփեցաւ Ասորոց ձեռքով, բայց Յովասը յաղթեց նոցա սորանից յետոյ

Յերթուամբ երկուորքս [Դ. Թ. Գ. 4. 14.]

Թագաւորեց Իսրայէլ վերայ 11 տարի, նորոգեց տէրութեան հին սահմանքը, և թագաւորութիւնը վերըստին ծաղկազարդեալ պայծառացաւ առ ժամանակ մի: Բայց սորանից յառաջացան ամբարտաւանութիւն և զեղխութիւն մեծամեծների մէջ որ չըբաւորների հետ վարվումէին խրատութենով և անխղճութեամբ, այնպէս որ Աստուած միւսանգամ մարգարէք վեր կացրեց՝ այս ամբարբշտութիւնը խրատելու և ժողովըրդի կռապաշտութիւնը հաւրածելու համար: Այս մարգարէներից մինը՝ Ամովս էր որ այնքան անուանի հտնդիսացաւ, մինչև թագաւորի խորհրդակից Ամասիան արտաքսել տուեց նորան. միւս մարգարէն էր Յովսէ որ երկրորդ Յերթուամբ թագաւորութեան վերջումը ապրել է և Յերթուամբից յետոյ անիշխանութեան ժամանակումը, որ տուեց 23 տարի: Կա ջանադիր էր հեռացրնել այն ապականութիւնը, ծուրութիւնը և կռապաշտութիւնը որ՝ ժողովուրդը անիշխան մրնայով՝ առաւել ևս զօրացել էին նորա մէջ: Յովսէ մարգարէն Իսրայէլի հեռանալը Յելովայից պատկերացընումէ ինչպէս անհատարմութիւն ամուսնական ընկերութեան մէջ:

Այս անիշխանութեան ժամանակից յետոյ՝ Չարարիա վեց ամիս թագաւորեց Իսրայէլ վերայ, Սելուսմ՝ մի ամիս միայն. Մանայեմ՝ թէպէտև հարկատու էր Ասորոց, թագաւորեց 10 տարի: Փակիա իշխան էր Իսրայէլի վերայ 10 տարի, բայց Փակէէ՝ որի խառնազրնաց վարքի վերայ բարձրաձայն գանգատումէր Միքէ մարգարէն՝ կռաւարեց Իսրայէլ տունը՝ 20 տարի: Կորա յաջորդ Ովսէէն ըսպանեց նորան:

Ովսէէ՝ Իսրայէլէ վերջին թագաւորս. [Դ. Թ. Գ. 4. 15.]

Այս թագաւորի ժամանակումը Մարմանասար՝ Ասորեստանի իշխանը տիրապետեց Իսրայէլի աշխարհին: Փակէի մահուց յետոյ 8 տարի երկար ներքին խռովութիւնը զըղըրդումէին վատաբաղդ Իսրայէլի թագաւորութիւնը: Աւերջապէս Ովսէէ՝ ինչպէս Ասորոց հըպատակ՝ թագաւորական աթոռ նըստեց և պահպանեց նորան 9 տարի. բայց յետոյ կատարվեցաւ Իսրայէլի վերայ ինչ որ Աստուած Աբիա մարգարէի բերանովը յառաջուց ասել էր

Յերոքովամին, թէ » Որովհետև դու չարագործ գրտանվեցար աւելի քան թէ քո նախնիքը, և շինելով քեզ օտարոտի աստուածներ և կուրքեր՝ բարկացուցիր ինձ, ապա ձախորդութիւններ կը բերեմ ես Յերոքովամի տան վերայ, կը սատակեմ նորա ազգատոհմը, վեր կը կացուցանեմ այնպիսի թագաւոր Խարայէլի վերայ, որ կործանէ Յերոքովամի տունը, քար ու քանդ առնէ Խարայէլը, դուրս տանէ իւր հայրենի բարեից աշխարհիցը և զետի այն կողմը ցան և ցիր առնէ նորան, ըստ որում մեղանչեց Յերոքովամը և մոլորեցրեր Խարայէլը*։ Սաղմանասարը յաղթեց Խարայէլի տասը ցեղին, և իւր թագաւորութենից ժողովուրդ ուղարկեց տիրապետեալ գաւառները։ Այս տեղափոխեալ Աջորիքը խառնելով իւրեանց կրօնը հրէականի հետ՝ յառաջացաւ Սամարական կրօնը՝ որի հետևողքը շինեցին յետոյ մի սարի վերայ տաճար և շատ ատելի եղան շրէաների աջքումը։ Ահա այսպէս՝ իբր հազար տարի անցած՝ շրէից դուրս գալուց յետոյ Եգիպտոսիցը, Քանան միւսանգամ ընկաւ հեթանոս թագաւորների ձեռք։

Այս բոլոր բաները պատմումէ Հին կտակարանը թագաւորութեան չորս գրքերի մէջ։

1. Յերոքովամը իւր շահակընդրութեան պատճառով իւր հոստաններին աւելի տուեց դէպ ի կուտարշտութիւնը։
2. Արժան չէ որ դէպ ի մարդ սէրը այնպէս զորաւոր լինի որ կարողանայ մոլորեցուցանել մեզ դէպ ի չարը։ (Աքսար)
3. Ով որ ախանդ գրնել չը դեռէ, ովտայ է փորձով ըզգայ․ այսպէս հանդիպեց և Աքսար թագաւորին։
4. Անչափ փոքրահոգութեան նըշան էր՝ հայ ու ջըրից հրաժարվել՝ որովհետև մեր մի յոյր ունայնացել էր․ նոյնպէս ցածամտութեան ապացոյց էր՝ մեր երջանկութիւնը մի չընչին բանի մէջ որոնել։
5. Մի՛ ցանկանար այն բանին՝ որ դու չունիս․ մի՛ ձրելի քո աչքը օտարի կոյրի վերայ․ աղահոգութիւնը և անչափաւորութիւնը հեշտութենով խտորեցուցանումէ դէպ ի յանդաւորութիւն։
6. Հայրենի ժառանգութիւնը պատվումէ բարի մարդը։
7. Արիւնչեղութիւնը և մարդատրտութիւնը որ արած էին ձեռով հնաւորութեան որին բնութիւնը տուել է աւելի հեղ և մեղմ սիրա՛ կրքի նապաստի վըրդովեցուցիչ և դարչելի էին։
8. Չարագործութեան պատիժը երկար յետ չի մընայ․ նախախնամութիւնը շատ անգամ պատժումէ այն տեղ, ինչ տեղ մեք մեղանչել ենք։
9. Լաւ բանը՝ կիտով չափ արած՝ բուսական չէ և արժանի է միայն կէս դովասանութեան։ (Յէու)

10. Եթէ մերայինների համար դժուար էր անջատվիլ մեզանից, այդ ցուցանումէր միշտ, որ նոքա լաւութիւն են ըտացել մեզանից: (Եղևա)
11. Բարի, ըղբացող մարդը որոնումէ միշտ՝ իւրայինների համար թեթեւացնել հրաժարման ցաւը: (Եղևա)
13. Մի կեանք և վարք՝ լի օրհնութիւնով և սիրով թողումն նոյնպէս օրհնութեամբ և սիրով՝ յիշատակ: (Եղևա)
14. Մարդարէնների ջանքը կապաշտութիւնը ջնջելու համար, անպրտուղ դրտանվեցան: Այժմեան ուսուցիչների փորձերը աւելի լաւ էին այդ մասին:
15. Դժուար էր հարըտութեանի վրտանկներեցը արտովիլ: (Յերբովամ Բ)
16. Մեծատունները և հարըտականքը ոչ միշտ կամաւորապէս լրտումն ճրջմարտութիւնը: (Ամտիա)
17. Արդարութիւնը բարձրացուցանումէ մի ժողովուրդ, բայց յանցաւորութիւնը կործանիչ է մարդկութեան համար: (Ովսէէ)

Ռոբորթի և նորա յաջորդքը Յուդայի Թագաւորութեան սկոթի վերայ:

Ռորովամը ամենապարսաւելի սառնասրըտութեամբ տարաւ այն խայտառակութեանը, որ իւր հպատակների աւելի մեծ մասը դուրս էր եկած նորա իշխանութեան տակից: Ըսկըզբումը թէպէտ կամք ունէր նա պատերազմ բանալ ընդդէմ ապըստամբեալ յեղերին, բայց զուր եղաւ այս առաջարկութիւնը: Ատուած Սամեա մարգարէի բերանովը ասաց նորան որ հրաժարվի այդ բանիցը, որ մի՛ գուցէ թէ անհնազանդութենով աւելի ևս մեղանչէ Ատուածուն: Ռորովամը լըսող գըտանվեցաւ: Երուսաղէմը մընայ նորա փորրիկ թագաւորութեան մայրաքաղաքը. և նա կառավարեց Յուդայի տունը 17 տարի: Այսաջող պատերազմ ունենալով Եդիպտոսի թագաւոր Սաւակիմի հետ՝ որ եկաւ Երուսաղէմի վերայ և յավըշտակեց Ատուածոյ տան բոլոր գանձերը, այլև թագաւորի տան ոսկի և արծաթը, բացվեցան Ռորովամի աջքերը և հասկացաւ իւր սըրտի անողորմութիւնը: Կորանից յետոյ թագաւոր նըստեցին կէս մի լաւ, և կէս մի վատ իշխաններ, բայց Յուդայի թագաւորութիւնը երևելի գըտանվեցաւ՝ առաւել հաստատ մընալով գէպ ի կենդանի Ատուածը հաւատի վերայ, և առաւել լաւ կառավարելով քան թէ Իսրայէլի թագաւորքը:

Ա * * *

Այս թագաւորը արժու նըստեց Ռորովամի որդի Աբիայից յետոյ՝ որ կառավարել էր Յուդայի տունը երեք տարի: Այս թագաւորեց 41 տարի և քանի մի դիպուածներում պակասահաւատ

գրտանվեցաւ դէպ ի Աստուած, ըստ որում նա մարդու մօտ աւելի օգնութիւն որոնեց՝ քան թէ Աստուծոյ մօտ: Բարի խրրատը Անանիա մարգարէի՝ որ Աստուած ուղարկել էր նորան, վարձատրեց նա բանտարկութենով: Բայց այս Ասա Թագաւորը իւր կառավարութեան ըսկզբումը ամենայն կերպով հոգաբարձօւ եղաւ կռապաշտութիւնը միւսանգամ վերացնելու Յուդայի տընիցը. նա կործանեց իւր մօր կռապաշտական անտառները, և փոխարէն այն օգնութեանը՝ որ Աստուած հասուցել էր նորան Արաբացոց հետ ունեցած պատերազմումը, ուխտ դրրեց իւր սըրտի մէջ՝ որ յետոյ իւր ժողովըրդի հետ միասին Աստուած խընդրէ միշտ: Նորա որդի

Յովսէփոսը

երկիւղած իշխան էր որ Թագաւորութիւնը միւսանգամ հասցըրեց իւր առաջին ծաղկեալ վեճակին և կարողութեանը: Կա ամեն տեղ դատաւորներ կարգեց և պատուիրեց նոցա արդարութիւն և գըթութիւն: Բայց առաւելագէս աշխատաւոր գրտանվեցաւ՝ կռապաշտութիւնը խափանելու համար, ամենայն կողմ ուղարկեց ուսուցիչներ որ պարտական էին քարոզել ժողովըրդի մէջ Աստուծոյ համարեալ թէ բոլորովին մոռացած՝ պատուիրանքները. այս պատճառաւ շատ պատուելի էր ոչ թէ միայն իւր հպատակների աչքին, այլև Տէր Աստուածը նորա աշխարհին խաղաղութիւն պարգևեց դուրսիցը. ըստ որում ոչ ով չէր համարձակվում նորա հետ կրօն բանալ: Կոյն իսկ Փըղըշտացիքը և Արաբացիքը մեծարանք ցոյց տուեցին նորան: Իւր երկիւղածութիւնը և իւր հաւատը դէպ ի Աստուած գործով հաստատեց նա պատերազմի մէջ, որ հարկադրված էր յանձն առնուլ ընդդէմ Մովաբացոց և Ամոնացոց որ ներս էին մըտել նորա աշխարհը: Որպէս պատերազմող իւր սեպհական իրաւունքի համար՝ դուրս գնալուց յառաջ աղօթեց դէպ ի Աստուած, սիրտ տուեց իւր զօրքին՝ որ հաւատ ունենայ դէպ ի նա միայն, և յաղթող հանդիսացաւ: Յովսափատի յաջորդքը շատ աննըման գրտանվեցան նորան: Յովրամի, Որոզիայի, Գողոզիայի, Յովբաի և Ամասիայի մասին ոչինչ գովասանական բան չը կայ ասելու. սորանցից քանի միները Թագաւորեցին երկար միջոց, բայց արիւնհեղութեամբ աթոռ նըստեցին և աթոռից կործանվեցան: Սոցա օրինակներովը օրըստօրէ զօրացաւ կռապաշտութիւնը. սոքա ըսպանեցին իւրեանց եղբարքը (զոր օրինակ՝ Յովրամ), զոհեցին իւրեանց որդիքը (որպէս՝ Որոզիա և Մանասէ), և անմեղ արիւն շատ Թափեցին:

Ուշուհ.

Ողիաս որ ասվումէ և Ազարիա, շատ բանով լաւ գրտանկէցաւ քան թէ իւր նախնիքը: Կորա քրտան և Հինգ տարի թագաւորութիւնը փորը ի շատէ միւսանգամ բարեկարգեց նեղացած աշխարհի վիճակը, ըստ որում երկրագործութիւնը և խաշնարածութիւնը յառաջ տարաւ նա, ամուր բերդեր շինեց, պլազգիների (Արարացոց և Մինեցոց) հետ յաջողակ պատերազմեր տուեց: Ողիասը իւր որդին թագակից ընտրեց. բայց իւր թագաւորութեան յետին ժամանակներումը մեծամտելով և ամբարտաւանելով՝ պատժելոցաւ բորոտութեան ախտովը, որ և հարկադրեց նորան իւր կեանքը վերջացրնել անմխիթար միայնութեան մէջ: Կորա որդի Յովաթամը բարի իշխան էր, որի թագաւորութիւնը օրհնեց Աստուած:

Եղեկիս.

Յուդայի թագաւորութիւնը պէտք է բարձրանար իւր անարդուութեան վիճակիցը. բարի Յովաթամից յետոյ աթոռ նըստեց պատուական Եղեկիսը: Կա հրամայեց պրղծեալ տաճարը սըրբել, պատրաստել և միւսանգամ նուիրել ճըշմարիտ Աստուծուն, հրամայեց որ քահանայքը մաքրեն իւրեանց անձը այն կռապաշտութեան դարշուծենիցը որին մինչև այն ժամանակը ծառայել էին: Դողովուրդը ուրախացաւ այս բանի վերայ. կռապաշտութեան խաւարը պիտոյ է փարատվէր միանգամայն. պատեքի տօն կատարեցին միւսանգամ: Եղեկիսի թագաւորութեան միջոցումը Ասորեստանի արքայ Սենեքերիմը կամեցաւ տիրել Յուդայի աշխարհին, ինչպէս նորա հայր Սաղմանասարը հնազանդեցուցել էր Խորայէլը իւր ձեռքի տակ: Եղեկիսը աղաչանքով և ընծաներով որոնեց յորդորել նորան դէպ ի հաշտութիւն. բայց Սենեքերիմը ընդունելով ընծայքը, այդու ամենայնիւ շարունակեց պատերազմը և հայհոյական թուղթ ուղարկեց Հրէից ազգին, որ նոքա իւրեանց յոյսը չը դընեն Աստուծոյ վերայ, ըստ որում Եղեկիսի Աստուածը չէ կարող փրկիւն նորա ժողովուրդը իմ ձեռքից: Աղօթք արեց Եղեկիս թագաւորը, և Աստուած օգնեց նորան: Մի գիշերի մէջ՝ քաղաքը պաշարող Ասորոց կողմից մեռան 185,000 հոգի, այնպէս որ Սենեքերիմը ըստիպվեցաւ իսկոյն թողուլ քաղաքը և հեռանալ: Այս ժամանակումը ապրել է և Եսայիաս մարգարէն, որ շատ անգամ մխիթարումէր թագաւորի սիրտը, և որի ծանրակըշիւ գրբուածքը մընացած են մինչև այսօր: Մի ծանր հիւանդութենով մահուն մօտեցած լինելով Եղե-

կիսար, ձայն տուեց Եսայիաս մարգարէն. «Կարգի՛ դիր տունըդ, պատճառ որ պիտոյ է մեռանիս»: Բայց Թագաւորը ցանկանալով զեռ և սաւելի բարութիւն գործել, աղաչեց Աստուած՝ որ մինչև վաղիւր կենդանի մընար: Աստուած կատարեց նորա խընդիրը և Թողեց որ ապրի զարձեւալ 15 տարի: Կորա՛ կռապաշտութենով ամենևին մնորեալ Մանասէ որդին գերի ընկաւ Ասորոց ձեռքը. բայց որովհետև զըզջաց և ապաշխարեց, ազատութիւն գըտաւ: Սորա որդի Ամնը լաւ չէր քան թէ հայրը, բայց վատ ծնողն որդի

Յովսիս

երեսուն և մի տարի Թագաւորելով Յուդայի վերայ՝ բարեգործութիւն շատ արեց և ջանադիր գըտանվեցաւ կռապաշտութիւնը բոլորովին արտաքսել իւր աշխարհիցը: Սորա ժամանակումը Քեղկիսա քահանան վերբտին գըտաւ մովսիսական օրինագիրքը որ Յովսիսա Թագաւորը հրամայեց նոր ի նորոյ հրատարակել ժողովրդի մէջ և միւսանգամ կատարել պատեքի տօն: Յովսիսար մեռաւ վերաւորված լինելով այն պատերազմումը որ ունէր Եգիպտացոց հետ. նորա հարստակքը արտասուք Թափեցին իւրեանց բարեգործ Թագաւորի գերեզմանի վերայ:

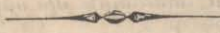
Սորա փոխանորդքը անհաճոյ եղան Աստուծուն, որ թէպէտ և ըզգուշացնումէր նորանց իւր մարգարէների բերանովը, բայց նրա և ժողովուրդը անփոյթ լինելով՝ օրէ օր աւելն ատելն գըտանվեցան Աստուծոյ աչքին: Յովսիսազը երեք ամիս Թագաւորած լինելով Յուդայի վերայ, եկաւ Կեքաւով փարաւոնը և զըրկեց նորան իշխանութենից և ապա տարաւ Եգիպտոս: Սորա եղբայր Եղիակիմը (որ ասվումէ և Յովակիմ)՝ Կեքաւովի հրամանով ամուսնացեց, և տասն և մի տարի Թագաւորելուց յետոյ՝ եկաւ Կարուզողոնոսորը և նորան գերի տարաւ Բաբելոն:

Մեքեհէմ.

Այս Թագաւորը Բաբելացոց իշխանութեան ներքոյ տասն և մի տարի Թագաւորելով Երուսաղէմումը, վերջապէս ապրատամբեց Կարուզողոնոսորից՝ չը լըսելով Երեմիա մարգարէի ըզգուշացուցիչ խըրատներին: Կարուզողոնոսորը յարձակվեցաւ քաղաքի վերայ, կործանեց նորան, աւերեց 470 տարի յառաջ շինած Սողոմոնեան տաճարը. հրամայեց Թագաւորի զաւակները նորա առաջը կոտորել, կուրացըրեց Մեղեկիլասի աչքերը և նորան՝ աշխարհի մեծամեծների հետ միասին՝ տանել տուեց Բաբելոն:

Ահա թէ իրախի տըխուը կերպով Աստուծոյ ըստանալիքը կատարվեցան այս անբաղդ թագաւորի վերայ՝ երբ որ Յուզայի թագաւորութիւնը 134 տարի աւելի երկար տևել էր քան թէ Խարայէինը: Այն մարդարէքը՝ որ Աստուած ժամանակ առ ժամանակ վեր էր կայողցանում, ոչ թէ միայն ջանագիր էին ժողովուրդը իւր հաւատի վերայ հաստատ պահելու, այլև քարոզումէին յառաջուց՝ թէ գալոյ օրերումը սիտոյ է լինի մի ընդհանուր ուղղագործութիւն կրօնի՝ մի մեծ Փրկչի և մարդկութեան բարերարի ձեռքով. և այսպէս ժողովրդի մէջ եղած բարի անձինքը յոյս ունէին որ գալոյ է մի աւելի բարգաւոր ժամանակ:

1. Աշտոթմիա ցանկութեններին կատարումն տուր՝ ինչքան կարող ես դու:
2. Հետևիւր աւելի՛ ծեր քան թէ պատանի բարեկամներդ խորհրդուն:
3. Օգնութիւն խնդրիր նորանից՝ որ կարող է ըստուրպէս օրնել: (Ասա)
4. Երկիւղածութիւնը և արդարութիւնը կը պահպանեն թագաւորը և կը բարեբաղչեն նորա ժողովուրդը: Բիրտ և կռիտ մարդը ևս յարգութիւն է ցուցանում աւտընութեանը: (Յովտափատ)
5. Աշտոթմի վարքը՝ որ ըստայել ես, յետ մի՛ գընիր միւսանշամ. անհաւատարմութիւնը կը պատժէ Աստուած: (Ողտտ)
6. Եղեկիա թագաւորի աւելի երկար ուղրելու ցանկութեան պատճառը աղնիւ էր. նա կամենումէր աւելի երկար բարեգործ դրանովիլ, և լսան այս պատճառի Աստուած կատարեց նորա խնդիրք:
7. Աստուած դիտէ՛ որ շատ մարդ կարող է միայն նեղութեններով ուղղովիլ: (Մանատէ)
8. Օտարի ձախորդութիւնը թող ըղձուշտցուցիչ օրինակ լինի քեզ. խելօքացիւր ուրիշներն փորձերովը, և ապա հարկաւոր չէր քո յատուկ փորձերովը կմտտնանալ, ինչպէս Հրէից աղգը որ իւրեանց աչքով տեսած էին թէ ապրտամբութիւնը ճըշմարիտ Աստուծուց կործանել էր Խարայէի տունը:

ՀՈՐՐՈՐԳ ԷՄՏՈՒՆԾ

Բարեւոյնի գերութենից ըսկըսեալ մինչև Քրիստոսի ծննունդը .

1.

Հրէից հաւելի մեյտէր Բաբելոնի գերութեան վը և Կորսից յետոյ .

Ինչպէս պատահումէ շատ անգամ, որ մարդըս մի բան որ մի ժամանակում կարող էր կատարել, բայց կամք չունի, և միւս ժամանակում կամք ունէր կատարելու, բայց չէ կարող. այսպէս ևս հանդիպեց Հրէից ազգին Բարեւոյնի գերութեան մէջ: Ճառայական վիճակի չարչարանքը, իւրեանց հայրենական աշխարհից օտարանալը փափկացրեց նոցա առաջին խրատաարտութիւնը. նոքա հասկացան իւրեանց անմբտութիւնը: Այո՛, Հրէից ազգը հեթանոս ժողովրդի մէջ բնակելով՝ ամենևին հեռի մընաց կռապաշտութենից. իւրեանց կրօնը վերըստին սիրելի էր նոցա աչքին. նոքա կարօտացան այն երկրին ուր Աբրահամը, Իսահակը և Յակոբը պաշտել էին Աստուած, թէպէտ նոցա դըրութիւնը այնպէս ծանր չէր, ինչպէս պիտոյ էր մըտածել: Հրէից շատերը պաշտօնեայ կարգվեցան Բարեւացոց տէրութեան մէջ. չը պակասեցան և մարգարէ մարդեր որոնց ասածներին աւելի հաւատ էին ընծայում այժմ քան թէ յառաջ, ըստ որում տեսանումէին՝ թէ առաջին մարգարէների գուշակութիւնքը կատարվեցան: Այսպէս՝ Հրէից ազգը միւսանգամ հաճոյացաւ Աստուծուն՝ որ տեսանելով նոցա ուղղութիւնը՝ թոյլ տուեց որ նոքա եօթանասնամեայ գերութենից յետոյ՝ ինչպէս Երեմիաս մարգարէն յառաջուց ասած էր՝ վերադառնան իւրեանց հայրենիքը: Բարեւացոց թագաւորութեանը տիրեցին Մարը, ապա Պարսիկը, որոնց թագաւոր Վիւրոսը ոչ թէ միայն ազատակամ թոյլ տուեց Հրէից ազգին յետ գընալ Քանան, այլև օգնական եղաւ տաճարի միւսանդամ շինութեան մասին և յետ տուեց տաճարի սուրբ ըսպասը (ոսկի և արծաթի անօթները) որ տարել էր իւր հետ Կաբուզդոնոսորը: Բայց Հրէայքը սովորած էին նայել Քաղզէացոց աշխարհին՝ որպէս թէ իւրեանց հայրենիքն էր, պատճառ որ այն տեղ ապրուստ և երջանակութիւն էին գըտանում: Վասն այս պատճառի՝ 50,000 հոգի միայն օգուտ քաղեցին Վիւրոսի թոյլտուութենիցը, և Զօրաբարե-

լի և Յեսուի առաջնորդութեամբ եկան իւրեանց աշխարհը, շինեցին այն տեղ սեղաններ և շրնորհակալութիւն տուեցին Աստուծուն: Իսկոյն առաջին տարումը ըսկըսեցին Յոսիայեանը (ըստ որում գերութենից յետ դարձած Հրէայքը ըստ մեծի մասին պատկանումէին Յուդայի ցեղին) շինել տաճարը, բայց խափանվեցաւ դործը, որովհետև Սամարացիք՝ որ բնակումէին Հրէաստանի շրջակայքումը՝ չարախօսած էին Կիւրոսի յաջորդ Արտաշէսի մօտ, բայց Դարեհը թագաւորելով Պարսկաստանի վերայ՝ արքունի դանձատընից ևս օգնութիւն տուեց Յուդայեան Հրէիցք՝ որ այնուհետև շարունակեցին և աւարտեցին տաճարի շինութիւնը:

Դարեւնի գերութենից վերագարձած Յուդայեանց քամակիցը եկան շուտով և միւսները՝ Անգէասի և Եզրի առաջնորդելովը: Թէպէտ աշխարհի վերայ կարգվեցան բուն Հրէայ կուսակալներ, բայց ծայրագոյն իշխանութիւնը՝ ըսկըսեալ այս ժամանակից՝ ձեռքից ձեռք անցաւ: Պարսից թագաւորութեանը տիրեցին Յոյք, և այսպէս Հրէայք Յունաց իշխանութեան տակ ընկան: Ալեքսանդրի մեծի մահուց յետոյ մասնատվեցաւ նորա թագաւորութիւնը, և այնուհետև Հրէայք Հարկադրվեցան խոնարհել Եգիպտոսին: Այս տէրութեան շատ գիտուն թագաւորը՝ Պտղէմայոս Փիլղեղիոս անուով՝ հրամայեց Հրէական սուրբ գրքուածքը թարգմանել յունարէն: Երբ Հրէայքը յետոյ Ասորոց հպատակ դարձան, Անտիոքոս Եգիպտանէս թագաւորի կողմից միւսանգամ հայաձայնի մէջ ընկան, ըստ որում նա կամենումէր յափըշտակել նոցա քաղաքական և կրօնական աղատութիւնը: Բայց այն ժամանակումը կրրիկն վեր կացաւ մի քաջասիրտ տուն, այսինքն Մակարայեցիք՝ Մատթիա բարեպաշտ քահանայի առաջնորդելովը: Սորա կործանեցին հեթանոսական սեղանները: Յուդաս մակարայեցի՝ Մատթիայի որդին տիրապետեց Երուսաղէմին և վերըստին նորոգեց մաքուր աստուածապաշտութիւնը: Անտիոքոսը զըզջաց իւր անողորմ չարչարանքների վերայ որ հասուցել էր Հրէից ազգին, որ այնուհետև մի քանի ժամանակ ունէին իւրեանց յատուկ թագաւորները Մակարայեցոց ցեղից, զոր օրինակ՝ Սիմոն, Յովհաննէս Հիրկանոս, Արիստորոյս: Բայց ազգի մէջ խռովութիւնք ծագելով՝ վերջացաւ և ժողովըրդի յոյսը իւր ինքն իշխան վիճակի մասին: Այս հանդամանքների մէջ՝ շուտով յաջողեց Հռոմայեցոց տէրութեանը հնազանդեցուցանել իւր ձեռքի տակ Պալեստինայի աշխարհը, թէպէտ այն համարձակութիւն էր տուած Հրէից ազգին ունենալ իւր կրօնապաշտութիւնը, իւր

քահանայքը և իշխանքը: Օգոստոս Հռոմայեցոց կայսրը թագաւոր նըստացըրեց մի բուն հրէայ՝ Հերովդէս անունով, որ խոհեմ բայց խիստ մարդ էր, որ և կամենալով իւր անձը սիրելի առնել Հրէից աջբումը՝ մեծացըրեց և գեղեցկացըրեց տաճարը: Սորանից յետոյ աթոռ նըստեց Արքեւոսը, և ապա թագաւորեց Գալիլիայի աշխարհի մէջ Հերովդէս Անտիպատրոսը: Այս միջոցումը Պալեստինայի միւս աշխարհները կառավարումէին տեղակալներ որ շատ անգամ նըստումէին Երուսաղէմի մէջ. այս տեղ էր նոյնպէս վերին ծերակոյտը՝ ինչպէս երկրորդական դատարան Հրէից: Այ՛ս Հրէաստանի վեճակը՝ երբ որ ծընաւ Մեսիան:

1. Հատ անգամ կորուսանելով բարին՝ ճանաչումնք նորս յարզ:
2. Մարդըս հեշտութենով սովորումս օտար վարքերի և ծէսերի, և հեշտութենով ընտանանումս ուրիշների հետ:
3. Օտար մարդիկ շատ անգամ աւելի դործակեց են մեր բողաւորութեանը քան թէ մեր բարեկամքը, ծանթորը և ազգականքը: (Աւերոս)
4. Աշտուած ոչ միշտ անաւս է աւնում մարդըս. թէպէտ դարևումս նա, բայց և բժշկումս դարձեալ: (Հրէից վերադարձը)
5. Մարդուս առաջին հոշոյտութիւնը պէտք է լինի յաւիտենականի և և ատուածեղէնի համար: Հրէայք յետ դալով իւրեանց հայրենիքը՝ շինեցին իսկոյն մի նոր տաճար:
6. Երբ նեղութիւնը և վրտանդը շատ դորայել է, այն ժամանակը մօտ է մեզ և Աշտուած: (Մատթիաս)
7. Մարդիկ ըստ մեծի մասին կրեանք են իւրեանց ամենամեծ թըշնամիքը. (ներքին խռովութիւնը խափանեց Մահարայեցոյ թողաւորութիւնը):
8. Եթէ մեր բարեդործութիւնը պիտոյ է ունենար արժանաւորութիւն, ապա պիտոյ է որ լինէր նա՛ բարին սիրելով և աւանց երկրորդական (մի ուրիշ) նպատակի:

2.

Դանիէլ. [Գ. Դ. ան. 4. 6.]

Այն ձիգ ու երկար հինգ հարիւր տարու միջոցումը, որ Յուդայի և Իսրայելի թագաւորութեան կործանմանից յետոյ անցել էր մինչև Հերովդէս վերջին թագաւորը, գըտանվել են զանազան մարդեր որոնց՝ յիշատակի արժանի պատմութիւնքը պահել է իւր մէջ Սուրբ գիրքը: Սոցա մասին կամք ունէինք փոքր ի շատէ լըսել: Այս մարդերից առաջինը է Դանիէլ: Կարուզողոնոսոր թագաւորը ընտրեց նորան և մի քանի այլ իմաստուն և մտաջի մանուկներ, որ Յուդայի թագաւորի ցեղեց էին, որ պիտոյ է

Թագաւորի դրբանը ծառայէին և ուսանէին Քաղաքացոց գիր և լեզու: Այն տեսակ տեսակ ազնիւ կերակուրները որ վայելուձէին արքայական սեղանի վերայ՝ արգելած էին հրէական օրէնքով: Վասն այս պատճառի խընդրեց Դանիէլը որ տան իւրեան ընդեղէն և ջուր: Կա այնպէս շուտով յառաջացաւ իւր ուսման մէջ՝ որ կարճ միջոցում մեծ պատուի հասաւ: Վերքստին զբտանելով այն երազը որ մտացել էր Թագաւորը, և պատմելով նորա մեկնութիւնը՝ ինչպէս Ատուած աղբել էր Դանիէլին սրբտի մէջ, փրկեց նա ոչ թէ իւր կեանքը միայն, այլև իւր միւս երեք բարեկամներինը: Թագաւորը զարմանալով Դանիէլին Ատուծոյ կարողութեան վերայ և ընդունելով նորան որպէս աստուածների աստուած, իշխանների իշխան և Թագաւորների Թագաւոր, շատ մեծացրեց Դանիէլի աստիճանը և կարգեց նորան զբլխաւոր նախարար Բարեւոյցոց աշխարհի վերայ:

Նմանապէս մեծարեալ էր Դանիէլը Նաբուքոդոնոսորի թոռն Բելշասարի ժամանակին. սորան մարգարէացաւ Դանիէլը թէ նորա Թագաւորութիւնը շուտով կ'անկանի Մարաց և Պարսից իշխանութեան ներքոյ: Այնքան ևս պատուելի և սիրելի զբտանվեցաւ Դանիէլը Պարսից Թագաւոր Դարեհի մօտ որ նորան կարգեց տէրութեան կառավարիչ: Բայց Դանիէլի բաղաւորութիւնը մեծամեծների մէջ նախանձ յառաջացրեց, և սորա աշխատուձէին կործանել նորան. բայց որովհետև զիտէին թէ Դանիէլը իւր բարեպաշտութենից հրաժարվող մարդ չէ, այս պատճառով յորդորեցին Թագաւորը՝ մի օրէնք զընել, որ 50 օրի միջոցում ոչ ով չը համարձակվի ոչ Ատուծուց և ոչ մարդուց մի բան խընդրել, բայց միայն Թագաւորիցը. և ով որ այս հրամանից դուրս կը դայ, նա պէտք է ձրգվի առիւծի փոսի մէջ: Դանիէլը աղօթեց առ Ատուած, և սորա համար ձրգեցին նորան վայրենի գազանների առաջը: Այս բանը ցաւելի էր Դարեհին որ և ահ ու դողի մէջ լինելով իւր ազնիւ ծառայի կեանքի մասին՝ ոչ հայ կերաւ և ոչ քուն մրտաւ. առաւօտը լուսացած՝ բշտապեց զէպ ի առիւծի փոսը. և ինչպէս ուրախացաւ Թագաւորը՝ երբ Դանիէլը ողջ և առողջ ձայն արձակեց. ով իմ Թագաւոր, Ատուած քեզ երկար կենդանութիւն պարգևէ: Դանիէլը ազատվելով այս վրտանագից՝ օրէ օր աւելի բարձր աստիճանի հասաւ, և Դարեհը հրամայեց որ ամենայն մարդ պատուէ Դանիէլի աստուածը: Ահա այսպէս Հրէից ազգը սովորեց օրքսօրէ առաւել ճանաչել իւր Ատուծոյ կարողութիւնը և ողորմութիւնը:

1. Թող տուած բաներից զբրկել իւր անձը, և ինչքան կարելի էր սու-
կաւաղէտ լինել՝ իմաստութիւն է:
2. Ժողովրդիսութիւնը և քանքարաւորութիւնը չեն մընում անտես:
3. Փոքր աւիթներ շատ անգամ լինումն մեր բաղաւորութեան պատճառը:
4. Գիտութեանով և աջողակութեանով կարող է մարդը օգտել իւր ան-
ձին և ուրիշներին, և լինուած անհրաժարելի հարկաւոր:
5. Ամենայն բաղաւոր մարդ թող իմանայ, որ իւր ընկերների մէջ նա-
խանձ կը յարուցանէ:
6. Եթէ չար մարդը կամենուած մեզ կործանել և չէ գըտանում մեր մէջ
ոչինչ արատ որանով կարող էր մեզ վնասել, ապա համարձակելու-
մէ մեր աւաքինութիւնը մեր համար սրովայթ շինել:
7. Սրգարի աղօթքը մեծ ներդարծութիւն ունի ծանր դիպուածների մէջ.
այս բանը շատ անգամ փորձով իմացաւ Դանիէլը:
8. Ընդդէմ մեր վերահատուծեանը շունինք համարձակութիւն ոչինչ աւ-
նել և ոչինչ թող տալ: (Դարևհ)
9. Մեր ծառաների երանկութեան և վըշի համար ևս պարտական ենք
սրբապաւ գըտանվել: Ո՛վ է մեր ընկերը:
10. Եթէ Աստուած մեր չեա է, ո՛վ կարող է ընդդէմ մեր լինել:

3.

Երեւ Տարիներ վաստի հեռոյէ թշ. (Դաս. 3.)

Վ երոյիշեալ Վարուդողոնոսոր Թագաւորը հրամայեց միան-
գամ շինել մի ահագին պատկեր Բէլի անուհով և հրաւիրել բո-
լոր մեծամեծները՝ որ դան և ներկայ գըտանվին այս պատկերի
հանդիսաւոր նաւակատիրին: Երեք հրէայ մարդ Սեդրակ, Միսակ
և Սրեդնագով որ իշխանաւոր անձինք լինելով տէրութեան մէջ,
նոյնպէս պարտական էին այն պատկերին խոնարհել և երկըրպա-
գութիւն տալ, յանձըն չառան այն աստուածընդդէմ բանը: Վա-
րուդողոնոսորը լըսելով սոցա անհնազանդութիւնը՝ ահ տուեց թէ
նորանց կը ձգէ վառած հնոցի մէջ: Այն շրէսքը հաստատ
մնացին իւրեանց կալքի վերայ և այսպէս խօսեցին. այն երկնային
աստուածը որ մեր պաշտումներ՝ կարող է մեզ փրկել այդ կրա-
կիցը. եթէ ոչ. յայտ լինի քեզ այսբան, որ մեր քո ոսկեղէն աստ-
ուածը կալք չունինք պաշտել կամ երկիրպագանել նորան: Այս
հրամայեց զայրացած Թագաւորը որ եօթընպատիկ աւելի սաստիկ
վառեն հնոցը և ձգեն նորանց այն տեղ: Բայց կենդանի Աստու-
ծոյ պաշտողքը անվընաս ման դալով բոցի մէջ՝ փառաբանական
երգ էին ասում իւրեանց Աստուծոյ վերայ: Երբ որ այն մարդի-

կը դուրս եկան կրակի մէջից, յայտնըվեցաւ որ հուրը ոչինչ ներգործութիւն չէ ունեցել նոցա վերայ, որովհետեւ ոչ նոցա գըլխի մաղը խանձատվել էր, ոչ նոցա հանդերձը այրվել էր և ոչ կրակի հոտ էր փրջում նորանցից: Այս բարանչէ լինբը տեսանելով Վարուգողոնսորը՝ խօսեց. Օրհնեալ է Սեդրակի, Միսակի և Աբեղնադովի աստուածը որ ուղարկելով իւր հըրեշտակները՝ փըրկեց իւր ծառայբը, որ յուսացել են դէպ ի նա: Ով որ այտուհետեւ կը հայցոյէ այդպիսի աստուածը, պիտոյ է որ գըրլնով ու տընով կորընչի, պատճառ որ չը կայմուս աստուած որ կարող էր այդպէս փըրկել:

1. Աւելի լաւ էր հաւատաւոր մեռանել քան թէ ուրանալ իւր հաւատը:
2. Կան մարդիկ որ միոյն հըրոշքներով կամնումեն ճանաչել Աստուծոյ գոյութիւնը և օգնութիւնը: Եբանի նոցա որ չեն տեսնում, բայց հաւատումեն:

4.

Տօբիթ. Հայր և որդի. [Գ. Տօբիթոյ.]

Այս երկիւղած տղամարդը՝ Սաղմանասարի ժամանակումը դերի գընալով Ասորեստան, ուրեմն օտար աշխարհի մէջ պանդուխտ լինելով, այնու ամենայնիւ հաստատ մընաց աստուածային բանի վերայ: Ճըշմարիտ մարդասիրութենով ամենայն տեղ օգնական էր սա, ինչ տեղ իւր եղբարբը տառապանքի մէջ էին. նա բզգեցուցանումէր մերկերը, կերակրումէր քաղցածները և թաղումէր իւր ազգի մեռեալբը, որ Սենեքերիմի հրամանով ըսպանած էին: Թագաւորը իմանալով Տօբիթի գործը և չը գտանելով ըսպանածների մարմնբը՝ կամենումէր պատժել նորան. բայց Տօբիթը փախըստական եղաւ և Սենեքերիմի մեռանելուց յետոյ վերադառնալով Վինուէ, ըսկըսեց նորուց օգնել կարօտներին, թէպէտ միւսանգամ մօտ էր վըտանդի, և նորա բարեկամները ևս խըրատեցին նորան որ բզգուշանայ: Այս Տօբիթը յետոյ կորուսանելով իւր տեսութիւնը՝ ասորումէր իւր Աննա կընծ ձեռքերի աշխատութենով, բայց նորա կինը միանգամ վերադարձելով Տօբիթի մի խօսքից՝ երեսին զարկեց նորա թըշուառութիւնը: Այս կինը միանգամ մի ուլ էր ըստացել իբրև աւելորդ վարձ իւր մանածի համար. Տօբիթը լըսելով ուլն ձայնը՝ հարցընումէ. ինչ տեղից բերեցիր այդ ուլը. մի՞ թէ գողացած է: Սորա վերայ այնպէս բարկացաւ կինը՝ որ Տօբիթը ցանկացաւ մեռանել, և կարծելով թէ իւր վերջը հասել է, գանչեց իւր մօտ Տօբիա որդին և տուեց

նորան պատուական խրրատներ, թէ ինչպէս պիտոյ է երկիւղած վարք ունենալ. խրրատներ, որ մինչև այսօր ևս հիանալով կարգուժենք Տօրիթի գրքի մէջ: Հայրը յայտնեց նոյնպէս որդուն թէ իւր բարեկամ Գաբայէլին պահ է տուել տասը քանքար արծաթ: Ուրեմն մտածիր՝ ասաց հայրը, թէ ինչպէս պէտք էր գտանել այն մարդը. բայց մի՛ հոգար որ մեր աղքատ ենք. դու կը ստանաս շատ բարութիւն, եթէ կը վախես Աստուծոց և բարեգործ կը լինիս: Երկիւղած զաւակը պատասխանեց այսպէս. Հայր, ինչ որ դու ինձ պատուիրել ես, կը կատարեմ բոլորովին: Երբ որդին կամենումէր ձանապարհ ելանել և ուղեկից էր խրնդրում, գրտաւ Ռափայէլ հրեշտակը՝ առանց ձանաչելու նորան, որ և պատրաստ էր ընկերակից լինել Տօրիային: Ճերմունի ծընողները օրհնութիւնը առած՝ ձանապարհ ընկան: Տիգրիս գետի եզերումը մի ահագին ձուկն դուրս եկաւ ջրերիցը՝ որ կլանէ այն պատանիքը: Տօրիան ըստանեց նորան, բայց հրեշտակի հրամանովը վեր առեց նորա լեղին, սիրտը և լեարդը, ըստ որում բըժըշկական դեղ էր: Յետոյ իջևանեցին նորա Տօրիայի ազգական Հուզուէի տանը. սա ունէր մի հատ աղջիկ Սառա անունով, որ՝ ինչպէս ասումէ Սուրբ գիրքը՝ դե կամ պիղծ ոգի ունէր իւր մէջ, և եօթն անգամ մարդու գնացած՝ ամենեքեան մեռած էին հարանարանումը: Թէպէտ այս Սառա աղջիկը բարի, ըզդաստ և իմաստուն անձն էր, բայց Տօրիան իմանալով նորա պակասաւորութիւնը կամք չունէր կին առնուլ նորան, երկիւղ ունենալով թէ մի՛ գուցէ և ինքը մեռանի, որ իւր ծընողների միամօր որդին էր: Ռափայէլ հրեշտակը խորհուրդ տուեց Տօրիային որ դորա մասին անհոգ լինի, այլ՝ երբ որ հարսն ու փեսան կը մտանէին սենեակը՝ թող ձրխէ այն ձրխան սիրտը և լեարդը, որանով կը հալածվի դէր. և ապա թող լալով աղօթեն երկոքեանքը դէպ ի Աստուած, և այսպէս կենդանի կը մընան և ողորմութիւն կը գտանեն: Այս բանը լըսելով Տօրիան, շատ սիրեց Սառային, և խօսեց նորան իւր համար կին, և ըստացաւ ծընողների հաւանութիւնը: Բարեպաշտ խօսեցեալքը (նշանածները) կատարելով Ռափայէլ հրեշտակի խրատը, այլև ջերմեռանդութեամբ աղօթելով դէպ ի Աստուած՝ անփորձ մնացին: Տօրիասը ուղարկեց հրեշտակը Գաբայէլի մօտ՝ որ բերէ այն արծաթը որին կարօտ էր չքաւոր հայրը, և նորան հարսանիք հրաւիրէ: Գաբայէլը իսկոյն եկաւ հրեշտակի հետ և խօսեց այսպէս. Աստուած օրհնել է քեզ, որովհետև դու մի բարեպաշտ հօր որդի ես, որ աղքատներին շատ լաւութիւն է արած: Մի քանի ժամանակից յետոյ Տօրիա և Սառա ամուսինքը Ռա-

փայլել հետ ճանապարհ ընկան: Տօբիայի ծերունի ծրնողներին շատ երկարացել էր իւրեանց մի հատիկ որդու վերադարձը, թէպէտ հայրը աշխատուձէր միշտ մխիթարել իւր ամուսինը՝ ասելով. լուս կաց և մի՛ հոգար, մեր որդեակը ո՞ղջ է: Բայց ինչպէս ուրախացան նորա՝ երբ որ տեսան նորա վերըստին գալուստը իւր նորահարսի հետ միասին: Ծրնողները սիրտը շարժեցաւ, ուրախութեան արտասուք թափեցին և գոհացան Աստուծոց: Պատանի Տօբիան իւր հետ բերած ձրկան լեղիովը օժեց կոյր հօր աչքերը, և դուրս հանվելով լուսնը (փառք)՝ վերադարձաւ տեսութիւնը: Երնորհակալ եմ՝ քեզանից՝ Աստուած, խօսեց սիրտը շարժված ծերունին, որ դու խրատեցիր և ողորմեցիր ինձ, որ ես կարող եմ այժմ միւսանգամ տեսանել իմ Տօբիա որդին: Բայց Տօբիթը չը մոռացաւ որ սրտածառը այս բոլոր ուրախութեան՝ որ սրտածառացրեց նորա վերջին օրերը, իւր որդու առաջնորդն էր, և կամեցաւ վարձատրել նորան իւր կոյրքի կէտովը. բայց ասաց հրեշտակը. Աստուծուն այսպէս հաճոյ էր՝ որ ձեզ հանդիպէի. նորան գովեցէք և գոհաբանեցէք: Ծերացեալ Տօբիթը ապրեց դեռ ևս 42 տարի. սորանից յետոյ Տօբիան տեղափոխվեցաւ իւր աներ Հռազուէի մօտ և ժառանգեց նորա բոլոր կայքը: Ահա թէ ինչպէս բարի է լինում երկիւղած մարդու վերջը:

1. Եւ ամբարիշտների մէջ կարելի է առաքինի մընալ:
2. Մարդուս առաւել աղիւս գործը է՝ ողորմտիրա վարք ունենալ:
3. Եւ անողարտ ձախողութիւնը յուսահատութիւն է բերում երբեմն:
4. Խիտտ արգարութիւնը կարող է երբեմն ցուէցուցիչ լինել: (Տօբիթի հարցումը)
5. Հօր վերջին խնդիրը՝ զաւակն սրբոսի վերայ դրած՝ թող մըշտընչեւ նաւոր սաշար լինի կեանքի համար:
6. Հայրըս և մայրըս թողումն ինձ, բայց Աստուած ընդունում է ինձ:
7. Աստուած մըշտ մեր հետ է. նորա բարի հօգին առաջնորդում է մեզ հաւատար ճանապարհով: (Ուսփայէլ հրեշտակը)
8. Աստուծոյ երկիւղը ամենայն մտին օղտակար է. նորանով կը ժաւանդենք այս և միւս կեանքը:
9. Արթուն կացէք և աղօթք արեցէք, որ փորձութեան մէջ չանկանիք, սրովհետեւ հօգին յօժար է, բայց մարմինը՝ արկար:
10. Բարեպաշտ ծրնողների զաւակը՝ ծրնողների պատուի համար ընդունու մն մարդատիրութենով և յօժարութեամբ:
11. Ոչինչ ուրախութիւն այնպէս քաղցրը չէ, ինչպէս վերըստին տեսու

Թեան ուրախութիւնը: Հոյս արա որ կրրկին տեսութիւնը միշտ ուրախութեամբ լինի:

12. Զաւակների բազաւորութիւնը՝ ծընայների ամենամեծ երջանկութիւնն է. նոյա բազաւորութեանը սկանտեսն լինել՝ հօր և մօր մըշտընջե՛նաւոր ցանկութիւնն է:
13. Աղնիւ մարդիկ՝ այն շնորհակալութիւնը որ մտուցանուանն նոյա իւրեանց բարեգործութեան համար, վերաբերուան դեպ ի Ատուած, որանից աղբերանուան ամենայն բարութիւն, ըտ սրում՝ նա է սիրոյ և երջանկութեան նախապատճաւը:

Տ.

Եզ և Կեեմիա. [Եզէ և Կեեմիայէ Գիրքը.]

Հրէից անբաղդ ազգի օգտի համար Ատուածուստ լուսաւորեալ և գերազանց տղամարդների շարքումը գրտանվումնն Եզր և Կեեմիա մարգարէքը: Սոքա կացել են այն ժամանակումը երբ Հրէից Թոյլտուութիւն եղաւ վերադառնալ Պաղեստինա: Այս Եզրը՝ որի մինչև այժմ՝ պահված գրքի մէջ գրած կայ Սիւրոս Թագաւորի այն տնօրէնութիւնը որանով Հրէից համարձակութիւն էր տուած յետ գրնալ իւրեանց հայրենիքը, Արտաշէս Թագաւորից նոյնպէս հրաման ըստացաւ մի բազմութիւն Հրէից դարձուցանել իւրեանց աշխարհը. այս գործը յառաջ տանելու համար՝ Թագաւորը ցոյց տուեց նորան առանձին պաշտպանութիւն: Երբ որ Եզրը եկաւ Քանան, նորա ջանքը և փոյթը այն էր որ սանձահարէ այն վայրենաբարոյութիւնը որ ամեայն տեղ տարածվել էր մինչև այն աստիճան, որ քահանայք ևս հեթանոս կանայք էին առել: Եզրի անկեղծ լացը և արտասուքը իւր վատթարացեալ հայրենակիցների վերայ որ Ատուած այնքան յաճախ պատժել էր և ողորմել էր, բայց նոքա ապերախտ էին գրտանվել, Եզրի ջերմեանդ աղօթքը շարժեց ժողովրդի սիրտը. սա խոստացաւ ուղղել իւր գրնացքը, և այսպէս յաջողեցաւ Եզրին վերըստին նորոգել ճըշմարիտ աստուածպաշտութիւնը Երուսաղէմի մէջ:

Կոյնչափ, գուցէ աւելն ևս արդիւնաւոր գրտանվեցաւ իւր ազգի համար Կեեմիա՝ Արտաշէս Թագաւորի տակառապետը: Կա հրաժարվելով իւր արքունի պաշտօնիցը՝ ըշտապեց օգնութիւն հասուցանել իւր հայրենակիցներին որ՝ ինչպէս լըսած էր՝ մեծ տառապանքի մէջ էին՝ քաղաքը և տաճարը միւսանգամ՝ նորոգելու մասին, մանաւանդ որ Սամարացիքը այդ գործին շատ խա-

միան էին: Նեեմիան իւր սեպհական կայքը զոչ բերեց հասարակաց օգտին, պատճառ որ տաճարի շինութեան ծախքը մեծ աղքատութիւն էր յառաջացրել: Այս աղքատութիւնը թեթևացրնելու համար՝ հրամայեց նա որ օրը հարիւր յիսուն մարդ կերակրեն և արբուցանեն, և իւր եկամուտների մի մասը բաշխեց չքաւորներին:

Կորա անձանձիւր աշխատութենովը աւարտվեցաւ քաղաքի շինութիւնը. նա ժողովրդի միտքը ձրգեց իւր շքնորհակալութեան պարտականութիւնը դէպ ի Աստուած, կարգադրեց Աստուծոյ պաշտօնը, հրամայեց մովսիսական օրինադիրքը կարգաւ ժողովրդի առաջը, պատժեց շաբաթ պըղծող Հրէայքը, ներս բերեց Տալաւորահարաց ասեղ. և իւր հայրենիքը հանդրատացրնելով և բարեկարգելով՝ 12 տարուց յետոյ վերադարձաւ Պարսկաստան: Բայց նոր նոր անկարգութիւններ յառաջանալով Հրէից մէջ, միւսանգամ հարկադրվեցաւ գալ Երուսաղէմ և արտաքսել ներս մրտաժ ապականութիւնքը: Իւր անդադար սըրտացաւ հոգատարութեամբ կրօնի և հայրենի աշխարհի համար, Նեեմիան արժանի հանդիսացաւ երկրորդ Մովսէս ասվելու:

1. Բարեպաշտի ջերմեանդ սղօթքը մի անհաւատալի սղաւորութիւն ունի սեանողների և լըտողների վերայ:
2. Հայրենասիրութիւնը հալածումէ ամենայն անճեական շահասիրութիւն:
3. Եթէ կամենումներ մի բարի բան յառաջացնել, պարտական ենք օղնել և՛ խորհըրդով և՛ դործով. լո՛ւ խօսքեր չունին այնքան ներդրութիւն ժողովրդի վերայ:

6.

Եղևաշարոս հակոնոյ. [Բ. Մակեթայեց. Գլ. 6.]

Քանի որ Հրէաստանը Պարսից, Մակեդոնացոյ և Եգիպտացոյ իշխանութեան ներքոյ էր, վերադարձած Հրէաների վիճակը որպէս և իցէ տանելի էր. այլև պատահումէր շատ անգամ որ հեթանոս թագաւորքը Երուսաղէմի տաճարին պարգևներ էին բնծայում: Բայց Հրէից վիճակը ուրիշ էր Ասորեստանի արքայ Անտիոքոս Եպիփանէսի ժամանակը: Սա մի ահարկու կատաղութեամբ թագաւորեց Երուսաղէմի մէջ: Հրէից տաճարը նուիրեց ոլիմպիական դիօսին, հրամայեց Մովսէսի օրինադիրքը պատառել և պահանջեց մանաւանդ՝ որ Հրէայքը հեթանոս դառնան: Շատերը՝ մարդու երկիւղից և իւրեանց կեանքը սիրելով՝ հնազանդեցին այն բըռնակալին. բայց շատերը նոյնպէս հաւատարիմ կա-

ցան իւրեանց հայրենի օրէնքին, և սորանցից էր իննբտուն տարօք Եղիազարոս դալիրը՝ մի բարեպաշտ մարդ՝ բախտեալ իւր մանկական հասակից: Սա՛ ըստ որում հրաժարվեցաւ խոզի միս ուտել, պարտական էր տանջանքի տակ անկանիլ և մեռանել: Եղիազարոսը քանի մի բարեկամներ ունէր թագաւորի ըսպասաւորներէ մէջ. սորա այն միջոցումը՝ որ պիտոյ է նահատակվէր նա՛ խոստացան ծածուկ միս բերել որ ուտէ և գոնեա կեղծաւորութեամբ ցոյց սայ, որպէս թէ իւր կերածը խոզի միս էր, և այս հրնարքովը ապրեցուցանէ իւր անձը. բայց այն աղնուամիտ ծերունին բերան բացեց այսպէս. Տարէք դրբեցէք ինձ հոզի տակը. անարժան և անպատշաճ էր իմ հասակին կեղծաւորութիւն առնել և իմ կեղծաւորութենովըս գայթակղութեան քար լինել մանուկներին: Այս թագաւորի դահիճքը այնքան ծեծեցին նորան, մինչև աւանդեց հոգին:

1. Ո՛չ կեանք և ո՛չ մահ, ո՛չ գալցը և ո՛չ ներկան, ո՛չ բարձրը և ո՛չ ցածը տխոյ է բաժանէր մեզ Աստուծոյ սիրուցը:
2. Յաճաճողի մարդը միայն՝ որոնումէ որոտութնով տգահանել իւր կեանքը:
3. Ամենայն որդեսութեան մէջ պարտական ենք մտածել, թէ ինձ օրինակ պիտոյ է տայինք մանուկներին, որ աչք էին ածում մեր վարքերի վերայ:

7.

Եսէէր և Համան. (Եսէէրէ Գէրջը.)

Արտաշէս թագաւորը Պարսրկաստանի մի այնպիսի կարող իշխան էր, որ հնազանդումէին նորան 128 զաւառ: Կա միանգամ հանդիսաւոր հացիբրութիւն տուեց, որ՝ ինչպէս պատմումեն՝ 180 օր տևած է: Իւր բաղդաւորութենովը և այս հանդիսի ուրախութենովը արբեցած ինելով՝ հրամայեց որ Աթիինէ թագուհին մեծամեծների առաջը երևի. բայց թագուհին անարժան համարեց իւր աստիճանին՝ տղամարդների հացիբրութեան մէջ դուրս գալ, որ հին ժամանակներումը առհասարակ անտոյժոր մի բան էր: Բարկացաւ թագաւորը և մերժեց իւր կինը, որ մի գուցէ թագուհու անհնազանդութիւնը դէպ ի թագաւոր ամուսինը օրինակ դառնայ միւս կանանց համար: Արտաշէսը կամենալով այլ ամուսին ընտրել իւր համար՝ հրամայեց որ ամենայն կոյս և զեղեցիկ աղջիկները ներկայացրեն թագաւորին: Կերկայացաւ նոյնպէս Եսթեր անունով մի հրէայ աղջիկ որ իւր հօրեղբօրորդի Մուրթբէի հողաբարձութենովը սնուցած էր. և այս Եսթերին թագուհի ընտրեց Արտաշէսը: Եսթերը մընաց խոնարհ և եր-

կիւղած, բայց Մուրթբէն միշտ այցելու էր նորան և սրբտացաւ նորա որպիսութեանը: Մուրթբէն կառավարիչ կարգվեցաւ թագաւորի տան վերայ. սորա վերայ նախանձելով արքայի երկու ներքինիքը՝ միաբանվեցան բառնալ թագաւորի կեանքը: Մուրթբէն իմանալով այս չար խորհուրդը՝ յայտնեց Արտաշէսին որ շքնորհակալութեան ազգաւ հրամայեց նորա անունը և հաւատարմութիւնը նշանակել տէրութեան պատմազրքի մէջ: Բայց Եսթերը այդպիսի բաղդի հասանելով՝ չը մոռացաւ իւր առաջին վեճակը և իւր տառապեալ հայրենակիցքը: Մի մակեդոնացի մարդ՝ Համան Անադոլութեան Յգաղեանց որ առանձին շքնորհ էր գլտել թագաւորի մօտ՝ բամբասեց Հրէից ազգը որպէս թէ վրտանգաւոր մարդիկ էին, և հրաման դուրս հանեց՝ որ կոտորեն բոլոր Հրէայքը: Այս գարշելի գիտաւորութիւնը լըսելով Եսթերը Մուրթբէի բերանից, տազնապ տարակուսի պաշարեց նորան, ըստ որում արդեւած էր թագուհուն առանց թագաւորի հրամանին մօտենալ նորան: Բայց Եսթերը սիրելով իւր անօգնական ազգը՝ համարձակվեցաւ կարգից դուրս ելանել: Թագաւորը ըսկրզուով շատ զարմացած այս անսովոր գրեւաքի վերայ, գութ շարժվեցաւ, երբ որ Եսթերը արքայական աթոռի փառահեղութիւնը տեսանելով՝ վայր գըլըրվեցաւ, դոյնը փախչելով և սիրտը նուազելով: Թագաւորը բարձրացրնելով և համբուրելով տիկինը, հարցրեց քաղցրութեամբ, թէ ի՞նչ խընդիր ունէր: Թագուհին հրաւիրեց Արտաշէսը Համանի հետ միասին իւր մօտ ձաշ ուտել: Հացկերութեան վերայ այնչափ զուարթ և ուրախ էր թագաւորը, մինչև թոյլ տուեց թագուհուն՝ որ իւր համար մի շքնորհ աղաչէ: Եսթերը մի օր մտածելու ժամանակ խընդրեց և միւսանգամ իւր մօտ սեղան հրաւիրեց թագաւորը և Համանը: Համանը գընում էր իւր տուն. նորան հանդիպեց Մուրթբէն և ցոյց տուեց իւր արհամարհութիւնը դէպ ի նա: Այս բանի վերայ զայրանալով Համանը՝ խորհուրդ կապեց իւր Ովսարայ կընօջ հետ որ թագաւորի հաւանութենովը ըսպանել տայ Մուրթբէն: Ան գիշերին անընդունելի պատահեց թագաւորին. ժամանակ անցուցանելու համար հրամայեց իւր դըպրապետին՝ որ բերէ թագաւորութեան յիշատակարանը և կարգայ նորա առաջը: Թագաւորը ականջ դընելով այն երկու ներքինի ըսպասաւորների պատմութեանը, որ կամեցած էին իւր կեանքը վերջացընել, զարմացաւ որ այն մարդը՝ որ այդ ամբարիշտ խորհուրդը յայտնած էր՝ ոչինչ արժանաւոր վարձատրութիւն չէ ըստայել: Աւաւօտուն

Համանը եկաւ Արտաշէսի մօտ, որ նորանից թոյլտուութիւն խնդրէ Մուրթբէի ըսպանելու մասին: Բայց Համանը դեռևս խօսք չը բացած, թագաւորը հարցրեց նորանից. «Ի՛նչ պիտոյ էր առնել այն մարդուն որին կամենումէր թագաւորը փառաւորել»: Համանը կարծելով թէ այս պատիւը իւր համար է սահմանած, պատասխան տուեց. «Այդպիսի մարդը պիտոյ էր թագաւորի ձեռք վերայ, արքայական ըզգեստով, թագը գլխին դրած՝ քաղաքի հրապարակներումը ման ածել և քարոզել. այսպէս ահա պատուեալ կը լինի ամենայն մարդ, որին փառաւորումէ թագաւորը»: «Բարեհր խօսեցիր՝ ասաց թագաւորը՝ գընա՛ այժմ», այդպէս արա Մուրթբէ Հրէային և մի բան ևս չը պակասացընես խօսածիցըր»: Համանը պարտական էր հնազանդել. ապա տուն ըշտապեց՝ որ պատմէ իւր կընծը այս անակորժ անցքը, բայց նոյն բողոքումը գանչեցին նորան ճաշ թագուհու մօտ: Հացիերութեան վերայ միտք բերեց թագաւորը՝ որ խոստացել էր այսօր թագուհու խնդիրը կատարել: Եսթերը յարմար գըտանելով այս միջոցը՝ յայտնեց թագաւորին՝ որ ինքը հրէայ էր և խընդրումէ ողորմել իւր ազգին որ կամենումէին ընալինջ առնել: «Ո՛վ է համարձակվել այդ անգութ խորհուրդըր առնել՝ հարցրեց թագաւորը.» ահա այս Համանը՝ պատասխանեց թագուհին»: Համանը խընդրեց ողորմութիւն, բայց ի գնւր. որպէս ինքը, նոյնպէս և նորա որդիքը մահու պատիժ ըստացան, և Մուրթբէն մեծ պատուի տէր եղաւ: Բայց այն անիրաւութիւնը՝ որ Եսթերը հեռացրել էր իւր ազգի գըլխիցը՝ գործ դրեց այժմ՝ դէպ ի իւր թըշնամիքը, պատճառ որ խընդրեց թագաւորիցը մի օր՝ փոխարէն հատուցանելու իւր հակառակորդներին:

1. Մարդուս պաշտօնը չէ՝ որ սահմանումէ նորա արժանաւորութիւնը:
2. Ամենայն ոք պարտական է մտածել թէ փոփոխական է բաղդը:
3. Բարդաւորութեան մէջ խոնարհ մընալը ճըշմարիտ մեծահարութիւն է:
4. Եթէ իմացել ես՝ որ քո ընկերին մօտ է մի վըտանդ, լուռ մի՛ կենար:
5. Վըրէժխընդիր մարդու ձեռքումը ոչինչ հընար վատ չէ:
6. Ինքնահաճութենով մի՛ տանջիր քո ընտանիքը:
7. Սէրը ամենայն բանի ձեռնարկումէ և ըտանումէ ամենայն բան:
8. Ոչ ով քեզ թըշնամի մի՛ շինիր. դու չը գիտես թէ նա ինչպէս կարող է քեզ վնասել: (Մուրթբէ)
9. Շընարհակալութեան պարտականութիւնը դէտ ի բարեբարքը՝ անվերջանալի է:
10. Բարդաւորութեան մէջ մի՛ մուսնար ուրիշների ցաւը:

11. Ով որ ուրիշն փոս է փորում, ինքը կրննի նորա մէջ: (Համան)
12. Թող մեք աւելի բարի լինենք քան թէ մեր թըշնամիքը. սոյա թէ ոչ, անարժան ենք այն օշնութեանը որ Աստուած հասուցանումէ մեզ ընդդէմ նոցա:

8.

Յո՞ւան. Մարդ. Յո՞ւանու.

Ինչ տեղ Աստուած հաւատը վրտանդի մէջ էր տեսանում, այն տեղ ուղարկումէր իւր մարգարէքը՝ որ քարոզէն: Այս մարգարէ մարգերից մինը էր Յովնան, որի գըլխին առանձին բաներ եկան, բայց նա ոչ այնքան արժանի գրտանվեցաւ այն բարձրը վաստահութեանը որ Աստուած ցոյց էր տուել զէպ ի նա:

Աստուած հրամայեց Յովնանին՝ որ գընայ Կինուէ և քարոզէ ապաշխարութիւն և դարձ իւր մեղքերիցը. ապա թէ ոչ, կործանվելու է քաղաքը: Յովնանը մտածելով որ այս գործից մեծ փառք հընձէլու չէ, կամեցաւ հրաժարվել նորանից, և նաւ մըտաւ որ գընայ Թարսիս (Ըսպանիայի մի քաղաք է): Ծովի վերայ բարձրացաւ մի սաստիկ մըրրիկ որ նաւագընացներին մըտածել տուեց՝ զուցէ թէ իւրեանց մէջ մի մարդ կայ որ Աստուծոյ բարկութիւնը շարժումէ զէպ ի նորա: Վիճակ ձրգեցին, և դուրս եկաւ վիճակը Յովնանի որ Աստուծոյ հրամանին անհնազանդ էր գըտանվել: Հանգիստ սըրտով խընդրեց Յովնանը՝ որ իւրեան ծովը ձրգեն. նաւընկերքը չը կամեցան այդ բանը առնել և Զանացին նաւը զէպ ի ցամաք դարձուցանել, բայց չը կարողացան. ապա աղօթք արեցին և Յովնանը Զուր ձրգեցին: Մի մեծ ձուկն կուլ տուեց նորան և երեք օր ու երեք գիշեր յետոյ դուրս թըքեց նորան զէպ ի ցամաք: Այս Յովնանը գընաց Կինուէ և քարոզեց քաղաքի չարագործներին՝ թէ երեք օրից յետոյ կործանվելու է քաղաքը: Ըսեցին մարգարէի ձայնին և դարձան իւրեանց չար ճանապարհներիցը: Մեղաւորների այսպէս շուտով դարձը մեծ տըրտմութիւն բերեց Յովնանի վերայ. նորան ցանկալի եղած կը լինէր՝ քաղաքի ժողովուրդը իւր կամակորութեան վերայ հաստատ տեսանել, որ և ինքը կարողանար ցոյց տալ իւր անձը որպէս մի շատ զօրաւոր աստուածառաք տղամարդ: Յովնանը դուրս եկաւ քաղաքից, մի հովանի շինեց և հանգըստանալով նորա տակը՝ նոյաւ մէր թէ ինչ կը լինի քաղաքի վերջը: Աստուած կամենալով իւր մարգարէի յիմարութիւնը պատժել և նորան զէպ ի գիտութիւն բերել, հրամայեց որ մի հովարար գըրգմենի բուսանի Յովնանի գըլխի վերայ, բայց միւս առաւօտուն ցամաքեցըրեց այն գըրգմե-

նին: Սորա վերայ այնքան տրրտուեց Յովնանը՝ մինչև ցանկանումէր մեռանել: Բայց Աստուած խօսեց Յովնանի հետ. «Քեզ խնայելե՛ք է զղմենին, և ինձ չէ՛ր խնայելի կործանել Կի՛նուէ՛ այն մեծ քաղաքը, որի մէջ կան 120000 մարդուց աւելի որ չէին ճանաչում իւրեանց աջ ու ձախը:

1. Յիմար ջանք է կամենալ փախչել Աստուծոյ ձեռքից:
2. Ոչ ամենայն ձախորդութիւն սրտի՞ է գործած մեղքերի համար:
- 3: Աստուած՝ մի մարդու անհնարանութեան համար, շատ անմեղներ մասնակից է առնում փորձութեան:
4. Չը կոչ սրտաճառ մտածելու, թէ վիճակ ճշդելով՝ ճշմարտութիւնը կը յայտնուէր:
5. Մի միայն ուղիելով մեղ՝ կարող ենք մեր մեղքերի թողութիւնը գրտաննել:
6. Տղայական գործ է՝ մի յոյս ունայնացեալ տեսնելով այնպէս տըրտնելէ՛ն՝ ինչպէս Յովնանը:
7. Աւայնատիրութեան և նախանձու սրտաճառաւ՝ շատ անգամ ցանկանում ենք որ ուրիշների գրեթէք այնպէս բարի չը լինէին, որ գործնով աւելի պայծառապէս փայլէինք մեք նոյա հանդէպ:

9.

Յով. Գ. 1-4: Յով. Գ. 1-7:

Արովհետև հաւաստի յայտնի չէ մեզ թէ որ ժամանակի միջոցումը ապրել է այս տղամարդը, վասն այս պատճառի նորա վարքը դընումենք շին կտակարանի պատմութենների վերջումը: Սա մի հարուստ, մեծատուն և երկիւղած իշխան էր Աւսիդ քաղաքի մէջ որ Եղովմի աշխարհումն է: Բաղդի փոփոխականութիւնը հանդիպեց այս մարդուն. փոքր միջոցում կորուսանումէ նա ամենայն բան ինչ որ սիրելի է իւր սըրտի համար, թէպէտ իւր առաքինութիւնը և երկիւղածութիւնը արդարև նորանից հեռացած չէին և բաղաւորութեան և հարբստութեան ժամանակումը, ինչպէս սորա հակառակը տեսնումենք շատ անգամ: Բայց Աստուած թոյլ տուեց չարին փորձել Յովբը: Յառաջ լուր են բերում սորան, թէ աւազակները յախրշտակեցին քո հօտը և ըսպանեցին հովիւները. կայծակը սատակեց քո ոչխարները: Փոքր մի յետոյ եկաւ միւսը և ասաց. քո մեծ որդու տունը՝ որի մէջ քո բոլոր տըղայքը և աղջիկները հաւաքված էին՝ կործանեց մի սաստիկ հողմ և ըսպանվեցան քո զաւակները: Այս վերջին պատահարի համբաւը զըզըրդեց ծնողական սըրտի խորքը, բայց նորա հաւատը դէպ ի Աստուած չը խախտվեցաւ երբէք: Նայն ար-

ձակեց նա. «Տէր ետ և Տէր էառ, եղիցի՛ անուն Տեառն օրհնեալ:» Կորա տառապանքի չարիք դեռևս չէր լրացած. ոտքից մինչև գրբուխ պատեցին նորա մարմինը ցաւալի և զաղբալի խոցեր. բաւական չէր և այս. իւր կինը վերաւորեց նորան հարցընելով. մինչև երբ կամենումես համբերել՝ յուտալով փրկութեան: Յովբը սխառասանեց. եթէ բարին ըստացել ենք Աշտուծոյ ձեռքիցը, բնդէր չէ սխտոյ համբերելնք և չարին: Յովբի անբաղդութեան լուրը լսելով՝ հաւաքվեցան նորա մօտ իւր կարեկից բարեկամքը Ելիփաղ, Բաղդատ և Սօփար: Յովբը գանգատեց սոցա իւր վեշտը որ հասել էր նորան որպէս թէ տարապարտուց, և տըրտընջումէր՝ որպէս թէ Աշտուած տանջումէ արդարութիւնը: Յովբը ոչինչ մտիթարութիւն չէ տեսնում իւր բարեկամներիցը, որ մանաւանդ թէ մտածումէին՝ թէ նա արժանի է իւր տառապանքին, պատճառ որ Աշտուած արդարադատ էր, առաքինութիւնը և բաղդաւորութիւնը, յանցանքը և վատբաղդութիւնը միշտ կապակից էին այս աշխարհումը: Այսպիսի խօսուածներով յառաջանումէ երկար ու ձիգ փիճարանութիւն Յովբի և իւր բարեկամների մէջ, որ գըրած կոյ Յովբի գըրքումը: Ճըշմարիտ է՝ Յովբի տառապանքը մինչև այն աստիճան զօրացաւ՝ որ նա անիծեց իւր կեանքը, բոյց նորա հաւատաւոր սիրտը յաղթող հանդիսացաւ իւր ցաւերի վերայ, և մտիթարութեան աղբիւր գըրտաւ այն մտածութեան մէջ՝ թէ «Կենդանի է իմ փըրկիչը և միւսանգամ կը յարուցանէ ինձ հողի տակից»: Ինքը Աշտուած վերջացրեց Յովբի հակաճառութիւնը իւր բարեկամների հետ՝ զանազան հարցմունքներ նորա առաջևը դընելով և նորան անպատասխանի կացուցանելով, այլև ցոյց տալով թէ ինչպէս անկարող էր մարդկեղէն տրկար մտքը վերահասու լինել աստուածային նախախնամութեան խորին խորհուրդներին: Բոյց Յովբը իւր տառապանքի մէջ շընորհ գըտաւ Աշտուծոյ առաջև. նա վարձատրեց Յովբի անխորտակելի համբերութիւնը և սարգևեց նորան կըրկին անգամ աւելի քան թէ կորուսած էր: Յովբը օրհնեալ ուստըներով և դուստըրներով ապրեց յետոյ դարձեալ 140 տարի:

1. Բաղդաւորութեան մէջ ցած կենալ, և անբաղդութեան մէջ մեծ և ամուր գըտանվիլ՝ արժանի է Ճըշմարիտ աստուածպաշտին:
2. Ճնտղական սէրը աւելի հնչտ ամնումէ ամենայն միւս ցաւերի, քան թէ սիրելի զաւակների կորըտան:
3. Միշտ և ամենայն տեղ կարող է մեղ հանդիպել մահը. վրան այս պատճառի պատրաստ կաց միշտ:

4. Ամենայն բան կարող է մարդըս կորուսանել, բայց զեւ ևս ազքստ չէր, եթէ նորա խրղճմբտանքը մաքուր է:
5. Մեր հաւանի և բարեպաշտութեան օրհնութիւնը չէ միշտ արտաբուստ տեսանելի, բայց մընալով մեր սրբոյն մէջ՝ աւելի աղահալ հաստատումի մեր ճըշմարիտ բարեկեանդանութիւնը:
6. Ամենայն վատաբաղութեան մէջ՝ որ պատահումէ քեզ, մտածելը թէ՛ Աստուած որ պարգևեւ է քեզ բարին, ունի իրաւունք միւսանդամ՝ աւնոււլ նորան քեզանից:
7. Մե՛ վըշտացրու հիւանդի սիրտը, երեսին զարկելով նորա հիւանդութեան պատճառը:
8. Եթէ մարդուս համբերութիւնը քանի մի բողէ թուլանումէ յուսիցը, այգու ամենայնիւ նա զեւ ևս չէ սւբացել իւր հաւատը դէպ ի Աստուած:
9. Մե՛ համարձակվիր Աստուծոյ գաղտնիքը քըննել և իմանալ, հաւատաշնր միայն:
10. Անպիտի մի արդարութիւն, հաւատ և համբերութիւն, ինչպէս յոյց տուեց Յովբը՝ անտարակոյս կը վարձատրէ Աստուած:

ՆՈՐ ԿՏԱԿԱՐԱՆԻ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆԻՐ,

—

Այն սասանեցուցիչ փոփոխութիւնքը որ պատահել էին Հրէից ազգի մէջ, նոցա ըստորակարգ դրութիւնը այն հըզօր թագաւորութենների ներքոյ որ տիրել էին նոցա, պիտոյ էր՝ բաւական ըզգալի ներգործութիւն ունենային Հրէից կրօնի և վարքի վերայ: Այս, ժողովրդի կրօնը և վարքը այնպէս թուլացան և նուազեցին, ինչպէս աշխարհը՝ արտաքուստ: Ոչինչ բանի այլ մտադիր չէին բաց ի աստուածաբաշտական ծիսակատարութենից: Քահանայքը՝ կեղծաւորներ դարձան, և քահանայապետի արժանաւորութիւնը՝ որ յառաջուց շքնորհվումէր և սգահվումէր ինչքան որ կենդանի էր պղպիսի կարգաւորը, այնուհետև կարելի էր արձաթով ձեռք բերել: Աւսումնական Հրէայքը ըսկրսեցին օրէնքը մեղինել ինչպէս հաճոյ էր նոցա, և յաւելացրնումէին իւրեանցից զանազան սատուիրանքներ: Եթէ համար ձրդենք նոյնպէս այն տառապանքը՝ որի մէջ գըտանվումէին Հրէայք զանազան պլազգի թագաւորների հպատակելով, մինչև վերջումը և Հռոմայեցոց ծայրագոյն խշտանութեանը. եթէ միտք բերենք որ Հրէից ազգի արժանապատիւ կրօնուսոյց մարդիկը վաղուց խոստացած էին Աստուծոյ անունով, թէ մի մեսիայի ձեռքով պիտոյ է նոքա փրկութիւն գըտանէին իւրեանց տառապանքից, ապա տեղիք չը կար զարմանալու որ Հրէից ազգը որքան առաւել մտացել էր իւր բարոյական և քաղաքական կորուստի անդընդրին, այնքան ևս կարօտ էր մեսիայի յայտնութեանը:

Բայց և աստուածային նախախնամութիւնը բաւական հոգաբարձութիւն էր արած, որ այս փրկիչի յայտնութիւնը Հրէից ազգի վերայովը անց չը կենայ. մարգարէք և սուրբ երգեցողք՝ ինչպէս Եսայիասը, Երեմիան և միւսները՝ վաղուց մատնացոյց էին արել գալոյց մեսիան, և դորանով ջանացել էին առ ժամանակ մի սիրտ տալ ժողովրդին որ շատ անգամ յուսահատութեան մէջ էր: Կամնապէս՝ Հրէականութեան մէջ տիրապետեալ յիսթորիան հաւատը, մովսիսական օրէնքի մէջ աւելի մաքուր կրօնագիտութիւնը, այլև այն կարծիքը թէ Հրէայք՝ Աստուծու ընտրեալ և

սիրելի ժողովուրդն էին, վաղուց բացել էին ճանապարհը դէպ ի մի աւելի կատարեալ վարդապետութիւն կրօնի: Վերջապէս՝ կրօնի կատարելագործութեանը ձեռքնառու եղան մանաւանդ ազգը, աշխարհը, ժամանակը և ս' որոնց մէջ պիտայէ յառաջանար մի բարեկարգ վիճակ՝ մարդկութեան ազատչի ձեռովը: Աշխարհի և ազգի մասին այսբան խմայիր. Պաղեստինացի գաւառը ունենալով իւր դիրքը այն աշխարհների մէջ տեղումը, ինչքան որ այն ժամանակը յայտնի էին երկրի վերայ, բաղկացրնումէր աշխարհի երեք բաժինների սահմանը, կապակցութիւն ունէր շատ ճանապարհորդած Փիւնիկեցոց հետ, և իւր դրութեամբը միջերկրական ծովն վերայ՝ դէպ ի արևմուտք, և իւր դրացի Աբարիու աշխարհովը դէպ ի արևելք և հարաւ նայելով՝ ցուցանումէր բազմօրինակ ճանապարհներ՝ նոր կրօնը տարածելու համար: Պաղեստինացի բնակիչքը սահմանված լինելով յառաջուց՝ ընդունել մի ընդհանուր կրօնի վարդապետութիւն, յատկապէս յաջողակ էին այդ մասին իւրեանց բնական խառնուածովը: Սորա չը լինելով բորբոքելի միջև կրքի աստիճանը, ոչ շատ կրակոտ և ոչ շատ թոյլ բնութեան տէր լինելով, Հրէից ազգիցը կարող էր Աստուծոյ սիրոյ աւետիքը Յիսուսի Քրիստոսի բերանով փրկութիւն քարոզել բոլոր մարդկային ազգիս: Արդարև՝ ջերմ գօտիների մէջ բնակող ազգերի տարապայման ախտաւորութիւնը կարող էր այս աւետարանի ներգործութենովը խաղաղանալ և հնազանդել առողջամիտ բանականութեանը, որպէս զարձեալ՝ բևեռաբնակ, գիշերով, ցլբատով և տգիտութենով պաշարեալ մարդերի հաւատը կարող էր նորանով ջերմանալ և լուսաւորվիլ, և այսպէս ամենայն ազգեր երկրիս վերայ օրհնութիւն գտանել մի ազգի միջնորդութենով: Եթէ նայենք ժամանակին, երբ աշխարհի խոստացեալ փրկիչը յայտնըվեցաւ, նոյնպէս յաջողակ պէտք էր անուանել դորան: Ուղղակի այն միջոցումը աւելի մօտ կապակցութիւն կար Հրէից և Հռոմայեցոց մէջ. սրբա ոչինչ ժամանակ այնքան զօրեղ չէին, ինչպէս Օգոստոս կայսրի օրերումը. Հռոմայեցոց կրթութիւնը և գիտնականութիւնը չը մընաց առանց ազգեցութեան Հրէից վերայ, և Օգոստոսի հրամանը՝ աշխարհագիր առնել Հրէաստանի մէջ այն օրերումը երբ ծնանելոյ էր մեր Տէրը, շատ օգնական գրտանվեցաւ այս մեծ և աշխարհի բաղդաւորող անցքի շուտով հրատարակվելուն:

Այս ընդհանուր պատմական ծանօթութիւնքը տուած այն ժողովրդի դրութեան մասին, որի մէջ յայտնըվեցաւ աշխարհի

փրկիչը որի կեանքը, չարչարանքը և վարդապետութիւնը պիտոյ է տեսնովն առաջիկայ թերթերիս մէջ, անցանումենք դէպ ի այն պատմութիւնքը որ պարունակում է իւր մէջ Վոր կտակարանը:

Յովհաննէս Մանուէլ.

Բայ ի այն նըշաններիցը որ աստուածային նախախնամութիւնը շատուց յառաջ քան թէ մեսիայի յայտնութիւնը տուած էր թէ սա գալոյ է մի օր, նա հողաբարձու եղաւ և այն մասին որ մեսիայի ծնանելուց փոքր ինչ յառաջ մի կարապետ յառաջ գընոյ և պատրաստէ նորա ճանապարհը: Այս կարապետը եղաւ Յովհաննէս որդին Զարարիա քահանայի և նորա Եղիսարէթ ամուսնու, որ բարեպաշտ և երկիւղած անձինք էին, բայց ձերայած և անզաւակ: Զարարիա քահանան միանգամ տաճարումը լինելով, նորան աւետիք տուեց Աստուծոյ հրեշտակը թէ «Լըսելն եղեն աղօթք քո, և կին քո Եղիսարէթ ծընցիլ քեզ որդի և կոչեսցես զանուն նորա Յովհաննէս, և ինքըն եկեսցէ առաջ տեսան հողով զօրութեամբ Եղիայի՝ պատրաստել տեսան ժողովուրդ կազմեալ»: Ինչպէս հրեշտակը ասած էր, այնպէս և պատահեց, և Զարարիա ձերունին կատարեց ինչ որ նորան հրամայած էր: Բայց նորա բարեկամքը զարմանումէին և ասումէին. «զննչ լինիցի մանուկըս այս», և բազում օրեր ծընողների հետ օրհնումէին Աստուած: Աստուծոյ ձեռք հովանի էր Յովհաննէս մանուկի վերայ, նա աճումէր և զօրանումէր հողով, և բնակումէր անապատումը մինչև այն օրը՝ որ պիտոյ է երևէր Խարսելի ժողովրդին: Բայց և այն միջոցումը՝ երբ Յովհաննէս կարապետը ըսկսեց շրէից ազգի սիրտը պատրաստել դէպ ի Յիսուսի վարդապետութեան ընդունելութիւնը, և իւր քաջալերական ձայնովը թէ՛ «Ապաշխարեցէ՛ք՝ զի մերձեալ է արքայութիւն երկնից» ջանադիր էր հաւանեցուցանել ժողովուրդը՝ որ փոխէ իւր սիրտը դէպ ի արդարութիւն, և այն միջոցումը բնակումէր նա առնապատի մէջ և սպրումէր այնպիսի կերակրներով որ տալիս էր նորան բնութիւնը, և նորա հանդերձը շատ պարզ էր: Վորա գըլխաւոր փոյթը այն էր՝ որ հասկացընէ շրէից ազգին թէ առանց իւր սիրտը և վարքը ուղղելու անօգուտ էր մըտածել՝ թէ նորա հայր Աբրահամի ցեղից էին, ըստ որում Աստուծոյ աչքին հաճոյ և ընդունելի է ամենայն մարդ որ բարի և երկիւղած էր: Այսպիսի ծանրակիշիւ խօսքերով գըղըրդեց նա շատերի սիրտը. Երուսաղէմից և բոլոր շրէաստանից մեծ բազմութիւն գընումէին

նորա մօտ և մրկրբալուծէին նորա ձեռով Յորդանան գետի մէջ: Այս մրկրբալուծեանովը նկարագրաբար պարտականութիւն էր դրնում նոցա վերայ՝ որ սրբալուծ սուրբ լինին, և միշտ խօսումէր Տիրոջ մասին, որին ինքը ինչպէս «ձայն բարբառոյ յանապատի» յառաջընթաց է եղել: Կոյնպէս ծանուցանումէր նոցա թէ այն Տէրը որ նորանից յետոյ դալու է, աւելի մեծ է քան թէ ինքը որ արժանի չէր խոնարհել և նորա կոշիկները խըրայները լուծանել, այլև ասումէր թէ իւր հետևից եկողը կը մրկրբալուծ հոգով սրբբով և հըրով, բայց ինքը մրկրբալուծէր միայն ջըրով: Աւ հասարակ խօսումէր նա գալոյ Յիսուսի մասին ամենամեծ պատկառանքով և ակնածութեանով: Տեսանումէի՝ ասումէր նա՝ որ Աստուծոյ հոգին աղանակերպ իջանումէր երկրնքիցը և հանդուգումէր Յիսուսի վերայ. տեսայ և վկայումեմ որ նա է Աստուծոյ որդին:

Յովհաննէս կարապետը յանդիմանելով շերովդէս չորրորդապետի ապօրէն ամուսնութիւնը՝ ըստ որում իւր եղբօր կընտջ հետ զուգաւորված էր, թագաւորը հրամայեց բանտի մէջ դընել նորան և ապա գըլխատել, ինչպէս խընդրած էր նորա աղջիկը՝ լըսելով իւր անգութ մօր խորհըրդատուութեանը: Կոր կտակարանի մէջ պատմութիւն է լինում, թէ այս շերովդէսը միանգամ շատ հաւանելով իւր աղջկայ գեղեցիկ կաքաւելուն, թոյլ տուեց որ նա մի շընորհ խընդրէ հօրիցը. և սա խընդրեց Յովհաննէս մրկրբալուծ գըրուսը: շերովդէսը զարհուրեց, բայց՝ ըստ որում երգումն էր կերել, չը կամեցաւ անարդել իւր խօսքը:

1. Թեպէտև մեր բոլորովին բաղաւորութեան համար պակաս էր մի բան, որ կարող էր մեզ պարկեւել Աստուած, այնու ամենայնիւ պարտական ենք հնազանդել նորան, ուրեւ նորան և հաւատալ նորան:
2. Աստուծոյ մօտ ոչինչ բան անկարելի չէ:
3. Ոչ ով չը դիտէ թէ Աստուծոյ անօրէնութիւնը այս կամ՝ այն մարդու մասին կ'էն է: Ուրեմն պարտական ենք միշտ պատուել այն անքըննելի ճանապարհքը որոնցով նա առաջնորդումէ մեզ և ուրիշներին:
4. Մեծամեծ ձեւակրութիւնք պատրաստելու համար՝ պատշաճաւոր էր աւանձնութիւնը:
5. Եթէ մի բանի համար օրինաւոր պատրաստված ենք, յօժար և ընդունակ ենք օրինաւոր օչուտ քաղել նորանից:
6. Աւանոյ մեր պակասութիւնքը ճանաչելու, անկարելի է ուղղել մեր անձը:
7. Ոչ թէ աղտոտական վիճակը, այլ աղնիւ ուրտը տալիս է նախապատվութիւն Աստուծոյ աւաջնը:
8. Յաճուն հեղութիւնը և աննախանձութիւնը օտարի արժանաւորութեան վերայ՝ զարդ է ամենայն ուսուցչի համար:

ՄՈՒՆԻՏՆԻՆ ԶԱՏՈՒՄԸ

1.

Յիսուսի Բրիտանիայի Ժննդագրիչը Ֆինլենդի Երկրաբանական Միությունը [Երկրաբանական Միություն]
հաստիք, համար Ֆինլենդի Երկրաբանական Միությանը հարկադրված պայմաններ
[Մեծագույն Պատիվ. Գրք. 1.]

Նրա վեց ամիս անցած էին այն ժամանակից յետոյ՝ որ Ջաքարիա քահանայի Եղիսաբեթ կինը աւետիք էր ըստալել Աստուծոյ հրեշտակից՝ թէ իւր ծերութեան մէջ մայրական ուրախութիւն է տեսանելու, նոյն Գաբրիէլ հրեշտակը եկաւ մի կուսի մօտ Մարիամ անուշով, որ Գաբրիէլ ազգատոհմիցն էր, բնակուէր Նազարեթ քաղաքումը Գաբրիէլայի մէջ և նշանած էր մի Յովսէփ անուշով հիւսնի հետ: Այս Մարիամին աւետիք տուեց հրեշտակը այսպէս. «ուրախ լիւր, բերկրեալըդ, Տէր ընդ քեզ»: Մարիամ կոյսը խռովեցաւ և զարմացաւ այս ողջունի վերայ. ապա ասաց հրեշտակը. «մի՛ երկընչեր, զի գըտեր շընորհըս Աստուծոյ. Հոգին սուրբ եկեսցէ ի քեզ և զօրութիւն Բարձրելոյ հովանի լիցի ի վերայ քո, քանզի որ ծնանելոցն է ի քէն՝ սուրբ է և որդի Աստուծոյ կոչեսցի: Նա թագաւորեսցէ ի վերայ տանն Յակովբայ ի յաւիտեանս, և թագաւորութեան նորա՝ վախճան մի՛ լիցի»: Բարեպաշտ Մարիամը դեռևս չը կարողանալով բմբռնել այն գերազանց պատուի մեծութիւնը, որին պիտոյ է Աստուած արժանացրնէր նորան, խօսեց լի խոնարհութեամբ. «ահաւասիկ կամ աղախին տեսուն, եղլցի ինձ ըստ բանի քում»: Հրեշտակը հրաժարվեցաւ Մարիամից, բայց սա գընաց Հրէաստան իւր բարեկամ Եղիսաբեթի մօտ, որ ծանուցանէ նորան այն զարմանալի պատահումը: Եղիսաբեթը ուրախանալով այն մեծ բազդի վերայ որ հանդիպել էր Մարիամին, ըստ որում պիտոյ է Փրկիչի մայրը դառնար, ձայն արձակեց. «և ուստի է ինձ այս՝ զի եկեսցէ մայր տեսուն իմոյ առիս»: Մարիամը այսպիսի պատուի արժանացեալ տեսանելով իւր անձը, ըսկըսեց հրաշալի կերպով օրհնել և փառաբանել ամենակալ Աստուածը: Մի քանի ամից յետոյ Մարիամը դարձաւ իւր տուն: Այն միջոցումը տեղեկացել էր և Յովսէփը այս բոլոր զարմանալի անցքերին. և որովհետև իւր սէրը դէպ ի իւր խօսեցեալը մարբուր և անարատ գիտէր, վասն այս պատճառի տըրտմեց արդարև, երբ որ իմացաւ թէ Մարիամը

մայրական յոյսեր ունի իւր սըրտումը. այն մըտքումը դըրեց որ թողու այն կապակցութիւնը որանով ակընկալութիւն չունէր երջանիկ ամուսին լինել: Այս ծանրակըշիւ բանի վերայ օր ու դիշեր մտածելով, ահա տեսիլքի մէջ երևեցաւ նորան Տիրոջ հրեշտակը և ասումէր. «Յովսէփ՝ որդի Դաւթի, մի՛ երկընչիր առնուլ աս քեզ ըզՄարիամ կին քո, քանզի որ ինքմայն ծընեալ, ի հոգւոյն սըրբոյ է. ծընցի որդի և կոչեսցես զանուն նորա Յիսուս, զի նա փրկեացէ ըզժողովուրդ իւր ի մեղաց իւրեանց»: Այս յայտնութենովը Մարիամի որպիսութեան մասին՝ խաղաղութիւն ըստացաւ Յովսէփը և ընդունեց իւր կինը:

1. Անմղը՝ իւր կեանքի մէջ հանգիլած անակընկալ անցքերի մէջ ևս՝ խաղաղ և անվերդով է:
2. Խոնարհամբարութիւնը սոյս կեանքի անհասկանալի բաների մէջ՝ ամենից լաւ մասն է որ կարող էր ընարել մարդըս:
3. Ի՛նչդէս պատուական բան է՝ ունենալ մի բարեկամ՝ որանից կարող էինք մեր մասնակցութիւն յառաւ մեր կեանքի տըխուր և ուրախ անցքերի մէջ:
4. Եւ բարեբաղդութեան մէջ՝ բարեպաշտը չի մուսնայ իւր Աստուածը:
5. Ուր ամուսիններն մէջ կարելի է փոխադարձ յարեանք, կարող է դըտանվիլ և սէր. ուր բնակումն սէր, այն տեղ կարող է լինել և բազմ դաւորութիւն:
6. Լաւ էր հրաժարվիլ ամուսնութենից մի կընով հետ, եթէ նորա համբաւը և նորա հետ ճըշմարտագէս երջանիկ կենակցութիւնը՝ տարակուսական էր թըւում քեզ:
7. Ընկերի բնակարանութիւնը և դործերը մի՛ դատիր, նայելով երևութին. ըշտողութիւնը շատ անգամ զըզումն է յաւաղացըրել այս մասին:
8. Չը քանաչած անմեղութեանին պաշտպան է Աստուած:

2.

Յիսուսի ծնունդը. [Գոհ. Ա. 2.]

Մարիամը և Յովսէփը բնակումէին Մաղարէթ քաղաքումը: Բայց որովհետև յառաջուց Միքիէ մարգարէի բերանովը ասած կար, թէ Մեսիան՝ որին ըստատումէին, պիտոյ է աշխարհ գոյ Բէթղահէմ քաղաքումը Հրէաստանի, վասն այս պատճառի աստուածային նախախնամութիւնը այնպէս հանգիլպեցրեց՝ որ Օգոստոս կոյսըը հրամայէ աշխարհագիր առնել ըողոր Հրէաստանումը, և այս բանի համար սրտո էր ամենայն Հրէից ազգին գալ իւրեանց հայրենի աշխարհը: Յիսուսի ծընողըր Դաւթի ցեղից լինելով՝ զիմեցին զէպ ի Բէթղահէմ: Այս տեղ ծընաւ Մարիամը

իւր անդրանիկ որդին, պատեց նորան խանձարուբբով և դրրեց մրսուրի մէջ, ըստ որում իջեանումը նեղուածք էր: Թէպէտ Յիսուսը այսպիսի անյայտութեան մէջ ծընաւ, բայց Աստուած տնօրինել էր որ բոլոր աշխարհը լրսէ և իմանայ նորա՝ օրհնութիւն պարգևող ծնունդը: Հովիւները որ այն դիշերին Բէյթ-ղազէմի հանդէպ պահուէին իւրեանց ոչխարները, մի երկնային տեսիլ տեսան, որ ըսկըզումը նոցա սիրալը երկիւզ ձըգեց. բայց հրեշտակը ասաց նոցա. «մի՛ երկրնէք, զի ահա աւետարանեմ ձեզ ուրախութիւն մեծ որ եղիցի ամենայն ժողովրդեանն, զի ծընաւ ձեզ այսօր փրկիլի՛» որ է օծեալ տէր, ի քաղաքի Դաւթի. և այս՝ նրշանակ ձեզ. գտանիցէք մանուկ պատեալ ի խանձարուբա և եղեալ ի մրսուր»: Հովիւները այս աւետիքը լրսած՝ երկնաւոր զօրութիւնքը՝ ուրախանալով այն բանի վերայ որ ամենագրթած Հայրը մըտքումը դրրել էր իւր որդու ձեռով ազատել աշխարհը՝ ըսկըսեցին վերևիցը օրհնել և փառաբանել Աստուած՝ ասելով. փառք ի բարձունս՝ Աստուծոյ, և յերկիր խաղաղութիւն, ի մարդիկ՝ հաճութիւն: Հովիւները ըշտապեցին դէպ ի քաղաք, և պատմեցին ինչ որ իւրեանց պատահած էր զաշտումը: Հովիւների պատմութեան վերայ զարմացան բոլորեբեան, և Մարիամ աստուածամայրը իւր լրսած բաները խոր տըպաւորուածք իւր սըրտի մէջ:

1. Ամենայն բանի մէջ որ Աստուած տնօրինել է մարդու համար, ընտրումէ նա միշտ ամենայարմար ձևնտղարհը, յաջող փամանակը և տեղը:
2. Անյայտութեան խուսաբիցը շատ անգամ ծագումէ մեծ լցոյ. ամենայն մեծ բան փոքրով է ըսկըսանում. ուրեմն մի՛ արհամարհիր այն բանը որ ազգատին, փոքր և ցած է երևում:
3. Այն բարութիւնը՝ որ Յիսուսը բերեց երկրներից, սահմանած էր ազգատի և հորըտի համար: Ազգատ հովիւները եղան սյդ բանի առաջին լըրաբերը:
4. Անակընկալ բանը յաւաջոց միշտ երկիւղալի ազգեցութիւն ունի մարդու վերայ:
5. Երկրների հրեշտակները ուրախանումն աշխարհի փրկելի յայտնութեան վերայ. Բնչբան առաւել մարդկային ազգը՝ որի մօտ եկաւ նա:

3.

Յիսուսը հանուիլ և նորա հայրը որձարից Գլ. [Գ. 1. 4. 2.]

Հրէից մէջ սովորութիւն կար, որ ամենայն արու մանուկ ութ օրից յետոյ Թըրխառեն՝ ինչպէս որ սահմանադրրել էր Ար-

րահամը, և տաճարումը ընծայելով Աստուծուն՝ ընդունեն իւր հօրերի ուխտի մէջ և անուն զընեն նորան: Թէպէտ Յիսուսը պիտոյ է լինէր մի աւելի կատարեալ աստուածգիտութեան և աստուածպաշտութեան անաջնորդ, բայց և նորան՝ հետեւելով Հրէից օրէնքին՝ բերեցին տաճար, և ինչպէս Աստուած հրամայել էր նորա ծրնողներին, անուն զըրեցին Յիսուս:

Եւ Մարիամը՝ ինչպէս մովսիսական օրէնքումը մայրացեալ կանանց համար կանոն էր դրած՝ քառասուն օր ծնանելուց յետոյ զընաց Երուսաղէմի տաճարը՝ իւր մանուկի հետ միասին, որ այն տեղ Աստուծուն շնորհակալութիւն մատուցանէ նորա պարգևեալ ողորմած օգնութեան համար և իւր զաւակի կենդանութեան մասին: Այս պարտականութիւնը այնքան սիրելի էր նորան լըցուցանել, որքան առաւել հասկանումէր նա թէ ինչ հրաշալի անցքեր Աստուած պատահեցուցել էր նորան, և թէ ինչպէս իւր ազականի խոնարհութիւնը բարձրացուցել էր: Այն միջոցումը տաճարի մէջ ներկայ էր Սիմէոնը արդար և երկիւղած ծերունին, որ վաղուց հրաման էր ըստայել Հոգին սուրբիցը՝ մահ չը տեսանել՝ մինչև որ տեսանէ աշխարհի Փրկիչը: Հատանգամ՝ զընումէր նա տաճար՝ որ ըսպատէ աստուածային խոստման կատարվելուն: Երբ Սիմէոնը ծերունին տեսաւ Յիսուս մանուկը իւր մօր գըրկումը, սիրտը վիպեց իսկոյն՝ որ սա է Մեսիան. «Արդ արձակեա՛ ըզձառայս քո՛՝ Տէ՛ր, ըստ բանի քում ի խաղաղութիւն, զի տեսին աչք իմ՝ ըզիբրկութիւն քո՛ս»:

1. Ամենայն ազգ, և ամենայն կրօն հանդիսաւոր ծիսակատարութեամբ նուիրումէ միշտ իւր զաւանտները որ սորանով պարտական են լինում կատարել կարգած օրէնքները և մասնակից են լինում այն իրաւունքներին որ կըրօնը տալիս է նոյս:
2. Եթէ լինելիւր դու և՛ աւելի բանագէտ, և՛ աւելի բարձրը վիճակի մարդ, յարմարվիր այն մարդերի կարգերին և օրէնքներին որոնց մէջ ապրումուս:
3. Ամենայն ներութեանից, հոգոցից և վրտանդից թեթեւաւորով, մի՛ մտացիր Աստուծուն պատիւ և շնորհակալութեան պատարագ մատուցանել:
4. Ինչպէս Սիմէոնը, այնպէս և ամենայն բրիտանեացք կարող էին խաղաղութեամբ փոխվիլ այս աշխարհիցը, եթէ՛ նոքա իւրեանց կենքումը այնպէս փախադէին Յիսուսի վարդապետութեանը, ինչպէս այն պատուական ծերունին:
5. Չերմուսանդ սրբտով ըտպանելը՝ մինչև որ աստուածային խոստումները կատարվին, անվարձ չէ՛ մընում Աստուծոյ առաջն:

4.

Երևելայի եկեղ. Մոզէր. [Մոզէ. Գլ. 2.]

Աստուած կամենումէր՝ որ մարդկային ազգը ուշադիր լինի Յիսուսի Քրիստոսի յայտնութեանը. այս պատճառաւ ընտրեց նա զանազան հրեաներ այն միջոցումը որ նորա որդին աշխարհ էր եկել: Այս պատէս՝ Յիսուսի ծնելուց փոքր ինչ յետոյ երևեցան Երուսաղէմի մէջ աստեղագէտ և փորձառու թագաւոր մարդեր (Մոզբ) որ հարցընումէին՝ թէ ո՞ր է Հրէից նորածին թագաւորը, ըստ որում եկած են երկրրպագութիւն տալ նորան, որովհետև իւրեանց աշխարհումը տեսած էին նորա աստղը: Այս բանը լսելով Հերովդէսը՝ որ Հռոմայեցոց հրամանով թագաւոր էր Հրէաստանի վերայ՝ զարհուրեցաւ, ժողովեց իւր մօտ Հրէից բոլոր քահանայապետքը և դպիրքը և սորանցից հարցընելով իմացաւ թէ՛ ինչպէս Հին կտակարանի մէջ ասած կայ՝ պիտոյ է Քրիստոսը ծնանի Բէթղզահէմ քաղաքումը: Այն ժամանակը՝ Հերովդէսը ծածուկ գանչեց իւր մօտ այն եկաւոր իմաստունքը, հարցուփորձ արեց նորանցից և հրամայեց նոցա որ՝ եթէ կը գտանեն այն նորածին մանուկը՝ յետ դառնան և իմաց տան իւրեան, որ ինքը ևս կարողանայ երկրրպագութիւն մատուցանել նորան: Մոզբը՝ առաջնորդելով նոցա իւրեանց տեսած աստղը՝ գընացին Բէթղզահէմ, գըտան այն տեղ Յիսուս մանուկը իւր մօր հետ միասին, վայր բնկան և երկրրպագեցին նորան, բայց արեցին իւրեանց գանձերը և պատարագ բերեցին նորան՝ ոսկի, կընդրուկ և զըմուռս: Այս միջոցումը գուցէ թէ յետ կը դառնային գէսպ ի Հերովդէս, եթէ չունեցած լինէին կասկածանք: Այս բանի վերայ մտածելով՝ տեսիլ տեսան և իմացան որ Հերովդէսի դիտաւորութիւնը չար էր Յիսուս մանուկի մասին. վստն այս պատճառի ուրիշ ճանապարհով գընացին իւրեանց աշխարհը: Թէպէտ չը յաջողվեցաւ Հերովդէսին այն մոզերի ձեռով հասանել իւր չար նպատակին գէսպի Յիսուս մանուկը, բայց նորա անըզգամութիւնը չը դադարեց: Մի այլ Հրեար որոնեց նա իւր կարծեցեալ հակաակորդը վերացընելու. հրաման արեց որ կոտորեն Բէթղզահէմի բոլոր մանուկները որ երկու տարեկանից ցած էին: Այս պէս՝ կարծումէր Հերովդէսը՝ անպատճառ մեռանելու է և Յիսուսը. բայց Աստուած և այս վրտանգիցը փըրկեց իւր օձեալը: Աստուծոյ հրեշտակը երևեցաւ Յովսէփին երազի մէջ և ասաց նորան. »Երի՛ առ ըզմանուկըդ և ըղմայր իւր և փախիր յԵգիպտոս»

տոս և անդ լինիջեր ցորժամ՝ ասացից քեզ: Յովսէփը կատարեց ինչ որ Ատուած հրամայել էր նորան. բայց երբ որ նա իւր ընտանիքով հեռացած էր, խնայն կատարվեցաւ Թաղաւորի անողորմ հրամանը:

Հերովդէսի մեռանելուց յետոյ՝ Յովսէփը հրամանով նոյն հրեշտակի որ նորան ըզդուշացուցել էր, վերադարձաւ իւր հայրենիքը. բայց կամենալով հեռի մընալ Հերովդէսի որդի Սրբելատոսից՝ որ այն ժամանակուսը կառավարումէր Հրէաստան, կրրիին հաստատեց իւր տունը՝ Կազարէթ քաղաքի մէջ:

1. Ճըշմարիտ աւարինութեան և իմաստութեան համբար տարածվումէ ամենայն աշտարհներում, և ամենայն տեղ հաւանութիւն է գրտանում:
2. Չար խորձմրտանքի հետ ընկերակից է մշտ երկիւզը:
3. Հերովդէսը արտաբուստ ցոյց էր աալնս՝ սրդէս թէ ուրախ էր մի նոր արքայի ծննելու վերայ, բայց նորս սիրար լի էր դաւաճանութենով և կեղծուսրութենով:
4. Չար խորհուրդները գիտէ Ատուած ոչընչացուցանել:
5. Շատ մեծ կարծիք մի՛ ունեցիր երազների մասին. նորս ծնանուամեն միայն այն բանիցը որ մեք արթնութեան ժամանակը լրտած էինք, և յաւաջնուամեն այն ստտիկ սղաւորութենիցը որ արտաքին աւարկոյքը ներգործումեն մեր հողու վերայ: Ճըշմարիտ է՝ երազները շատ անգամ կարողութիւն են տալիս մեզ նայել մեր սրբաի մէջ, նոյնպէս շատ անգամ՝ բայ են աւնում մեր աչքերը՝ որ ճանաչենք այն բաները որոնց մեք աւաւէլ յաճախ և աւելի սիրով սղարողումենք: Բայց՝ այն մտգերի տեսիլը մի ստտուածեղէն սղդեցութիւն էր, և մի յատուկ սղաւգամ էր ստտուածակոյս կողմից:
6. Յոժարութեամբ հեռուիր այն ակնարկութեանը որ ստտուածային նախախնամութիւնը աւնումէ քեզ:
7. Շատ անգամ՝ բարի անձը մի տըխուր անցքի աւիթ է լինում. այդ բանը թեպէտ տըրամեցուցիչ էր բարի անձին համար, բայց չէր կարող իւրեան յանդիմանելու սղատճաւ դաւնալ:
8. Ատուած իւր բարեկամներին սղաշողանումէ:
9. Չար մարդերիցը հեռացեր:

Ծ.

Տարբերիչս գարտ: Յիտուսը գաճարէ՛ ից. [Ղուի. Կ. 2, 41 — 52.]

Յիտուսը դեռ ևս փոքը հասակում նշանաւոր գրտանվեցաւ մեճամեճ հոգեղէն շընորհներով և մի անորինակ հանճարով: Սուրբ

գիրքը ասումէ նորա մասին. «Եւ մանուկըն ամէր և զօրանայր լինմաստութեամբ, և շընորհք Տեառն էին ի վերայ նորա»:

Այս բանը վկայութենով հաստատեց նա մի անգամ, երբ որ նորա բարեպաշտ ծընողքը՝ զատիկի տօն կատարելու համար՝ նորա հետ միասին գնացած էին Երուսաղէմ: Այն ժամանակը տասերկու տարեկան էր Յիսուսը: Տօնի օրերը կատարելուց յետոյ՝ Մարիամը և Յովսէփը պատրաստվումէին որ յետ դառնան, բայց չը գըտան իւրեանց որդին: Կարծելով՝ թէ նա միւսներին հետ ուղեկից լինելով յառաջ է գնացել, հանգըստացան ըսկրզբումը. բայց երբ որ մի օրաչափ ծանապարհ անցել էին և չը տեսան իւրեանց մանուկը, ահ ուղող բըռնեց ծնողական սիրտը՝ մի՛ գուցէ թէ իւրեանց զաւակը վըտանգի հանդիպած լինի: Յետ դարձան Երուսաղէմ, և ըստ որում Յիսուսի հետ միասին եղած էին տաճարումը, այս տեղ որոնեցին և գըտան նորան՝ նըստած վարդապետների հետ որոնց լըսումէր և հարցընումէր այնպիսի իմաստութենով, որ ամենեքեան զարմանումէին նորա հասուն իմացականութեան վերայ: Բայց ծընողքը ըսքանչացած էին Յիսուսի արարքի վերայ, և Մարիամը բերան բացեց այսպէս. «Ո՛րդեակ՝ զինչ գործ գործեցեր դու ընդ մեզ. ահաւասիկ հայր քո և ես տառապէաք, խընդրէաք ըզքեզ»: Յիսուսը՝ որպէս թէ այն մեծախորհուրդ նպատակը որի համար Աստուած առաքել էր նորան աշխարհ, յանկարծ լուսափայլեալ պատկերացաւ նորա հոգու հանդէպ և այս առաջին անգամը բացայայտվեցաւ նորան, Յիսուսը պատասխանեց իւր ծընողներին այսպէս. «Զի՛ խընդրէիք զես, ո՛չ գիտէիք եթէ ի տան հօր իմոյ պարտ է ինձ լինել»: Ծընողքը չը հասկացան նորա ասածի խորհուրդը, բայց նա նոցա հետ միասին յետ գընաց Վաղարէթ, հնազանդ էր նոցա, և զարգանումէր իմաստութենով և շընորհքով Աստուծուց և մարդուց: Այս անցքը Մարիամի վերայ շատ խոր տըրպաւորութիւն էր արած:

1. Շատ անգամ երեխայի մէջ երևումէ յառաջուց, թէ աշխարհը ե՛նչ պիտոյ է ըսպասք նորանից ժամանակով:
2. Ո՛վ ծընուք՝ ըլչա՞տ կացէք ձեր երեխաների մասին. թոյլ մի՛ տաք որ նոքա առանց ձեր հրամանին հեռանան ձեզանից. ո՛չ միշտ կը գըտաս նեք նորանց տաճարի մէջ, ինչպէս Աստուածածինը՝ իւր որդին:
3. Ո՛վ գաւակ՝ աշխատէր թե՛թեւացընել այն հոգուերը և տառապանքը որ դու պատրաստումես քո ծընողներին:
4. Որոնեցէ՛ք ձեր երեխաների համար աւելի լաւ ընկերակցութիւն:
5. Եւ գուք՝ երեխայք, հնազանդ կացէք ձեր ծընողների խօսքին, ինչպէս Յիսուսը հնազանդ էր իւր ծընողներին:

ԵՐԿՐՐԴ ՀԱՏՈՒՄԾ

Այն ժամանակիցը՝ երբ Յիսուս Քրիստոսը ըսկրոնց իւր վար-
դապետական պաշտօնը, մինչև նորա վերջին ճանապարհոր-
դութիւնը Արուսաղէմ՝ Չատկի տօն կատարելու համար:

1.

Յիսուսի հելլըստիկէսից Յովհաննէս Էմպեոսի յետուի.
[Ղ. ու. 4. 5. 21—23. 7, 18—28.]

Փրկիչ երիտասարդութեան և առաջին պրահական հասակի
անցբերը պատանձ են մըթութենով: Սուրբ սրտամադրութիւնը
այդ մասին գրեթէ ոչինչ տեղեկութիւն չէ տալիս: Յովհաննէս
կարապետը քանի մի ամիս ծեր լինելով քան թէ Յիսուսը՝ աւե-
լն վաղ ուսուցիչ հանդիսացաւ՝ որ իւր հայրենակիցքը յորդորէ
և հաւանեցուցանէ հաճութենով ընդունել Յիսուսը: Քաւ լի-
ցի՝ թէ այս տղամարդներէից մինը կամ թէ միւսը նախանձոտ
աչքով նայած լինէր իւր ընկերի վերայ, ամենեւին ոչ. այլ նոցա
մօրերի բարեկամութիւնը փոխվել էր և նոցա զաւակների վե-
րայ: Յովհաննէս կարապետը քաջ գիտէր՝ որ իւր փառքը պիտոյ
է նուազի, երբ որ Յիսուսը երևելու էր, բայց ի վերայ այդը
ամենայնի ասումէր. «Որ ի վերուստն գայ, ի վերոյ է քան զա-
մենայն. որ յերկրէ աստի է, յերկրէ է և յերկրէ խօսի»: Երբ
Յիսուսը կամենումէր ըսկրսանել իւր սուրբ և նուիրական պաշ-
տօնը, այսինքնն՝ ուսուցանել մարդկային ազգը, եկաւ Գալիլիայից
դէպ ի Յորդանան գետը և մըկըրտութիւն խընդրեց Յովհաննէս
կարապետից՝ ինչպէս այլ մարդիկը: Յովհաննէսը չը կամենա-
լով յանձն առնուլ Յիսուսի խընդիրը՝ ասումէր. «Ինձ պիտոյ է
ի քէն մըկըրտիլ, և զու աւիս գաս»: Բայց որովհետև Յիսուսը
այսպէս վայել տեսաւ, թոյլ տուեց և միւսը: Երբ որ Յիսուսը
մըկըրտվել էր՝ իսկոյն բացվեցան նորա վերայ երկընքի դրուն-
քը, Հոգին սուրբ աղաւնակերպ իջաւ Յիսուսի վերայ, և ժո-
ղովըրդին լսելն եղաւ վերևիցը մի ձայն որ ասումէր. «Դաս է
որդի իմ սիրելի ընդ որ հաճեցայ»: Այս գործողութենովը Աստ-

ուած որպէս թէ կրնբեց և հաստատեց Յիսուսը՝ որ լինի մարդկութեան ուսուցիչ:

Բայց թէ միւս կողմից ինքը Փրկիչը ինչպէս արդար սըրտով խոստովանեց Յովհաննէս կարապետի արժանաւորութիւնը, այդ բացայայտ է ներքևումը գրած բաներիցը:

Թէպէտ ինքը Յովհաննէս բոլորովին հաւատի էր Յիսուսի աստուածային առաքելութեան մասին, բայց նորա աշակերտքը ոչ ամենեւին: Մոցա երկմտութիւնքը գրխովին փարատելու համար՝ Յովհաննէս մղկրտիչը՝ երբ որ բանտի մէջ էր՝ ուղարկեց նորանցից երկու մարդ Յիսուսի մօտ, որ ականատես լինելով՝ հաւատութիւն ըստանան նորա բարձրութեան մասին: Երբ որ սոքա հարցրեցին Յիսուսից. զո՞ւ ես այն մեսիան որ գալոց էր, թէ ուրիշին ըստասե՞նք. պատասխանեց Յիսուսը. գընացէ՛ք պատմեցէ՛ք ինչ որ տեսաք դուք. յիշրք տեսանեն, և կաղք գընան, բորոտք սըրբին, խուլք լսեն, մեռելալք յառնեն, աղբատք աւետարանին: Յովհաննէսի աշակերտքը հեռացած՝ ըսկրսեց Յիսուսը նորա մասին այսպէս խօսել ժողովրդի հետ. Ի՞նչ գընացէ՛ք դուք անպատումը տեսանելու. եղէ՞գըն որ հոգմից այս կողմ և այն կողմ էր շարժվում. մի մարդ՝ փափկութեան հանդերձով զարդարված. այդ պիտիքը թագաւորների տըներումն են. ապա ինչ գընացէ՛ք տեսանելու անպատումը. մարգարէ՞. այո՛ ասեմ՝ ձեզ՝ առաւել և սքան թէ մարգարէ. ձըշմարտը ասեմ ձեզ՝ կանանց ծընունդների մէջ և մարգարէների մէջ չը կայ ոչ մինը ևս, որ մեծ լինիքան թէ Յովհաննէսը: Ահա թէ ինչքան պատվումէր Յիսուսը Յովհաննէս կարապետի արժանաւորութիւնը:

1. Յովհաննէսից ուսը համետութիւն, Յիսուսիցը՝ օտարի արժանաւորութիւնը յարէլ և խոստովանել. երկուսիցը միասին՝ հաւատարիմ գործակցութիւն բարի բանի մէջ:
2. Յիսուսի աստուածայնից կողմից առաքելութեան գործը անտարակոյս հաստատեցաւ. այն երկնային վըկայութիւնով՝ թէ սԴ-ա՛ է կմ սկընլի և հաճոյական որդին. գորան լըտեցէ՛ք:
3. Դործք աւելի կենդանի են խոտում քան թէ բերանի ստացումքը:
4. Այն մարդուց՝ որ անկայուն է և չէ՛ սովորած ոչինչ պակասութեան ասնել, չէ՛ կարելի շատ բաներ յուսալ:
5. Յիսուսը չը կամեցաւ մարդահաճութիւն աւնել. այս պատճառով ըսկրտեց իւր գովասանութիւնը Յովհաննէսի վըրայ՝ երբ սորա աշակերտքը հեռացած էին:

2.

Յիսուսի Էրշոյնիւնը. [Մարտ. 4. 1.]

Փրկիչը Յորդանանի գետումը միկրտվելուց յետոյ՝ Աստուծոյ հոգովը վարվեցաւ դէպ ի անապատ, որ հանդարտութեամբ մտածելով այն մեծ գործի վերայ՝ որ պիտոյ է ըսկրսանէր՝ հաստատէ և ամրապընդէ իւր սիրտը: Քառասուն օր և քառասուն գիշեր մընաց այն տեղ՝ հրաժարված սովորական կերակուրներէրցը. յետոյ քաղցած էր: Փորձիչը երևեցաւ նորան և խօսեց այսպէս. Եթէ Աստուծոյ որդի ես, աստ որ այս քարերը հաց դառնան. Յիսուսը պատասխանեց. ոչ թէ հացով միայն ապրումէ մարդըս, այլ՝ ամենայն բանով որ ելանումէ Աստուծոյ բերանիցը: Միւս անգամ՝ տարաւ նորան սատանան և կանգնեցրեց տաճարի աշտարակի վերայ և ասաց. եթէ դու Աստուծոյ որդի ես, վայր ձը գիր քեզ. Աստուծոյ հրեշտակները վեր կ'առնուն քեզ ձեռքերի վերայ, և ոտըք երէկք չի զարկիլ քարի: Տէրը պատասխանեց այսպէս. գըրած է՝ որ դու չը փորձես քո տէր Աստուածը: Սատանան դարձեալ առաւ տարաւ նորան մի շատ բարձր սարի գըրլուխ և ցոյց տուեց նորան աշխարհի բոլոր թագաւորութիւնները և նոցա փառքը, և ասաց նորան. ահա այս բոլոր հարբատութիւնքը քեզ կը բաշխեմ, եթէ խոնարհելով երկիրպագանես ինձ. այն ժամանակը զայրացաւ Յիսուսը և ասաց. դընձ կորիւր սատանայ, որովհետեւ գըրած կայ. քո տէր Աստուծուն միայն պիտոյ է երկիրպագանես և նորան միայն պաշտես: Ապա թողեց նորան փորձիչը, և հրեշտակները մօտեցան և սլաշտումէին նորան:

1. Աւանձնութիւնը ուելի պատշաճաւոր է ծանրակըշիւ մտածութիւնների համար, քան թէ աշխարհի խաղութիւնը. բոց և աւանձնութիւնը ունի իւր փորձութիւնքը: Արթուն կացէք և ալթթք արեղէք:
2. Մարդըս փորձվումէ՝ երբ որ իւր սեռհական մարմնասիրութեանովը դըրգըւումէ և հրապուրվումէ:
3. Դէպ ի չարը մի՞ դործ ածիր Սուրը գիրքը և նորա մէջ պարունակած աստուածային ասացումքը, ըստ որում դու կամք ունէիր՝ բաւ և ի մաստ ծըւելով՝ քո թեթեւամտութիւնը և վատ դիտաւորութիւնքը ծածկել կամ արդարացընէլ:
4. Դորա հակառակ՝ այնպէս քաջ ծանօթացիր դու Աստուածաշընչի մէջ ասած բաների հետ՝ որ դու փորձութեան ժամանակը կարողանաս նորանց ինչպէս պահապան հրեշտակ քո մօտ ունենալ, նորանցով զբահաւորիլ և ամրանալ:

5. Եթէ շարք տեսնումէ՝ թէ կարող չէ մեզ իւր կամքին հաւանեցուցանել, հրաժարուամէ մեզանկից ամեթով. բայց մընումէ մեզ այն մեծագանձ վրէպուածիւնը սրբտի՝ որ մեք առաւել Աստուծոյ, ենք հնազանդել՝ քան թէ մարդու:

3.

Յիսուսը ընդունուեց իւր հոմայ տղայիքիցը:
[Մարկ. 4. 4. Մատթ. 1. 2. Լուկ. 5, 6.]

Նայելով այն սակաւամիջոց ժամանակին որ պիտոյ է Աստուածորդին մընար աշխարհիս վերայ, նորան հարկաւոր էին օգնականք կամ աշակերտք՝ որ կէս մի նորա աշխարհային կեանքի ժամանակումը ինչքան կարելի էր աւելի տարածէին այն երկնային վարդապետութիւնը, և կէս մի Յիսուսից յետոյ շարունակէին ուսուցանել նոյն սրբտով և հոգով ինչպէս նա միշտ նոցա հետ լինելով՝ ուսուցել էր նոցա: Հարկաւոր չէր՝ որ այս աշակերտները լինէին երևելի մարդեր՝ ըստ որում պղպիսիքը չէին ունենալու վըստահութիւն զէպ ի Յիսուսը, այլ չէին կամենալու հրաժարվել իւրեանց փառահեղ կեցութենիցը: Կա՞ որին պիտոյ է հետևող լինէին իւր աշակերտքը, չունէր ինքը մի տեղ զընելու իւր գլուխը, ուրեմն ինչ կարող էր տալ իւր աշակերտներին: Կմանապէս հարկաւոր չէին նորոն «ստանալու» մարդիկ՝ ըստ որում այս գործի մէջ առաւելապէս պիտոյ էին հաւատու և բնական ըզգացողութիւն բարի և աստուածային բանի համար: Այս պատճառաւ դարձուց նա իւր զէմքը զէպ ի ձրկնորսների խորձիթը Գեննեսարեթ ծովափի մօտ: Այս տեղ հանդիպելով նա երկու եղբայր Սիմոն Պետրոսին և Աղդէասին, որ իւրեանց ուռկանը ծովն էին ձրգել, ասաց նոցա՝ եկեցէք իմ հետ, ես ձեզ կ'ուսուցանեմ մարդիկ որսալ: Կորա խօսոյն բաց թողեցին իւրեանց ձրկնորսական գործիքը և զընացին Յիսուսի քամակից. փոքր մի յետոյ ընկերացան նորա հետ Յակովբոս Զերեղեայ և Յովհաննէս, և այս չորեքեանը էին Յիսուսի առաջին աշակերտքը: Բաց ի սորանցից՝ ընտրեց Տէրը և այլ աշակերտներ որոնց անուանքը սորա են. Փիլիպպոս, Բարթողովմոս, Թովմաս, Մարթոս մարսաւոր, Յակովբոս Ալփեայ, Ղաբէոս՝ մականուանեալ Թադգէոս, Սիմոն կաննանացի և Յուդայ սկարիովտացի, որ ի միասին ասվեցան «ստանալու» Յիսուսի: Բայց Յիսուսը ունէր և 70 այլ աշակերտներ որ զեռևս իւր կենդանութեան ժամանակումը քարոզիչ ուղարկեց հեռաւոր աշխարհներ: Ալեհների սրբտի վերայ

կապեց այս խօսքը. «ձրրի առել էք և ձրրի տուեցէք», առ հասարակ ի սիրով սրատուէրներ տայով նոցա և խընդրելով որ սիրոյ բանը սիրով քարոզեն՝ արձակեց նորանց դէպ ի ժողովրդը:

1. Եթէ ընտրած ես դու որպէս ըստառաւոր աստուածային մեծ կտրհուրդներին, կամ՝ եթէ յանձն ես առնում մի մեծ և ազնիւ դարձ, հոգ տար որ քո սպառաջքը քո հօգովը շարունակեն և աւարտեն քո բոլորումսքը:
2. Ըզգուշութեամբ ընարիր այն մարդերը որոնց որ և իցէ մասին ընծայումս քո աւանձին հաւատը: Փորձիր ամենները և վեր առ աւելի լաւերը:
3. Մի՛ մտածիր թէ միայն այն մարդերի մէջ՝ որ պարծենումեն իւրեանց ընդունակութեններովը և զիտութեններովը՝ կարող էիր դրտանել առաւել իմաստութիւն և աւելի մեծ դործակցութիւն քո ազնիւ ձեռնարկութենների մասին: Աջաքինութիւնը, հաւատը և սէրը աւելի յաճախ բնակումեն խըրճիթների մէջ՝ քան թէ ստրամբներումը:
4. Բարի բան արա՛ աւանց վարձատրութիւն յուտալու:
5. Շահախընդրութիւնը խափանումէ ամեն ազնիւ բանի օգուտը:
6. Յօժարութեամբ դարձ կատարիր, երբ որ մինը պահանջումէ քեդանից մի բարի բան առնել քո եղբայրակիցների համար:

4.

Յիսուսը ուսուցանումը. [Յովհանն. 4. 2. 5.]

Աշխարհի Փրկիչի առաջին և գլխաւոր գործը այն էր՝ որ ուսուցանէ ժողովուրդը, որ ուզողէ նորա կարծիքը Աստուծոյ և յաւիտենական կեանքի մասին, որ առաջնորդէ նորան դէպ ի ուղղութիւն, դէպ ի այն ճանապարհները որոնցով կարելի էր երկնային շքնորհին հասանել: Կորա նպատակը այն էր՝ որ մովսիսական օրէնքը մաքրէ մարդկեղէն սահմանադրութեններից, որ հաստատէ աստուածպաշտութիւն հոգով և ձրշմարտութեամբ, որ խափանէ կեղծաորութիւնը և առ ի ցոյց (երեսից) բարեգործութիւնը, և Սիրոյ սրատուիրանքովը այնպիսի՝ միայն երանելի՝ հաղորդութիւն հիմնաւորէ մարդու և Աստուծոյ մէջ, ինչպէս բարի սրդիների և նոցա հօր մէջ տեսանլումէ:

Այսպէս ուսուցանելով շքրջումէր Յիսուսը Պաղեստինայի մէջ, բայց աւելի յաճախ գլխաւորումէր Գալիլիայի աշխարհումը, բնա որում այս գաւառի բնակիչքը դեռ ևս աւելի անարատ էին և շրէից մէջ աւելի ընդունակ էին երևում Յիսուսի տուած կրօնի համար: Երբեմն լքումէին նորա քարոզութիւնը տաճարի մէջ, երբեմն մասնաւոր տըներում և ուսումնարանի մէջ, երբեմն սարերի վերայ՝ ինչ տեղ հաւաքվումէին ջերմեռանդ անձիք,

երբեմն գաշտումը կամ թէ քաղաքների մէջ: Կա ջանադիր էր մանաւանդ՝ որ Ատուծոյ կամքը քարոզէ հասարակ ժողովուրդին, որովհետեւ սորա՝ կէս մի աւելի բաղմնածիւ են, և կէս մի աւելի կարօտ էին օգնութեան և աւելի անկարող էին ուղղել իւրեանց սպախանեալ սիրտը և լուսաւորել իւրեանց արգէտ մտքը. թող այս հասարակ ժողովուրդը հեռի լինելով աշխարհի փափկութենից և վայելչութենից՝ Յիսուսը կարող էր նոցա սիրտը աւելի պատրաստ գրտանել իւր վարդապետութեան համար, որ խըստիւ և ծանրութեամբ պահանջուէ: «ամենից յառաջ խընդրեցէք Ատուծոյ արքայութիւնը, և ամենայն միւս բաները ինքնին կը յաւելանան ձեզ»: Յիսուսը իւր բոլոր ասացուածքը հաստատումէր իւր յատուկ՝ նմանողութեան արժանի օրինակներովը:

1. Եթէ ըսկրտանումես քս աշխատութիւնքը, մտածիր թէ ո՞րը ամենից հարկաւորն էր, և տրանով կը սկըսանես քս օրական դործը:
2. Մինչև որ չես ըսկրտել ուսուցանել ուրիշներին, ծանօթացիր նոցս հոլու և որբոսի որդիութեանը, որ կարողմտտ իմանալ թէ ինչ ճաւնադարհով պարտ է զընալ՝ ուսանողներին ճըշմարտագէտ օղտակար լի նեղու համար:
3. Ամենայն ակղ՝ ուր կը դտանէիր դիպուկ ժամանակ, գործ ածա քս դութութիւնքը՝ մարդութեան օղտի համար:
4. Այբքաններին քարողլումէ Ագետարանը:
5. Ո՛վ քրիտաննեայ մտիթարվիր քս ըտորտակարը լիճակի մէջ. այդ լիճակը աւելի փորը խտիանարար է քս հաճոյնտուուն Ատուծոյ:
6. Մի վարդապետութիւն ընդունելի աւնելու համար՝ նոյն խոկ վարդապետի կենդանի օրինակը աւելի ներդործող էր քան թէ բըւնութիւնը:

Յ.

Յիսուսի Աստիճոյրը.

Յիսուս Քրիստոսը՝ ժողովուրդը ուսուցանելու ժամանակին յարմարվելով իւր լրտողների հարկաւորութեանը՝ խօսումէր առակներով, որ աւելի լրտախոյլ և հասկանալի լինէին իւր վարդապետութիւնքը: Այս առակներին փոքր մի ուշադիր լինելով՝ կը տեսանէինը նոցա մէջ աստուածային հոգոյ այն ձոխ և հարուստ բըղխուածքը որոնցով Ատուծոյ որդին կամեհումէր մարդկային ազգը ուղղել, ուսուցանել և մտիթարել: Ուրեմն թող ծանօթանանք դորանցից քանի միներին:

Փարիսեցիքը և զբախրքը բաժնատուներն Յիսուսը՝ թէ մաքսաւորներն և մեղաւորներն հետ հաղորդութիւն ունի որ անարժան էր Աստուծոյ որդուն, ինչպէս նա քարոզումէր իւր անձը: Այս մեղազրանքից կամենալով արդարացընել իւր անձը՝ խօսեց նոցա հետ այս գեղեցիկ նմանութենովը: Մի մարդ ունէր երկու որդի որոնցից մինը խընդրեց հօրիցը որ բաժին տայ նորան իւր կայքից՝ ինչքան կը հասանէր: Հայրը կատարեց որդու խընդիրը, և սա իւր մասը վեր առած՝ գընաց հեռաւոր աշխարհ և անառակութենով վատնեց իւր ունեցածը: Պէրջին չքաւորութեան մէջ լինելով՝ հարկադրվեցաւ մի ուրիշ խոզարած դառնալ և ցանկանումէր լըցուցանել իւր կարիքը խոզի կերակրով, բայց և այս չէին հասուցանում նորան: Մտածելով իւր թըշուառական վիճակը և իմանալով իւր յանցաւորութիւնը՝ խօսումէր ինքը իւր հետ այսպէս. քանի վարձկա՞ք իմ հօր տանը լիանումեն հացով, բայց ես այս տեղ սովամահ եմ լինում. կ'երթամ իմ հօր մօտ և կ'ասեմ նորան. իմ հայր. մեղանչել եմ Աստուծոյ և քո առաջև. արժանի չեմ ասվելու քո որդի, ընդունիր ինձ որպէս քո վարձկանների մինը: Այսպէս յետ դարձաւ իւր հօր տունը: Հայրը միւսանդամ տեսանելով իւր կորուսեալ ու մեռեալ կարծեցած որդին, ուրախացաւ, գըրկեց և համբուրեց նորան, հրամայեց իւր ծառաներին որ բերեն հագըրենն նորան իւր առաջին ըզգեստը, մատանի դընեն ձեռքը և կօշիկներ կապեն ոտերին, այլև ուրախութեան սեղան պատրաստեն: Այս մեծահանդէս պատրաստութիւնը տեսանելով հօր աւագ (աւելի հասակաւոր) որդին, տըրտմեցաւ և ըսկըսեց հօր հետ այսպէս խօսել. քանի տարի է որ ես ծառայումեմ քեզ, երբէք քո պատուիրանից անցած չեմ, բայց մի ուլ ևս չես տուած ինձ՝ որ իմ բարեկամներիս հետ վայելի. բայց այսօր հրամայեցիր մորթել պարարտ եզը այն քո որդու համար որ քո կայքը պոռնիկների հետ կերած՝ եկել է այսօր: Պատասխանեց հայրը. որդի, դու միշտ իմ մօտ ես. ինչ որ իմն է՝ քոն է, բայց ուրախ լինել և խընդալ պարտ է՝ ըստ որում քո եզըսորը մեռած էր և կենդանացաւ, կորած էր և գըտանվեցաւ:

1. Անկախ կեցութիւնը չէ միշտ մեր երջանկութեան աղբիւրը. պոտանի մարդը շատ անգամ քաղցը է կարծում այս ազատութիւնը. բայց սյգ ազատութիւնը յաճախ անգամ մի մարդեցուցիչ մտածութիւն է:

2. Երանի՛ այն մարդուն որ զըզըումէ իւր սխալներների վերայ:

3. Բայց՝ ոչ թէ միայն բարի խորհուրդներ է յըզանում իւր սըրտի մէջ, այլև նորանց կատարումն է տալիս:
4. Յոյր դէպ ի մի ներտըմիտ հայրական սիրտ՝ անպըտուզ և ամօթալի չէ մշնում:
5. Ուրախացիր՝ եթէ հարկաւոր չէր քո փըրկութեան վերայ ուրախութեան տօն կատարել. այդ ուրախութիւնը՝ արատուքի գին է:
6. Մի հայր չէ հրաժարվում և ոչ մինկցը իւր որդիներ ի մէջ. նորան հնշտ չէր հրաժարվել այն որդուցը ևս՝ որ նորա անսւանը ամօթ էր բերում և նորա սըրտին ցաւ էր պատրաստում:
7. Կու չնս բարի, եթէ գըժուարանումէր սիրտըդ ուրախանալ՝ երբ որ բարի կողմը յայլթող է գըտանվել:

Աստուծոյ Իմաստը .

Ապաշխարող մեղաւորը շընորհ է գըտանում Աստուծոյ առաջն:

Բ. Այգու-Տըշակները. [Մատթ. 4Լ. 20.]

Յիսուսը միանգամ խօսելով իւր աշակերտներ ի հետ երկրնքի արքայութեան վերայ, բերեց այս առակը: Մի տանուտէր մարդ գընայ առաւօտուն և վարձեց իւր այգու համար մըշակներ, ամեն մինին մի դահէկան՝ օրական վարձ նշանակելով: Յետոյ տեսանելով՝ որ այգու գործը կարօտ էր աւելի մըշակներ, գընաց և չորս ջով ջով ժամերի մէջ վարձեց միւս մըշակներ և ուղարկեց այգին, այնպէս որ վերջին եկողները՝ օրական գործը աւարտելուց մի ժամ՝ յառաջ բըռնած էին, ուրեմըն և աշխատեցին միայն մի ժամ: Երեկոյին ամենեքեան ըստացան մի մի դահէկան. այս հաւասարապէս վարձատրութիւնը գըժուար թուեցաւ այն մըշակներին որ առաւօտից վաղ աշխատանքի մէջ քըրտնած էին. այս պատճառով տըրտընջումէին տանուտիրօջից. սա սրատասխան տուեց այն մըշակներ ի մինին. ընկեր, ես չեմ գըբրկում քեզ, դու յանձըն առար մի դահէկանով գալ աշխատել իմ այգումը. վեր առ ինչ որ քեզ պատիանումէ և գընա՝ մի՞ թէ չունիմ ես իրաւունք իմ կոյրիցըս տալ ինչքան կը կամենայի. կամ թէ չամ է քո աչքը, որովհետեւ ես առատ եմ: Ահա՛ այսպէս՝ երկրքի արքայութեան մէջ առաջները կը լնին վերջներ. հրաւիրեալքը շատ են, բայց բնտրեալքը՝ սակաւ:

1. Շատ մարդու համար գըժուար էր տեսնել որ մեք դէպ ի ուրիշները աւատածեան ենք, ըստ որում դէպ ի նոցա կողմը աւատածեան չենք:
2. Խընդիրը այն չէ՝ որ մի մարդ երկար էր ապրում աշխարհնս վերայ, այլ

այն է խընդիրը՝ թէ ինչպէս էր նորա կեանքը: Կարճ կեանքը կարող է շատ անգամ աւելի յարշ ունենալ Ատուծոյ առաջև՝ քան թէ մի շատ երկարածիրը:

Առաջին էմսոսը.

Մի՛ կարծիր թէ դու իրաւունք ունիս՝ երկնային երանութենից աւելի մեծ մասն սրահանջել, ըստ որում դու աւելի երկար քրիստոնէութեան անդամ էիր: Ապագայ քրիստոնեայքը քեզանից սրկաս չեն լինելու, եթէ նորա Յիսուսի վարդապետութեանը հաւասարապէս կը հաւատան և հեռուող կը լինին:

Ք. Յիսուսը ինչն էր որ քրիստոնէութեանը համար ինչպէս էր (Կոյս առ շէնիւրէն):

[Մատթ. 4Լ. 25.]

Տարբեր կողմանք՝ խօսումէ Յիսուսը՝ փեսային և հարսին յառաջ գընացին. սորանցից հինգը յիմար էին, և հինգը՝ իմաստուն: Յիմարքը վեր առան իւրեանց հետ լապտերներ, բայց ձէթ՝ ոչ. իմաստունքը վեր առան և ձէթ իւրեանց լապտերների հետ միասին: Բայց որովհետև փեսայի զալուստը երկարացաւ և կուսանքը ձանձրացան ըստպատելով. այս պատճառաւ քուն մըտան ամենեքեան: Կէս գիշերին ձայն բարձրացաւ՝ թէ ահա զալիս է փեսան, հանդէպ ելէք: Կուսանքը ըսկրսեցին իւրեանց լապտերները պատրաստել, բայց այն հինգ յիմարների սրկասեց ձէթը. նորա խընդրեցին միւսներիցը որ իւրեանց իւղիցը տան. սորա չը կամեցան տալ, որովհետև ինքեանք կարող էին յետոյ նոյնպէս կարօտ մընալ: Ասպէս յիմար կուսանքը ըստիպվեցան գընալ վաճառանոց և իւղ գընել: Այս միջոցումը եկաւ փեսան, և հինգ ներկայ գըտանված կուսանքը մասնակից եղան հարսանիքին: Յետոյ հասանումեն և միւս կուսանքը, բայց հարսանիքի դուռը փակած են տեսանում, և թէպէտ խընդրումեն. Տէր Տէր, բաց մեզ, բայց նա պատասխանումէ. ոչ գիտեմ ըզձեզ: Ղասն այս պատճառի արթուն կացէք, ըստ որում չը գիտէք ոչ օրը և ոչ ժամը՝ երբ գալոց է որդին մարդոյ:

Առաջին էմսոսը.

Ով որ պատրաստութիւն տեսանելով կը համբերէ մինչև ի վերջը նա կը գըտանէ կեանք. արթուն կացէք որ չանկանիք փորձուութեան մէջ:

4. Անխառն գլխաբանութիւն. [Չ. 4. 16.]

Մի մեծատուն ունէր տընտես, և սորանից գանգատեցին տիրոջը՝ որպէս թէ շքուայլութենով վատնումէր նորա կայքը: Տէրը պահանջեց նորանից տընտեսութեան համարը, և կամեցաւ հանել նորան իւր պաշտօնից: Տընտեսը մտածեց իւր մէջ՝ որ այդ բանովը պիտոյ է զըրկիւն իւր հացիցը, որովհետեւ աշխատել չէր կարող, և մուրանալ՝ ամաչուուէր: Այս տարակուսանքի մէջ՝ մտք բերեց թէ ինչ հընարք պիտոյ էր դործ գընել: Գանչեց իւր մօտ տիրոջ պարտապանները և հարցրեց նորանցից թէ ամեն մինը ինչքան պարտական էր իւր տիրոջը, և նոցա պարտքը ըստ մեծի մասին կիսով չափ թեթևացրեց: Այս կերպով կարծուուէր տընտեսը՝ որ այն պարտապանքը որոնց լաւութիւն էր արած, կ'ընդունէին նորան իւրեանց տունը, Եւ տէրը զովեց անիրաւ տընտեսի գործը:

1. Վասնտընտեսան վերջը անհաւատարմութիւն է, և սորանից դարձեալ յաւաքանուան այլ յանցանքներ:
2. Տընտեսը ազատեցաւ իւր խոսեմութենովը, բայց վընասելով իւր տիրոջը:

Առաջին էմսոսքը.

Մշտատեցէք այն փոքր հարըստութենովը, որ ձեզ տուած է՝ այնպիսի բարեկամներ ձեռք բերել, որ՝ եթէ մեռանէիք դուք՝ կարող էին առաջնորդել ձեզ դէպ ի յաւիտենական օթեանքը:

Ե. Մերձուհանի ճառին. [Մտք. Գլ. 15.]

Յիսուսը միանգամ նըստած ծովի ափումը՝ խօսուուէր ժողովըրդի հետ այսպէս: Մի սերմանահան սերմանուուէր դաշտումը. քանի մի սերմեր ընկան ճանապարհի վերայ և ոտնակոխ եղան, կամ թէ թըռչուունների կտրակուը դարձան. քանի մի սերմեր ընկան սակաւահող ապռառփի վերայ և բուսան շուտով, բայց արեգակի ջերմութենովը չորացան, ըստ որում հողի հիւթը նուազ էր. միւս սերմերը ընկան փըշի մէջ, և փըշերը զօրանալով խեղդեցին նորանց: Բայց քանի մի այլ սերմեր թափվեցան լաւ հողի վերայ և պըտուղ բերեցին՝ որը հարիւրաւոր, որը վաթսընաւոր և որը երեսնաւոր: Ով որ լըսելու ականջներ ունի՝ թող լըսէ:

Առաջին էմսոսքը.

Տեսակ տեսակ է մարդկեղէն սըրտի անդաստանը որի վելոյ ընկնումէ Աստուծոյ բանի սերմը: Ոմանք լըսումեն արքայութեան

բանը, բայց մտառու չեն նորան, և չար մարդիկ գալիս են և յափըշտակումեն նոցա սրբոյ մէջ սերմանածը: Ոմանք լքելով աստուածային բանը՝ շուտով, ուրախութեամբ ընդունումեն նորան, բայց որովհետև նա արմատ չունի իւր մէջ, այլ ժամանակաւոր է, վասն այս պատճառի այդպիսիքը հանդիպելով նեղութեան և հալածանքի՝ իսկոյն գայթակղվումեն: Միւսները թէպէտ լքումեն փրկութեան բանը՝ բայց թոյլ են տալիս որ այս կեանքի հոգւորը, փափկութիւնը և վայելչութիւնքը հեղձուցանեն աստուածային բանի բարձրածայն բարբառը, և այսպէս ոչինչ պրտուղ չեն բերում: Ղերջապէս՝ ինչ տեղ Աստուծոյ բանը ընկնումէ պատուական հոգի վերայ, պահպանվումէ այն տեղ և պրտուղ է բուսուցանում իւր ժամանակին. բայց և պատուական հոգի վերայ բուսած պրտուղքը զանազան են. որը երեսնաւոր, որը վաթսւրնաւոր, և որը հարիւրաւոր:

2. Որո՞նք ցորենի մէջ. [Մարտի. 4. 15.]

Մի և նոյն խորհրդով ասաց Յիսուսը այս առակըս: Երկրների արքայութիւնը նրման է այն մարդուն որ իւր ագարակումը բարի սերմ սերմանած լինելով՝ թըշնամին եկաւ թագուն, և որոմն ցանեց ցորենի մէջ: Բուսաւ խոտը և պրտուղ բերեց, երեւեցաւ և որոմնը. այս մասին ծառայքը տեղեկութիւն տուեցին տանտիրոջը՝ որ խմացաւ թէ դա թըշնամու արած բան է, բայց չը թողեց որ այն մոլախոտը քաղեն, պատճառ որ կասկածուէր թէ մի գուցէ որոմնի հետ միասին դուրս խըլեն և ցորեանը, այլ հրամայեց թոյլ տալ որ երկուքը ևս անեն ի միասին մինչև հրնձի ժամանակը. յետոյ՝ խօսեց տանուտէրը՝ կը հրամայեմ հրնձողներին որ նախ քաղեն որոմնը և խուրձ կապեն սոյրելու համար, ապա ժողովեն ցորեանը իմ ըշտեմարանների մէջ:

Մասիկէ խօսուք.

Բարի և չար մարդիկ ապրումեն ի միասին այս աշխարհիս վերայ. չարքը խանգարումեն բարիների դործերը. այդու ամենայնիւ չէ կարելի նորանց միմեանցից անջատել: Բայց այս ժամանակաւոր կեանքից յետոյ հրեշտակները կը բաժանեն յանցաւորները արդարներից և կը ձրգեն նորանց դժոխքի բորբոքեալ հրնոյի մէջ. բայց արդարները կը փայլեն արեգակի պէս իւրեանց հօր արքայութեանումը:

1. Շատ անգամ ամբարիշտները աշխատում են խտրանել քո ձեռնարկու-
կութիւնները, բայց դրնա՛ դու հանելիսա քո ճանապարհը:
2. Ամբարիշտը իւր դործերը կատարում է խաւարի մէջ:
3. Կենցաղավարժիւր ամբարիշտների հետ, բայց ինքրդ ամբարիշտ մի՛ դարձիր:
4. Համարձակութիւն ունեցիր դէպ ի Ատուած, որ դատատանի օրումը
քեզ և քո ազնիւ գործերը կ'ազատէ ամբարիշտների փորձութենիցը և
չի թողու որ նորա միւտանգամ կարողանան ներդործել քո վերայ:

Է. Փարիսեցիք և Մատթաոքը. [Գործ. Գլ. 18.]

Երկու մարդ գրնացին տաճարը՝ աղօթք կատարելու, մինը՝
փարիսեցի, և միւսը մաքսաւոր: Փարիսեցին աղօթումէր այսպէս.
ով իմ Ատուած՝ գոհանամ քեզանից որ չեմ ինչպէս այլ միւս-
ները, ինչպէս յափըշտակողները, անիրաւները և շընացողքը,
կամ թէ՛ ինչպէս այս մաքսաւոր մարդը. այլ՝ երկու անգամ պահ
եմ պահում շարթու մէջ և տասանորդ եմ տալիս իմ կայքիցըս:
Սորա հակառակ՝ մաքսաւորը հեռու կանգնած չէր համարձակվում
և աչքը անգամ դէպ ի երկինք բարձրացրնել, այլ կուրճքը կու-
ծելով՝ ասումէր. ով Ատուած, թողութիւն արա ինձ մեղաւո-
րիս: — Ասումեմ ձեզ. այս մաքսաւորը՝ արդարացեալ գրնաց իւր
տունը՝ քան թէ այն փարիսեցին:

1. Աղօթելու և աղօթելու մէջ զանադանութիւն շատ կայ:
2. Ատուծոյ առաջին չը կայ անխառնութիւն (Երեսորշտութիւն):
3. Կրօնի լոկ արտաքին ծիսակատարութիւնքը՝ ոչինչ արժանաւորութիւն
չունին Ատուծոյ մօտ և ամենևին անբնդունելի են նորան, և թէ դոցա
հետ կըցորդ չէ ներքին և մասաւոր կրօնը. ներքին սըրբութիւն, և Եզ-
րայրոհութիւն:
4. Մեր գործերի պատուականութիւնը կըշուելու ժամանակը՝ պիտոյ էք
քրննել այն շարժարանքը (ներդործող պատճառները) որոնցով յաւա-
նացել էին մեր գործերը:
5. Ճըշմարիտ խոնարհութիւնը խօսում է այսպէս. և թէ ես արած էի բա-
ւորը, ինչ որ պիտո էր ինձ առնել, ուրեմն արած եմ ինչ որ պար-
տական էի առնել, և կարօտ եմ Ատուծոյ շընորհին:

Ատուծի Եմասդը.

Ով որ բարձրացրնում է իւր անձը, կը խոնարհի, և ով որ
խոնարհեցրնում է իւր անձը՝ կը բարձրանայ:

բ. Կոչնորիքը և ընկերքը. [Գ. 101. Գլ. 14.]

Մի մեծատուն հացիերութիւն էր պատրաստել և հրամայեց ծառային որ գընաց ասէ հրաւիրածներին՝ թէ պատրաստ է սեղանը: Բայց ամենեքեան հրաժարվեցան ներկայ գըտանվել: Մինը ասաց՝ թէ ազարակ եմ գընել և պիտոյ է գընալ և տեսանել նորան. միւսը ասաց՝ թէ հինդ լուծ եզն եմ գընել և երթումեմ փորձել նորանց. երրորդը ասաց՝ կին եմ առել և չեմ կարող գալ: Կոչնատէրը լսելով այս հրաժարական պատասխանիքը, դուրս ուղարկեց իւր ծառան՝ որ քաղաքի հրապարակներումը և փողոցներումը ինչ մարդ որ գըտանէ, թէ աղքատ, թէ խեղ (մարմնով պակասաւոր), թէ կաղ և եթէ կոյր, թող տուն բերէ: Ճառան կատարեց իւր տիրոջ հրամանը. բայց դեռևս մընումէր տեղ՝ միւս հիւրերի համար. ուղարկեց տէրը որ ճանապարհների վերայ և ցանգերի մօտ եղած մարդիկը իւր մօտ ներս գանձեն՝ որ տունը լըցվի: Ապա խօսեց կոչնատէրը այսպէս. Առաջին հրաւիրածներից մինը ևս չէ ճաշակելու խմ սեղանիցը:

1. Մարդը շատ հարապէս է իւր անհազանդութիւնը դէպ ի Ատուած արդարացընելու համար, բայց այդ հարազիտութիւնը անընդունելի է:

Առաջին էճառքը.

Ոչ մի մարդ չի գըրկվի երկնաւոր երանութենիցը, եթէ ինքը իւր անձը չէ գըրկում դորանից:

բ. Անպարտող լըզնիկն. [Մտոր. Գլ. 21.]

Փըրկիչը միանգամ առաւօտուն գալիս էր Բեթանիայից Երուսաղէմ. ճանապարհին տեսանելով մի թըզենի, մօտ եկաւ և որոնումէր պըտուղ, բայց ոչինչ չը գըտաւ բաց ի տերևից: Տէրը մտածելով՝ թէ այս ծառի տեղը կարող էր բըռնել մի այլ ծառ որ ոչ թէ միայն տերևազարդ էր, այլև զօրացուցիչ պըտուղներով պիտանի էր, խօսեց այսպէս. Թող այսուհետև չը լինի քեզանից ոչինչ պըտուղ. և թըզենին չօրացաւ խնդին:

1. Արտօքին ցոյցը իտարւմէ շատ անգամ:

Առաջին էճառքը.

Ով որ բարեգործ չէ, չէ ժառանգելու յաւիտենական երանութիւնը. մեր գործերովը կը ճանաչէ մեզ Ատուած: Այլև՝ թըզենին չօրացուցանելով կամք ունէր Յիսուսը հայելի օրինակով ցու-

ցանկէլ իւր աշակերտներին, թէ հաւատաւորին կարելի էր ամբնայն բան:

Ք. Այգոս Տըշակները. [Ղոհ. Գլ. 20.]

Մի մարդ այգի տընկեց և յանձնեց նորան մըշակների. բայց ինքը գընաց ճանապարհ: Այդեկու թի (այդու պըտուղըը քաղելու) ժամանակը հասած՝ տէրը ուղարկեց իւր ծառայ, որ ըստանայ այգու պըտուղըը: Մըշակները ծեծեցին նորան և արձակեցին դատարկաձեռն: Ուղարկեց միւս ծառայ, բայց ինչ որ հանդիպել էր առաջինին, հանդիպեց և սորան, վերջապէս՝ այգու տէրը ուղարկեց իւր սիրելի որդին, կարծելով թէ մըշակըը կը պատկառեն սորանից: Բայց անըզգամ մըշակները մտածելով՝ թէ սա է այգու ժառանգը, և ըսպանելով նորան՝ ժառանգու թիւնը իւրեանց կը մընայ, գուրս հանեցին նորան այգուցը և ըսպանեցին: Ապա խօսեց Յիսուսը. ինչպէս կը վարվի այգու տէրը այն մըշակների հետ. մի՞ թէ չէր գայու նա՞ որ կորուսանէ չարագործ մըշակները և իւր այգին յանձնէ միւսներին:

Առաջին էմադոսը.

Աստուած ուղարկեց իւր որդին աշխարհ՝ կարծելով թէ մարդիկը կը լըսեն նորան, թէսէտև յառաջուց ուղարկած մարգարէքը արհամարհել էին և ըսպանել էին. բայց և Աստուծոյ որդին ըմբըռնեցին և ըսպանեցին. բայց վայ նոցա որոնց ձեռքով պիտոյ է նա մահ գըտանէ:

Քո. Մեծադուանը և Ղազարոսը. [Ղոհ. Գլ. 16.]

Կար մի մեծատուն մարդ որ փառաւորապէս ըզգեստաւորովումէր և ամենայն օր առատապէս ուրախ էր: Կորա գըրան մօտ ընկած էր մի աղքատ մարդ՝ Ղազարոս անունով, որ խօցեցրով պատած ցանկանումէր միայն կերակըրվիլ այն փըշրանքներովը որ մեծատուն մարդու սեղանից վայր էին թափվում: Տըխնուր էր այս ցաւազար աղքատի վիճակը. շըները գալիս էին և լիզումէին նորա վէրքերը: Մեռա Ղազարոսը, և հրեշտակները տարան նորան Աբրահամի գոգը: Մեռա և մեծատունը. բայց երբ որ գըժոխքի մէջ տանջվումէր, տեսաւ հեռուից Աբրահամը, և Ղազարոսը նըստած նորա գոգումը: Չայն տուեց. Հայր Աբրահամ, ողորմիր ինձ և ուղարկիր Ղազարոսը որ իւր մատի ծայրը թաց առնէ ջըրի մէջ և զովացընէ իմ լեզուն, ըստ որում պատախ-

վումեմ' այս կրակի մէջ: Աբրահամը պատասխան տուեց. Ո՛րդի, միտք բեր՝ որ դու քո կենդանութեան ժամանակը վայելցցիր քո բարութիւնքը, և Ղազարոսը չարչարանքի մէջ էր. այժմ' սա միւրթարվումէ այս տեղ, և դու այդ տեղ պապակվումես. թող այդ բանը. մեր ու ձեր մէջ՝ մեծ փոս կայ, և ոչ ով կարող չէ այս կողմից դէպ ի ձեզ անցանել, և ոչ ձեր կողմից՝ դէպ ի մեզ: Ապա ո՞վ հայր՝ աղաչեց մեծատունը՝ արձակիր Ղազարոսը որ դրնայ իմ հօր տունը և իմ հինգ եղբօրներին վկայութիւն տայ և քարոզէ՝ որ մի՛ դուցէ թէ և նորա հասանեն այս տանջանքին: Աբրահամը ասաց. նորա ունին Մովսէսը և մարգարէքը՝, թող նոցա լրսեն: Ո՛չ. հայր Աբրահամ՝ պատասխանեց մեծատունը. մինչև մեռածներիցը չը գրնայ մի մարդ նոցա մօտ, չեն ապաշխարելու: Աբրահամը ասաց. եթէ Մովսէսին և մարգարէներին լրսող չեն, ապա չեն լրսելու ոչ ովի՝ թէպէտև զերեզմանիցը յետ դառնար:

1. Ոչինչ մարդ չի աղարանց և չի դատադարտի Աստուծոց, ըստ ուրում աղբաս կամ հարուստ էր աշխարհիս վերայ: Գործերին միայն նայելով դատումէ Աստուած:
2. Արդարադատ է Աստուած. նա յուխտենախան կեանքումը միւս անգամ հաւատարումէ այն բաները՝ որ այս կեանքումըս ձախ ու ծաււ էին:
3. Բարեգործքը և չարագործքը՝ երկրկրումը ոչինչ հազարութիւն չունին միմեանց հետ: Եթէ կամենումեն որդիները իւրեանց վախճանեալ բարի ծնողների անտութեանը արժանանալ, պիտոյ է աշխատեն՝ որ այնպէս բարի լինին, ինչպէս նոքա էին:
4. Եթէ մտածէինք, և՛ ինչպէս հարկն է՝ ճանաչէինք այն տղալի վիճակը որի մէջ ճըշումէ մեզ մեղքը, ապա աւելի քան՝ կը պատերապմէինք ընդդէմ սոյս:
5. Աստուած՝ մարդու առաջըը դրել է բաւական հընարներ և ճանապարհներ բարի դառնալու. բայց եթէ մարդըս չէ գործ ածում նորանց, ինքն է պարտաւոր: Անտուր հրաշքներ և նըշաններ նորա դարձի համար չէ կարող նա տանել. բաւական էր, ինչ որ մինչև այժմ' արած էր:
6. Բայց դուք որոնց տուած է աւելի մեծ իմաստութիւն՝ աստուածային ճըշմարտութիւնքը ճանաչելու համար, կամ դուք որ ձեր մեղքերի ողբալի հետեանքը ըղձալով այս կեանքումըս՝ իմանումէք թէ ինչ ահաջուցիչ կերպով պատժվումէ յանցաւորութիւնը, աղաչելով ձայն տուեցէք նոցա որ մալրվումեն. յետ դարձէք՝ որ չը դայիք այն ասնջանքի օթեանը:

Աստուծոյ Բնութեան.

Նորա որ արտասուբով են սերմանում, կը հընձեն ուրախութեամբ: Պատճառ որ չը կայ այս աշխարհումըս կատարեալ բան. սորան կը գտանենք վերեւումը. այն տեղ ամենայն բան կը հաւասարվի: Երանի այն մարդուն որ համբերութենով տանումէ կեանքի վըշտին և չքաւորութեանը, և հաւատարիմ է մընում իւր Աստուծուն և իւր պարտականութեանը: Վատարեալ վեճակը կը տեսանէ անմահութեան աշխարհումը և կը պըսակվի բաղդատորութեամբ և երանութենով:

6.

Յիսուսի Կըրպանքը.

Ինչպէս Յիսուսի Քրիստոսի խօսուածքը լինելով հասկանալի, սիրտ շարժող և իւրեանց խելութեամբը հաւանեցողիչ՝ շատ ոյժ և զօրութիւն ունէին իւրեանց մէջ. բայց որովհետեւ Յիսուսը գիտէր չըրէից ազգի կամակոր բարբը, ինչպէս ինքը ասումէր նոցա յաճախ եթէ նըշաններ և արուեստներ չը տեսանէք, չէք հաւատում, վասն այս պատճառի իւր աստուածային առաքելութիւնը հաստատելու համար՝ անսովոր գործեր շատ գործեց, այնպիսի զարմանալի գործեր, որ ոչինչ մարդ բաց ի նորանից կարող չէր առնել, որ և Յիսուսը միշտ այնպէս տնօրինեց որ նորա հրաշագործութեններովը թեթեւանայ նոյնպէս տառապեալ մարդկութեան վիշտը: Բայց նա երբէք գործ չը դըրեց իւր աստուածեղէն զօրութիւնը՝ որ ըսքանչելիք առնելով՝ նորասիրութիւն զարթուցանէ, կամթէ պատիւ և հարըստութիւն առնու մարդուց: Այդպիսի հըրաշքներ Յիսուսը չէր առնում երբէք, եթէ յառաջուց չունէր վըկայութիւն աղաչաւորների ամուր հաւատի, ապաշխարութեան և ուղղութեան մասին: Եւ մարգարէքը նորանից յառաջ արած էին հըրաշքներ, բայց այն զանազանութենով, որ Յիսուս Քրիստոսը որպէս Դաժի ոչդէ չը՝ առնումէր այդ հըրաշքները իւր յատուկ զօրութենովը, բայց մարգարէքը՝ յառաջուց կարողութիւն ըստանալով Աստուծուց: Յիսուսի շատ հըրաշքները պատմումէ մեզ Սուրբ գիրքը՝ աւետարանների մէջ. յիշատակենք այս տեղ աւելի դըլխաւորները նորանից:

.. Յիսուսը՝ ըսքը Էրեւանի Գիւնի. [Յուն. Գլ. 2.]

Յիսուսը՝ անմեղ ուրախութեններին թըշնամի չէր. այդ մա-

սին վերայութիւն գրբեց այն բանովը որ իւր մօր և աշակերտների հետ միասին յանձն առաւ հարսանիք զընալ Գալիլիայի Կանա թաղաքումը: Հարսանիքի հացիերութեան վերջումը պակասեց զինին: Յիսուսի մայրը սորա մասին տեղեկութիւն տուեց նորան: Յիսուսը, թէպէտ ըսկրգբումը անհաւան գտանվելով իւր մօր ըշտապողութեանը՝ հրամայեց ըսպասաւորներին որ ջըրով լըցուցանեն այն կըձեայ թակիլիները որ հիւրերի ձեռք լուանալու համար կային այն տեղ: Ապա՝ խօսեց այսպէս. առէք այդ թակիլիները և տարէք տաճարպետի մօտ: Երբ տաճարապետը այն զինի փոխված ջըրիցը ճաշակեց՝ զարմացաւ թէ ինչ տեղից էր այն. գանչեց իւր մօտ փեսան, և ասումէր. ամենայն մարդ անոյշ զինին յառաջագոյն է տալիս իւր հիւրերին, և երբ սոքա արբեցած էին, այն ժամանակը դուրս է բերում և ցածը. բայց դու անոյշ զինիդ պահել ես մինչև այժմ: Այս՝ առաջին հըրաշքն էր որ գործեց Յիսուսը և յայտնեց իւր փառքը: Եւ նորա աշակերտքը հաւատացին նորան:

1. Կամակորութեանով, հըպարութեանով կամ կեղծաւորութեանով, որ կարծուակիր թէ կը վայելէին քս վիճակին, մի՛ խափանիր քս ընկերի անևեղ ուրխութիւնքը:
2. Եւայնր միշտ, թէ ինչ բան պակաս էր քս ընկերին. բայց օգնիր միշտ այնպիսի կերպով որ ամօթալի և զըժուարացուցիչ չէր այն մարդուն, որին կամենումես օշնել:
3. Մի՛ ըտպտիր, մինչև քեզանից բարեգործութիւն պահանջեն. բայց ընտրեր յաջողակ բոլէն այդ բանի համար:
4. Բարեկամութեան և սիրոյ գործերով շատ ճեշտ գըտանումներ ուրիշների հաւատը:

Բ. Հառճայելէ հարեալսպէորը. [Մատթ. Գլ. 8. Ղուի. Գլ. 7.]

Հոռմայեցոց պահապան զինուորների մէջ Կապիտանաում թաղաքումը՝ կար նոյնպէս մի հարիւրապետ որ պատուելի էր ամենեցուն աչքին, ըստ որում սէր ունէր Հրէից ազգի հետ և շինել էր նորա համար մի ժողովըրդանոց (աղօթատեղի Հրէից յունական բառով Սիւնագոգէ ասացեալ): Այս հարիւրապետի պատուական ծառաներից մինը սաստիկ հիւանդացած և մեռանելու մօտ լինելով՝ ցանկանումէր տէրը պահպանել իւր ծառայի կեանքը Յիսուսի հրաշագործ զօրութեանով՝ որի համբաւը լըսած էր: Բայց հեթանոս մարդ լինելով՝ չէր համարձակվում ինքը գալ Յիսուսի մօտ և խընդրեց Հրէից իշխաններից որ աղա-

չեն Յիսուսը գալ և ապրեցուցանել իւր ծառան: Սորա ևս կամենալով իւրեանց երախտադիտութիւնը ցոյց տալ այն մարդուն, դիմեցին Քրիստոսի մօտ և աղաչելով նորան՝ ասումէին. արժանի է այն մարդը՝ որ այդ շքանորհք առնես նորան: Յիսուսը ճանապարհ ընկաւ դէպ ի Հոռոմայեցոց հարիւրապետի տունը և շատ հեռի չէր նորա օթեանից՝ երբ որ հարիւրապետը յառաջ ուղարկեց իւր բարեկամները որ իւր բերանով ասեն Յիսուսին. Տէր, աշխատ մի լինիր. արժանի չեմ ընդունել քեզ իմ տան մէջ, և այս պատճառաւ չը համարձակեցայ քո մօտ գալ. ասսի միայն խօսքով, և իմ բարատաւորը կը բըժըշկվի. ինչպէս ես զինուորներ ունիմ ձեռքիս տակումը, և որին ասումեմ՝ զընս. զընուձէ; որին ասումեմ, եկ. գալիս է, կամ արա՛ այս բանը, և առնումէ: Յիսուսը զարմանալով այս հեթանոսի այդքան ամուր հաւատի վերայ, ասաց իւր հետ եկողներին. Ճըշմարիտը ասեմ ձեզ, այսչափ հաւատ խորայէլի մէջ չեմ տեսած ես: Հարիւրապետի ծառան առողջացաւ իսկոյն, երբ որ ասաց Յիսուսը հարիւրապետին. զընս, ինչպէս որ հաւատացել ես դու, այնպէս ևս կը լինի քեզ:

1. Միրց և զըթութեան մասին դէպ ի հաւատարիմ ծառայը՝ հետեւեւ համայեցի հարիւրապետի օրինակին:
2. Մանայն բարեգործութեամբ որ յաւաճանումէ մեզանից, դարձեալ ճառագարս է բայվում մեզ՝ բարեբարութիւն ցոյց տալու ուրիշներին. և սա ամենաբար վարձարութիւնն է բարի մարդու համար:
3. Մանայն յարմար միջոց գործածաւ քո երախտադիտութիւնը յայտնելու համար:
4. Գովիր լաւ բանը ինչ մարդու մէջ ևս տեսանէիր, թէ բարեկամի, թէ թըշնամու մէջ:
5. Մի՛ յարտըր՝ երբ իւրնորումն քո օշնութիւնը՝ ձեւընտու լինել տաւադեալ մարդերին. մի՛ մտածիր՝ թէ կայ դու ևս ժամանակ:
6. Շատ անգամ՝ մեր գործերի բարի դիտաւորութիւնըք ուրանումն աւաւերպէս նքա որոնց օղտի համար էին նքա, բայց ուրիշները իմանումն յարգել նորանց:
7. Համարձակապէս խօսումէր Յիսուսը այն ընդդիմութեան մասին, որ նորա վարդապետութիւնը դտանումէր խորայեցոց ազգի շատերի մէջ:
8. Արդարութիւն գործիր, և ոչ ովից մի վախեցիր:

Գ. Թագաւորացի Դաւիթի մասին. Մշխարհահմէ. [Յովն. Գլ. Գ.]

Եւ Դաւիթիացիքը առաւելապէս ջերմահաւատ գրտանվեցան դէպ ի Յիսուսի վարդապետութիւնը բան թէ Հրէաստանի բնա

կիչքը որոնց դարանագործութենից պիտոյ էր Յիսուսին ըզդու-
շանալ շատ անգամ:

Պատահեց միանգամ որ Յիսուսը Սամարիայից դարձեալ
եկաւ Կանա քաղաքը Գալիլիայի, և մի թաղաւորազն Վափառնաում
քաղաքից զիմեց նորա մօտ որ աղաչէ նորան դալ և բըժըշկել
իւր որդին որ մերձ է մահ հիւանդ էր: Յիսուսը կամենալով յա-
ռաջուց փորձել այս մարդը, ասաց. «եթէ նըշաններ և արուեստ-
ներ չը տեսանէք, չէք հաւատում դուք»: Տառապեալ հայրը
չը հրաժարվեցաւ. կըրկին անգամ աղաչեց. Տէր, արի, մինչև մա-
նուկըս չէ մեռած: Գրնա՛, քո որդին կենդանի է՛ պատասխանեց
նորան Փրկիչը: Հայրը հաւատալով այս բանին գընաց: Գեռևս
տուն չէր հասած, որ ծառայքը աւետիք բերեցին նորան՝ թէ նո-
րա մանուկը կենդանի է: Հարցըրեց թէ ո՞ր ժամուն առողջացաւ
հիւանդը. ասացին. երէկ եօթներորդ ժամուն. իմացաւ հայրը, որ
այն ժամուն առողջացել է իւր զաւակը, երբ Յիսուսը ասած էր
նորան. քո որդին կենդանի է, և սորանից եզրախակեց, որ մարդ-
կութեան աստուածային բարեկամը հեռուից ևս փըրկուէտ ներ-
գործել է նորա որդու առողջութեան վերոյ: Կա և նորա բոլոր
տունը հաւատաց Ազատողին:

1. Բարեբար զբանկելուցը յառաջ փորձեր մարդը, արդեօք արժանի՞
կամ կարօտ էր նա քո բարեբարութեանը:
2. Թե՛պէտ և տըրտութեան նըշան էր՝ որ այն թաղաւորազնը կարծու-
մար թէ պիտոյ էր Քրիստոսին ինքնին ներկայ զբանկել Նորա զաւու-
կին օչնելու համար. բայց Յիսուսը այս մասին ներտըմտտ լինելով՝ ան-
տես չարեց այն տաղնապետ ծնողն խընդիրը:
3. Հօր համար ծանր չէր երկար ու ձիւ ճանապարհ գընալ՝ իւր հիւանդ
զաւակն համար փըրկութիւն բերելու:
4. Մի բարեգործութիւն՝ շատերի սիրտը քարշումէ գէպ է մեր կողմը:

Գ. Յիսուսը կէնք հայտն է երկու յեկնով կըրտնոյն-ով 5,000 հարց. [Մարտ. 4: 14].

Մենայն տարի հազարներով ժողովուրդէին մարդիկ Երու-
սաղէմի մէջ որ զատկի տօն կատարեն այն տեղ. և այս միջոցովը
մի փոքր աշխատութիւն յանձըն առնուելով գընումէին լըսելու
Յիսուսի Կաղտեցոյ վարդապետութիւնքը: Միանգամ Յիսուսը՝
Յովհաննէս մըկըրտչի գըլխատմանից յետոյ՝ անցանելով Գալի-
լիացոց ծովիցը՝ իջևանեց Տիրբրիա քաղաքի մօտ, և գտանելով
այն տեղ մի մեծ բազմութիւն՝ իւր աշակերտների հետ միասին

հանգրտացաւ մի ծովեզերեայ սարի վերայ: Աչքը վեր բարձրացրեց և տեսաւ որ գալիս է մի ահագին ժողովուրդ. գութը շարժվեցաւ՝ մտածելով նոցա թերի և անկատար կրօնագիտութիւնը և ըսկրսեց ասել նոցա մի երկար քարոզ, որին մտադիւր (յօժարութեամբ) ունկրնդիր էր բազմութիւնը: Երեկոյին ասացին Յիսուսին իւր աշակերտքը. տեղըս անապատ է, և օրը տարածամեալ է. արձակիր ժողովուրդը որ գրնայ կերակուր գընէ իւր համար շքեղացի գիւղերումը: Յիսուսը հրամայեց աշակերտներին՝ ուտելիք տալ նոցա. աշակերտքը ասացին. այդպիսի մեծ բազմութիւն կերակրելու համար հազիւ թէ բաւական էր 200 դահեկանի հաց. բայց մեք ունինք միայն հինգ գարեղէն՝ հաց և երկու ձուկն: Տէրը հրամայեց որ բերեն ուտելիքը և բազմեցուցանեն (նըստեցընեն) ժողովուրդը խտտի վերայ. ապա վեր առեց այն հացը և ձուկը, օրհնեց և տուեց աշակերտներին որ բաժանեն ժողովրդին. կերան ամենեքեան և լիացան, և հացից մընացին դեռևս այ՛քան կոտորներ, որ նորանցով լըցուցին 12 սակառիք (ամաններ): Ժողովուրդը տեսանելով այս հրաշալի անցքը, ասումէր. «սա է ճըշմարիտ մարգարէն, որ գալոց էր յաշխարհ»: Աս հրաշքից յետոյ Յիսուսը կատարեց մի այլ ըսքանչելիք:

Երբ որ Յիսուսը կերակրել էր ժողովուրդը, աղօթելու համար առանձնացաւ մի սարի վերայ, բայց յառաջուց նաւով ուղարկած էր իւր աշակերտները դէպ ի Կաթառնաում: Գիշերին ծովի վերայ հակառակ հողմ վեր կացաւ. բայց նաւը բըսան և հինգ կամ երեսուն ասպարէզ հեռացած լինելով ցամաքիցը՝ յանկարծ տեսան աշակերտքը որ Յիսուսը ծովի երեսին գընալով մօտենումէ նաւին. զարհուրեցան կարծելով թէ առաջօր մի բան է, և ահ ու դողից աղաղակեցին. խոյնի խօսեց նոցա հետ Յիսուսը՝ ասելով. բաժասիրտ կացէք, ես եմ, մի վախենաք: Լըսելով Յիսուսի ձայնը, սպտասխանեց Պետրոսը. Տէր, եթէ գուես, հրամայիր ինձ որ գամ ջրի վերայով քո մօտ: Ասաց Յիսուսը. արի. Պետրոսը գընաց ջրի երեսին և մօտեցաւ Յիսուսին, բայց՝ մի սաստիկ հողմ վեր կենալով՝ զարհուրեցաւ և կամենումէր ընկըզմել. ձայն տուեց Յիսուսին. Տէր՝ փըրկիր ինձ: Յիսուսը ձեռք ձըգեց նորան՝ ասելով. թերահաւատ, ինչու երկրբոսեցիր: Երբ որ նաւի մէջ մըտան, հանդարտեց հողմը և նաւի մարդիկը մօտեցան և երկրբարգութիւն տալով ասումէին. «արդարև Աստուծոյ որդի ես դու»:

Յիսուսի փըրկաւէտ հրաշագործութենների համբաւը տաւ.

րաժվեցաւ օրէ օր առաւել, և ամենայն տեղից բերումէին նորա մօտ ցաւադարներ, և ով որ մերձենումէր նորա հանդերձի քը-ղանցքին (փէշին)՝ առողջութիւն էր գրտանում:

1. Մի բանի հետ ծանօթանալու համար մի՛ վախեցիր ոչինչ աշխատանքից, ոչինչ ճանապարհից և ոչինչ նուիրաբարձութենից:
2. Յիսուսի արքամութիւնը իւր բարեկամի Յովսէփին մերկրտչի մահու վերայ պատճառ եղաւ նորա հեռանալուն մի անապատ անդ:
3. Թեւեղեաւ ատուածային օգնութեան սպասողները անխանդիման գրած լինէին մեր առաջը, այնուամենայնիւ մարդը շատ անգամ ցուցանում է իւրեան՝ փաթուղի:

Ի. Մէ՛ այնքէ՛ն Կրօնի ոգիքէ՛ն Կայսրի սուրբութիւնը. [Ղուկ. Գլ. 7.]

Յիսուսը ճանապարհորդելով զէպ ի Էրուսաղէմ՝ հասաւ մի փոքր քաղաքի Կային անունով: Քաղաքի գրբանը մօտենալով՝ տեսաւ որ մի մեռեալ գուրս են տանում. և մի այրի կին գրնումէր զաղաղի հետեիցը՝ ըստ որում՝ նորա մի հատ մխիթարութիւնը՝ իւր սիրելի որդին՝ զերեզման էին տանում: Մխիթար էր մայրը և բազմութիւնը մասնակից էր նորա մայրական ցաւին: Յիսուսի դալթը շարժվեցաւ այն կրնօջ տառապեալ վեճակի վերայ. նա խօսեց զէպ ի մայրը. լաց մի՛ լինիր, և հրամայեց զագաղ տանողներին զաղար առնուլ: Դէպ ի մեռեալը ձայն արձակեց այսպէս. պատանի՛, քեզ եմ առւմ. վեր կաց: Մեռեալը վեր կացաւ, նըստեց և ըսիրսեց խօսել: Յիսուսը յանձնեց որդին իւր մօրը: Բոլոր ժողովրդի վերայ ահ ընկաւ. զարմանալով և հիանալով փառաւորումէին Աստուած, և ասումէին. «մի մեծ մարգարէ երեւել է մեր մէջ. Աստուած իւր ժողովրդին այցելութիւն է արել»:

1. Ոչինչ մեռածի կամ զերեզմանի մօտից անց չք կենսառ առանց մօտեւելու քո՛ գուցէ թէ մօտեցած վախճանի վերայ: Ըտտեղ ըտտեղ նկարագրերը մըտքով՝ սրկէս թէ գու զերեզմանի մօտ գրած էիր, և քո տակերքը ինչոյնումէին զէպ ի հող:
2. Մասնակից գրտանլիւր օտարի ցաւին, աշխատելը թեթեւացնել նորան:
3. Ինչքան երանացուցիչ խընդութիւն էր մեր սըրտի համար՝ եթէ կարող էինք մի մօր սրդի՛ մեր ձեռովը փըրկած՝ միւտանգամ տալ նորան:
4. Ո՛վ քրիտոսնայ՝ ոչինչ յարմար միջոց ձեռքից մի՛ թող, եթէ կարող էիր քո եղբարը հոգևոր և մարմնաւոր վրտանղից ազատել:

Գ. Քանոնայէ՛ն Կէնը. [Մատթ. Գլ. 15.]

Յիսուսը կամենալով հեռանալ Փարիսեցոց հալածանքից՝

միանգամ ճանապարհ ընտրեց Տիւրոսի և Միգոնի (որ Փիւնիկիայի քաղաքներ էին) կողմերովը: Մի քանանացի կին որ լքած էր Յիսուսի բարանչելագործ զօրութեան համբաւը՝ դուրս եկաւ և ազազակումէր այսպէս. ողորմիր ինձ Տէր, որդի Դաւթի. իմ աղջիկը տան ջվումէ դիւահարութեանով: Յիսուսը պատասխան չը տուեց այն կընծջը: Բայց որովհետեւ սա չը դադարեց ազազակելուց և աշակերտքը խընդրեցին Յիսուսից որ արձակէ այն անհանգիստ կինը, խօսեց Յիսուսը այսպէս: «Ես ուղարկած եմ միայն խարայել լի տան կորուսեալ ոչխարների մօտ»: Բայց քանանացի կինը երկըրպազութիւն տալով Յիսուսին՝ կրրկին անգամ ազազեց ասելով. Տէր, օգնիր ինձ: Տէրը խօսեց այսպէս. «Բարեք չէր երեխաներից խըլել հացը և տալ շքերին»: այս՝ քառ երևութին՝ խիստ նմանախօսութեանովը անյոյս չեղաւ այն կինը, այլ շատ քաջ պատասխան տուեց. Այո Տէր, շունք ևս կերակըրվումեն իւրեանց տիրոջ սեղանից թափված փըշրանքներովը: Այսպիսի ամուր, անխախտելի և խըստութեամբ փորձած հաւատ դէպ ի իւր օգնականութիւնը՝ չը կարողացաւ Յիսուսը անվարձ թողուլ. ով կին դու, ասաց նա՝ մե՞ծ է. քո հաւատը. թնղ լինի քեզ, ինչպէս որ կամենումես: Կայն ժամուն առողջացաւ քանանացի կընծջ աղջիկը:

1. Կերութիւնը և սերը յալթումեն զանազան յաւաճուց արմատացած մուր կարծիքների, և մարդերը աւելի մօտեցընումեն միմեանց:
2. Ազաչանք արա ուրիշների համար, բայց ճըշմարխ ցաւակցութեան աղաչաւ, և ոչ թէ՛ մի ծանրութենից կամ անսխորժ բանից ազատելու համար:
3. Այն կերպը՝ ինչ կերպով Յիսուսը ընդունեց այն քանանացի կինը, երևումէր խիտ, բայց օգտակար էր և խըստակն:
4. Հտոտտուն հաւատը վարձատըրվումէ. յոյսը չէ թողում ամօթով լինել:

է. Յայրոսի աղջիկը և Ապղարոսի յայրանիւնը.

[Յովհ. Գլ. 11. Մարի. Գլ. 5.]

Հէկից ժողովըրդապետներից մինը եկաւ միանգամ ազաչել Յիսուսը որ գայ և բրժըչկէ նորա մերձ ի մահ հիւանդ աղջիկը: Ազատիչը գընաց հօր հետ միասին. բայց երբ որ մօտեցած էին Յայրոսի տանը, ծառան լուր բերեց ժողովըրդապետին, թէ մեռաւ. քո դուստրը, ուրեմն միւս ինչ աշխատութիւն ես տալիս վարդապետին: Յիսուսը սիրտ տուեց ծընողին՝ ասելով. մի վախեցիր, բայց հաւատա՛ միայն: Իւր երեք աշակերտները Պետրոսի, Յակովբոսի և Յովհաննէսի հետ ներս մըտաւ ժողովըրդապետ-

աի տունը և տեսա այն տեղ մեծ ամբոխ, լալականներ և սաստիկ աղաղակ: Հրամայեց դուրս հանել բաղմութիւնը, և ինքը ծրնողներին և իւր հետ եկողներին հետ ի միասին մտաւ այն սենեակը ուր գըրած էր մանուկը. բրոնելով նորա ձեռքից՝ ձայն արձակեց. աղջնի՛ դու, քեղ եմ ասում՝ վեր կաց, իսկոյն վեր կացաւ աղջկը. ապա հրամայեց Յիսուսը որ հաց տան նորան ուտելու:

Մի նմանապիսի հրաշագործութիւն կատարեց Յիսուսը Բեթանիա քաղաքումը: Այս տեղ հիւանդ էր Յիսուսի մի շատ սիրելի բարեկամը՝ Ղազարոս անունով. սորա քոյրերը լուր ուղարկեցին Յիսուսին, թէ նոցա եղբայրը վրտանդի մէջ է: Յիսուսը ասելով՝ թէ այս հիւանդութիւնը մահաբեր չէ, երկու օր յետոյ աւ այն տեղ, ինչ տեղ համբաւ էին բերել նորան: Այդ խօսեց Յիսուսը իւր աշակերտներին հետ. մեր բարեկամ Ղազարոսը քընել է. գընումեմ որ զարթուցանեմ նորան. աշակերտքը չը հասկանալով իւրեանց վարդապետի միտքը՝ պատասխանեցին. եթէ հիւանդի քուռը եկել է, ուրեմն կ'ապրի. բայց Յիսուսը ասաց յետոյ յայտնապէս. Ղազարոսը մեռաւ, և ես ուրախ եմ որ ներկոյ չէի նորա մահու ժամանակը, ըստ որում այժմ կը հաւատաք ինձ: Երբ Յիսուսը աշակերտներին հետ եկաւ Բեթանիա, տեսաւ որ իւր հանգուցեալ բարեկամը ամիտիւն էն գերեզմանում, և ծանօթները միթիթարութիւն խօսելու ժողոված էին նընջեցելու Մարթա և Մարիամ քուրերի մօտ: Մարթան յառաջ գընաց Յիսուսին և ասումէր գանգատելով. Տէր՝ եթէ այս տեղ հանդիպած լինէիր, իմ եղբայրը մեռանելու չէր. բայց գիտեմ և այժմ որ Աստուած կատարելոյ է քո խընդիրը: Յիսուսը ասաց Մարթային. քո եղբայրը յարութիւն կը ստանայ. գիտեմ՝ ասաց Մարթան՝ որ նա յարութիւն կ'առնու վերջին օրումը. ո՛չ՝ ասաց Յիսուսը. ես եմ յարութիւն և կեանք, ով որ ինձ կը հաւատայ, թէ և մեռանի, կը կենդանանայ. հաւատումես դու սորան. պատասխանեց Մարթան՝ այո՛ Տէր. ես հաւատացել եմ որ դու ես Քրիստոսը՝ Աստուծոյ որդին: Այդ գընաց Մարթան գանջելու իւր Մարիամ քոյրը որ իւր բարեկամների հետ իսկոյն եկաւ և գանգատելով պատասովեցաւ Յիսուսի ոտքերին: Տիրջ սիրտը խըռովեցաւ այս տըխուր տեսարանի վերայ. հարցըրեց թէ որ տեղ էք գըրել Ղազարոսի մարմինը. ասացին. եկ և տես: Յիսուսը արտասովեց, և Հրէայքը տեսանելով նորա լացը, ասումէէն. տեսէք թէ որչափ սէր ունէր Ղազարոսի հետ: Ղերջապէս եկաւ Յիսուսը այն տեղ ուր թաղած էր Ղազարոսը, և հրամայումէ որ քարը վեր

առնուն գերեզմանի վերայից. Մարթան ասումէ. Տէր՝ Ղազարոսի մարմինը հոտած կը լինի, ըստ որում չորեքօրեայ է. պատասխանեց Յիսուսը. չասացի՞ քեզ՝ որ եթէ կը հաւատաս, կը տեսանես Աստուծոյ փառքը: Քարը բաց առած, Յիսուսը ըսկրսեց աղօթել դէպ ի Աստուած և ասել. Հայր՝ շնորհակալ եմ քեզանից որ դու լըսեցիր ինձ այս ժողովըրդիս համար, որ կանգնած է իմ չորս կողմը. յետոյ բարձրը ձայնով աղաղակեց. Ղազարոս, վեր կաց և դուրս արի. մեռեալը խկոյն դուրս եկաւ գերեզմանից՝ ոտերը կապած, ձեռքը երիզապընդեալ և երեսը վարչամակապատ. արձակեցէք զորան՝ ասաց Տէրը, և թողէք որ գընայ: Հրէաներից շատերը տեսանելով Յիսուսի դործը՝ հաւատացին նորան. բայց երբ որ այս հրաշագործութեան համբաւը հասաւ Փարիսեցոց ականջը, խորհուրդ արեցին ըմբռնել Յիսուսը և ըսպանել Ղազարոսը, պատճառ որ սորա յարութիւնը մեծ գըղըրդումն էր ձըգել ժողովըրդի մէջ:

1. Ինչքան հանդարտեցուցիչ էր մեր ցաւին, եթէ մեր կորուսեալ ազգականի մահը կարող էինք համեմատել մի քնի, որից յետոյ պիտոյ է նա արթնանար:
2. Ղազարոսի կենդանութիւնը ճանաչիւր որ, էս մինը այն մեծամեծ հրաշքների մէջ, որնցով Տէրը կամենումէր անտարակոյս հաստատել իւր աստուածային աւտօրելութիւնը: Ղազարոսի մարմինը ըսկրսել էր արդէն հոտել:
3. Համբերութեամբ տարաւ Յիսուսը այն յանդիմանական խօսքերին որ Ղազարոսի քոյրքը՝ ցաւելով իւրեանց եղբօր մահու վերայ՝ ասացին Յիսուսին. նոցա արածը իրաւ չէր, ըստ որում չը գիտէին Յիսուսի յատնալու պատճառը:
4. Փարիսեցոյ համար ատելի էր օտարի բաղդաւորութիւնը. նախանձ և երկիւղ մաշումէին նոցա սիրտը:
5. Ամբարբշտութիւնը և վրէժխընդրութիւնը չէ ինչպում և անմեղներին որ հակառակ էին նոցա չար խորհրդների կատարմանը:

Ը. Արտաճառքի Բե՛նէկեղոս աստղային հօդ. [Յովն. 4. 5, 5 - 15.]

Երուսաղէմ քաղաքումը Պրորատիկէ (այսինքքն՝ ոչխարների մաքրութեան համար) աւազանի մօտ լուացարաններ կային՝ զանազան ցաւերով հիւանդների համար: Յիսուսը միանգամ Երուսաղէմումը լինելով՝ գընաց տեսանել այն լուացարանները. այս տեղ հանդիպեց մի անդամալուծի որ երեսուն և ութ տարի ցաւագար էր, և աղքատութեան պատճառաւ չէր կարողացել

յարմարաւոր ժամանակում օգուտ քաղել այս առողջարար ջրեր-
 ըիցը՝ որ այն միջոցումը միայն առանձին բժշկական զօրութիւն
 ունէին, երբ որ շարժվումէին: Այս հիւանդին հարցրեց Յիսու-
 սը. կամի՞ս ողջ լինել. պատասխանեց անդամայրձը. Տէ՛ր՝ չունիմ
 մի մարդ որ ինձ իջուցանէ աւազանը՝ երբ որ նորա ջրերը շարժ-
 վումէին, և մինչև ես պատրաստվումեմ, միւսները իջանումեն
 ինձանից յառաջ: Յիսուսը ասաց նորան. վեր կաց, ա՛ռ մահի՛ծըդ
 և գրնա՛: Կոյն ըոպէումը առողջացաւ այն մարդը, վեր առեց իւր
 մահի՛ծը և գրնաց: Հրէայքը տեսանելով այս բժշկագործութիւ-
 նը, բամբասումէին Յիսուսը՝ որպէս թէ անպատշաճ էր շաբաթ
 օրում այդպիսի գործ կատարել: Առողջացած անդամայրձը գը-
 նաց տաճար որ շընորհակալութիւն մատուցանէ Աստուծուն. և
 Յիսուսը հանդիպելով նորան տաճարումը, ասաց նորան. ահա՛ ող-
 ջացար, կրրիկն անգամ մի՛ մեղանչիր՝ որ աւելի չար բան չը պա-
 տահէր քեզ: Փարիսեցիքը ըստուգելով՝ որ այս հիւանդի բժշկա-
 կողը Յիսուսն էր, մտածումէին որ ըսպանեն նորան:

1. Փառաբանելի քո Աստուածը որ բնութեան մէջ գրբել է պղբան հը-
 նարներ՝ մարդու աւաղութիւնը նորոգելու համար:
2. Աղքատութիւնը աւելի տառապեցուցիչ է, երբ նորա հետ ընկերանումէ
 հիւանդութիւնը:
3. Մե՛ մուսցիր գոհութիւն մատուցանել Աստուծուն՝ երբ որ քո առող-
 ջութիւնը վերբափն դրած ես:
4. Ոչ ուրախութեան և մտմտեցութեան խորհրդով հարցնումէին Հրէ-
 այքը թէ ո՞վ էր այն հիւանդի բժշկողը, այլ նախանձու և ամբա-
 րըշտութեան պատճառով:

Ե. ՅԻՍՈՍԸ ԼՈՒՍԱՆՈՐ ԵՒ ԿՈՅ ԺԵՆՈՓ ԺԱՐԿՈՒ ՄԵՆԻ. (Յովն. Գլ. 9.)

Յիսուսը միանգամ Հրէաներիցը հալածվելով տաճարումը՝
 հեռացաւ և գրնումէր. այս միջոցումը տեսաւ մի տառապեալ
 մարդ որ ի ծընէ կոյր էր: Աշակերտքը հարցրեցին Յիսուսից.
 իւր, թէ հօր և մօր մեղքովն է՝ որ այս մարդը կոյր է ծընած:
 Պատասխանեց Յիսուսը. ո՛չ իւր, և ո՛չ հօր ու մօր մեղքովը. այլ
 պիտոյ էր որ Աստուծոյ կարողութիւնը յոյսնրվէր դորա վերայ,
 և ես գործէի այն գործը որի համար առաքված եմ: Այս խօսքից
 յետոյ՝ Յիսուսը թըրեց զէպի զեափն, կաւ շինեց թըրովը և ծե-
 փեց այն կոյր մարդու աչքերի վերայ, և հրամայեց նորան որ գը-
 նայ լուանայ Սիլովամ աւաղանումը: Այն կոյրը կատարեց ինչպէս
 ասած էր, և յետ դարձաւ լուսաւոր աչքերով: Կորա ծանօթնե-

րը զարմանալով այս բանի վերայ, հազիւ թէ կարողանումէին հաւատալ՝ թէ սա մի և նոյն մարդն է որ յառաջուց յայտնի էր նոցա :

Փարիսեցիքը համարձակվեցան արատաւորել (բամբասել) և այս հրաշագործութիւնը՝ ըստ որում շարաթ օրի մէջ պատահած էր : Այս հերիք չէր : Այն մարդը որի աչքերը լուսաւորվել էին, այլև նորա ծընողքը դատաստան տարան և հարցնումէին, արդեօք այս մարդը նոցա՞ որդին է. հայրը և մայրը ասացին, այո. բայց թէ ո՞վ է նորան տեսութիւն բաշխել՝ կարող է ինքը ասել, ըստ որում չափին հասած մարդ է : Սա համարձակութեամբ բերան բացեց իւր դատաւորների առաջին և խօսեց. այդ՝ մի ըսբանչելի բան է որ դուք չը գիտէք՝ թէ ո՞վ էր նա որ իմ աչքերը ըս բացեց. նա որ իմ աչքերը լուսաւորեց՝ եթէ չը լինէր Աստուծոյ առաքեալ՝ չէր կարող այդ դործը գործել : Փարիսեցիքը ամաչելով յանձն առնուլ իւրեանց ակնյանդիման տրկարութիւնը, դուրս վարեցին այն մարդը : Սորան միւսանգամ հանդիպելով Յիսուսը՝ հարցրեց. հաւատո՞ւմես դու Աստուծոյ որդուն. տեսութիւն գրտած մարդը իմանալով որ իւր հետ խօսողը՝ ինքը Յիսուսն է, խօնարհեց և երկրպագութիւն տուեց նորան :

1. Անկիրթ մարդիկ կարծումն թէ ձախորդութիւնը և վիշտը աւանձին պատիժ են Աստուծուց :
2. Ո՞վ որ կամենում է բամբասել միւսները, պատճառ է որոնում և շատ անմեղ բաների մէջ :
3. Բարեկարծութիւն առնելը՝ արդեւած չէ ոչինչ օրում :
4. Շատ մարդ կամք չունէր հատաստագէտ՝ ուռտ ասել, բայց վախնում է ասել և ճշմարտութիւնը. այդպիսիքը սովորաբար շահագիր էին այդ դժուարութիւնիցը ամենևին ազատել իւրեանց անձը :
5. Փարիսեցոյ նպատակը այն չէր, որ իմանային ճշմարտութիւնը. այն աւելի հաճոյ կը լինէր նոցա որ Յիսուսի ձեռով բըժըրչած մարդը զանցաւու լինէր նոցա կեղծաւոր խօսքին. վստք տուր Աստուծուն :
6. Պարտադատաշաճ պարտականութիւն էր միայն՝ իւր բարերարի անունը տալ և նորա դործը հրատարակել՝ թէև այդ բանը վրասնդաբեր էր մեր կեանքի համար :

†. Տարեդո- ասիլ դե-տարեհու-ե-ե-մ-ի- արարեալ էին. [Մարտ. Գլ. 9.]

Թիէ ինչքան մեծացել էր հաւատը դէպ ի Յիսուսի հրաշագործ գործութիւնը և դէպ ի նորա աստուածութիւնը, այդ բանը հաստատվում է այս անցքովըս : Մի կին 12 տարի չարչարվելով արիւնհոսութեամբ և ոչ մի բըժըրչից օգնութիւն չըստանալով՝

բայց ամաչելով՝ իւր հիւանդութիւնը խոստովանել հրապարակաւ, յոյս ունէր թէ շօշափելով Յիսուսի հանդերձը՝ առողջութիւն կը գրտանէ: Այս կինը՝ երբ որ Փրբիկիչը գընումէր Յայրուսի աղջըկայ մօտ, և մեծ բազմութիւն թափվումէր նորա քամակից՝ խառնըվեցաւ ժողովըրդի մէջ և շօշափելով Յիսուսի հանդերձի դրօշակը (ծայրը), խեղցն ցամաքեց նորա արիւնի աղբիւրը: Այս բանը խմացաւ Յիսուսը և ասաց. մի մարդ մերձեցաւ ինձ, պատճառ՝ ըզգումեմ ես որ ինձանից զօրութիւն դուրս գընաց: Այն կինը տեսանելով թէ իւր արածը ծածուկ չը մընաց, եկաւ դողալով և խոստովանեց Յիսուսին՝ թէ ինչ հիւանդութիւն ունէր և թէ ինչպէս շուտով առողջացաւ՝ մօտենալով նորան. բայց Յիսուսը այսպէս խօսեց. «քաջալերեանց դուստրը. հաւատք քո կեցուցին ըզբեզ. երթ ի խաղաղութիւն»:

1. Մարդուս գիտութիւնքը հատուկտոր բաներ են:
2. Բըժըշկիցը թաղուցանել իւր հիւանդութիւնը՝ սուտ ամօթ է:
3. Այն ցաւաւարեալ կինը մօտենալով Յիսուսի հանդերձին՝ առողջացաւ խեղցն: Տես՝ թէ ինչպէս մեծ է հաւատի զօրութիւնը:

Ժ. Մարտիկի ժողովի վերայ և երկուս զիստահայքը. (Մարկ. Գլ. 8. Ղուկ. Գլ. 8.)

Մի օր Յիսուսը աշակերտների հետ նաւ նըստած՝ անցանումէր Գեննեսարէթ ծովակովը դէպ ի միւս եզրը: Օղը հանդարտ էր, և նաւը մեղմ՝ յառաջ խաղալով քուն բերեց Փրբիկի վերայ: Բայց յանկարծ վեր կացաւ մըրրիկ, և մեծ շարժումն եղաւ ծովի վերայ. նաւը ուժգին ալէկոծութեան և վըտանդի մէջ լինելով՝ ըշտապեցին աշակերտքը արթնացուցանել Յիսուսը, և ասումէին. Տէր Տէր՝ փրկի՛ր մեզ, ահա կորընչումենք: Յիսուսը յանդիմանելով նորանց այսպէս՝ ո՛վ փոքրահաւատներ, ինչո՞ւ այդպէս վատասիրտ էք, վեր կացաւ սաստեց հողմին և խռովեալ ջըրերին. ծովը հանդարտեց և խաղաղութիւն եղաւ: Մարդիկը զարմացան և խօսումէին. որպիսի ոք է սա որին հնազանդումեն և հողմը և ծովը:

Յիսուսը դէպ ի Գերգեսացոց երկիրը ցամաք դուրս եկած՝ հանդիպեցին նորան երկու դիւահարք՝ որ այնպէս կատաղած էին իւրեանց տենդիցը, մինչև հընար չը կար անցանել նոցա մօտից: Մօքա աղաղակեցին. Յիսուս՝ որդի Ատուծոյ, ինչ բան ունիս մեր հետ. եկար տարածամ որ տանջես մեզ: Կորանցից փոքր մի հեռի արածումէր խողերի երամակ (տուրու): Այն չար ոգիքը որ տանջումէին ցաւազարներին՝ աղաչեցին Յիսուսը որ հըաման

այս նոցա մտանել խողերի մէջ. Յիսուսը հրամայեց, և խողերի երամակը վազեց դէպ ի ծովակը և խեղդվեցաւ այն տեղ: Խոզարածները տեսանելով այս անցքը՝ զնացին և պատմեցին քաղաքումը, որի բնակիչքը բազմութեամբ դուրս եկան և խնդրումէին Յիսուսից որ նոցա սահմաններովը անցանէ:

1. Աշխատանքից յետո՞յ քաղցրը է հանգիստը:
2. Հանգիստ խրդմբտանքը աւաւել փափուկ դըլիի բարձն է:
3. Ոչէնչ նեղութեան մէջ մի՛ լինիր վատասիրտ. բարեպաշտների մօտ ուհետ է Աստուած:
4. Մի՛ գայրացիր՝ եթէ խտրանումն քո հանգիստը կամ ուրախութիւնը. ցարմնատ (բարկացիտ) բարքը կը ոչնչացունէ քո ընկերի դէպ ի քեզ հուստը:

ԺԷ. ՏՈՐԸ ԲՈՂՈՂՈՒՆ. [Ղուկ. Գլ. 17.]

Յիսուսը վերջին անգամ ծանապարհորդելով Երուսաղէմ և անցանելով Սամարիայի և Գալիլէայի մէջից, պատահեցին նորան տասը բորոտ մարդիկ՝ որ հեռի կանգնած՝ ըստ որում տարափոխիկ ակտ էր բորոտութիւնը՝ ձայն արձակեցին. Յիսուս վարդապետ. ողորմիր մեզ: Փրկիչը ասաց. զբնացէք ցոյց տուեցէք ձեր անձը քահանաներին որ վկայութիւն տան՝ թէ դուք սրբրված էք: Բորոտքը զբնացին և խիղցն սրբրվեցան: Այս բորոտներից մինը որ սամարացի էր, յետ դարձաւ Յիսուսի մօտ և շքորհակալութիւն էր մատուցանում իւր բարերարին: Յիսուսը հարցրեց. մի՞ թէ տասը հօգի չէին որ սրբրվեցան, ապա ո՞ւր են միւս ինները որ չեկան փառք տալ Աստուծուն, բաց ի այս այլազգուցրտորան ասաց Յիսուսը. վեր կաց և զընա՛. քո հաւատքը փրկեցին քեզ:

1. Եթէ հիւանդացած ես տարափոխիկ ցաւով, ապա ըղձուշացի որ չը վարակես (աղականես) և ուրիշները:
2. Տո՞րը բորոտ մարդիկ ի միտին զըսուս Յիսուսը. այսպէս՝ մի և նոյն վըշտով տաւաղեալ մարդիկը մօտենումն միմեանց:
3. Այն մարդերը՝ որոնց մասին շատ հազիւ լաւ կարծիք ունէինք, շատ անգամ ամենից լաւերն էին:
4. Ապերախտութիւնը՝ ամենից աւաւել նախատական յանցանքն է:

7.

ՆՆՆՆՆՆՆՆՆ ՅԵՆՆՆՆ ԵՊ. [Յովկ. Գլ. 3.]

Յիսուս՝ մարդկութեան մեծ բարեկամը շքրջումէր Հրէաս-

տանի մէջ և բարի էր առնում. ամենայն տեղ երևումէին երախտադէտ վրէպք՝ նորա աստուածութեանը և նորա ողորմած մարդասիրութեանը: Կորա ուսումը գրնալով գրնալով գրտանումէր աւելի հաւանութիւն լաւերի սրբտուժը: Եւ իւր ժողովրդի մէջ երևեցան հետևողներ նորան. այսպիսիների կարգումն է Կիկոգեմոս փարիսիցին որ Հրէից իշխան էր: Սա կամք ունէր հրապարակաւ խոստովանել իւր անձը որպէս բարեկամ Յիսուսի, բայց այս բզգուշալի ձեռնարկութենից յառաջ՝ կամեցաւ ինքնին վեհասու լինել այն բանին թէ ինչ էր նոր մարդարէի վարդապետութեան իսկութիւնը. վասն այս պատճառի միանգամ գիշերով եկաւ Յիսուսի մօտ և խօսեց այսպէս. Տէր, դիտենք որ դու վարդապետ ես՝ առաքված Աստուծոց, ըստ որում ոչ ով չէ կարող այդ նըշանները առնել որ դու ես առնում, եթէ Աստուած չը լինէր նորա հետ: Այս խօսքը Կիկոգեմոսի բերանից՝ թէպէտ լաւ կարծիք տուեց Յիսուսին, բայց Յիսուսը արձակ համարձակ ասաց նորան. «Եթէ մի մարդ չը ծնանի միւսանգամ, չէ կարող Աստուծոյ արքայութիւնը տեսնել. պատճառ որ մարմնից ծնածը մարմին է, բայց հոգուց ծնածը հոգի է»: Կիկոգեմոսը չը հասկացաւ Յիսուսի խօսքի խորհուրդը: Շատ բաներ բնութեան մէջ՝ ասաց Յիսուսը՝ անիմանալի են մարդու համար. հաւատալ պիտոյ է քեզ. բայց եթէ չէք հաւատում՝ երբ որ ես երկրաւոր բաների վերայ եմ խօսում ձեր հետ, ապա ինչ կը հաւատայիք՝ եւ թէ երկնաւոր բաների վերայ խօսէի:

1. Եթէ կամենումես որքան վկայութենով դարձուցանել կարծիքըդ դէտ ի մի բան, ապա աշխատիր ճիշտ տեղեկանալ այն բանին, և մի՛ ձեռնարկիր նորան՝ ուրիշից լրտելով: Հաւատասփոխութեան ժամանակը բզգուշ կաց:
2. Ով որ հաւատումէ այն բանին միայն՝ որ կարող էր իւր արկար միտքը բացայայտել, մոլորվումէ նա:
3. Այն դիպուածներումը՝ որոնց մէջ ուրիշների կրօնական մոլորամտութիւնքը հանդէս ունին՝ բզգուշութիւն էր պահանջում մեր ստիճանակարգը, մեր սիրտը և օտարի հաւասար:

8.

Տէրոս՝ երէկանիքէ Բարեկամք. [Մարտի. 4. 19. Մարտի. 4. 10.]

Ինչ տեղ մի ազնիւ մարդ լաւութիւն է ցոյց տուել չափահասներին, այն տեղ ևս սոքա՝ երախտադիտութեան պատճառաւ՝ իւրեանց երեխաներին ցոյց են տալիս այն մարդը որ բարերար է

գրտանվել նոցա ազգատոհմին. ծընողքը որոնումեն նոյնպէս այն օրհնութիւնքը՝ որ ինքեանք ըստացել էին բարերարի ձեռիցը՝ փոխաբերել իւրեանց սիրելի զաւակների վերայ: Այսպէս՝ Յիսուսը միանգամ այն սահմաններումը լինելով՝ ուր կացած էր Յովհաննէս մրկրրտիչը, ուր և ինքը շատ բարեկամներ ունէր, ծընողները յառաջ բերեցին իւրեանց երեխայքը և աղաչումէին որ Յիսուսը դրնէ ձեռը նոցա գըլխին և օրհնէ նորանց: Աշակերտքը կարծելով՝ թէ այս երեխայքը անհաճոյ կը լինին Յիսուսին, կամեցան հեռացուցանել նորանց. այս բանը տեսանելով Յիսուսը՝ բարկացաւ, սաստեց իւր աշակերտներին և ասաց. թո՛ղ տուեցէք այդ մանուկներին գալ իմ մօտ, մի՛ արգելուք զորանց. պատճառ որ այդպիսիներին է պատկանում Աստուծոյ արբայութիւնը: Ճըշմարիտը ասեմ՝ ձեզ. ով որ Աստուծոյ արբայութիւնը չի ընդունի որպէս մանուկ, չէ՛ մտանելու այն տեղ: Յետոյ գիրկն առեց այն մանուկները, դրրեց ձեռը նոցա վերայ և օրհնեց նորանց:

1. Եթէ մեր դէպ ի բարին ջանացողութեան համար յառաջուց բարի սերմեր ցանած էին, աւելի հեշտ էր բարի բանը յառաջացընէլ: Այս մարդիկը՝ որոնց մօտ գրտանվեցաւ Յիսուսը՝ վաղուց Յովհաննէս կարողեան քարոզութենովը լաւ կարծիք էին ըստացած Յիսուսի մասին:
2. Ծընողքը երջանիկ չեն, եթէ և նոցա զաւակները երջանիկ չեն:
3. Ճըշմարիտ մարդասիրութիւնը չէ արհամարհում և շատ փոքրիկը. փոքրիցը յառաջանումէ մեծը, — ամենը՝ Աստուծոյ ըտեղծուած է:
4. Երեխայական անմեղութիւն ճարել մեր սրբոսի համար և պահպանել. ահա այն նորատակը՝ որի կողմը պիտոյ էր ամենայն չափահասներ ուղեցուցանէին իւրեանց ջանքը: Կորքս որ սուրբ են սրբտով՝ կը տեսանեն Աստուած:

9.

Յիսուսը Սամարիտի աշխարհումը. [Յովհ. 4. 1 - 43.]

Յիսուսը Փարիսեցիներին հեռանալով թողեց չրէաստան և միւսանգամ գալիս էր Գալիլիա: Անցանելով Սամարիայից, հանգրստացաւ Սեբար քաղաքի մօտ՝ ինչ տեղ Յակովբի աղբիււրն էր: Աշակերտքը գնացին քաղաք՝ կերակուր գընելու, բայց ինքը ճանապարհից վաստակեալ՝ նըստած էր աղբիւրի վերայ: Այս միջոցումը եկաւ մի սամարացի կին որ ջուր տանէ. սորանից Յիսուսը ջուր խընդրեց. բայց այն կինը զարմանալով՝ որ մի չրէսայ մի սամարացի կընծից շընորհ էր խընդրում, բացվեցաւ երկուսի մէջ այսպիսի խօսակցութիւն:

- Սամարացի կինը ասաց. Դու՛ որ հրէայ ես, ինչպէս կարող ես սամարացի կընօնից ջուր խընդրել:
- Յիսուսը ասաց. Եթէ իմանայիր դու թէ ո՛վ է քեզանից ջուր խընդրողը, դու անպատճառ կը խընդրէիր նորանից, և նա կը տար քեզ կենդանի ջուր:
- Ս. Մե՞ թէ դու աւելի մեծ ես՝ քան թէ մեր հայր Յակովբը որ այս ջրբնայրը տուեւ է մեզ:
- Յ. Ամենայն մարդ որ ըմբռնուի այդ ջրբնայրը, միւսանգամ ծարաւումէ. բայց ով որ կ'ըմբռնուի այն ջրբնայրը որ ես կարող եմ տալ, երբէք ծարաւելու չէ. այն ջուրը որ ես կը տամ, այնպիսի մի ջրբնայրի պէտք է որ բըրնուի մէ գէտի յաւիտենական կեանքը:
- Ս. Տէ՛ր, տուր ինձ այն ջուրը՝ որ չը ծարաւեմ, որ չը դամ միւսանգամ ջուր ամենելու այս տեղից:
- Յ. Դընձ գանչիր քո տղամարդը և եկ այս տեղ:
- Ս. Տղամարդ չունիմ ես:
- Յ. Ուղիղ ասացիր որ չունես տղամարդ, ըստ սրում՝ հինգ տղամարդ փոխեւ ես դու. և ինչ որ այժմ ունիս, քո տղամարդը չէ:
- Ս. Տեսնուումեմ որ դու մարդարէ ես. մեր հարբը այս տարի վերայ երկըր պագել են Աստուծուն. բայց դուք ասումէք, թէ Երուսաղէմումը մի այն արժան էր երկըրպագել:
- Յ. Կին դու, հաւատաւ ինձ՝ որ գալոց է մի Ժամանակ որ ո՛չ այս տարի վերայ և ո՛չ Երուսաղէմումը կ'երկըրպագեն Աստուծուն, այլ հողով և ճըշմարտութեամբ, պատճառ որ և հայր Աստուածը այսպիսի երկըրպագուներ է խընդրում իւր համար:
- Ս. Գիտեմ, գալոց է Մեհիան. երբ որ կը գայ, նա՛ կը սրտամէ մեզ այդ բոլոր բաները:
- Յ. Միդ Մեհիան ես ինքըս եմ, որ խօսումեմ քո հետ:

Այս խօսքի մէջ եկան և Յիսուսի աշակերտքը և զարմանումէին որ իւրեանց վարդապետը խօսումէր այն սամարացի կընօն ճէտ: Բայց սա լըսելով Յիսուսի վերջին խօսուածքը՝ թողեց իւր սափորը, գընաց քաղաք և ասումէր մարդերին. եկէք տեսէք մի մարդ որ ասաց ինձ բոլորովին ինչ որ ես արած էի. մի՞ թէ նա չէր Քրիստոսը: Աշակերտքը որ քաղաքից կերակուր էին բերել, աղաչեցին Յիսուսը որ հաց ուտէ. ասաց Յիսուսը. ես կերակուր ունիմ ուտելու, որ դուք չը գիտէք. իմ կերակուրըս այն է որ առնեմ նորա կամքը, որ ինձ ուղարկել է: Սամարացիքը այն կընօն ճէտ գալով՝ խընդրեցին որ Յիսուսը քանի մի օր իւրեանց մօտ անցուցանէ. Յիսուսը մընաց նոցա մէջ երկու օր, և այնպի-

սի ազնիւ բարեկամներ և հետևողներ դրտաւ իւր համար, որ սրբաի վկայութենով խոստովանումէին. ոչ թէ այն կրնոջ խօսքովը հաւատումենք, այլ մեք ինքներըս լսեցինք և ճանաչեցինք՝ որ դու ես Քրիստոսը՝ աշխարհների Փրկիչը:

1. Քս ընկերը ըզուշայրս մալը և աղօրէն ճանապարհներից և հաներ նորան ամենայն սրբալ կարծիքի մէջից, որանալ դու կապած ևս տեսանում՝ նորան:
2. Ինչպէս պարզ, ինչպէս զովացուցիչ, ինչպէս պատուական է ազբիւրի ջուրը մարմնի համար, այնպէս է և Ատուծոյ բանը հողու և սրբաի համար:
3. Սամարայի կինը պարզամտ էր. և դու այրպէս կաց, [թէպէտ և մեղքեր ունէիր խոստովանելու:
4. Ատուծան կարելի է ամենայն տեղում ուղղապէս և նորան հաճոյ կերպով երկրորդաբէլ, եթէ միայն լինում: սյդ՝ հողով և ճըշմարտութենով:
5. Շատ անգամ անհատաների մէջ գրտանվում: աւելի հաւատ, և վայրենի ատած ժողովրդների մէջ՝ աւելի պարկեշտութիւն և բարի վարք, քան թէ հաւատաւորների և այնպիսիների մէջ որ պարծենումեն աւելի բարձր և աւելի նուրբ կըրթութենով:

10.

Անբոստոյժը և հարստարը. [Մատթ. 4: 9.]

Ամենայն զիպողժամանակում Փարիսեցիքը ցոյց էին տալիս իւրեանց ատելութիւնը դէպ ի Յիսուսը. նորա որոնումէին մի պատճառ որանով կարելի էր պարտաւոր կացուցանել նորան ժողովրդի առաջևը:

Միանգամ բերեցին Յիսուսի մօտ մի անգամալոյծ՝ մահճի մէջ դըրած. Յիսուսը բըժըշկեց նորան՝ ասելով. «որդեակ, թողած լինին քեզ քո մեղքը»: Այս բանը տեսանելով Փարիսեցիքը՝ ասացին. դա հայհոյումէ: Ատուած. նոյա պատասխանեց Յիսուսը, որն է աւելի հեշտ ասել. թողած լինին քեզ քո մեղքը, եթէ վեր կաց և շըրջիր: Բայց՝ որ դուք իմանայիք թէ ես ունիմ իշխանութիւն՝ մեղքի թողութիւն տալ, ահա՛ ասեմ անգամալուծին. վեր կաց, առ քո մահճիճը և դընա՛ քո տունը:

Մի ուրիշ անգամ Յիսուսին հրաւիրեց իւր մօտ Մատթէոս մարսաւորը, և այլ մարսաւորներ և մեղաւորներ եկած էին, և Յիսուսի հետ նըստած էին սեղանի վերայ: Այս բանը նոյնպէս բամբասանքի տեղիք տուեց Փարիսեցոցը որ ասումէին աշակերտներին. ինչո՞ւ համար ձեր վարդապետը հաց է ուտում մեղաւորների հետ. Յիսուսը լսելով այս խօսքը՝ պատասխանեց. բըժիշկ՝ պի-

տայ չէ կարողներին, այլ հիւանդներին. ես եկած եմ, ոչ թէ արդարները՝ այլ մեղաւորները դէպ ի ապաշխարութիւն զանչելու: Կնայե՞ք և ուսէ՞ք՝ թէ Աստուծուն ողորմութիւն է հաճայ, և ոչ թէ զոհ:

1. Ամբարըշտութեան և մարդատեաց բարբի գործը այն է՝ որ ուրիշները դէտ ի կորուստ ամենէ:
2. Կան դիպուածներ որոնց մէջ արգարութիւնը պիտոյ է իւր գերազանցութիւնը հանդէս հանել՝ ամբարըշտութեան ընդդէմ:

11.

Փայտէն Սէճոնէն որոն Գըլ. [Ղուկ. Էւ. 7. Մարչ. Էւ. 14, 1-8.]

Մի Փարիսեցի Սիմոն անուն հրաւիրեց Յիսուսին իւր տուն որ ճաշ ուտէ նորա հետ: Այս բանը լըսելով մի վատահամբաւ կին, վեր առեց իւր հետ մի շիշ՝ աղնիւ իւզով լըցըրած, և եկաւ Յիսուսի մօտ. ըսկսեց լալ, արտասուք թափել նորա ոտերի վերայ և ջընջել իւր գըլխի հերովը (մազերովը). այլև համբուրումէր Յիսուսի ոտերը և օծանումէր իւզովը: Փարիսեցի տանուտէրը խօսեց մըտքի մէջ. եթէ սա մարդարէ մարդ էր, գիտէր թէ այս կինը ինչպէս մեղաւոր անձն է: Պատասխան տուեց Յիսուսը. Սիմոն, մի առակ ասեմ քեզ: Մի փոխատու երկու պարտապան ունէր, մինը պարտական էր հինգ հարիւր դահեկան, և միւսը՝ յիսուն. բայց որովհետեւ երկուքը ևս չէին կարող հատուցանել, երկուսին ևս շընորհեց նոցա պարտքը. այժմ ասա՛ դու ինձ, ո՞վ նորանցից շատ կը սիրէ այն բաշխողին. ասաց Սիմոնը. ես այնպէս եմ կարծում թէ ինչ պարտապանի աւելի բաշխած է, նա ևս աւելի կը սիրէ. ուզե՞ղ դատեցիր՝ ասաց Յիսուսը, և դէմքը դէպ ի այն կինը դարձուցանելով ասաց Սիմոնին. տեսա՛ նումես այս կինը. ես մըտայ քո տունը, դու ոտքի ջուր չը տուցիր, բայց սա իւր արտասուքով լուաց իմ ոտերը և ջընջեց իւր հերովը. դու մի համբոյր չը տուցիր ինձ, սա՛՛ քանի որ քո տանըդ եմ՝ չը դադարեց համբուրելով ոտերըս. իւզով ջօծեցիր դու իմ գըլուխը, բայց սա անոյշ իւզով օծեց իմ ոտերը: Ահա՛ այս պատճառաւ ասումեմ. թողա՛՛մ ինչին դորա մեղքերը, ըստ որում շատ սիրեց դա. բայց ում սակաւ է շընորհվում, և նա սակաւ է սիրում: Բազմականքը խօսումէին իւրեանց մըտքի մէջ. ո՞վ է սա որ մեղքեր է թողում. բայց Յիսուսը ասաց այն կընծը. հաւատք քո կեցուցին ըզքեզ. երթ ի խաղաղութիւն: Եւ

աշակերտքը անհաւան գըտանվելով այն կրնոջ գործին, ասումէին. ինչ հարկաւոր էր այդ իւրը կորուսանել. կարելի էր նորան վաճառել երեք հարիւր զահեկանով և տալ աղքատներին: Յիսուսը պատասխանեց. աղքատները միշտ ձեր մօտ ունիք, բայց ինձ՝ ոչ միշտ. մի՛ աշխատ առնէք այդ կինը, դա մի բարի գործ գործեց. ինչ որ կարող էր՝ արեց, յառաջուց խընդեց իմ մարմինը՝ ինչպէս պատանքի նըշան:

1. Երբ որ տեսնուամենք թէ մի մարդ կամք ունի ուղղել իւր վարքը, կամ թէ ուղղել է նորան, ապա հարկաւոր էր պատուել նորս ցաւը իւր առաջին յանցանքների վերայ. չէ պիտոյ վերաւորել նորան իւր մեղքերի յիշատակութենովը: Արդարև ուրախութիւն է լինում երկրնքումը մի մեղաւորի դարձի վերայ:
2. Փարիսեցին հրդարութեան պղտաւ զանց էր արած սովորական քաղաքաբարութիւնքը դէպ ի Յիսուսը. ըստ որում կարծուակը թէ բաւական մեծարել է նորան՝ ճաշ հրաւիրելով իւր տունը: Եթէ կամենումն մի մարդ պատուել, ապա պէտք չէր նոյն ժամանակումը վերաւորել նորան. ապա թէ ոչ. քո պատիւը՝ բնուր կը լինի նորա համար:
3. Ինչքան սուտուել ինտելիցով վարվեցաւ Յիսուսը իւր հիւրընկալի հետ, որ նորան վըշտացրել էր, քան թէ տո՛ նորա հետ: Սիմոնը շատ կերպով ձեւնամերձ դըտանվեցաւ իւր հիւրի պատուին. բայց Յիսուսը իմացաւ թէ ինչպէս պէտք էր այն կրնոջ վերիւթութիւնը հասկացընել տա՛նուակրողը՝ որ քարաքաղաքութեան պարտականութիւնը դէպ ի նա չը խոխովէր: Այս պատճառաւ կամենալով ցուցանել նորան իւր մաւրութիւնը, մի աւակ մէջ բերեց, որի պարտականութիւնը պիտոյ է ամաչելու ցուցանելը Սիմոնը՝ առանց խոստատակելու նորան իւր հիւրի առաջը, ինչպէս որ նա արդարև արժանի էր:
4. Սէրը ծածկումէ մեղքերի շտուութիւնը:
5. Աղքատներ ունիք միշտ ձեր մօտ. բայց պարտական էիք բարերար դըտանվել դէպ ի ընկերը:

12.

Յիսուսի Խորհրդանշանները շաբաթ օրի մէջ. [Մատթ. Գլ. 12.]

Յիսուսը շատ անգամ շարած օրում օգնած էր տառապեալ մարդերի: Պատահեց միանգամ որ նա իւր աշակերտների հետ շաբաթ օրում դուրս գընաց դէպ ի արտորայքը. հասած հացը մօտ էր հընձելուն. Յիսուսի աշակերտքը քաղցած լինելով՝ ըսկըսեցին հասկ քաղել և ուտել. այս բանը տեսանելով Փարիսեցիքը՝ բամբաստումէին, թէ ահա՛ քո աշակերտները առնումեն ինչ որ ար-

Ժան չէ առնել շաբաթ օրում: Պատասխանեց Յիսուսը. ապա Դաւիթը ինչ արեց՝ երբ որ քաղցած էր. ինչպէս մտաւ նա Աւտուծոյ տունը և կերաւ Աջաջաւորաց հացը, որ օրէն էր ուտել քահանաներին միայն. դարձեալ՝ ինչպէս քահանայքը տաճարի մէջ պրզծումեն շաբաթը և անմեղ էին. բայց ասեմ՝ ձեզ. այս տեղ կայ տաճարից աւելի մեծը. Աստուծուն հաճելի է ողորմութիւն և ոչ՝ զոհ. և որդին մարդոյ տէր է շաբաթի վերայ. այս բանը եթէ մտածէիք դուք, չէիք դատապարտելու անպարտները:

Երբ որ սորանից յետոյ եկաւ Յիսուսը ժողովրդի մէջ, գրտաւ այս տեղ մի մարդ գոսացեալ ձեռով: Փարիսեցիքը դարձեալ կամենալով նեղի մէջ ձրգել Յիսուսը՝ հարցնումէին նորան, թէ պարտ էր շաբաթ օրումը բրժըշկել: Յիսուսը առանց պատասխանի տալու՝ բսկրսեց այսպէս. որ մարդը ձեզանից տեսանելով իւր ոչխարը՝ շաբաթ օրում խորխորատի մէջ բնկած, չէր աշխատելու հանել նորան այն տեղից. բայց մարդը որչափ առաւել էր ոչխարից: Ապա ուրեմն պիտոյ է շաբաթ օրումը բարի գործել. յետոյ ասաց ցաւագարին. ձեռքդ ձրգիր. այն մարդը ձրգեց ձեռը, որ իսկոյն ողջացաւ ինչպէս միւսը: Փարիսեցիքը տեսանելով այս անցքը՝ զայրացան և կատաղեցան, խորհուրդ արեցին թէ որպէս կորուսանեն Յիսուսը:

1. Քո աչքի մէջի գերանը չես տեսնում, և կամենումես հանել շուրջը քո եզրօր աչքիցը:
2. Ճըշմարիտ աստուածաշուտութիւնը այս է. մտիկը ըզբեցուցանել, քաղցածները կերակրել, ծարաւիները արբուցանել, այրի կանանցը և որբերին այլելութիւն գընալ. բարի բան առնել թոյլ տուած է ամեն օր, մտաւանդ կիւրակէ օրը:
3. Մեծ աղացոյց էր մարդկոյն անկածութեան (անդիտանութեան)՝ բարկանալ այն բարի բանի վերայ որ աւեսումեն մեռները:
4. Շատ անգամ մարդըս աւելի ողորմած է դէպ ի անտուներ, քան թէ դէպ ի մարդը:

15.

Մեծապահ պարտէն. [Մարթ. Գլ. 19, 16].

Երբ որ Յիսուսը օրհնել էր մանուկները, մտեցաւ նորան մի հարուստ պատանի և հարցընումէր այսպէս. բարի վարդապետ, ինչ բարի բան առնեմ որ կարողանամ ժառանգել յաւիտենական կեանքը. Յիսուսը ասաց. ինչո՞ւ ես ասում ինձ բարի. ոչ ով բարի չէ, բայց միայն՝ Աստուած: Եթէ կամենումես գը-

տանել յաւիտենական կեանք՝ պահիր պատուիրանները: Այդ բոլորը պահել եմ՝ ըսկըսեալ մանկութենից՝ ասաց պատանին: Ազգախօսեց Յիսուսը. եթէ կամենումես կատարեալ լինել, գընա՛ վաճառիր քո կայքը և տո՛ւր աղքատներին, և կ'ունենաս զանձ երկրորդը, և եկ իմ հետ: Այս բանը լըսելով պատանին՝ գընաց արրտում, ըստ որում ըստացուածք շատ ունէր: Այս միջոցումը խօսեց Յիսուսը. ճըշմարիտը ասեմ ձեզ. աւելի հեշտ կարող էր խարըսի չուանը անցանել մի ասղածակից՝ քան թէ հարըստականը արբայութիւն մըտանել:

1. Ամեն օր հարըրու՛ւ ինքըք քեզանից. ինչ պէտք էր ինձ աւնել որ մտանէի Ատուծոյ արբայութիւնը: Քս երկնաւոր կոչումը թո՛ղ աւելի ըզբայեցուցանէ քեզ՝ քան թէ քս երկրաւոր կոչումը:
2. Այն մարդը որ այս հարցումը արեց Յիսուսից, մեծատուն և պատանի էր. բայց շատ անգամ հարըտութեան հետ կից է վիշտը. Յիսուսի խօսքը բացեց նորա աչքերը՝ որ իմանայ թէ հարըտութիւնը չէ կարող միայն բազդաւորել մարդը:
3. Թէպէտ անձնազովութիւնը շատ անգամ մտադարձութիւն է. բայց այն պատանի մարդու խոտովանութիւնը՝ թէ այդ բոլորը արած եմ՝ համարեց Յիսուսը որպէս անմեղութեան բարեօրհա պարգամբութիւն: Այս կարծիքը հաւատալի էր երևում, պատճառ որ այն պատանին յուսաբաց ցոյց էր տուած կարօտութիւն գէշ ի ճըշմարիտ ձանապարհը կատարելութեան:
4. Այն պատանին մեծ կարծիք ունէր իւր մասին. երբէք միտքը եկած չէր այնպիսի բան՝ ինչպէս սրահանջեց նորանից Յիսուսը: Իւր սիրած ցանկութեններիցը հրաժարվիլ շատ ծանր էր նորան: Ազգա ուրեմն ինչ պէտ վատ էր՝ իւր սիրտը այնպէս բանալ մի ցանկութենի՝ որ նա տիրապետէր մեզ:
5. Հարըտութեան վըտանիները մեծ են, աւելի՛ մեծ՝ քան թէ աղքատութեանը. և հարըտութեան և՛ աղքատութեան միջ քնջ և ամուր պահիր քեզ:

14.

Մատթև և Մարկոս. [Ղաւ. 4: 10, 58.]

Յիսուսը՝ իւր սուբբը պաշտօնի հոգսերիցը և աշխատութեններիցը կամենալով հանգըստանալ իւր բարեկամների ընկերութեան մէջ, զայիս էր երբեմն Բեթանիա, ինչ տեղ իւր սիրելի Ղազարոսի տանը գտանուէր շատ քաղցըր ընդունելութիւն: Այսպէս, Մարթա՝ Ղազարոսի քոյրը որ այրի կին էր, միանգամ

Հիւր ընդունելով Յիսուսին, ըսկսեց զանազան կերպով ըստա-
սաւորել նորան, բայց իւր քոյր Մարիամը եկաւ նրասեց վարդա-
պետի մօտ և ականջ էր դնում նորա իմաստուն խօսուածքին:
Մարթան տհաճութիւն ցոյց տալով այն մասին որ Մարիամը Հիւ-
րի ըստասաւորութիւնը թողել էր միայն Մարթայի վերայ, եկաւ
Յիսուսի մօտ և ասումէր. Տէր, ոչինչ փոյթ չէ՞ քեզ որ իմ
քոյրը տընտեսութեան դործը թողել է ինձ միայն. ասա՛ որ դպ
օգնէ ինձ: Պատասխանեց Յիսուսը. Մարթա, Մարթա, զու հո-
գածութիւն ունիս և շատ բաներով ըզբաղած ես. բայց այս տեղ
սակաւ բան սխտոյ էր: Մարիամը ընտրել է իւր համար աւելի
լաւ մասը, որ նորանից չի խրլլի:

1. Ինչպէս քոյրը էր իւր պաշտօնի հպստի և աշխարհի թըշնամանքնե-
րի մէջ մի հաւատարիմ՝ բարեկամ՝ ունենալ:
2. Մարթա՛ կանայցի տընտեսութեան գաղտնար (օրնետե):
3. Մարիամ՝ կանայցի կըրթութեան գաղտնար:
4. Ուսիր իմաստնապէս կողմնակցել յաւիտենականի հպստերը ժամանակաւ-
րի հպստերի հետ:
5. Յաւոյրբած անմեղութիւնը լրտումի և համբերումի. բայց կայ մի բա-
րեկամ՝ որ կարող էր նորան գաշտականել:
6. Ոչինչ մարդու արդէլք մի՛ լինիր որ իւր գիտութիւնքը ճակայրնէ,
և իւր յաւիտենական փրկութեան համար հպարտածու լինի:

13.

Տէրը Այլա՛նի գոթեմեղ. [Մարթ. 4: 17, 1.]

Տէրը երկար ճանապարհորդութենից յետոյ կամեցաւ միան-
գամ հանգիստ վայելել. ասեց իւր հետ Պետրոս, Յակովբոս և
Յովհաննէս աշակերտները և վեր ելաւ Թափօր սարը: Այս տեղ
ոյրակերպովեցաւ նոցա սառածը. լուսաւորվեցան նորա դէմքը ինչ-
պէս արեգակ, և նորա հանդերձքը լուսի նրման դարձան: Աշա-
կերտների աչքին երևեցան Մովսէսը և Եղիսար խօսելով Յի-
սուսի հետ: Պետրոսը ըսկսեց խօսել. Տէր՝ բարևք է մեզ աստ
լինել, եթէ կամիս՝ կը շինենք երեք տաղաւար (հովանոց, վը-
րան), մինը քեզ, մինը Մովսէսին և միւսը՝ Եղիսային: Այս խօսքի
մէջ մի լուսաւոր ամպ հովանի եղաւ նոցա գըլխի վերայ, և ամ-
պիցը ձայն եկաւ. Գա՛ է որդի իմ սիրելի, ընդ որ հաճեցայ, գը-
մա՛ լուսարուք: Աշակերտները վայր ընկան երեսի վերայ և մեծ
երկիւղի մէջ էին. երբ որ Յիսուսը ձեռք ձգեց և բարձրացը-
րէց նորանց, գըտան Յիսուսը՝ միայն, որ և հրամայեց նոցա որ

այս տեսիլքը ոչ ում չը պատմեն, մինչև ինքը յարութիւն առնու
մեռելու թեհից:

1. Այնպիսի բարի հաւատ ըտտայնք քո ուսուցիչներիցը և առաջնորդնե-
րիցը՝ որ նոքա ընդունի քեզ իւրեանց խորհրդակից ընկեր, իւրեանց
սիրելի կենակից:
2. Անեղբի մուծ գիշերի և ցաւերի մէջ՝ շատ անշամ համբերողին աշ-
խարհնա վերայ երևում: Երկնային շքեղութի լոյսը՝ որ նորան ամբողջող է
և քաջացուցանէ:
3. Եթէ մի մարդ բայցեւմէ քեզ առանձին հաւատ, ապա մի՛ խորիւր նա-
րան, և լուս կայ, երբ քեզ արժան և սրբաւ էր լրուել:

16.

Ձ ա՛յն հոգ. [Ղ ա՛մ. 4. 19, 1-10.]

Տէրը միանգամ շքեղութեամբ Երկրով քաղաքումը. մի մեծա-
տուն մարտապետ ցանկանալով տեսանել նորան, բայց ժողովըրդի
բազմութիւնը և իւր կարճ հասակը խափան լինելով այդ մասին,
վեր ելաւ ժանտաթղթեմբի որի մօտից պիտոյ է անցանէր Յիսու-
սը: Յիսուսը տեսաւ նորան ծառի վերայ և ձայն տուեց. Ձ ա՛յն
քէոս, ներքե՛ իջիր այդ տեղից, որովհետեւ այսօր արժան էր ինձ
քո տանը իջուանել. Ձ ա՛յն քէոսը վայր իջաւ և ընկալաւ նորան
ուրախութեամբ. բայց ժողովըրդը տըրտըն ջուռէր, թէ Յիսուսը
հիւր գընաց այնպիսի մեղաւորի տուն, ինչպէս համարվում էր
մարտաւոր մարդը Հրէից մէջ: Ձ ա՛յն քէոսը խօսեց Յիսուսի հետ.
ահա՛ իմ կայքի կէսը բաշխումեմ աղքատներին, և եթէ մի մարդ
զըրկել եմ, չորեքպատիկ կը հատուցանեմ: Տէրը պատասխանեց.
այսօր փրկութիւն եղաւ այս տանըս, որովհետեւ և սա Արքա-
հանու որդի է, և որդին մարդոյ եկել է որ խընդրէ և կեցու-
ցանէ կորուսեալը:

1. Փրկիչը անդառճառ անտանելու համար՝ Ձ ա՛յն քէոսը ծառի վերայ ելաւ,
և չը թաղեց որ իւր կարճ հասակը խափան լինէր նորան: Ձ ա՛յն քէոսը
ցոյց տուեց իւր վերմեռանդութիւնը դէպ ի Յիսուս:
2. Քաղաքական ընկերութեան արհամարհեալ դատաւորներին մէջ կան նոյն-
պէս բարի մարդիկ:
3. Կախանձոտ և անմիա խօսուածներով մի խափանիր ուրիշների ուրա-
խութիւնը:
4. Ձ ա՛յն քէոսը կամենում էր այն կարծիքը՝ որպէս թէ ամենայն մարտաւոր
մեղաւոր էին՝ փարտաւել Յիսուսի առաջնը: Իւր պատիւը պաշտպանել
պարտական է ամենայն մարդ:

5. Եթէ մեծատուն ես, հետեւիք Չաղբէտի օրինակին. բաժանիք քո կայքը աղքատներին հետ. եթէ մի մարդ զբրկել ես իւր իրաւունքի մէջ, հատուցումն արա :

17.

Այբլէ կէնը Գուռնիմիլէ Ծոփ. [Մարկ. Գլ. 12, 41.]

Յիսուսի շքերթն արեւմտեան առջից ոչինչ բան թափուն չէր մընում : Միանգամ տաճարումն էր. երբ որ ժողովուրդը կամենում էր դուրս գրնալ, Յիսուսը կանգնած գանձանակի հանդէպ՝ նայում էր, թէ ինչպէս գրբամ էին ձրբում այն տեղ : Անց կացան մեծատուն և աղքատ. առաջնները իւրեանց հարբստութեան լիութենիցը ճոխ ճոխ տուրբեր արեցին. եկաւ և մի այրի կին և ձրբեց երկու լումայ : Յիսուսը մօտ գանչեց իւր աշակերտները և խօսեց այսպէս. Ճրջմարիտը ասեմ՝ ձեզ. այն տառապեալ այրին ամենից շատ գրբեց գանձանակումը. պատճառ որ միւսները իւրեանց աւելորդներիցը ձրբեցին, բայց տա իւր չքաւորութեան մէջ ինչ որ ունէր չունէր՝ տուեց :

1. Մեծատունները փայլուն աւուրբեր առնելով՝ շատ անգամ մտածումն թէ գընել են թողութիւն մարմնաւոր հեշտութենի համար :
2. Մեր տուրբի արժանաւորութիւնը ոչ թէ նորանով է չափում՝ թէ կնչքան է տուածը, այլ նորանով՝ թէ ինչպէս է տուածը :
5. Փորը են տալիս նորս որսնց տուածը՝ ըտ որում հարուստ էին թուելի չէ նոցա. բայց շատ են տալիս նորս, որ տալիս էին իւրեանց ունեցած չունեցածը, թէև լինէր շատ և շատ տակաւ :

18.

Դարձուսարարուցիւ Հարցմունք. [Մարկ. Գլ. 22.]

Մինչև այժմ քանի մի անգամ պատահեց մեզ ծանօթանալ Փարիսեցոց զանազան հարցուածներին, որ նորս յառաջ բերելով կամենումէին որսալ Յիսուսը, որ մի վընաս գտանեն նորս մէջ : Այս անըզգամ գիտաւորութենով նոյն Փարիսեցիքը միանգամ ուղարկեցին իւրեանց աշակերտքը Յիսուսի մօտ, որ իրրութէ խորհուրդ հարցընեն նորանից, անրգեօք պարտ էր հարկ տալ կայսրին, թէ ոչ : Թէպէտ Յիսուսը նոցա այս խօսքերիցը «վարդապետ՝ գիտե՛ք որ դու ճրջմարիտ ես և Աստուծոյ ճանապարհը ճրջմարտութենով ուսուցանումես, և քեզ փոյթ չէ ոչ ովի մասին, և դու երեսպաշտութիւն չունիս», իմացաւ նոցա խորամանկութիւնը և ասաց. «կեղծաւորք՝ ինչո՞ւ էք փորձում ինձ» : Բայց

այնու ամենայնիւ խօսք բացեց այսպէս. ցոյց տուեցէք ինձ հարկի դահեկանը. բերեցին մի դահեկան. յետոյ հարցըրեց նորանցից. որք՞ պատկերը կամ գիրը կայ սորա վերայ. ասացին՝ «կայսրի». ասպա դնացէ՛ք՝ ասաց Յիսուսը, տուեցէք կայսրին ինչ որ կայսրին վայել է, և Աստուծուն՝ ինչ որ Աստուծուն վայել է: Փարիսեցիքը սառած մընալով այս խօսքի վերայ՝ հեռացան:

Կոյնպէս կապեց Յիսուսը Սաղուկեցոյ բերանը՝ որ ասու մէին թէ չը կայ յարութիւն մեռելոց: Փարիսեցիքը թէպէտ լըսեցին որ Յիսուսը պապանձեցըրեց Սաղուկեցիքը, բայց դարձեալ համարձակվեցան փորձել նորան. մինը հարցըրեց Յիսուսից այսպէս. վարդապետ՝ օրէնքների մէջ ո՞ր պատուիրանը մեծ է. ասաց Յիսուսը. Սիրիր քո Տէր Աստուածը ամենայն սրբտով, ամենայն հոգով և ամենայն մըտքով. այս է առաջին և առաւել մեծ պատուիրանը. սորա նրման է և երկրորդը. սիրիր քո ընկերը, ինչպէս քո անձն ես սիրում. այս երկու պատուիրանքի մէջ բովանդակվումեն ամենայն օրէնք և մարգարէք:

Յետոյ Յիսուսը ինքը մի բան հարցըրեց Փարիսեցիներէից. «Ինչ կարծիք ունիք Քրիստոսի մասին. որք՞ որդին է նա». նորա ասացին. Դաւթի որդին է: Պատասխանեց Յիսուսը. եթէ Դաւիթը նորան Տէր է անուանում (Սաղմ. 101. չ. 1.), ապա ինչպէս կարող էր ինքը Դաւթի որդի լինել: Ոչ ով չը կարողացաւ մի բան ևս պատասխանել. և ըսկըսեալ այն օրից՝ ոչ ով չէր համարձակվում նորանից հարցումն առնել:

1. Մեզ խաբելու համար, և որովհետեւ ստախառութիւնը ամենայն մարդու պակասութիւն է, շողբարթումեն մեզ նորա որ կամենումեն մեր կարծիքը մի բանի վերայ լըսել, այն մըտքով՝ որ յետոյ մեր որպիսի և իցե պատասխանովը չնստէին մեզ: Այն կարճատես Փարիսեցիքը կարծումէին թէ կարող էին խաբել և Քրիստոսը:
2. Փարիսեցիքը առաջարկելով Քրիստոսին մի խնդիր՝ որ նայումէր դէպ ի նոյս հպատակութիւնը Հռովմայեցոյ կայսրին, կարծումէին թէ իւրեանց իսրահան ղիտաւորութիւնը կարող էին թաքուցանել Յիսուսից՝ որ իւրեան Հրէից թաղաւոր էր ասում, և անտարակոյ մտածումէին՝ թէ Յիսուսը կը խտտուանի՝ թէ չէր պետոյ հարկ տալ կայսրին:
3. Ինչպէս խոհեմութենով կարողացաւ Յիսուսը այն որոպէս թներիցը ազատվել՝ որ լարումէին նորան իւր թըշնամիքը: Թող այդպիսի իմաստութիւն մեզ ևս օգնական լինէք:
4. Ամբարըշտութիւնը անթապարտ երեսով հեռանումէ, երբ որ սեռա-

նումէ թէ իւր նախատելի գարնադարձու-թիւնքը խոյտուակիւնցան խ-
հեմու-թեան և արդարութեան դորու-թեանովը :

5. Քս հախուակորդները զարկի՛ր իւրեանց յատուկ զէնքովը . սպա կը պա-
պոնձեն նորա : Մախխուսեան օրէնքիցը , այն յայտնութեան զբերելիցը ,
որ ինքեանք Փարխեցիք մեկնորանումէին և պատվումէին , վեր առեց
Յիսուս իւր պատասխանը որ վայել էր Փարխեցոյ հարցումէին :
6. Մեծախօսները և անհամարները չէր կարելի աւելի պատշաճապէս պատ-
ժել , քան թէ ցոյց տալով՝ որ նոցա զխու-թիւնքը և հարբտու-թիւնքը
ոչինչ էին :
7. Մի իմաստուն վրձաւհատական խօսքով շատ անգամ կարելի էր հալա-
ծել իւր թըշնամբքը : Փարխեցիքը ճանճրացան վերջուպէս խոյտուակ-
վելով Յիսուսի խօսքերովը . այն արգելեցին ևս՝ որ մեւամուգամ՝ ոչինչ
հարցումն չը լինի նորանց , պատճառ՝ վախ՛նումէին թէ մի՛ գուցէ իւր-
եանց պատիւը աւելի՛ անարգիլ ժողովրդի մէջ :

19.

Յիսուսի աշակերտներէ վեճը աստուծո-րէնու հասին . [Մարկ. Գլ. 20.]

Քրիստոսի աշակերտները ևս չէին կարողանում կատարե-
լապէս խելամուտ լինել այն վերին ճշմարտութեանը , թէ իւր-
եանց Տիրոջ Թագաւորութիւնը չէ՛ այս աշխարհից : Գեռուս
կապած էր նոցա սիրտը աշխարհացին ցանկութենների հետ . նո-
քա կարծումէին թէ հրաժարվելով իւրեանց բոլոր ունեցածիցը
և հետևելով Քրիստոսին՝ պիտոյ է այս աշխարհումը միւսանգամ՝
գտանեն իւրեանց կորուսածը Յիսուսի Թագաւորութեան մէջ :
Այո՛ , միանգամ վեճ և հակառակութիւն իսկ պատահեց նոցա
մէջ , թէ ո՞վ նոցա մէջ պիտոյ է աւելի մեծ համարվի : Կորան-
ցից երկուսը՝ Յակովբոս և Յովհաննէս Չեբեդեայ որդիքը՝ այն-
քան թոյլ զբտանվեցան որ իւրեանց խնդիրը այս մասին հա-
մարձակվեցան յայտնել Յիսուսին բերանով իւրեանց մօրը որ
երկրրպագութիւն տալով , այսպէս էր ասում . Թող այս իմ երկու
որդիքըս քո Թագաւորութեան մէջ նրստեն մինը՝ աջակողմումը ,
և միւսը՝ ձախակողմումը : Յիսուսը պատասխանեց . դուք չը դի-
տէք թէ ի՞նչ էք խնդրում . կարող էք այն բաժակը ըմպել որ
ես ըմպելու եմ (այսինքրն՝ այն չարչարանքը յանձն առնու-
լ որ ես պէտք է յանձն առնում) , և այն մրկրտութենով մրկրտվել՝
որանով ես մրկրտվելու եմ : Երբ որ ասացին . կարող ենք . պա-
տասխանեց Յիսուսը . թէև դուք կարող էիք այդ , բայց ես չու-
նիմ իշխանութիւն տալ այդ պատիւը , որ միայն նոցա կը վայե-

վեր՝ որոնց տուած է խմ Հօրիցը: Միւս տասը աշակերտքը լըսելով այս բանը՝ բարկացան այն երկու եղբայրակիցներն վերայ, և Յիսուսը պատճառ բտացաւ մօտ գանչել իւր աշակերտները և ասաց նոցա. այդպիսի հակառակութիւն նախապատվութեան մասին պատշաճ էր աշխարհային իշխանների առաջը, բայց՝ ով որ կամենումէ ձեր մէջ մեծ լինել, նա թող լինի ձեր բարասաւորը, և ով որ կամենումէ ձեր առաջինը լինել՝ նա թող լինի ձեր ծառան: Ըստ որում և որդին մարդոց եկած չէ որ պաշտօն առնու, այլ պաշտօն մատուցանէ, և տայ իւր կեանքը շատերի փրկութեան փոխանակ:

1. Տըբովեցուցիչ էր ուսուցչի համար՝ եթէ նորա բոլոր ուսուցանելը և խրատելը չէին կարողայել իւր աշակերտներին առաջնորդել դէպ ի վերաութիւն և առաքինութիւն:
2. Բարձրը պատուի հետեւից մի՛ վազիր, այլ անձրդ ցած և խոնարհ պահիր:
3. Ամենայն վիճակ ունի իւր խաղաղութիւնը, և ամենայն վիճակ ունի իւր ծանրաբեռնութիւնը:
4. Մեր անձը դէպ ի վեր բարձրացուցանելով, սովորաբար տակն և արհամարհելի ենք լինում այն մարդերի աչքին, որ մեր հետ լաւ ընկերակցութիւն ունեցին:
5. Ատուածային բանի ուսուցչին պատշաճ է ցածութիւն, պարզութիւն և համեստութիւն:

ԵՐՐՈՐԴ ՀԱՏՈՒՄԸ

Յիսուսն վերջին սնդամ՝ մտանելուցը Երուսաղէմ մինչև նորա դառնալը Հօր մօտ:

1.

Յիսուսն վերջին սնդամ գնալը Երուսաղէմ զարկէ ուն հարստիւն և օրհնում:

Ատուածային բարեկամը մարդկութեան երեք տարի ուսուցանելով և օրինակ տալով՝ Ատուածոյ կամքը ծանուցել էր Հրէից ազգին: Շատերը հեղութենով ընդունած էին նորա խօսքը, բայց և նորա ոսոխների առեւթիւնը և թըշնամութիւնը հասել էին մինչև այն աստիճան, որ կործիր կար թէ Յիսուսը այս

անդամ գատիկի տօնը չէ կատարելու Երուսաղէմի մէջ. բայց սը-
խալիցան այդ մասին: Թէպէտ Փրրկիչը շատ բզգուշութենով
հեռացել էր իւր թըշնամիներէ զարանագործութենիցը, ինչքան
որ դեռևս չէր լըբացած նորա ժամանակը աշխարհիս վերայ, բայց
և այժմ տեսանելով որ հասել է իւր ըստանվելու ժամանակը՝
չերևեցաւ վատասիրտ: Երկբով քաղաքից՝ ուր Զալքէոսի տանը
կացած էր, գատիկից վեց օր յառաջ մեծ բազմութենով ձանա-
պարհ ընկաւ դէպ ի մայրաքաղաքը իւր հայրենիքի, դէպ ի այն
տեղ, ինչ տեղ չարչարվելու և մեռանելու էր: Գիտէր նա՝ որ
իւր մահովը միայն կարող է սրբովել աշխարհի մեզքը, որ իւր
մահովը միայն նորա վարդապետութիւնը կը ստանայ աստուածայ-
նութեան կրնիք, և իւր արքայութիւնը կարող էր տարածվել:
Այս պատճառաւ յայտնեց նա իւր աշակերտներին. ահա՛ գնումներ
Երուսաղէմ, և որդին մարդոց կը մատնըվի քահանայապետների
և դըպիրներէ ձեռքը, և նոքա կը դատապարտեն նորան դէպ ի
մահ, կը մատնեն նորան հեթանոսներին, կ'անարդեն նորան, կը
ծեծեն, կը թըբեն նորա երեսին և կը սպանեն, բայց նա երեք օրից
յետոյ յարութիւն կ'առնու: Աշակերտներէ հետ մօտեցած լինե-
լով Ձիթենեաց սարին՝ ուղարկեց նոցանից երկուսը դէպ ի այն
գեղը որ հանդէպ էր նոցա, և նյսպիսի պատուէր տուեց. այն
տեղ կը գտանէք կապած մի էշ իւր յաւանակի հետ միասին,
կ'արձակէք նորան և կը բերէք. բայց եթէ մի մարդ ձեզ բան
կ'ասէ, ասայէք նորան՝ թէ հարկաւոր էր իւր տիրօջը, և ոչ ոյ
խախտն չի լինի: Գնացին աշակերտքը, բերեցին էշը իւր յաւա-
նակի հետ, պատրաստեցին նորան և հեծուցին նորա վերայ Յի-
սուսը: Այսպէս ձանապարհ ընկաւ, և մօտենալով քաղաքին՝ աչք
ձըգեց նորա վերայ, լաց եղաւ և ասաց. եթէ դու գոնեա այս
օր հատկանայիր թէ ինչ բան խաղաղութիւն կը հասուցանէր
քեզ. բայց այժմ ծածուկ է քեզանից այս բանը. կը գայ մի ժա-
մանակ՝ որ քո թըշնամիքը կը պաշարեն քեզ, կը նեղեն քեզ
ամենայն կողմից, հողն հետ կը հաւասարեն քեզ, քար՝ քարի
վերայ չէ մնալու: Երբ որ Յիսուսը քաղաք էր մտանում, մի
անպատմեի ուրախութիւն եկաւ ժողովըրդի վերայ. ոմանք տա-
րածանումէին իւրեանց հանդերձները ձանապարհի վերայ, միւսքը
ծառերի ձիւղերը կը արատելով սրբիւնութիւն Յիսուսի առաջը.
բազմութիւնը յառաջից և հետեից աղաղակումէր. «Օրհնութիւն
որդոց Գաւթի, օրհնեալ որ գայ յանուն տեառն, օրհնութիւն ի
բարձունս»: Այս փառաւոր ընդունելութիւնը որ ժողովուրդը ա-

րեց Յիսուսին, ի հարկէ աւելի զայրացրեց նորա թըշնամիբը որ այնուհետեւ խորհուրդ կապեցին ըսպանել Յիսուսը. այն սորա անշուք ծընունդը, սորա աղքատութիւնը և չքաւորութիւնը նոքա հընար շինեցին իւրեանց ձեռքումը՝ որ հեռացընեն նորանից ժողովուրդը որ այժմը բարեկամ էր երևում Յիսուսին:

Դուրս քաղաքը զըզըրդ վեցաւ, և ով որ տեսանումէր Յիսուսի մուտքը Երուսաղէմ, հարցընումէր, ո՞վ է սա. ժողովուրդը պատասխանումէր. Սա է Յիսուս մարգարէն՝ Գալիլիայի Նազարէթ քաղաքիցը:

1. Խնայե՛ր քո կեանքը և աշխատե՛ր խոհմութենով ազատվել ամենայն վրտանկից որանով կը կորուսանէիր նորան. բայց ինչ սեղ պահանջումէ պարտականութիւնը և պաշտօնը, այն սեղ պատրաստ կայ զո՞ք բեւրել քո կեանքը:
2. Արնաշտպատ ճանտարհով՝ որ սէրը և պատիւը զարգտրել էին ծաղիկ ներով, իւր մահան հանդէպ զընաց Յիսուսը: Ո՞վ մարդ՝ դու չը դիտես թէ էրբ քո բարի և ուրախութեան արեգակը վերջին անգամն էր ծագում. գուցէ պիտոյ է նա խաւարվէր նոյն խոկ բողբոջումը՝ երբ նա մի անտուր կերտով ուրախացընումէ քո սիրտը:
5. Ի՞նչ որտով պէտք է Յիսուսը մտանէր Երուսաղէմ, իմանալով որ այն՝ վերջին անգամն էր, և շուտով դաւոյ հատանելոյ էին իւր վերայ անպատանելի վըշտեր: Ուրեմն դու շընորհակա՛լ կայ ասուածային նախախնամութենիցը՝ որ նա ծածկել է քեզանից այն բանը թէ ուր կամ էրբ մեռանելու էիր դու. մխիթարվիր որ առհասարակ քո զըլխի բուրը դաւոյ անշքերը ծածկած են քո արկար հոգու համար մի անթափանցելի վարագուրով:

2.

Յիսուսը դաճարէ Տղջ. [Մատթ. Գլ. 21, 24.]

Ազատիցը փառաւորապէս մտանելով Երուսաղէմ, զընաց իսկոյն տաճարը. այս սեղ զըտաւ նա մի անարժան խառնիճաղանջ. վաճառականներ և գընողներ, լումայափոխներ և աղաւնեվաճառներ հանդէս էին բացել այս սեղ: Այս պըրզութիւնը տեսանելով Յիսուսը՝ վըրդովվեցաւ նորա սիրտը. ցըրուեց և կործանեց առող ու տուողներին սեղանները և նորանց արտաքսեց տաճարիցը՝ ասելով. իմ տունըս պիտոյ է աղօթքի տուն ասվե, բայց դուք շինել էք դորան՝ աւազակների փոս: Յետոյ բըժըշկեց կաղերը և կոյրերը որ կային տաճարումը: Ամենայն սեղեց բարձրացան դէպ ի նա գովութեան և փառաբանութեան ձայներ.

երեկայրը ևս աղաղակումէին՝ օրհնութիւն որդոյ Դաւթի: Այս բանի վերայ բարկանալով քահանայապետը և զըսիրբը ասումէին Յիսուսին. լսո՛ւմես թէ ինչ են ասում դոքա. պատասխանեց Յիսուսը. մի՛ թէ չէք կարգացել դուք այն բանը որ ասած կայ. «Տղաների և կաթնակեր մանուկների բերանով օրհնութիւն կատարեցիր դու»:

Յիսուսը երեկոյն հեռանալով Բեթանիա և գիշերը այն տեղ անցուցանելով, միւս օրը կրրկին եկաւ տաճար և ըսկրեսց ուսում տալ ժողովրդին: Մինչև այս գործի մէջ էր Յիսուսը, վերայ հասան Փարիսեցիքը և հարցընումէին նորանից. դու ինչ իշխանութենով ուսուցանումես ժողովուրդը. պատասխանեց Յիսուսը. եւ ես հարցրնեմ ձեզանից մի բան, եթէ կ'ատէք ինձ, և ես կ'ասեմ ձեզ թէ ինչ իշխանութենով եմ գործում այդ բանը: Ինչ տեղից էր Յովհաննէսի մըլըրտութիւնը. երկընթիցը, թէ մարդերից: Կորս պատասխանեցին, թէ չը գիտե՛ք. ապա ասաց Յիսուսը. և ես չկամիմ ասել ձեզ թէ ինչ իշխանութենով ուսուցանումեմ ժողովուրդը: Յետոյ բացայայտեց նոցա, թէ մարտաւորները և սրահիկները աւելի շուտով կարող էին արբայութիւն մտանել քան թէ կեղծաւորները, և թէ սորա իւրեանց խաբէբայ և կամակոր բարբի համար կը զըրկվին Աստուծոյ արբայութենիցը: Կամանակս, այն տանուտիրոջ առակովը՝ որ այգի էր տընկել՝ պատմեց նոցա Հրէից ժողովրդի ամբարիշտ դընացըը Աստուծոյ մարգարէների հետ և իւր հետ. ասաց իւր մասին, թէ այն վէմը (քարը), որ թէպէտ անարգեցին շինողըը, պիտոյ է լինի անկիւնի գըլուխ, ըստ որում Աստուծոյ արբայութիւնը կը հանվի սորանցից և կը բաշխըվի հեթանոսներին, այնպիսի ազգի որ կարող էր պըտուղ բերել: Դէպ ի Փարիսեցիքը բերեց և այն թագաւորի առակը որ իւր որդուն հարսանիք էր կատարում. բոցց որովհետև հրաւիրածները ծուլացան դալ, հրամայեց լաւ ու վատ մարդ ամենայն փողոցներից հաւաքել, որոնց մէջ գըտանվեցաւ մինը որ հարսանիքի հանդերձ չունէր, և սորան դուրս հանել հրամայեց դէպ ի խաւարն արտաքին: Ապա յառաջ բերեցին այն զըժուարացուցիչ հարցուածը հարկի դահեկանի մասին, և այլ միւս հարցուածք: Աւերջակէս Յիսուսը հասկացըրեց ժողովրդին թէ սա որպիսի ողբալի վիճակի մէջ էր Փարիսեցոց և Դըպիրների ձեռքից, նոցա կեղծաւոր և ունայնատէր բարբից, նոցա խարդախութենից և անիրաւութենից դէպ ի սըրիքը և որբերը, նոցա անմտարար ուսուցանելովը և ձուեղըը

աստուածային օրէնքները: Կա նմանեցրեց նորանց՝ կոյր առաջ-
նորդերի, որ մըժղուկները քամումէին, և ուղտերը կըլանումէին.
գեղեցիկ գերեզմանների որ դուրսից փառաւոր էին, բայց ներ-
սից՝ մեռածի ոսկրներով և սըղծութենով լի. ոչխարազգեստ
գայլերի որ անտարակոյս պիտոյ է դատաւարտովին որպէս դըժոխքի
որդիք: Երուսաղէմ, Երուսաղէմ, ձայն արձակեց Յիսուսը, դու
որ կտորեցիր քո մարգարէքը, որ քարկոծ արեցիր քո առա-
քեալքը, քանի անգամ կամեցայ ես ժողովել քո մանուկները՝
ինչպէս հաւը ժողովումէ իւր ձագերը թևերի տակ. բայց դուք
չը կամեցաք այդ. այժմ ասեմ ձեզ, որ ձեր տունը աւերակ կը
դառնայ: Այս խօսքերովը կամենումէր Փըրկիչը բացայայտել ժո-
ղովըդին իւր տառապեալ վիճակը և ազատութեան հարկաւո-
րութիւնը:

1. Բարեպաշտ մարդը ամեն բան ըստանումէ Աստուծով:
2. Աստուծոյ տաճարի մէջ հրաման չը կայ ոչինչ կերպով խտիանել ժո-
ղովըդի ջերմեանդութիւնը: Բայց ևս առաւել անարժան էր սըրբու-
րանը սըղծել շահախնդրական աւաւաւորով:
3. Երեխաների դովութիւնը և դատաստանը շատ անգամ ամենից ուղիղն
է, ըստ սրում ամենեկին անկաշառք է:
4. Շատ ամօթալի է, երբ երկոյք կրօնի և աւարելութեան մասին ցու-
ցանումեն աւելի ուղիղ խնայութիւն և ըղզացողութիւն քան թէ չա-
փահաբը:
5. Յիսուսը իւր վերջին օրերը աշխարհիս վերայ խաչելութենից յաւտը՝
դործ դրեց գեռ ևս քանի մի բաներ սուսցանելով ժողովըդին:
Թող ամենայն մարդ մինչև իւր կենքի երեկոյցեալ օրը ներդարձ-
կան գըտանովի բարի բանի մէջ:

Երբ որ Յիսուսը տաճարից դուրս էր գընում, աշակերտքը
խօսք ձըգեցին տաճարի գեղեցիկ քարաշէն և աշտարակազարդ
կազմածի վերայ. Յիսուսը ասաց. այդ բոլորը՝ որ տեսանումէք,
մի ժամանակով սոյնպէս վեր ի վայր կը կործանվի, որ քար քա-
րի վերայ չէ մընալու: Այդ խօսեց նա Ձիթենեաց սարի վերայ՝
քաղաքի հանդէսը կանգնած, մարգարէանալով նորա կործանու-
մը, և առհասարակ այն տըխուր անցքերը որ գալոց էին, մին-
չև այս աղբը կենդանի էր, այլև զանազան ծանօթութիւնք տա-
լով աշխարհի կատարածի (վերջի) մասին, որի ժամանակը ոչ ոյ
չը գիտէ բաց ի Աստուծուց. այս պատճառաւ պարտ էր արթուն
կենալ, ըստ որում յայտնի չէր թէ երբ կը գայ Տէրը, որ մի
դուցէ թէ նա երեկոյին կամ կէս գիշերին հասանելով՝ քընի

մէջ դտանէր մեզ: Իւր խօսուածքը կրնրեց Յիսուսը պատկս. Երկինք և երկիր կ'անցանեն, բայց իմ ասածները չեն անցանելու:

1. Ամենայն աշխարհական բան՝ [Թէև շատ և շատ գեղեցիկ լինէր, [Թէև երկարուձիւղ տեղողոյն լինէր, այնու ամենայնիւ անցաւոր է. այն միայն որ Աստուծուց էր՝ հաստատ է: Կորս բանը կը մընաց միշտ և յաւիտեան:
2. Մի՛ քրննիր աշխարհի վախճանի կամ՝ քո մահու ժամը և ժամանակը. շընարհակալ կաց Աստուծուց, որ դու չը գիտես այդ, բայց միշտ պատւանտ կաց այդ անցքերին:

3.

Յիսուսը սահմանադրումով Հաղորդութեան խորհուրդը.

[Մատթ. Գլ. 26. Մարկ. 14. Ղուկ. 22. Յովհ. 13, 1.]

Տօնի օրերը մօտենումէին և հասանումէին. բոլոր Երուսաղէմումը պատրաստութիւն կար դորա համար: Եւ Յիսուսը՝ թէպէտ ինքն էր այն դառը որ պիտոյ է մորթվէր այս տօնումը, պատուիրեց իւր Պետրոս և Յովհաննէս աշակերտներին՝ ասելով. գնացէք քաղաք այս անունով մարդու մօտ և ծանուցէք նորան թէ վարդապետը ատումէ. իմ ժամանակըս մօտեցած է. կամք ունիմ՝ քո յոանը զատիկ առնել իմ աշակերտներինս հետ: Այս էր Բաղարջակերաց առաջին օրումը. երեկոյին գնացին և գրտան պատեքը մի մեծ զարդարած վերնատընում պատրաստեալ՝ ինչպէս որ հրամայած էր: Երբ որ սեղան նըստեցին և ուտումէին, ասաց Յիսուսը. ճըշմարիտը ասեմ ձեզ. ձեր մէջից մինը մատնելու է ինձ: Աշակերտքը տըրտմեցան, և ամեն մինը նորանցից ըսկըսեցին հարցընել. մի՞ թէ ես եմ, Տէ՛ր. նա պատասխանեց. ով որ իւր ձեռը իմ հետ մըխեց ամանի մէջ, նա է մատնելու ինձ: Երբ որ Յուդասը հարցըրեց. մի՞ թէ ես եմ, վարդապետ. ասաց նորան Յիսուսը. զո՛ւ ասացիր:

Այս վերջին ընթրիքը (երեկոյեան հացկերութիւնը) որ Յիսուսը վայելեց իւր աշակերտներին հետ, պիտոյ է նորա պաշտողների համար մըշտընջեհաւոր յիշատակի սեղան լինէր, և նմանապէս մի հընար՝ որանով նորա պիտոյ է ամբանային հաւատապահութեան և առաքինութեան մէջ: Այս պատճառով Յիսուսը այս միջոցումը սահմանադրեց մի հանդիսաւոր արարողութիւն որ յաճախ կըրկնել պատուիրումէ իւր հետևողների ամեն մինին: Մինչև նորա սեղանի վերայ էին, Յիսուսը վեր կալաւ հացը, օրհնեց և կտորեց և տուեց իւր աշակերտներին՝ ասելով. «առէք, կերէք՝ այս է մարմին իմ»: ապա վեր կալաւ բաժակը, զոհացաւ

և տուեց նոցա՝ ասելով. «ըմպեցէք սորանից ամենեքեանքդ. այս է նոր ուխտը՝ հաստատած իմ արիւնովս որ թափուած վասն ձեր՝ մեղքի քառութեան համար: Այս բանը կ'առնէք զուր իմ յիշատակիս համար»:

Յետոյ սեղանից վեր կացաւ Յիսուսը, հանդերձը հանեց վերայից, մի ղենջակ (ձեռքի սրբիկ) կապեց մէջքին, ջուր ածեց կոնքի մէջ և ըսկրսեց իւր աշակերտներին ոտերը լուանալ, և սրբբուծէր այն ղենջակովը որ կապել էր մէջքին: Կարգը Սիմոնը Պետրոսին հասած, սա չը կամեցաւ ընդունել այդպիսի ըսպասաւորութիւն իւր վարդապետիցը. բայց ասաց Յիսուսը, եթէ քո ոտերը չը լուանամ, մասըն չունիս իմ հետ: Այա խօսեց Սիմոնը Պետրոսը. Տէր՝ ոչ թէ միայն ոտերըս, այլև ձեռերըս և գլուխըս պիտոյ էր լուանալ. ոչ՝ ասաց Յիսուսը. այդ հարկաւոր չէր, պատճառ՝ որի ոտերը լուացած են, նա սուրբ է, և զուր սուրբ էր, բայց ոչ ամենեքեան: Օրինակ մի տուեցի, որ և զուր այնպէս առնէք, ինչպէս ես ձեզ արեցի: Ընթրիքից յետոյ այլ բաներ ևս խօսեց Յիսուսը աշակերտներին հետ, և յայտնեց նոցա, որ թէպէտ մերձ էր հրաժարական ժամը, բայց նա երթալու է հօր մօտ՝ նոցա համար տեղ պատրաստելու: Ես եմ ճանապարհն և ճրջմարտութիւն և կեանք, ասաց նա. ոչ ոյլ չէ՛ կարող Հօր մօտը դալ՝ եթէ ոչ ինձանով. կաղաչեմ Հայրը մխիթարիչ ուղարկել ձեզ ճրջմարտութեան հողին՝ որ ընակէ ձեր մօտ, միշտ ձեր հետ լինի և առաջնորդէ ձեզ ամենայն ճրջմարտութենով. միայն՝ հաստատուն կացէք իմ սիրոյ վերայ, ըստ որում ինչպէս ուռը (խաղողի ծառի ձիւղը) պըտուղ բերել կարող չէ՝ եթէ հաստատեալ չէ որթի (նայն խի խաղողի ծառի) վերայ, նոյնպէս և զուր, եթէ հաստատեալ չէք իմ վերայ, անպըտուղ էիք: Այս է իմ պատուէրը, որ զուր սիրէիք միմեանց, ինչպէս ես ձեզ սիրեցի. սորանից մեծ սէր չը կայ՝ եթէ մի մարդ գընէր իւր անձը իւր բարեկամներին վերայ: Թող չը խռովին և չը վախենան ձեր սիրտը. ամենայն բան, որ իմ անունովս կը խընդրէք Հօրիցը՝ կը ստանաք: Այս խօսակցութեանից յետոյ՝ աչքը դէպ ի երկինք բարձրացուցանելով՝ մի հրաշալի աղօթք ասեց (Յովհ. գլ. 17), և իւր աշակերտները՝ որոնց ծանուցել էր աստուածային կամքը՝ յանձն արեց երկնաւոր Հօր պաշտպանութեանը:

1. Վերջին ուրախութիւնը որ վայելածինք մեր բարեկամի կամ բարեբարի հետ, անմուսնակ է մընում մեզ, թէև չը ստանայինք մի առանձին յիշատակ այդ մասին:

2. Վայելիք տէրունական սեղանը՝ շքեղ հսկայութեամբ միտք բերելով այն չարչարանքը որ և քո համար յանձն առաւ Տէրը: Աստուծոյ այդ արարողութիւնը՝ իրատուութեամբ փորձելով քո բարոյական որդիտութիւնը, որ այդ կարողանաց վնեւ քեզ զարթոցանողական խրթան դէպ ի առաքինութիւն: Վայելիք այդ սեղանը՝ յաճախ, բայց միայն՝ երբ որ դու ըստ բաւականին ժողովել ես քո միտքը և սիրտը, և ըզգումես քո մէջ կարօտութիւն այդ մասին: Հարցողութիւնը մի՛ համարիր երբէք թոյլտուութիւն միւսանչամ՝ մեղանչելու:
3. Անբարբառութեան հետ սովորաբար կազակից է և անըզգամութիւն. Յուզաւը ունէր երկուոր եւս, պատճառ որ համարձակիչաւ հարցընեւ մի՛ թէ ես եմ:
4. Ինչպէս Յիսուսը սիրումէր իւր աշակերտները, նոյնպէս և մեզ պարտ է սիրել նորան:
5. Եթէ մարդը կամենում է երկնուոր կեանքը ժառանգել, ապա պարտական էր իւր անձը բոլորովին նուիրել Աստուծուն:
6. Յիսուսը միայն ունինք մեզ բարեխօս Աստուծոյ առաջևը, և նա է մեր միջնորդը: Տես Յովհ. 4Լ. 14, 13. 4Լ. 16, 25. Յովհ. Առաջ. 4Լ. 2, 1. Ա. Թ. Պաւլոսի առ Տիմոթ. 4Լ. 2, 5:
7. Հրոժարումը ցաւեցուցիչ է, բայց միւսանչամ տեսութեան յոյճը միսթարումէ մեզ:

4.

Յիսուսը Դեկտեմբերի 22-ը. [Ղուկ. 4Լ. 22, 3. Մատթ. 4Լ. 26.]

Երբ որ Յիսուսը՝ ինչպէս սովորութիւն ունէր՝ գոհարանական երգով աւարտեց ընթրիքը, գընաց իւր աշակերտների հետ դէպ ի Ձիթենեաց սարը: Ճանապարհհին ասաց նոցա Յիսուսը. այս գիշերիս ամենեքեանքդ գայթակղելոց էք ինձանից. և Պետրոսը հաստատելով. թէպէտև ամենեքեան գայթակղէին քեզանից, բայց ես՝ ոչ երբէք. պատասխանեց Յիսուսը, ճըշմարիտը ասեմ՝ քեզ. այս գիշերիս երեք անգամ կ'ուրանաս ինձ, մինչև հաւը խօսած չը լինի:

Իսկ լքի մօտ բան էր՝ թէ Յուզա խկարիովտացին Սիմոն բորոտի տանը յանդիմանութիւն ըստանալով Յիսուսիցը իւր խօսուածքի մասին՝ որպէս թէ խնայելի էր այն ազնիւ իւզը՝ որանով Մարիամ կինը պատուեց և սիրեց Տէրը, զըրեց մըտքումը որ մատնէ իւր վարդապետը: Այս պատճառաւ գընաց Փարիսեցիների մօտ և հարցըրեց թէ ինչքան կը տային իւրեան՝ եթէ նոցա ձեռքը տար Յիսուսը: Փարիսեցիքը խոստացան տալ նորան 30

արծաթ. նա յանձն առաւ, և որոնումէր պարապ կատարելու իւր պայմանադրութիւնը: Այն երեկոյից յետոյ որ Յիսուսը աշակերտներէ հետ կերաւ վերջին զատկական դառը, պիտոյ է նա ըմբռնովէր գիշերով: Տէրը կամենալով դէպ ի Աստուած աղօթքով զօրացուցանել իւր անձը ընդդէմ մօտեցած մահու տագնապին, մուսանգամ գընաց Գեթսեմանի գեղը, որ մի հանդարտ տեղ էր Չիթենեաց սարի մօտ, ուր և յտաջուց շատ անգամ գրտանված էր իւր աշակերտներէ հետ: Սիրտ շարժօղ մի բան է՝ թէ որպէս այ՛ մարդկային փրկութեան միջնորդը ըզգալով իւր անարգանքի և մահու տառապանքի մօտենալը, ուղղեցուցանումէ իւր սիրտը դէպ ի Աստուած և Հայրը: Տրտում է իմ հոգին մինչև ի մահ՝ ասաց Յիսուսը, որ աղօթելու համար փոքր մի հեռացել էր իւր աշակերտներէ շատերիցը: Պետրոսին, Յակովբին և Յովհաննէսին որ իւր հետ ունէր, սրտուիրեց արթուն մընալ իւր հետ միասին. ապա երեսի վերայ ընկած՝ ըսկըսեց աղօթել. Հայր իմ, եթէ հընար է, թող այս բաժակը անց կենայ ինձանից, բայց ո՛չ՝ որպէս ես եմ եմ կամենում, այլ՝ որպէս դու: Երեք անգամ աղօթեց այսպէս. և նոյնպէս երեք անգամ աչ ու դողե մէջ յետ դալով իւր աշակերտներէ մօտ, և տեսանելով թէ քընած են, բարկացաւ և ասաց. այսուհետև կարող էք նընջել և հանգըստանալ. այժմ վեր կացէք՝ գընանք. ահա եկել է մատնիչը: Աստուծոյ հրեշտակը զօրացուցանումէր Յիսուսին աղօթելու ժամանակը: Յիսուսը դեռևս խօսումէր աշակերտներէ հետ, երբ Յուդա խկարիովտացին վերայ հասաւ բերելով իւր հետ քահանայապետներէ և Փարիսեցոց ծառայքը, որ ջահերով, լապտերներով և զէնքով մօտեցան Յիսուսին: Աւմ համբոյր կը տամ ես՝ թըշնամիներէ հետ խօսք էր կապել Յուդասը, նա է. ապա մերձեցաւ Յիսուսին և ասաց. ողջոն քեզ՝ վարդապետ, և համբուրեց նորան: Այն ժամանակը ձեռք ձըգեցին Յիսուսի վերայ և կապեցին. Միմովն Պետրոսը գայրանալով այս անարժան վարեցողութեան վերայ դէպ ի իւր Տէրը, սուրը քարշեց և քահանայապետի ըսպասաւորի ականջը ներքև կըտրեց. Յիսուսը ոչ թէ միայն անհաւան գըտան վեցաւ այս բանին, այլև իսկոյն բըժըշկեց այն վիրաւորված ծառան: Այն ժամանակը ասաց Յիսուսը ամբոխին. այդ ինչ բան է որ դուք սըրով և բըրով եկաք ըմբռնել ինձ, որպէս թէ աւազակի վերայ էիք գընում. ես միշտ ձեր մօտ նըստած էի տաճարի մէջ և ուսուցանումէի, բայց չըմբըռնեցիք ինձ:

Ապա տարան Յիսուսը Կայիափա քահանայապետի առաջև:

Աշակերտները թողեցին նորան և փախան. բայց Յուդան տեսա-
նելով թէ պարտաւորվեցաւ Յիսուսը, զըզջացաւ իւր գործի վե-
րայ. իւր առած արծաթը տարաւ յետ տուեց քահանայապետնե-
րին և գընաց, խեղդվեցաւ:

1. Աբահաթիւնը և արծաթսիրութիւնը պատճառ էին Յուդայի սկսելու
տացոյ աղիրատութեանը (յանցաւոր գործին):
2. Ի՞նչքան փոքր էր շատ անգամ այն օգուտը որի համար մարդիկ վաճա-
ռումն իւրեանց սըրտի խողզութիւնը և իւրեանց հոգու վերկուծիւնը:
3. Իմ ամենաբաւ մխթարութիւնը այս կեանքումը՝ է աղօթք աւ իմ
Աշտուածը:
4. Իւրեան յանձն առնել Աստուծոյ կամքին՝ միշտ վայել է քրիտանէին:
5. Եւ Յիսուսի մէջ երևեցաւ տաղնաղ և երկիւղ այն վըտանդիցը որ մօ-
տացել էր նորան. բայց նա յաղթեց նոցա՝ վըտաստութենայ գէտ ի
Աշտուած, և այն հաւատովը թէ արգան է իւր գործը:
6. Ան՝ ցուեցրու քո բարեկամները և բարերարները՝ սաւնասիրտ գըտան-
վելով այն ժամերումը երբ նոքա տաղնաղի մէջ են:
7. Շատ անգամ մեր ընկերի քաղցը կերպարանքի ասի ծածկած է մի դա-
ւաճան օձ:
8. Ամբարշտը՝ իւր գործերը կատարելու համար ժամանակ է ընարում միշտ
գիշերը և խաւարը:
9. Հնազանդ կաց այն մեծաւորներնրին որ իշխանութիւն ունին քո վերայ:
10. Փորձութեան ժամանակին շատ անգամ բարեկամ բարեկամից հրաժար-
վումէ:
11. Արգետք օրինաւոր էր Յուդայի գըզումը:

Ծ.

Յերոսորը կարգաբնիկութիւն արեւել մէջ և դասակարգութիւն աս է մահ.
[Ղուկ. Գլ. 22.]

Ժողովըրդի ծերակոյտը, քահանայապետքը և զըպիրքը հա-
ւաքվեցան Վայիափայի մօտ որ հարցուփորձ առնեն Յիսուսի վե-
րայ. նախ՝ սուտ վկաներ յառաջ բերեցին, բայց բոլոր վկայու-
թիւնքը հակառակելով միմեանց՝ անպըտուղ գըտանվեցան: Այս
ինքը քահանայապետը դարձաւ գէտ ի Յիսուսը՝ այսպէս խօսե-
լով. երգեմնեցուցանումամ քեզ կենդանի աստուծովը՝ որ ասես
մեզ, եթէ դու ես Քրիստոս որդին Աշտուծոյ. Յիսուսը պա-
տասխանեց, դու ես ասում: Այս էին կամենում և նորա ոտիքը.

քահանայապետը խսրոյն պատառեց իւր հանդերձը և աղաղակեց. ահա՛ հայհոյեց դա Ատուած, ինչ հարկաւոր են մեզ այլ վըրկայք: Ամենեքեան համաձայնեցին նորա հետ և դատեցին, թէ Յիսուսը մահապարտ է. ոմանք ընկրեսցին թքանել նորա երեսին, կըսփել նորան և ասել. մարգարէացի՛ր թէ ո՛վ էր որ զարկեց քեզ: Ասուտը լուսացած՝ ուղարկեցին դատապարտեալը պոնտացի Պիղատոսի մօտ, և չարխօսումէին Յիսուսի մասին որպէս թէ մոլորեցուցանումէ: Հրէից ազգը, արգելումէ՛ կոյսրին հարկ տալ և ատումէ իւր համար թէ Քրիստոսը թաղաւոր է: Յիսուսը ոչինչ չը խօսեց. և Պիղատոսը հարցրնելով նորանից. չունիս ոչինչ պատասխան ընդդէմ դոցա որ այդքան դանդատաւոր են քեզանից, ոչինչ չասաց Յիսուսը: Պիղատոսը լքեւելով թէ Յիսուսը գալիւնացի է, ուղարկեց նորան Հերովդէսի մօտ. որ և իւր զօրականների հետ միասին անպատիւ արեց Յիսուսը և ըսպիտակ հանդերձ հազցըրած նորա վերայ՝ հրամայեց դարձեալ տանել Պիղատոս դատաւորի ատեանը: Սա գանչեց ապա քահանայապետները և խօսեց նոցա հետ այսպէս. ահա՛ ձեր առաջը դատեցի և վընաս չը գըտայ այս մարդու մէջ. և Հերովդէսը ոչինչ պատճառ չէ գըտած զորա մէջ, ըստ որում ոչինչ մահու արժանի բան չէ գործել. ուրեմն կը խրատեմ զորան և կ'արձակեմ, ինչպէս սովորութիւն էր ձեր մէջ տօնի օրերում արձակել մի դատապարտեալ (որովհետեւ զխտէր Պիղատոսը թէ Յիսուսը մատնած է նախանձու պատճառով): Բայց ամբօրը հաւանեցուցած դըպիրների խօսքով՝ աղաղակեց. վերացրու զորան և արձակիր Բարաբրան (որ խռովութեան և ըսպանութեան աղազաւ բանտ էր դըրած): Միւսանգամ հարցրեց Պիղատոսը, ինչ պիտոյ էր անել Յիսուսին որ անուանած է Քրիստոս, որ և ոչ մի չար բան չէ արել: Աղաղակեցին ամենեքեան. խա՛ջ հանիր զորան, խա՛ջ հանիր զորան: Պիղատոսը տեսանելով որ չէ կարողանում գործ յառաջացընել, այլ առաւել խռովութիւն է լինում ժողովըրդի մէջ, հաւանեց կատարել նոցա խրնդիրը. բայց Պիղատոսի կինը անցեալ գիշերին տեսիլ տեսանելով՝ իմաց տուեց իւր տղամարդին՝ ասելով. բան չունիս այդ արդար մարդու հետ. վասն այս պատճառի Պիղատոս դատաւորը վըճիւր կապեց այսպէս. ե՛ն ոչինչ վընաս չեմ գըտանում այս մարդու մէջ. ապա վեր առեց Զուր և լուաց ձեռերը ժողովըրդի առաջը, և ասաց. ես անպարտ եմ այդ արդար մարդու արիւնիցը. դ՛ուք զխտէր: Բոլոր ժողովըրդը աղաղակեց. զորա արիւնը թո՛ղ լինի մեր վերայ և մեր որդիների վերայ. Յե-

տոյ Պիղատոսը արձակեց Բարաբբայ մարդասիրանը և Յիսուսին ծեծ տուած՝ յանձնեց ժողովրդին որ խա՛ց հանէ նորան :

1. Թեպէտ մի մարդու անմեղութիւնը ակրնայտանի երևումէր, բայց այդու ամենայնիւ երբեմն յաջողումէ ամբարշտութեանը յալթող գըտանկիլ :
2. Տրամորդի դործ չէ, այն որտառուով մի բան ուրիշների կամքին թաղուէ, որ չէինք կամենում պատասխանատու լինել :
3. Արդարադատ լինել և ոչինչ մարդու անհաճոյ չը գըտանկիլ. այս երկուսը չէ կարելի միշտ միաւորել միմեանց հետ :
4. Ընդդէմ իւր սըրտի վկայութեանը դործ կատարել և ճանապարհ աւելար բանին՝ որ կարելի էր խտիանել, մեղք է :
5. Ժողովրդի մայրութիւնը և Պիղատոսի երկիւղը մարդու երեւոյց՝ Յիսուսին մա՛, բերեց :
6. Ի՞նչ յիմար բան է՝ Աստուծոյ պատիժը խրնդրել իւր վերայ և իւր դուստրների վերայ . մի՞ թէ առանց դորան ևս՝ չէինք գըտանկում պատժի արժանի :
7. Եթէ ճանաչած ենք մի մարդու անմեղութիւն, սպա և ամենափոքր պատիժը որ տալիս էինք նորան՝ մեղք էր ընդդէմ արդարութեան :

6.

Պետրոսը ուրանումէ իւր ձայնադէտը . [Մարտ. ԿԼ. 26.]

Յիսուսի աշակերտներից մի միայն Պետրոսը նորա հետևից գնացած էր մինչև քահանայապետի սրահը. նա չը կամեցաւ խկոյն անհաւատարիմ գըտանկիլ այն քաջասիրտ խօսքին որ տուած էր ինքըր : Եթէ հասանէր ինձ մեռանել ևս քո հետ միասին, չեմ ուրանալու քեզ՝ ասած էր Պետրոսը յառաջուց . բայց այժմ հեռի նըստած էր ասարանքի դաւիթի մէջ . մտտեցաւ նորան մի ազլախին և հարցըրեց այսպէս . և դո՞ւ գալիլացի Յիսուսի հետ էիր . պատասխանեց Պետրոսը . չը գիտեմ՝ թէ ինչ էս խօսում դու : Աջա մի այլ կին ասաց այն տեղ կանգնածներին . և սա՛ հազովրեցի Յիսուսի հետ էր . միւսանգամ ուրացաւ Պետրոսը և երգումն կերաւ, թէ չը գիտեմ այն մարդը : Սակաւ մի յետոյ ձայն տուեցին և միւս ներկայ գըտանկողքը . արգարև դու ևս նորանցից էս . ըստ որում քո խօսուածքը ևս յայտնումէ : Այն ժամանակը ըսկըսեց նա նզովել, և երգնուէ, թէ չեմ ճանաչում այն մարդը : Եւ իսկոյն խօսեց հաւըր : Պետրոսի միտքը եկաւ Յիսուսի ասած բանը . դուրս գընաց և լաց եղաւ դառնապէս :

1. Մեր աւելի հաւաս ունէիք դէպ ի մեզ, քան թէ գործով կատարել կարող էիք. սովորեր ճանաչել քո անձը:
2. Բողեական դուժը և այն բարի գիտաւորութիւնը որ աւանձնական ժամերում ծընել են մեր ուրախ մէջ, շատ անգամ ոչընչանում են, երբ որ փորձութիւն ենք տեսնում ուրիշների հետ կենցաղավարվելով:
3. Արժան էր քեզ՝ Ատուածուն աւելի հնազանդել քան թէ մարդուն:
4. Աշխատարմութիւնը մի սովալի (զարհուրելի) յանցանք է:
5. Ես չեմ ամաչում խոտովանել Աւետարանը, սրտաւոր որ սա այնպիսի մի ատուածային զորութիւն է որ երանութիւն է պարզեւում իւր հաւատացողներին:

7.

Յիսուսը Բրտանոմի խալէ վերայ և Եաղձաթ. [Մատթ. Գլ. 27.]

Ահա թէ ինչպէս անիրաւ դատաստանով դատաւարութեցաւ Յիսուսը: Համբերութեամբ յանձն առաւ նա իւր անարգանքը. ուսի վերայ գրած իւր խաչը՝ տանումէր ինքը, մինչև բմբրոնեցին մի կիւրենացի մարդ՝ Սիմոն անունով որ անդիցը դալիս էր, և սորա վերայ գրեցին խաչափայտը որ տանէ Յիսուսի հետակից: Երբ որ հասել էին Գոլգոթա սարին, Յիսուսը ձեռքերից և ստերից բևեռեցին խաչի վերայ. ճանապարհից անցանողները ամենայն կերպով հայհոյումէին նորան, այն և քահանայապետքը արհամարհումէին նորան և ասումէին. ուրիշները կարողացաւ ապրեցուցանել, բայց ինքը իւրեան չէ կարող ապրեցուցանել. և այն երկու աւազակները՝ որ խաչած էին նորա հետ միասին, նախատումէին նորան. բայց Յիսուսը իւր չարչարանքի սաստիկ ցաւի մէջ՝ խօսեց այսպէս. Հայր՝ Թո՛ղ գոցա մեղքը, ըստ որում չք գիտեն թէ ինչ են գործում: Այն ժամանակը՝ խաչակից աւազակների մինը գրգռացաւ և աղաչեց Յիսուսը՝ ասելով. յիշիր ինձ Տէր, երբ որ կը գաս քո արքայութեամբ. Տէրը ասաց. ճշմարիտը ասեմ՝ քեզ. այսօր դու իմ հետ կը լինիս գրախտումը:

Յիսուսի մայրը և սիրելի աշակերտ Յովհաննէսը՝ խաչի մօտ կանգնած մորմոքվելով արտասվումէին, մինը իւր որդու, և միւրը իւր վարդապետի տրխուր վերջի վերայ. դէպ ի մայրը ձայն տուեց Յիսուսը. կին դու, ահա՛ քո որդին. դէպ ի Յովհաննէսը խօսեց՝ ահա՛ քո մայրը: Ըս'ըսեալ վեց ժամից խաւար սրտուց բուրբ երկրի վերայ և տևեց մինչև իննը ժամը: Խաչելութեան ցաւը սաստկանալով առաւել, մահու զարհուրելի տաղնապի մէջ՝ ձայն արձակեց Յիսուսը. Ատուած իմ, Ատուած իմ՝ ընդէր

Թողեր զես: Այրվելով ծարաւից՝ խօսումէ նա յետոյ. ծարաւի եմ. զինուորներէից մինը վեր առաւ ըսպունգ լի քացախով և լեղով, մօտեցրրեց նորա բերանին: Աժըմ՝ ըղգալով Յիսուսը որ մինչև ի մահ խաչի վերայ հնազանդ է գրտանվել երկնաւոր հօրը, կարող էր ասել. ամենայն ինչ կատարեալ է: Իններորդ ժամն էր (մեր հաշուովը՝ երրորդ ժամը ճաշից յետոյ), երբ Փրկիչը իւր աստուածային հոգին դուրս փրչեց, ազազակելով. Հայր, ի ձեռքս քո աւանդեմ ըղհօգի իմ: Տաճարի վայրագոյրը պատտավեցաւ մէջիցը, երկիրը շարժվեցաւ և շատ նընջեցեալ սրբերի մարմինք յարուժիւն ըստացան:

Այսպէս պարտ էր Յիսուսին չարջարվել և մտանել իւր փառքի մէջ: Հռոմայեցի հարիւրապետը և միւսները վերայ լինելով այս զարմանալի անցքերին, խոստովանեցին. արդարև՝ այս մարդը Աստուծոյ որդի էր:

Յետոյ՝ որպէս թէ Յիսուսի անարգանքը լցուցանելու համար՝ կամք ունէին նորա բարձրերը խորտակել, բայց Յիսուսը մեռած էր յառաջուց՝ երբ որ մօտեցան նորան. վասն այս պատճառի բաւական համարեցին խոցել նորա կողը, որից դուրս թափվեցաւ արիւն և ջուր, որպէս նըշան՝ թէ բոլորովն մեռած էր:

Շատ կերպերով յայանքվեցաւ այժըմ այն մարդերի սէրը որ ծածկապէս պատվումէին Յիսուսը. այս ազնիւ մարդերից մինը՝ էր Յովսէփ արեմաթացին որ յառաջ Հրէից ձերակուտի անդամ էր: Սա զընաց Պիղատոսի մօտ և խրնդրեց թոյլտուութիւն՝ Յիսուսը մարմինը թաղելու համար. Պիղատոսը թոյլ տուեց: Եկաւ և Նիկողեմոսը որ միանգամ գիշերով տեսութիւն էր գնացել Յիսուսին, որ և ձերակուտի մէջ պահանջել էր որ՝ զատապարտելուց յառաջ՝ հարցուփորձ առնեն Յիսուսի մասին: Սգբա երկուքը գնացին Գոլգոթա, իջուցին Յիսուսի մարմինը, պատեցին նորան կրտաւնեբով և խընգեբով՝ ինչպէս օրէն էր Հրէից մէջ, և թաղեցին մի մերձակայ պարտէզի մէջ, մի նորաշէն գերեզմանում: Այլա ծածկեցին գերեզմանը մի մեծ քարով: Եւ Պիղատոսը հրամայեց կընքել գերեզմանը և պահապաններ զընել նորա մօտ, որ մի՛ գուցէ՝ ինչպէս կասկած ունէին քահանայապետը՝ Յիսուսի աշակերտքը գային գիշերով և զողանային նորա մարմինը, և ապա համբաւ տարածէին ժողովրդի մէջ, թէ Յիսուսը յարուժիւն առաւ մեռելութենից:

1. Աբելթե՛ր և քո թըշնամիներէ համար. սիրեր նորանց:

2. Եւթը այո կեանքից է մուտքը յաւիտենականութեան մէջ: Այսօր՝ առայ փրկիչք աւազակին՝ կը լինիս իմ՝ հետ դըրախտումը:
3. Ճըշմարտ սըրտով զըզումը դըտանումէ շընորհ:
4. Հըրժարվող սիրելին հոգաբարձու է և նոցա համար, որնցից հըրժարվումէ:
5. Քրիստոնեայ մարդը չէ յուսահատվում, այլ խընդրում: պրոէս. Տէր՝ աղատիր ննձ չարիցը:
6. Մեռանողի վերջին խընդիրը թո՛ղ ոտըը լինի քո համար. յոժարութեամբ քաղցրացրու նորա սիրաը:
7. Ինքը Աշտուած գործակատար է արդարի համար: Հրա՛ այն անցքերովը բնութեան մէջ ցոյց առեց իւր ահաճութիւնը այն անլըսելի չարագործների վերայ:
8. Ով որ Աշտուծոյ կամքը կատարել է, կարո՛ղ է իւր հոգին խաղաղութեամբ յանձն առնել Աշտուծուն:
9. Հոգո արա՛ որ և դու կեանքիդ վերջումը կարողանաս առել. ամենայն ննչ կատարեալ է:
10. Երանի՛ մեղ՝ եթէ մի հաւատարիմ՝ ոէր և մեղ՝ կ՛ամբիփէր գերեզմանի մէջ:
11. Չար խըղճմտանքը երկիւղ ունի մինչև մեռածներեցը ևս:

Յ.

Քրիստոս յարեալ է Դեռելոց. [Մարտ. Գլ. 28.]

Ինչպէս ամենը՝ որ Յիսուսը յառաջուց ասել էր, կատարվեցաւ, նոյնպէս ճըշմարտվեցաւ այն խօսքը որ յառաջուց ասած էր Փարիսեցոցը. այսինքըն՝ «քանդեցէք այդ տաճարը, և ես կը նորոգեմ՝ դորան երեք օրի մէջ»:

Երբ որ միաշարաթը լուսանումէր, Մարիամ մագդաղենացին, Մարիամ Յակովբի մայրը և Սաղովմէն խոռնկեր պատրաստած գնացին դէպ ի Տիրոջ գերեզմանը, որ օծեն իւրեանց բարեկամի մարմինը: Բայց գերեզմանը դատարկ գըտան. նորա վերայ դըրած քարը բաց էր գըլորած, և պահապանքը փախած էին: Տեսան միայն մի հրեշտակ որ խօսեց այն կանանց հետ. մի՛ վախեցէք դուք, գիտեմ որ խաչելեալ Յիսուսն էք որոնում. նա չէ աստ, այլ յարութիւն է առել. եկէք տեսէք այն տեղը ուր դըրած էին նորան. գնացէք շուտով և պատմեցէք նորա աշակերտներին՝ թէ յարուցեալ է Յիսուսը: Եկան Պետրոսը և Յովհաննէսը և ըստուգելով ինչ որ նոցա պատմած էր՝ դարձան և գնացին. բայց Մարիամը մընաց լալով գերեզմանի վերայ և յետ նայելով՝ տես

սաւ Յիսուսը կանգնած, թէպէտ չը ճանաչէց նորան, և կարծելով թէ պարտիզպանն էր, ասաց նորան. Տէր, եթէ դու ես իմ տէրը հանել այս գերեզմանից, ասա ինձ ո՞ւր գրբեցիր նորան: Այլա ձայն տուեց Յիսուսը. Մարիամ. և սա ձայնիցը ճանաչելով Յիսուսը՝ պատասխանեց խելոյն. վա՛րդապետ: Գընաց Մարիամ մազգաղենացին և պատմեց աշակերտներին, թէ տեսայ Տէրը և խօսեցի նորա հետ:

1. Թող մեք շոյա շոյա դընանք տեսութիւն մերայինների գերեզմաններին: Ամենայն գերեզմանի մօտ Աստուծոյ սէրը փրչումէ մեր մէջ նոր հաւատ գէղ ի անմահութիւն և յարութիւն:
2. Ոչ ամենայն սիրտ կարող է շուտով խելամուտ վնել անցքերի փոխախտութեանը: Մարիամը դեռ ևս մընումէր գերեզմանի մօտ, բայց միւսները սրտնումէին յարուցեալը հեռի տեղում:

Գ.

Յարուցեալը իսկուհի խոր աշխարհային. Յիսուսի վերջին կենդանութեանը նոցա հէր. [Ղուկ. Գլ. 24. Յովհ. Գլ. 20.]

Յիսուսի աշակերտներից երկուքը գնումէին Եմմաուս ասած գեղը որ հարիւր և վաթսուն ասպարէս հեռի էր Երուսաղէմից, և խօսումէին միմեանց հետ վերջին օրերի տըխուր անցքերի վերայ: Սյա միջոցումը մօտեցաւ նոցա Յիսուսը և ճանապարհակից եղաւ իւր աշակերտներին, բայց սորա չէին ճանաչում նորան: Այլա ըսկըսեց Յիսուսը այսպէս խօսել. ինչ բանի վերայ էք վեճում, և ինչո՞ւ տըրտմած էք: Աշակերտները պատասխանեցին. մի՞ թէ դո՞ւ միայն Երուսաղէմի մէջ չեմացար թէ ինչ բան է պատահել այն տեղ այս օրերումըս. չը դիտես որ Յիսուս նազովրեցին քահանայապետների և իշխանների ձեռքովը դատաւարտվեցաւ և խաչ հանվեցաւ: Բայց մեք ակընկալութիւն ունէինք թէ նա փրկիլու էր Իսրայէլի աղգը. ահա երրորդ օրն է որ այդ բանը հանդիպել է, և քանի մի կանայք մեզանից՝ առաւօտուն վաղ գընացել էին նորա գերեզմանը և չեն գրտած նորա մարմինը. բայց հրեշտակներ երևելով նոցա՝ ասած են, թէ նա կենդանի է: Յիսուսը յանդիմանեց նորանց՝ ասելով. ո՞վ անմիտք և հեղգասիրտք, որ դըժուարանումէք հաւատալ այն բոլոր բաներին որ ասած են մարգարէքը. մի՞ թէ պարտ չէր Քրիստոսին այդպէս չարչարվիլ և ապա իւր փառքի մէջ մտանել: Երբ որ մօտեցան Եմմաուս գեղին, Յիսուսը պատճառեց որպէս թէ աւելի հեռի տեղ ունէր գնալու. բայց աշակերտքը ըստիպե-

ցին նորան ասելով. Տէր, մեր մօտ մընա՛, ըստ որում դէպ ի երեկոյ է. Յիսուսը իջևանեցաւ նոցա մօտ, և նըստելով սեղան նոցա հետ, վեր առաւ հացը, օրհնեց, կըտրեց և տուեց նոցա: Այն ժամանակը բացվեցան աշակերտների աչքերը և ճանաչեցին նորան. բայց Յիսուսը աներևութացաւ: Աշակերտները վեր կացան իսկոյն և գնացին Երուսաղէմ և լրտեցին այս տեղ, որ Յիսուսը երևել էր նոյնպէս Պետրոսին, և պատմեցին ինքեանք ևս ինչ որ իւրեանց հանդիպել էր ճանապարհին:

Կոյն միաշաբաթի երեկոյին՝ աշակերտքը Երուսաղէմի մէջ միասին ժողոված էին և փակել էին դռները՝ ըստ որում երկիւղ ունէին Հրէից կողմից: Յարուցեալը լանկարծ երևեց նոցա մէջ և ողջոյն տուեց ասելով. խաղաղութիւն բնդ ձեզ: Աշակերտքը զարհուրեցան և կարծումէին տեսանել մի ոգի. բայց երբ որ ըստուգեցին իւրեանց տեսածի ճըշմարտութիւնը, խընդացին Տիրոջ տեսութեան վերայ: Միւսանգամ ողջոյն տուեց նոցա՝ ասելով. ինչպէս իմ հայրը առաքել է ինձ, այնպէս և ես առաքու մեմ ձեզ, այս խօսքից յետոյ փրչեց նոցա՝ վերայ ասելով. առէք հոգի սուրբ. եթէ մինի մեղքը կը թողուք, թողեալ լինի, եթէ մինը կը կապէք, կապեալ լինի:

Այնուհետև բոլոր աշակերտքը հաւատացին նորա յարութեանը. մինը միայն որ ներկոյ չէր հանդիպած այդ միջոցին՝ երբ Յիսուսը ներս մըտաւ խաղաղութեան ողջոյն տալով, տարակոյս ունէր դեռևս. այս աշակերտը Թովմասն էր. սա ութ օրից յետոյ տեսանելով Յիսուսը՝ դարձեալ չէր հաւատում, մինչև որ շօշափելով և քրննելով նորա խաչելութեան նըշանները, հաւատաց որ իւր տեսածը Յիսուսն էր, և ամօթապարտ լինելով ձայն արձակեց. Տէր իմ և Աստուած իմ. բայց Յիսուսը ցոյց տալով Թովմասին իւր վէրքը ձեռերի և կողն վերայ՝ ասաց. Թովմաս, դու հաւատացիր, ըստ որում տեսար, բայց երանի՛ նոցա որ կը հաւատան առանց տեսանելու:

Մինչև Յիսուսը իւր աշակերտների հետ էր, աշխատեց բաւալ նոցա միտքը որ իմանան Սուրբ գըրքի զօրութիւնը: Դուք՝ ասաց նոցա՝ վըրայ էք իմ գըրքի բոլոր անցքերին, և գիտէք թէ այս բոլոր բաները յառաջուց ասած կային Սուրբ գրքի մէջ մարգարէների բերանովը: Աչրա գընաց Յիսուսը Գալիլիա, որ և այն տեղ ծանուցանէ իւր յարութիւնը. այս տեղ կրկին հանդիպեց Պետրոսին Տիբերիու ծովեզրի մօտ, և իւր անձը յայտնեց մի լի և առատ ձըրնորսութեան հըաշագործութենով, և հաց կերաւ նորա

հետ: Հացկերութենից յետոյ երեք անգամ հարցրեց Պետրոսից. սիրո՞ւմես ինձ. երբ Պետրոսը նոյնպէս երեք անգամ պատասխան տուեց այո՝ Տէր, գիտես որ ես սիրումեմ՝ քեզ, ասաց Յիսուսը՝ արածեցրո՛ւ իմ ոչխարները:

Տէրը իւր վերջին օրերը աշխարհիս վերայ գործ դրեց անուշաբույր պահի վերայ, որ իւր աշակերտները քաջախելէ և սրտարատէ իւր վարդապետութիւնը տարածելու համար. խոստացաւ նոցա Հոգւոյն սրբոյ զալուստը, ասաց նոցա՝ թէ ինքը մնալու է նոցա հետ մինչև աշխարհի վերջը, կատարելապէս ուսումն տուեց նոցա իւր կրօնի մասին և յատկապէս՝ Աստուծոյ արքայութեան վերայ:

1. Դու չես ճանաչում միշտ այն մարդիկը, որ կենքի զանազան ճանապարհների վերայ ընկերանումեն քո հետ: Ըզգուշացիւ որ չը վննիս ո՛չ անխոհեմ և ո՛չ շատ կատարծոտ:
2. Ի՞նչպէս արևըրեցուցիչ պիտոյ է վննէր Յիսուսին՝ լրտէլ միշտ իւր աշակերտների բերանիցը. »Բայց մեք կարծումենք թէ նա պիտոյ է վերկէր Խորայէլի ազգը»:
3. Խաղաղութիւնն ձեր հետ. այս ողջոյնը և այժմ՝ զատիկ տօնին պատշաճուր ողջոյն էր բոլոր Բրիտանիէից ազգին, պատճառ որ Բրիտանի յարութեանովը խաղաղութիւն եկաւ մարդկային արբուսմ և զղջացող սըրտի մէջ:
4. Կերողամեա կաց դէպ ի ուրիշների պահատուրութիւնքը:
5. Եթէ այն բանին միայն պիտոյ է հաւատոյլնք, ինչ որ տեսնումենք, ապա ո՛րչափ անմեխթար աչքով կը նայէր մեր սիրտը ապապայի վերայ:
6. Տէր իմ և Աստուծո՛ւ իմ. սորա մէջ պարունակած է զղջացող սըրտի խոտորանութիւնը. ինչպէս ամաչեցուցանումես դու ինձ անհաւատիս, ներքի ինձ՝ ո՛վ դու բարձրեալըր:
7. Հողաբարձութիւնը իւր կղբօրների աղաղայի համար՝ մի հարկաւոր բան է սիրող և հաւատարիմ սըրտի համար:

10.

Յիսուսի դարձը իւր Հօր Տօմ. [Գործք Աստու. Բլ. 1, 3 և այլն.]

Փրքիկիցը իւր յարութենից յետոյ քառասուն օր կացաւ աշխարհիս վերայ, և այս բոլոր ժամանակը նուիրեց իւր աշակերտներին՝ հեռի մնալով իւր թըշնամիների աջքից: Գալիլեայի աշխարհումը մի սարի վերայ պատուիրելով իւր աշակերտներին՝ գընալ և ուսուցանել բոլոր հեթանոսները և մրկըրտել նորանց Հօր Աստուծոյ, Որդւոյ և Հոգւոյն սրբոյ անունով, ասաց նոցա որ

մընան Երուսաղէմ՝ քաղաքումը: Վերջապէս տեսանելով Յիսուսը՝ թէ իւր առաքել բոլոր կամբը կատարել է, դուրս բերեց աշակերտները մինչև Բեթանիա և հանեց Չիթենեաց սարի վերայ. այս տեղ բարձրացրեց ձեռքերը. օրհնեց նորանց և հրաժարվեցաւ նորանցից՝ միամի ծածկելով նորան աշակերտների աչքից: Սոքա զարմացած և հիացած՝ անդարձ աչքով նայումէին Յիսուսի քամակից, բայց երևեցան նոցա երկու տղամարդ ըսպիտակ հանդերձով և ասումէին. Գալիլիացի՛ մարդեր, ինչո՞ւ համար կանգնած այս տեղ՝ նայումէք դէպ ի վեր. այս Յիսուսը որ ձեզանից վերացաւ դէպ ի երկինք՝ դալոց է այնպէս, ինչպէս որ դուք տեսաք նորա վերանալը:

Ուրախ և հանգիստ սըրտով տասն և մի աշակերտքը դարձան Երուսաղէմ և մընացին այն տեղ, ինչպէս հրամայած էր նոցա Յիսուսը, մինչև ի վերուստ զօրութիւն ըստանային:

1. Ամենայն քրիստոնէսց իւր կեանքի վերջին օրերը աշխարհիս վերայ՝ յօժարութեամբ կը նուիրէ իւր սիրելիներին միայն:
2. Ինչքան խաղաղ սըրտով դարձաւ Յիսուսը դէպ ի իւր հայրը:
3. Երկինքը որ մեր ամենադատաւական յոյսերի նպատակն է, թեթևացը նումէ մեզ մեր աշխատութիւնքը՝ Աշտուծոյ արքայութեան համար դուրսու գրտանվել:
4. Բարի անձը օրհնելով և աղթելով հրաժարվումէ իւրայիններեցը:
5. Գեղեցիկ մի բան է՝ երկինք և երկիր դաշնակից միմեանց հետ:

ՉՈՐՐՈՐԴ ՀԱՏՈՒՆԾ

Վրիստոնէութեան առաջին տարածումը Առաքելոց ձեռքով:

1.

Հոգւոյն սըրբոյ աստուծոյ. [Գործք Առաք. Գլ. 2.]

Այն միսիթարիչը՝ որ Յիսուսը իւր հրաժարման ժամանակը խոստացել էր աշակերտներին, և զորանով սիրտ էր տուել նոցա իւրեանց ծանրակրճիս սլաշտօնի մասին, շուտով հասաւ նոցա, որ ճանաչէին նոքա այն բանի ճըշմարտութիւնը՝ թէ «Լաւ է ձեզ՝ եթէ ես երթամ»:

Տասն օր Յիսուսի համբարձմանից յետոյ՝ աշակերտները մի-

տրան նըստած էին միասին, յանկարծակի զըզըրդումն եղաւ երկընթից մի սաստիկ հողմի պէս և շարժեց բոլոր տունը, ուր նըստած էին նորա: Երևեցան նոցա որպէս թէ հրեղէն լեզուք, և վայր իջանելով նըստեցին ամեն մինի վերայ: Ամենեքեան լըզվեցան սուրբ հողով և ըսկըսեցին խօսել այլևայլ լեզուներ, ինչպէս հողին հրամայումէր նոցա խօսել: Զարմացաւ այս բանի վերայ Երուսաղէմի մէջ հաւարված ժողովուրդը, թէ հրէայ և թէ այլազգի, և ասումէին միմեանց. մի՞ թէ սորա որ խօսումեն, Կալէլեացիք չեն. այս ինչ հրաշք է, որ լըսումենք զոցա բերանից մեր Զոկ Զոկ բարբառներր որոնց մէջ ծընած էինք մեր. միւսնեցը ծաղր առնելով ասումէին. քաղցուալիցք (նոր գինով արբեցած) են զորա: Աւեր կացաւ Պետրոսը, բարձրացրեց ձայնը և խելամուտ արեց ժողովուրդը՝ ասելով. ո՛չ թէ՛ որպէս դուք էք կարծում՝ արբեցած են սորա, այլ այս է՝ ինչ որ յառաջուց ասել է Յովբէլ մարգարէն՝ թէ Աստուած վերջին օրերումը կը թափէ իւր հողին ամենայն մարմնի վերայ: Այս ըսկըսեց Պետրոսը այնպիսի եռանդուն և ազդու կերպով քարոզ տալ խաչեալ Յիսուսի վերայ՝ ինչպէս ելբէք չէր լըսված նորանից. նայն օրի մէջ մըկըրտվեցան մինչև երեք հազար մարդ:

1. Ինչ որ Աստուած խոտանումէ՛ կատարելոց է անշուշտ (Ճըշմարտագէտ):
2. Մի՛ համարձակվիր այն բանի վերայ ծաղր առնել՝ ինչ որ գու չես հասկնում:
3. Եւ այսօր ևս Աստուծոյ հողին իմանումէ այն մարդերի վերայ որ այդ մասին խընդումեն: Այն միջոցները՝ որոնց մէջ մեր սիրտը երկեւում խորճըրկներով ըզգատանումեն, են նոյնպէս աստուածային զօրութեան ազդեցութիւնք:

2.

Պատմութիւն. [Գործի Ատոմ. Գլ. 9.]

Եւն բաները որ Գործք Առաքելոցի մէջ գըրած կան՝ նախ և յառաջ տեղեկութիւն են տալիս մեզ՝ թէ ինչպէս չրէից ծերակոյտը Երուսաղէմի մէջ խորհուրդ արեց որ Յիսուսի աշակերտները բանտ դընէ և առ ի մահ գատապարտէ, պատճառ որ նորա արձակ համարձակ ուսուցանումէին ժողովուրդը, և ընդդէմ Սաղուկեցոց քարոզումէին յարութիւն մեռելոց՝ Քրիստոսի օրինակովը: Նմանապէս պատմութիւն է լինում այն գըրքի մէջ թէ չրէից ծերակոյտը՝ Կամալիէլ օրէնսուսոյց և ժողովըրդի մէջ պատուելի Փարիսեցոյ խօսքով՝ բաւական համարեց ա-

տեան գանչել Առաքեալքը, ձե՛ծ տալ նոցա և սլառուիրել որ այլ ևս չը խօսեն Յիսուսի մասին: Շատ գեղեցիկ էր Գամալիէլն ասածը Առաքելոց հալածողներէ համար. «Չե՛ոք վեր առէք այդ մարդերիցը և թո՛ւլ տուեցէք դոցա. սրածաւ՝ և թէ այդ խորհուրդը մարդուց է՝ կը քակաւրվի, բայց եթէ Աստուծուց է, ո՛չ ոյլ չէ կարող դորան քանդել. ասա թէ ոչ, կը լինիք պատերազմողք ընդդէմ Աստուծոյ»: Եւ Առաքեալքը ասենի մէջ, երբ որ Հրէից քահանայապետը ասումէր նոցա՝ մի՞ թէ չը սլառուիրեցինք ձեզ որ չուսուցանէք Յիսուսի անունով, բայց դուք այժմ լըջըրեցիք Երուսաղէմ ձեր ուսումովը, շատ պատշաճաւոր պատասխան տուեցին. » Հնազանդել պարտ է Աստուծոյ առաւել քան թէ մարդկանս: (զլ. Ե.)

Առաքելոց հալածմանը առաւելապէս գործակից զըտանվէցաւ մի տարստնացի Հրէայ Սաւուղ անունով, որ ջանագիր էր իւր գորաւոր կարողութենովը բնաջնջ առնել Յիսուսի պաշտողները: Այս Սաւուղը՝ որ կամակից էր Ստեփանոսի քարկոծմանը, որ և Երուսաղէմի մէջ տընէ տուն մտանելով՝ տղամարդ ու կնամարդ գուրս էր քարշում և բանտ էր դընում, — այս՝ Քրիստոսի եկեղեցուն վրասակար Սաւուղը միանգամ քահանայապետներից թուղթ խընդրեց Գամասիոսի ժողովներէ վերայ, որ գընայ այն տեղ և Քրիստոսի խոստովանողքը կապէ և բերէ Երուսաղէմ: Մտտեցած Գամասիոսին, յանկարծակի շըջապատեց նորան մի այնպիսի փայլատակող լոյս երկընթիցը, որ նա խիղճն գէպ ի գետին զարկվեցաւ և լըսեց այս խօսքերը. Սաւուղ, Սաւուղ, ինչո՞ւ ես հալածում ինձ: Կա հարցըրեց. ո՞վ ես դու՞ Տէր. ձայն եկաւ. Ես իմ Յիսուսը որ հալածումես դու. բայց զըժուար էր քեզ արացել (քացի տալ) ընդդէմ խըթանի: Այս տեսիլքիցը սըրտաթափ լինելով խօսեց Սաւուղը. Տէր՝ ինչ ես կամենում որ անեմ ես. զարձեալ ձայն եկաւ. վեր կայ, գընա՛ Գամասիոս, այն տեղ կը լըսես թէ ինչ պիտոյ էր անել քեզ: Գամասիոս քաղաքումը հեթանոս Սաւուղը՝ որ այն տեսիլքից յետոյ կուրացել էր և երեք օր ոչինչ կերակուր բերանը չէր դըրել, աստուածային տնօրէնութենովը՝ Անանիա Յիսուսի աշակերտի մօտ ուսումն առաւ և մըկըրտվեցաւ: Մըկըրտութենից յետոյ անուանվեցաւ Պաւղոս և հիմնարկեց քրիստոնեայ եկեղեցիք հեթանոս աշխարհների մէջ, բայց և Աւետարանի համար աւելի չարչարանք կըրեց քան թէ Տիրոջ միւս առաքեալքը:

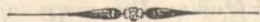
Պաւղոսը, Պետրոսը և Ստեփանոսը որպէս և այլ քրիստոն.

եայք որ կային այն ժամանակումը՝ կատարվեցան մարտիրոսական մահով: Մի միայն Յովհաննէս աւետարանիչը հասաւ 99 տարեկան հասակի. նա ականատես գրտանվեցաւ Երուսաղէմի կործանմանը (Տիտոս հռոմայեցի կայսրի օրերումը, 70 տարի Ք. յետոյ), ինչպէս յառաջուց ասել էր Յիսուսը, և բնական մահով վախճանեց Եփեսոս քաղաքի մէջ:

1. Մե ազնիւ տղամարդ շատ անգամ մեծ ազդեցութիւն ունի ամբողջ ազգերի վերայ:
2. Հալածո՞ւմես դու ինձ. սյոսէս ճայն տալու մեզ՝ Թո՛ղ Յիսուսը որսաւ ճառ չունենար երբէք:
3. Եթէ մի գործ Աջտուծուց է՝ կը մընայ հատուտան. եթէ մարդուց է՝ կը կործանվի. ո՛վ տըկար մարդ, դու չես կարող Աջտուծոյ գործը սփռնջացուցանել:
4. Աջտուած ամեն մարդու նորանըշան ակնարկութիւններ է անում իւր կեանքի մէջ. սյո ակնարկութիւններին միտք զիր:
5. Պարտականութեան և պաշտօնի համար արժան է՝ որ քրիստոնեայ մարդը յանձն առնու մի ամենազըժուար բան, սյո՛ մահ ևս:

ՎԵՐԶԵՐՆԵ

»Ուրիշ շատ բաներ արած է Յիսուսը (և նորա Աւաբեալքը), որ չեն գըրած այս գըրքի մէջ. բայց այսբանըս գըրվեցաւ որ հաւատաք դուք թէ Յիսուս Քրիստոսը՝ որդի Աջտուծոյ է, և հաւատալով ըստանայիք յաւիտենական կեանքը՝ նորա անուով«: Յովհ. գլ. 20, 30, 31. գլ. 21, 25:

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ

Յառաջարան	Եջի
	5 — 10.
Հասարակարար խօսուածք Կրօնի ուսման վերայ	11 — 22.
1. Առաջին մտածելի բանը.	
2. Մարդը.	
3. Թէ ինչ է և որպէս է մարդը.	
4. Միտք և բանականութիւն.	
5. Անձնիշխան կամք. Խըղձմբտանք.	
6. Թէ ինչ է մարդուս վախճանը.	
7. Թէ ինչ բաներ խափան են լինում այս նպատակիս հասանելու.	
8. Շարունակութիւն.	
9. Թէ ազնիւ հոգիքը ինչպէս կարօտ են լուսաւորութեան, զօրութեան և մխիթարութեան.	
10. Ատուած.	
11. Ատուած ճանաչելը Բնութենից.	
12. Բնական օրէնք.	
13. Ատուած ճանաչելը Յայտնեալ կրօնից.	
14. Յայտնեալ կրօնի յիշատակարանքը.	
15. Հին կտակարանը.	
16. Նոր կտակարանը.	
17. Սուրբ գրքի գործադրութիւնը.	
18. Սուրբ գրքի ներգործութիւնը:	

Ա. Քրիստոնէական հասարակ ուսումն.

ԱՌԱՋԻՆ ՀԱՏՈՒԱԾ.

Ատուծոյ մասին	22 — 38.
1. Ատուծոյ գոյութիւնը.	
2. ——— միութիւնը.	
3. ——— միանական երրորդութիւնը.	
4. ——— յաւիտենականութիւնը.	
5. Ատուած հոգի է.	
6. Ատուծոյ ամենակարողութիւնը.	
7. ——— ամենայն տեղ ներկայութիւնը.	
8. ——— ամենագիտութիւնը.	
9. ——— ամենիմաստութիւնը.	

- 10. Աստուծոյ սըրբութիւնը.
- 11. ——— արդարութիւնը.
- 12. ——— գըթութիւնը.
- 13. Աստուած ամենամեծապէս երանելի է.
- 14. ——— աշխարհի արարիչ է.
- 15. ——— աշխարհի պահպանող է.
- 16. ——— աշխարհի կառավար է.
- 17. Աստուծոյ նախանամութիւնը:

ԵՐԿՐՈՐԴ ՀԱՏՈՒՄԸ.

Աստուծոյ տնօրէնութիւնքը մարդկային ազգի փըրկութեան համար Յիսուսի Քրիստոսի միջնորդութենով. 39 — 58.

- 1. Յիսուս Քրիստոս.
- 2. Յիսուս Աստուծոյ և մարդոյ որդին.
- 3. Կորա յայտնութեան նպատակը.
- 4. Յիսուսը՝ որպէս վարդապետ.
- 5. Յիսուսը՝ որպէս օրինակ առաքինութեան.
- 6. Յիսուսը՝ որպէս փըրկիչ.
- 7. Շարունակութիւն.
- 8. Քրիստոսի յարութիւնը և համբարձումը.
- 9. Հոգւոյն սըրբոյ հեղումը.
- 10. Հաւատք դէպ ի Քրիստոս.
- 11. Հաւատք և գործք.
- 12. Գործերի անկատարութիւնը.
- 13. Ուղղութեան հարկաւորութիւնը.
- 14. Ուղղութեան ճանապարհը (Անձնաճանաչութիւն).
- 15. Զըղջումքն. Ապաշխարութիւն.
- 16. Ուղղութեան զիտաւորութիւնը.
- 17. Սըրբութիւն.
- 18. Ուղղութեան հընարհները.
- 19. Աստուծոյ բանը.
- 20. Շարունակութիւն.
- 21. Սուրբ մըկըրտութիւնը և Դրոշմը.
- 22. Հաղորդութիւն, Սեզան Տեառն, Հաց Տեառն.
- 23. Քահանայութիւն կամ Սըրբապաշտութիւն.
- 24. Ամուսնութիւն.
- 25. Օծումն հիւանդների.
- 26. Զգաստութիւն՝ այս ուղղութեան հընարները գործ զընելու մէջ:

ԵՐՐՈՐԴ ԷՍՏՈՒՅԺ.

Երբ.

Թէ ինչ յոյս և ակրնկալութիւն ունի
քրիստոնեան հանդերձեալ կեանքումը. 60 — 66.

1. Մահը.
2. Յարութիւն և անմահութիւն.
3. Ահեղ կամ վերջին դատաստան.
4. Յաւիտենականութիւն, յաւիտենական երանութիւն և յաւիտենական դատապարտութիւն:

Բ. Քրիստոնէական Բարոյականութիւն.

Հասարակարար խօսուածք. 66 — 68.

1. Գործելու հիմք.
2. Բարոյական օրէնք.
3. Պարտականութիւն.
4. Գործերի օրինապատշաճութիւնը
և բարոյականութիւնը.
5. Ազաբինութիւն.
6. Մեղք և արատ.
7. Մեղքի հետեանքը.
8. Քրիստոնէական պարտավճարութեան
երեք հայեցուածքը:

ՍՈՒՍԻՆ ԷՍՏՈՒՅԺ.

Մեր պարտականութիւնքը դէպ ի Ստուած. 69 — 74.

1. Աստուծոյ պաշտօն.
2. Երկիւղածութիւն դէպ ի Ստուած.
3. Այս երկիւղածութեան յայտնութիւնը.
4. Հնազանդութիւն դէպ ի Ստուած.
5. Շարունակութիւն.
6. Սէր դէպ ի Ստուած.
7. Հնորհակալութիւն Ստուծուց.
8. Ղըստահութիւն դէպ ի Ստուած:

ԵՐԿՐՈՐԴ ԷՍՏՈՒՅԺ.

Պարտականութիւնքը դէպ ի մեր անձը. 75 — 85.

1. Անձնայարգութիւն.
2. Անձնասիրութիւն.
3. Խնամատարութիւն հոգու համար.
4. Խնամատարութիւն մարմնի համար.
5. Շարունակութիւն.

- 6. Շարունակութիւն.
- 7. Շարունակութիւն.
- 8. Շարունակութիւն.
- 9. Շարունակութիւն.
- 10. Մնձնագործութիւն.
- 11. Հողածութիւն ժամանակաւոր ըստայլուածի համար.
- 12. Շըռայլութիւն, ագահութիւն, պընդութիւն (ճըշգութիւն), չափաւորութիւն.
- 13. Հողածութիւն իւր պատուի և բարի անուան համար:

ԵՐՐՈՐԴ- ՀՍՏՈՒՄԸ.

Մեյ պարտանութեան պէտք է ընկերը.

Ա. Ընդհանուրը 86 — 98.

- 1. Թէ ինչ բանի վերայ են հիմնած այս պարտականութիւնքը.
- 2. Յարգութիւն դէպ ի իւր եղբայրները.
- 3. Ընդհանուր մարդասիրութիւն.
- 4. Հողատարութիւն մեր ընկերի հողւոր և մարմնաւոր օգտի համար.
- 5. Հողաբարձութիւն մեր ընկերների բարոյական և իմացական լուսաւորութեան համար.
- 6. Մեր ընկերների պատուի և բարի անուան հողատարութիւնք.
- 7. Ստութիւն և Խաբէութիւն.
- 8. Կենցաղալարութիւն ընկերի հետ (խաղաղասիրութիւն, հաշտականութիւն).
- 9. Ախտակցութիւն, վըշտակցութիւն.
- 10. Բարերարութիւն և հաճոյականութիւն.
- 11. Շընորհակալութիւն.
- 12. Օտարի սեփականութեանը ձեռնամուխ չը լինել.
- 13. Հողածութիւն իւր ընկերի առողջութեան և կենդանութեան համար.
- 14. Շարունակութիւն:

ՉՈՐՐՈՐԴ- ՀՍՏՈՒՄԸ.

Պարտանութեան պէտք է ընկերը.

Բ. Աւանձինք 98 — 112.

- 1. Պատիւ դէպ ի օտարի հաւատը.
- 2. Տէրութեան քաղաքացիների պարտականութիւնքը. Հայրենասիրութիւն.

3. Շարունակութիւն. Հարտակների պարտականութիւնքը.
4. Բարեկամի պարտականութիւնքը.
5. Անուսինների պարտականութիւնքը.
6. Ծընողների պարտականութիւնքը.
7. Երեխայական պարտականութիւնքը.
8. Ուսուցիչների և աշակերտների պարտականութիւնքը.
9. Պարոնների և ծառաների պարտականութիւնքը.
10. Հարըստականների և աղքատների պարտականութիւնքը.
11. Փորըրների և հասակաւորների պարտականութիւնքը.
12. Պարտականութիւնք դէպ ի օտարականները և ճանապարհորդները.
13. Պարտականութիւնք դէպ ի հիւանդները, մեռածները.
14. Պարտականութիւնք դէպ ի անշունչ և անբան արարածները:

ՍՈՒՐԻ ՊԱՏՄԱՆՊՈՒԹԻՒՆ

Հին կտակարանի պատմութիւնք. 115 — 182.

ԱՌԱՋԻՆ ՀԱՏՈՒՄԸ.

Աշխարհի սոբորոնոսիւնի մէջ Մովսէս.

1. Ստեղծագործութիւն.
2. Առաջին երկու մարդու կեանքը և նոցա գըլխի անցքերը.
3. Ապին և Հարէլ.
4. Նոյ.
5. Նոյի սերունդքը.
6. Աբրահամ.
7. Ասլա.
8. Յակոբը.
9. Յովսէփ:

ԵՐԿՐՈՐԴ ՀԱՏՈՒՄԸ.

Մովսէսի մէջ Սահար.

1. Մովսէս.
2. Յետու Նաւեայ.
3. Տան և չորս Գատաւորքը.
4. Արիմեիք.
5. Յեփթոյէ.
6. Սամիսոն.

- 7. Հեղի քահանայ.
- 8. Սամուէլ:

ԵՐՐՈՐԴ- ՀԱՏՈՒՍԺ.

Սառուղից մինչև Բաբելոնի Գերտափեանը.

- 1. Սաւուղ.
- 2. Դաւիթ.
- 5. Սողոմոն.
- 4. Յերթովամ և նորա յաջորդքը Խարայէլի արքայական աթոռի վերայ.
Սքասթ.
Յէու.
Յերթովամ երկրորդը.
Ովսէէ՛ Խարայէլի վերջն թագաւորը:
- 5. Ռոթովամ և նորա յաջորդքը Յուդայի թագաւորութեան աթոռի վերայ.

- Ացա.
- Յովսափատ.
- Ոզիաս.
- Եզեկիաս.
- Յովսիաս.
- Սեզեկիա:

ՉՈՐՐՈՐԴ- ՀԱՏՈՒՍԺ.

Բաբելոնի Գերտափեանից արեւմտեալ մինչև Քրիստոսի ծննդոցը.

- 1. Հրէից գըլխի անցքերը Բաբելոնի գերութեան մէջ և նորանից յետոյ.
- 2. Դանիէլ.
- 3. Երեք մարդիկը վառած հնոցի մէջ.
- 4. Տօբիթ. Հայրը և Որդին.
- 5. Եզր և Կեեմիա.
- 6. Եղիազարոս քահանայ.
- 7. Եսթեր և Համան.
- 8. Յովնան.
- 9. Յովբ:

Նոր կտակարանի պատմութիւնք. 183 — 257.

Յովնանի ծննդոյն.

ՍՈՒՍՋԻՆ ՀԱՏՈՒՍԺ.

- 1. Յիսուսի Քրիստոսի ծընընդիցը մինչև նորա երես-

նամեայ հասակը, կամ մինչև այն ժամանակը երբ ըս-
կըսեց իւր վարդապետական պաշտօնը.

2. Յիսուսի ծընունդը.
3. Յիսուս մանուկը և նորա մայրը տաճարի մէջ.
4. Արևելքից եկած մողքը.
5. Տասերկու տարօք Յիսուսը տաճարի մէջ:

ԵՐԿՐՈՐԴ- ՀՍՏՈՒՄԸ.

Այն ժամանակէն՝ եւթ Յիսուս Քրիստոսը ըսիւրից իւր վարդապետական պաշ-
տօնը, մինչև նորս ձեռքէն ճանապարհորդութիւնը Երուսաղէմ՝ զատիկ փօս կու-
րարելու համար.

1. Յիսուսի մրկըրտութիւնը Յովհաննէս կարապետի ձեռքով.
2. Յիսուսի փորձութիւնը.
3. Յիսուսը ընտրումէ իւր համար աշակերտներ.
4. Յիսուսը ուսուցանումէ.
5. Յիսուսի Ագակները.

- ա. Կորուսեալ որդին.
- բ. Աղու մըշակները.
- գ. Յիսուսը երկրնրի արքայութիւնը նմանեցնու-
մը տասն կուսանքի (կոյս աղջիկների).
- դ. Անիրաւ տընտեսը.
- ե. Սերմանահանի մասին.
- զ. Որոմնը ցորենի մէջ.
- է. Փարիսեցին և Մաքսաւորը.
- ը. Կոչնատէրը և ընթրիքը.
- թ. Ապրտուղ թգենին.
- ժ. Աղու մըշակները.
- ժա. Մեծատունը և Ղազարոսը:

6. Յիսուսի Հըրաշքները.
 - ա. Յիսուսը՝ ջուրը փոխումէ գինի.
 - բ. Հռոմեացի հարիւրապետը.
 - գ. Թաղաւորագնը Գալիլիայի աշխարհումը.
 - դ. Յիսուսը հինգ հացով և երկու ձըկնով
կերակրումէ 5000 մարդ.
 - ե. Մի այրի կընծ միամօր որդի Նային քաղաքումը.
 - զ. Քանանացի կինը.
 - է. Յայրոսի աղջըկայ և Ղազարոսի յարութիւնը.
 - ը. Անդամարոյծը Բեթհզզա աւազանի մօտ.
 - թ. Յիսուսը լուսաւորումէ մի կոյր ծընած մարդու
աչքեր.

‡. Տասերկու տարի տեռատեսութեամբ չարչարեալ կինը.

‡*. Մըրբիկը ծովի վերայ և երկու դիւահարքը.

‡#. Տասը բորոտքը:

7. Կիկողեմոսը Յիսուսի մօտ.
8. Յիսուս՝ երեսաների բարեկամը.
9. Յիսուսը Սամարիայի աշխարհումը.
10. Անդամալոյժը և մարտաւորը.
11. Փըրկիչը Սիմոնի տան մէջ.
12. Յիսուսի բարեգործութիւնը շարաթ օրի մէջ.
13. Մեծատուն պատանին.
14. Մարթա և Մարիամ.
15. Տիրոջ պլակերգութիւնը.
16. Զակրէոս.
17. Արի կինը զանձանակի մօտ.
18. Գըժուարացուցիչ հարցումներ.
19. Յիսուսի աշակերտների վէճը առաւելութեան մասին:

ԵՐՐՈՐԴԻ ՀՍՏՈՒՄԸ.

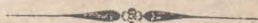
Յիսուսի վերջին անգամ հասնելուցը Երուսաղէմ քիչ և նորոք դասուելը Հօր հօր.

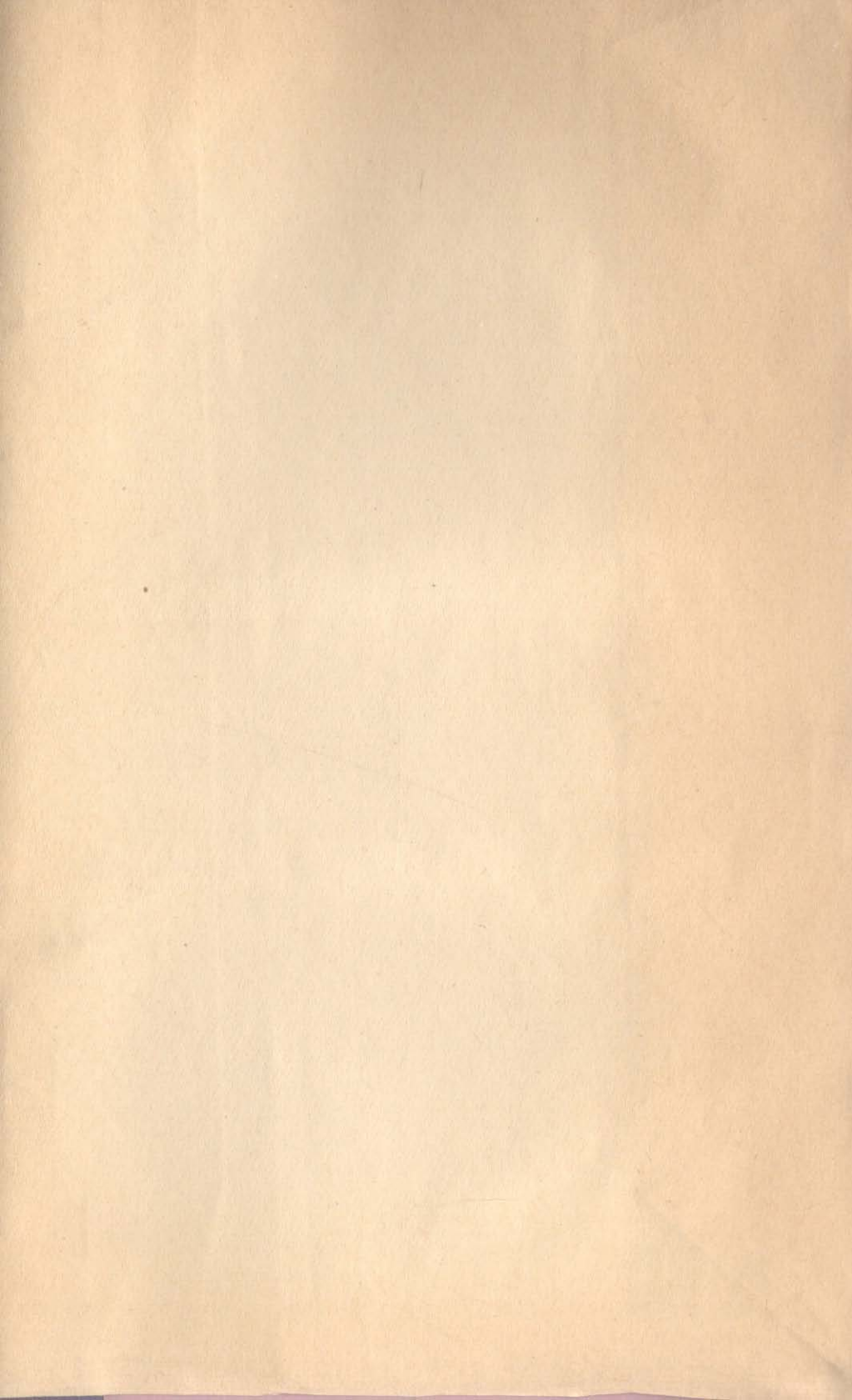
1. Յիսուսի վերջին անգամ գնալը Երուսաղէմ զատիկ տօն կատարելու համար.
2. Յիսուսը տաճարի մէջ.
3. Յիսուսը սահմանադրումէ Հաղորդութեան խորհուրդը.
4. Յիսուսը Գեթսեմանի գեղումը.
5. Յիսուսը հարցաբննումեն ատենի մէջ և դատապարտումեն առ ի մահ.
6. Պետրոսը ուրանումէ իւր վարդապետը.
7. Յիսուսը մեռանումէ խաչի վերայ և թաղումէ.
8. Քրիստոս յարեալ ի մեռելոց.
9. Յարուցեալը երևումէ իւր աշակերտներին. Յիսուսի վերջին կենակցութիւնը նոցա հետ.
10. Յիսուսի դարձը իւր Հօր մօտ:

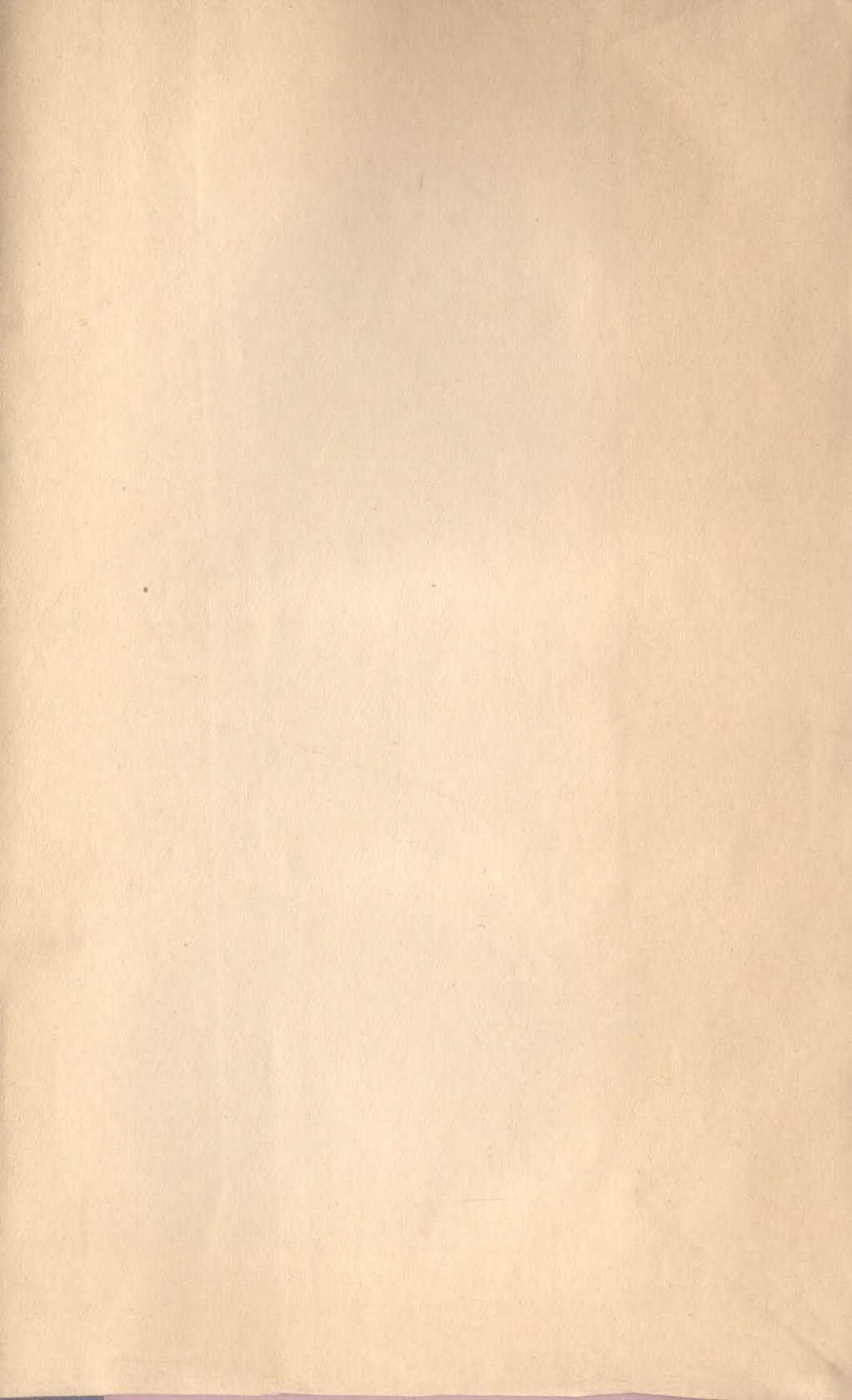
ՉՈՐՐՈՐԴԻ ՀՍՏՈՒՄԸ.

Քրիստոսի լուսնի տառնելն դասախոսման Աստուծոյ յետումը.

1. Հոգւոյն սըրբոյ առաքումը.
2. Պաւղոս.
- Վերջաբան:

ՀՀ Ազգային գրադարան

NL0339556

